20

Historiske Efterretninger

om

det store kongelige Bibliothek

i Kjøbenhavn.

Ved

Erich Christian

E. C. Werlauff.

Kjøbenhavn.

Paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag.

1825.

Deres Excellence

Hr. Geheime-Statsminister

O. Malling,

Første Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, Chef for det store kongelige Bibliothek, kongelig Historiograph, Storkors af Dannebroge og Dannebrogsmand,

underdanigen

tilegnet.

At Vor Allernaadigste Konge kaldte Deres Excellence til at frembringe sit Bibliotheks Anliggender for Thronen, ville dets erkjendtlige Aarbøger engang nævne blandt de lykkelige Begivenheder, under Allerhøistsammes Regjering.

Den rene Kjærlighed for Videnskaberne, den i saa vigtige Stillinger, i saa vanskelige Forhold, uforandrede Humanitet, der gjennem et halvt Aarhundrede betegnede Navnet Ove Malling, har ikke ladet det føle noget Savn af den faderlige Omhue, hvormed en høifortjent Bestyrer i saa lang Tid varetog dets Interesse og dets Embedsmænds Tarv.

20

Historiske Efterretninger

om

det store kongelige Bibliothek

i Kjøbenhavn.

Ved

Erich Christian

E. C. Werlauff.

Kjøbenhavn.

Paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag.

1825.

Deres Excellence

Hr. Geheime-Statsminister

O. Malling,

Første Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, Chef for det store kongelige Bibliothek, kongelig Historiograph, Storkors af Dannebroge og Dannebrogsmand,

underdanigen

tilegnet.

[Sk]t Vor Allernaadigste Konge kaldte De[r]es Excellence til at fremtringe sit [B]i[b]liotheks Anliggender for Thronen, ville dets [u]kjendtlige Aarbøger engang nævne blandt [d]e lykkelige Begivenheder, under Aller[h]øistsammes Regjering.

Den rene Kjærlighed for Videnskaberne, [d]en i saa vigtige Stillinger, i saa vanskelige Forhold, uforandrede Humanitet, der gjennem et halvt Aarhundrede betegnede Navnet Ove Malling, har ikke ladet det føle noget Savn af den faderlige Omhue, hvormed en høifortjent Bestyrer i saa lang Tid varetog dets Interesse og dets Embedsmænds Tarv.

At Vor Allernaadigste Konge kaldte Deres Excellence til at frembringe sit Bibliotheks Anliggender for Thronen, ville dets erkjendtlige Aarbøger engang nævne blandt de lykkelige Begivenheder, under Allerhøistsammes Regjering.

Den rene Kjærlighed for Videnskaberne, den i saa vigtige Stillinger, i saa vanskelige Forhold, uforandrede Humanitet, der gjennem et halvt Aarhundrede betegnede Navnet Ove Malling, har ikke ladet det føle noget Savn af den faderlige Omhue, hvormed en høifortjent Bestyrer i saa lang Tid varetog dets Interesse og dets Embedsmænds Tarv.

Maatte det endnu længe være en Gienstand for dets ædle Talsmands kloge og virksomme Styrelse. Maatte et Skrift der fortæller dets Skiebne i Fædrenes og i vore Dage, ikke mishage den erfarne Dommer, ikke findes uværdigt den hædrende Opmuntring, hvormed Deres Excellence har beæret

Forfatteren.

Fortale.

Da det altid er interessant og lærerigt, at kiende den successive Udvikling af en Indretning, til hvilken man staaer i et nærmere Forhold, har det i mange Aar været mig en kiær og magtpaaliggende Syssel, at samle alt hvad der frembød sig til Oplysning af det store kongelige Bibliotheks Historie. Saa meget mere tiltrækkende havde dette Arbeide for mig, som hverken Mængden af Materialier eller Rigdom af Forarbeider her gjorde Udfindelsen af den historiske Sandhed alt for let; i det nemlig Bibliothekets Arkiv, paa enkelte Brudstykker nær, først begynder med Schlegels Bestyrelse og dets Skiebne i den forbigangne Tid følgelig maatte uddrages af mangehaande, i Bøger og Haandskrifter adspredte, Noticer.

Uagtet jeg nu er overbeviist om, at meget af den Art endnu har undgaaet min Opmærksomhed, troer jeg

dog at have tilveiebragt en nogenlunde tydelig Forestilling om denne Indretnings Oprindelse og Fremgang og af flere Aarsager torde jeg ikke, for at skaffe mine Resultater en høiere Grad af Fuldstændighed, thi den høieste lader sig dog aldrig opnaae, længer holde et Værk tilbage, hvis Fuldførelse for mig havde saa megen personlig Interesse.

At det kongelige Bibliothek alt længe har fortient en egen Historie vil enhver lettelig indrømme; ligesom man maaskee ogsaa torde finde, at en saadan ikke upassende fremkom, netop i nærværende Tidspunkt. Hvad selve Udførelsen angaaer, da haaber jeg at den sagkyndige og billige Læser vil erkiende ingen Flid og Umage at være sparet, for, saavidt mueligt, i nogen Grad at opfylde de Forventninger som Gienstanden og min Stilling mueligt kan have opvakt. Erkjendtlighed byder mig tillige her at erindre, at jeg haver mine Velyndere og Venner, de Herrer, Konferentsraad Schlegel, Etatsraad og Geheime-Arkivar Thorkelin, Etatsraad Engelstoft og Professor Nyerüp at takke for Meddelelsen af adskillige vigtige Aktstykker, især til Bibliothekets nyere Historie.

Min uopnaaelige Forgiænger, der stedse opmuntrede mig til Fuldførelsen af et Arbeide, hvis Gienstand, i det Halve af hans Levetid havde udgjordt det vigtigste Maal for hans Tanker og Idrætter, blev ved Døden hindret fra at meddele mig de belovede Materialier til Historien af hans lange og hæderfulde Bestyrelse. Imidlertid har jeg dog Grund til at antage, at det meeste af hvad han i dette Øiemed havde tiltænkt mig, er fundet efter ham og her benyttet; og af de traditionelle Oplysninger om et eller andet Punkt, som han ene kunde have givet, er Savnet mig maaskee mindre føleligt end af den aandfulde Litterators veiledende Raad i Henseende til Værkets Plan og Udførelse. Da endnu kun faae af Europas Hovedbibliotheker, med Hensyn til deres historiske Udvikling ere bekjendte, har et egentligt Mynster manglet mig. Hovedpunkterne, hvilke jeg betegnede mig som dem der i et Skrift af dette Formaal burde oplyses, angaves i den trykte Anmeldelse at være:

"1) Bibliothekets Stiftelse og første Grundlægning. 2) Dets successive Tilvext, deels ved Indlemmelse af hele Samlinger, (om hvis Historie og Beskaf-

fenhed igjen meddeles Underretning) deels paa andre Maader. 3) Lovgivningen, Bibliotheket vedkommende. 4) De derved ansatte Embedsmænd og disses litterariske Virksomhed, især med Hensyn til Bibliotheket. 5) Dets større eller mindre Tilgjængelighed i forskjellige Perioder. 6) Angivelse af dem blandt dets Haandskrifter, der enten heelt eller stykkeviis ere udgivne; af disse og af dets trykte Sjeldenheder, der ere beskrevne eller benyttede, af vigtige Værker, der ved Forfatternes Adgang til Bibliotheket, have opnaaet en større Grad af Fuldkommenhed."

Denne Plan vil i det hele befindes paa det nøiagtigste at være fulgt. Vel vidende, at jeg ikke blot skrev for dette Bibliotheks nærværende eller tilkommende Embedsmænd, hvem mueligt en større Detail kunde gavne og interessere, har jeg strabt at holde Middelveien mellem en trættende Vidtløftighed og en alt for overfladisk Behandling. Dog er det vist, at i historiske Undersøgelser en vis mikrologisk Omstændelighed som oftest er uadskillelig fra Grundighed; hvad der forekommer een Læser aldeles overflødigt, kan maaskee meddele en anden velkomne Vink og Oplysninger, og i ingen

Deel af de historiske Discipliner torde denne Grændse mellem for meget og for lidet være vanskeligere at trække, end i den litterærhistoriske og bibliographiske. — Da Fortællingen naaer til den nyeste Tid, kan den tillige give et Begreb om Bibliothekets nuværende Tilstand og Indretning eller om dets Statistik i Almindelighed. Til en egentlig Beskrivelse over dets Skatte og Sjeldenheder, som det her ikke var Hensigten at give, forekomme enkelte Bidrag, og jeg paatvivler ikke, at jo min mangeaarige Medarbeider og Ven Hr. Professor Molbech her vil finde adskilligt, som han kan benytte, naar Tid og Leilighed engang tillader ham at skjænke os sit i Aaret 1821 belovede "Udkast til en Historie og Beskrivelse af det store kongelige Bibliothek, med bibliographiske Efterretninger om endeel af dets mærkværdigste Haandskrifter og sjeldneste Bøger;" hvoraf hans i Nyt Aftenblad for indeværende Aar begyndte Beskrivelse over Bibliothekets haandskrevne Missaler, Breviarier og Bønnebøger kan ansees som en Prøve.

Nærværende Bog udkommer paa en Tid, da Samlingen nærmer sig en nye og heldig Epoke. Loka-

lets Udvidelse til henved det doppelte, som en Følge af Kunstkammerets Forflyttelse fra de Sale, det nu i 150 Aar havde indtaget, vil igjen fremkalde en Hovedforandring i dens hele Organisation og Benyttelse. Planer til dens Tarv og Anseelse, som uovervindelige Hindringer hidtil have modsat sig, vilde nu kunde iværksættes; Udfoldelsen af en betydelig Bogmasse og af en hidtil ei tilfulde erkjendt Rigdom i forskjellige Klasser af litterariske Sjeldenheder, vil efterhaanden hjemle vort Bibliothek Ret til at nævnes blandt Bibliothekerne af første Rang i Europa. Det staaer i Forsynets Haand, om mig skal forundes Aar og Kræfter til at medvirke ved Udførelsen af hine Planer; men skulde jeg forinden være gaaet til Hvile, er det mit Ønske, at ogsaa denne Bog maae være et Vidnesbyrd om min Virksomhed ved en Stiftelse, i hvis Tjeneste jeg har tilbragt saa stor en Deel af mit Liv.

Subscribenter.

Hr. Abrahamson, v., Kammerjunker og Major, R. af D. . 1
— Arnesen, Rector 1
— Aurivillius, Professor og Bibliothekar i Upsala . 1
— Bartholin, Justitsraad 1
— Bastholm, Præst i Slagelse, R. af D. . . . 1
Bibliothek, det Kongelige svenske i Stokholm . . . 1
Hr. Bloch, O. D., Dr. Philos. og Bibliothekar . . 1
— Bornemann, M. H., Dr. Juris og Professor . 1
— Boye, Joh., Professor . . . . . . Skrup. 1
— Brummer, Universitetsboghandler 2
— Bræstrup, Vice-Politie-Directeur og Assessor . 2
— Bølling, Bibliotheks-Secretair 1
— Clausen, Professor og Stiftsprovst, R. af D. . 1
— Eskildsen, Controlleur ved den almindelige Enkekasse 1
— Fischer, Justitsraad og Büreauchef under det høikongelige Generalitets-Collegium 1
— Freuchen, Sognepræst 1
— Hansen, Etatsraad og Overbygningsdirecteur, R. af D. 1
— Holm, H., Politierets-Assessor. 1
— v. Høgh, Kammerjunker og Capitain i Rendsborg, R. af D. 1
— v. Jahn, Capitain 1
— Langberg, C., Adjunct ved Frederiksborg Skole 1
— Lassen, Etatsraad og Deputeret i det danske Cancellie 1
— Læssøe, Havne-Controlleur 1
— Meisling, Dr. Philos. og Rector i Slagelse . . 1
Metropolitanskolen 1
Hr. Moldenhawer, Inspecteur 1

Hr. Mülertz, Dr. Philos. og Overlærer i Nyborg . .	1
— Münter, Dr. Theol. og Biskop, St*. af D. . .	1
— Münter, B., Præst	1
— Mygdahl, Candidatus Pharmaciæ	1
— Mynster, Dr. Theol., Medlem af den Høikongl. Direction for Universitetet og de lærde Skoler, R. af D.	1
— Møller, Dr. og Professor Theologiæ	1
— Møller, Fuldmægtig ved Post=Comptoiret i Veile	1
— Petersen, Dr. Philos. og Professor	1
— Reitzel, Boghandler	3
— Rosenvinge, J. A. L. Kolderup=, Dr. Jur. og Prof.	1
— Schouw, Dr. Philos. og Professor	1
— Schubothe, Hofboghandler	6
Siellands Stifts=Bibliothek	1
Studenterforeningen	1
Hr. Thomsen, Cancellieraad	1
— Thrige, Dr. Philos., Overlærer i Roeskilde . .	1
— Topsøe, Kongl. Fuldmægtig	1
— Ursin, Dr. Philos.	1
— Valentin, Cand. Juris	1
Wahlske Boghandling	2
Hr. Weidemann, Lands=Overrets=Procurator . .	1

Kun de her anførte Herrer Subscribenter ere blevne Forlæggeren opgivne. Skulde der være Flere, ham ikke bekiendte, saa er dette sidste Grunden, hvorfor deres Navne mangle her.

Indhold.

Historiske Efterretninger

om

det store kongelige Bibliothek

i Kjøbenhavn.

Indledning.

I.

Formodninger om danske Kongers Bogsamlinger, ældre end Christian den tredie.

Ligesom næsten al Litteratur i Middelalderen var Geistlighedens udelukkende Besiddelse, og de fleste Forfattere udgik fra Klosterne, saaledes bevaredes og det meste og vigtigste, hvad der af Bøger dengang havdes, indenfor Klosternes og Kapitlernes Mure. At Konger med videnskabelig Sands, som Svend Estridsen, Waldemar den anden og Erik Plovpenning maae have eiet Samlinger af Bøger, er ligesaa sandsynligt, som ved udtrykkelige historiske Vidnesbyrd ubeviisligt. Det er først mod Slutningen af dette Tidsrum, efter Universitetets Stiftelse og Bogtrykkerkunstens Indførelse, at vi finde Grund til at antage, at vore Konger have anskaffet sig nye udkomne Skrifter og have fra inden- og udenlandske Lærde faaet sig saadanne tilsendte. Dog gielder dette endda kun om Kong Hans, til hvis Litteratur Ridderromaner synes at have hørt, (a) og om Christian II. hvem endnu

---

a) Ifølge en af Hvitfeld II. S. 1047 opbevaret Anecdote, jfr. Nyerups Middelalders Litteratur S. 470.

tilværende Bøger vides at have tilhørt (b), og som i Aaret 1520 sendte den bekjendte Paul Eliæ en Bog til at oversætte paa dansk. (c)

For øvrigt findes Spor til at Rigets Dresſel paa Kallundborg Slot, hvor de vigtigste Brevskaber opbevaredes (d), ogsaa kan have gjemt Pergaments-Haandskrifter, og saaledes indsluttet ei blot et Rigs-Arkiv, men og et Rigs- eller National-Bibliothek. Man veed nemlig, at Pave Leo X. havde bragt i Erfaring, at der paa dette Slot skulde gjemmes Codices af gamle romerske Historieskrivere og derfor, i Aaret 1517, udbad sig af Christian II. disse tilsendte til Afskrivning (e). Men have saadanne virkelig existeret her, og ere de blevne udlaante til Rom, ere de rimeligviis aldrig komne tilbage. Det kallundborgske Arkiv selv, som omtales endnu i Midten af det 16de Aarhundrede, maae mod Slutningen af dette være bleven forfløttet til Kjøbenhavn (f).

Christian den Tredies, Frederik den Andens, og Christian den Fjerdes Bogsamlinger.

Den Konge, under hvis Regjering det kjøbenhavnske Universitet gjenfødtes og Reformationen bragte os i For-

b) Nyerups Reiser til Stokholm S. 187.

c) *Olivarii* Comm. de vita et scriptis P. Eliæ p. 45. 159. Dette Skrift, som han ikke vilde oversætte, fordi "hun meer lærde at gjøre Synd, end at bedre oc aflægge," mener man kan have været Machiavels Princeps som først udkom 1515; Schlegels Gesch. d. Oldenb. Könige I. S. 111.

d) Ny Minerva 1807. IV. S. 97.

e) Ny Minerva l. c. S. 101.

f) Ny Minerva l. c. S. 105.

bindelse med den tydske Bogverden, bliver og den første danske Konge (g), som udtrykkelig vides at have eiet et Bibliothek, der indeholdt baade Bøger og Landkarter, og af ham selv, hvis Tilbøielighed for Konster og Videnskaber, især Historie, Lovkyndighed og Poesie, flere Samtidige berømme, ogsaa jævnligen benyttedes. (h) At han søgte at berige dette især med udenlandske Bøger, derom vidne de mange Breve til ham fra tydske Lærde, f. Ex. Bugenhagen, den saxiske Hofpræst Aurifaber og fl., (i) der sendte ham saavel deres egne, som andres nye udkomne, især theologiske, Skrifter, ligesom han og erholdt saadanne, deels gjennem reisende Boghandlere, (k) deels fra sine egne Kommissionairer i

g) Lettres sur le Dannemarc II. p. 58.

h) See herom et mærkeligt Sted i den Karakteristik af Chr. III. som Er. Lætus gav i Fort. til sin Respublica Noribergensium (Francof. 1574. 4.) og derfra et meddeelt paa dansk i Grams Fort. til Krag og Stephanies S. 159. Derimod har Gram overseet det ikke mindre interessante Bidrag til denne Konges Karakteer i et Skrift kaldet: Poëmata qvædam, aut. *Iob. Busmanno* Witeb. 1537. 8. hvis Forfatter, der var Præst i det Slesvigske, ei findes i Molleri Cimbria literata (jfr. Suhms Saml. til d. dske. Hist. I. 3. S. 173). I et Vers til Chr. III. forekommer her følgende om hans Læsning:

Tu legis *annales*, *fastos* qvoqve consulis omnes
qui varia rerum cognitione scatent. — — — —
Clarorum legis cælestia *carmina* vatum,
qvæ Reges multum nosse, Ducesqve iuvat. — — — —
Antiqvique vigil præclara volumina *iuris*
versas, qvod lites tollere rite docet. — —

i) Schumachers Gel. Männer Briefe an die Könige in Dännemark I. S. 160. 239. III. 227 og fl. St.

k) Schumacher I. S. 100. 114. 120 og fl.

Tydskland (l). Af denne Konges Bibliothekarer kjende kun een, og det endda ved Hielp af Gisning. Blandt de af Efterfølgeren paa Thronen i Aaret 1559 reducerte Kostgjængere paa Slottet, nævnes nemlig en Mester Hans Bibliothekarius (m). Nu er den første i Bibliothekets Aarbøger bekjendte Bibliothekar, Hans Thomsen Guldsmed (Aurifaber), født i Husum 1517, som var bleven holdt i en udenlandsk Skole af Christian III., fra Aar 1556 var Professor ved Kjøbenhavns Universitet og døde 1602. Naar han siges at have været kongelig Bibliothekar (n) i 15 Aar, da kan dette Tidsrum ikke indbefatte de sidste 15 Aar af hans Levetid, thi da finde vi en anden i dette Embede; men han maae have været det fra Aaret 1554, da han fik Magister-Graden, indtil 1569, da Hofpræst Kolding kom til Bibliotheket, og denne Hans Guldsmed bliver da vel den omtalte Mester Hans, som 1559 mistede sin frie Kost.

Ogsaa forekommer alt en Hofbogbinder, som Navnet viser at have været dansk (o), da man ellers paa den Tid pleiede af denne Profession at forskrive de fornødne Personer fra Tydskland. (p)

---

l) En Regning paa 31 ℔ lybsk for nogle Bøger som en Carsten Grypp havde kiøbt for Kongen 1547 paa Omslaget (formodentlig) i Leipzig, er meddeelt af Nyerup i Minerva 1788. Aug. S. 283.

m) Pontoppidans Orig. hafn. S. 264.

n) *Vindingii* Academia hafniensis p. 104.

o) Niels Poulsen fik Bestalling som Hofbogbinder med en aarlig Besolding af 100 ℔ Dansk og en Hofklædning. Colbinghuus d. 26. Juli 1559.

p) Otte Aar tilforn blev en ny dansk Bogbinder forskreven fra Tydskland, for at indbinde Chr. III. Bibler, K. H. Seidelins Læsendes Aarbog 1800 S. 13.

Af Bøger og Haandskrifter, som tydeligen kjendes at have tilhørt Christian III., haves yderst faa i det kongelige Bibliothek. Blandt de første kan nævnes "Ludvig Rabus v. Memmingen, Historien der heyligen auserwälten Gottes Zeugen, Bekennern und Märtyrern ꝛc.", Strasburg 1555-57, 7 Voll. 4to., hvoraf her haves et Pragt-Exemplar med det danske Vaaben paa Siderne af Bindet og Aarstallet 1556. Tillige forekommer i den gamle kongelige Manuskript-Samling under No. 1855 et Pergaments-Haandskrift i 4to. med illuminerte Tegninger, hvis Titel er: "Kriegsmemorial, das ist ein trefflicher zu wissenn hochnötiger Auszug und Bericht, wann ein Herr in ein frembd Landt ziehen, dasselb eigenner Person, sich unterstehen zu gewinnen, oder solcher, seinnem Obristenn Feldhaubtman zu uorrichten beuelhen will ꝛc." Paa Titelbladet læses: Liber Msc. scholæ reg. Sorensis og foran er skrevet følgende Notise: "thenne bog gaff Kong Frederik then anden, hanns Mayests Tjener meg Holger Rosenkrantz, och hauede veret Hans Kongl. Herr Faders Sallig och Høyloulig ihukommelse Anno LXII (q)".

---

q) Et Exemplar af Luthers Overs. af 14-15 Cap. af Johannes Evang. Witenb. 1539. 4. har paa Bindet D. (orothea) K. (oniginn) (u) D. (ånnemark) 1551; og har altsaa tilhørt Chr. III. Dronning. Hvilken Skat af Palæotyper og Haandskrifter kunde det kongl. Bibl. ikke have erholdet, dersom de, efter Reformationen, seculariserede Klosterbibliotheker vare blevne indlemmede deri; nogle kom efterhaanden til Universitetsbibliotheket, saasom Boerklosters i Jylland ved kgl. Befaling 16. Juni 1554 og Herredsvadsklosters i Skaane 1641 (Nye Saml. til dske. Hist. II. S. 187). Levningerne af Aarhuus Domkirkes Bibl. bleve 1654 solgte til Bedste for Domkirken; Danske Atlas IV. S. 81.

Om Frederik den Andens Agt for Videnskaber vidne flere end een Foranstaltning fra hans Tid. Hel ikke mangle Grunde til at antage, at den af hans Fa efterladte Bogsamling ei er gaaet tilbage under hans Regi ring, men er bleven vedligeholdt og forøget saavel med Bø ger og Karter, som maaskee og med Haandskrifter og Doku menter til Fædrenelandets Historie (r).

Den første kongelige Bibliothekar, om hvem vi hav nogen tilforladelig Kundskab, er den kongelige Hofprædikant Niels Nielsen Kolding, Forfatter af adskillige theologiske Skrifter og høifortjent af vort Universitet ved sin Indflydelse paa Kommunitetets Stiftelse. Naar han er bleven Biblio thekar vides ikke med Vished; han haver, som ovenfor er gjettet, maaskee efterfulgt Hans Guldsmed 1569 og forestod Embedet til sin Død 25. August 1578 (s). Hans Efter mand blev daværende Prof. Græcæ, siden Dr. og Prof. Theol. Jacob Madsen, en Mand af Lærdom og Forfatter af adskillige theologiske og philologiske Skrifter, hvoraf nogle bleve udgivne efter hans Død. Hans Bestalling dat. Skan derborg 1578 er den første som haves for nogen Bibliothe kar, hvorfor den her ordlydende meddeles efter det Sjæl landske Register i Cancellie-Arkivet:

"Vi Frederik d. 2den ꝛc. g. a. v. at efterdi Gud al mægtigste med Døden haver bortkaldet M. Niels Kolding,

---

r) Saaledes sendte Prioren i S. Knuds Kloster i Odense Christen Povelsen, Kongen 1561 en Bog med tegnede Vaabner til Foræring. Danske Magazin II. S. 78.

s) At han skulde have resigneret 2 Aar før sin Død som Iwerg (Siell. Clerefie S. 472) vil, grunder sig paa en Feiltagelse i Pontoppidans Annaler III. S. 459 hvor Eftermandens Beskikkelse henføres til 1576.

om tildeels haver havt vort Liberi paa vort Slot Kjøbenhavn udi Befaling, da have Vi af Vor synderlig Gunst og Naade tiltroet og bevilget, og nu med dette vort aabne Brev bevilge og tiltroe Os elskelig hæderlig og høilærd Mand M. Jacob Madsen Prof. udi vort Universitet i Kjøbenhavn, at skulle igjen paa Vore Vegne have samme vort Liberi paa Kjøbenhavns Slot udi Befaling, og flitteligen tilsee, at ingen, hvis Bøger derinde ere, eller og herefter did indkomme, og hannem overantvordes udi Forvaring forrykkes eller bortkommer, ei heller at de udi nogen Maade fordærves. Dersom og nogen synderlig nye Bøger did til Kjøbenhavn ankomme, der med Vort Liberi kan formeres og forbedres, skal han Os det underdanigst tilkjendegive. Og have Vi af samme Gunst og Naade, for slig hans Umage, naadigst bevilget aarligen at ville lade give hannnem, et halvt hundrede gammel Dalere, eftersom andre for hannem haver bekommet, der samme vort Liberie have havt udi Befaling. Bedendes og bydendes Vor Rentemester, den som nu er eller herefter kommendes vorder, at I aarligen tilgode Rede paa Vore Vegne fornøier fornævnte M. Jacob Madsen fornævnte 50 gammel Daler. Dermed skeer vor Villie og Befaling."

To andre Kongebreve udbrede noget Lys over Bibliothekets Forøgelse under denne Konge, og over den Brug, det tillodes Lærde at gjøre deraf. Det første, dateret Skanderborg 23. December 1583 til Rentemesteren Christoffer Walkendorf lyder efter Sjællandske Tegnelser saaledes: "Frid. II. &c. V. s. G. t. Vider, eftersom afgangne Baltzar Kaus, som var Bogfør udi vor Kjøbstad Kjøbenhavn nogen Aar siden forleden, haver efter Vor Befaling udtaget og kjøbt til Wittenberg en Bibel, som kaldes Plantini

Bibel (t) med adskillige Tungemaal, og synderlig Arbeid, hvilken Vi ville have at indlægge udi Vort Bibliothek, og han samme Bibel haver indstillet og overantvordet, ind udi fornævnte Vort Bibliothek, paa Vort Slot Kjøbenhavn, efter som Os Elskelig, Hæderlig, og Høilærd Mand Doctor Jacob Madsen, Professor udi den hellige Skrivt udi Universitetet udi vor Kjøbstad Kjøbenhavn, som Vi fornævnte vor Bibliothek befalet have, Eder kan videre derom berette. Og efter samme Bibel ikke endnu betalet er, og der anholdes hos fornævnte Baltzar Kauses Efterleverske om Betaling, da bede Vi Eder og begjere, at I forhøre hvad samme Bibel koster, og den paa Vore Vegne betaler, ladendes det indskrive udi Regnskab. Dermed ꝛc.

Ved det andet, dateret Antvorskou 2. Septb. 1585 fik Bibliothekaren Befaling at lade Tyge Brahe bekomme "saa mange Chartas cosmographicas eller Mapper som kan findes udi vort Liberi, der paa vort Slot Kjøbenhavn, og er om vort Rige, Danmark eller Norge, eller nogne andre vore Lande, til videre Efterretning udi nogen sin Forhavende, hvorom han Os berettet haver." (u)

Jacob Madsen døde 1586. At Dr. og Prof. Theol. ved Universitetet Anders Lauridsen, Forfatter til nogle Disputatser og til en latinsk Ligtale over Fred. II. blev hans Eftermand, læres af en Bibliothekar-Bestalling fra Christ. 4des Tid, som vi strax ville komme til at nævne. Af Bøger, som have tilhørt denne Konge, findes endnu en og anden paa Bibliotheket stundom paa Bindet betegnet

---

t) Er den af Christopher Plantinus i Antverpen 1569-72 i 7 Foliobind med megen typographisk Pragt og Nøiagtighed trykte Bibeludgave paa 4 Sprog.

u) S. Fort. til Danske Atlas 1ste D.

med F S (ecundus). Mærkeligst er den Wittenbergske Bibeloversættelse af 1551, som har været hans Haandbibel, og hvori han selv har foran skrevet, hvor ofte han har gjennemlæst den (v). Blandt det nordiske Bibliotheks største Sjeldenheder er en Bog, med Titel: Ein Buch zusammen gezogen, aus vielen probierten Künsten und Erfarungen, wie ein Zeughaus, sampt aller Munition anheimisch gehalten werden soll ꝛc. Kopenhagen durch Lorentz Benedicht 1578 Fol. Forfatterens Navn Joachim Arentsche forekommer paa flere Stæder i denne Bog, hvoraf maaskee ikke flere Exemplarer existere end dette, der maae have været Kongen selv præsenteret, da det er prydet med hans Portrait og Vaaben i Træsnit illumineret, samt hist og her med illuminerede Figurer. (x). Originalen hertil synes endnu at existere i den ældre kongelige Manuskript-Samling (y). Ogsaa gjemmer Bibliotheket Bøger, som have tilhørt Frederik d. 2dens Dronning Sophie (z).

Under Christian den fjerdes lange, og for den videnskabelige Kulturs Fremskridt her i Riget iøvrigt saa frugtbare Regjering, er der dog kun saare lidet at sige om det kongelige Bibliotheks Skjebne og Tilstand. Bibliothekaren Anders Lauridsen døde 1589, og Bibliothekets Bestyrelse blev overdraget til Nicolaus Theophilus, en Flensborger af

v) Thurah Hafnia hodierna S. 111-12.
x) Thurah l. c. S. 113.
y) Erichsens Udsigt over Mskptsamlingen S. 51.
z) F. Cr. Joh. Varwichs (Kgl. Livmedicus) Tractatlein von der Pestilenz, Kopenh. 1577 8. hvoraf her et Pragtexemplar med Dronningens Vaaben paa begge Sider af Bindet og et latinsk Vers; end videre: CXVIII. Ps. von M. Luther, Wittenb. 1531. 4.; uden paa Sophia v. G. G. K. 1552.

Fødsel, Prof. Juris ved Universitetet, Forfatter til nogle juridiske Disputationer og af Frederik II. og Christian IV brugt i adskillige Gesandtskaber. Hans Bestalling dat. Kiøbenhavn 21. Decbr. 1589 (æ), i det hele overeensstemmende med Jacob Madsens ovenanførte, har kun i Bestemmelsen om Bibliothekets Forøgelse med nye Litteratur, faaet nogle Tillæg. Det hedder nemlig her: "Dersom og nogle synderlig ny Bøger hid til Kiøbenhavn ankomme, eller han kan bespørge nogen synderlig ny Bøger udenlands være forhaanden, dermed vort Liberi kunde formeres og forbedres, skal han Os det underdanigst tilkjendegive, og vi siden ville lade af dennem forskrive, hvis Os kan synes behageligt. Desligest hvis Bøger efter vor egen naadigst Behag bliver hid indforskrevet, de skal og blive hos samme Liberi, og hannem udi Forvaring iligemaade være befalet." Forresten er ligesaalidet om denne, som om den forrige Bibliothekars Virksomhed ved Bibliotheket noget bekjendt, og efter den Formindskelse dette kort efter hans Død 1604 undergik, forsvinder det næsten aldeles af Historien i mere end 50 Aar. Nytaarsdag 1605 skjenkede nemlig Kongen Universitetet sit Bibliothek til Nytaarsgave (ö). Denne Gave bestod af fleer end 1100 Bind, for det meste af alle Fag, hvoriblandt en stor Mængde Autographa Lutheri et Coævorum, de ældste tydske Oversættelser af græske og romerske Classikere, en Deel Landkar-

æ) Minerva 1783. Aug. S 259.

ö) Nyerups Kbhvn. Univ. Annaler S. 90. Afleveringen skete den 10de Jan. "*Regia Bibliotheca* data Academiæ & ex *Arce* translata atqve bibliothecæ academicæ adiecta d. 10. Jan." *C. Aslaci* Or. de Relig. reform. origine & progressu. Hafn. 1621. 4. Tab. Chronol.

ter, og, som det synes, nogle Haandskrifter (a). Uagtet der fra nu af ingen kongelig Bibliothekar findes nævnet før under Frederik III. og uagtet der paa nogle Steder tales om denne Donation, som om det havde været det hele kongelige Bibliothek, der indlemmedes i Universitetets (b) kan dette dog umueligt have været Tilfældet, da man hverken kan tænke sig at hiint ikke skulde have bestaaet af mere end 1100 Bind, eller at en saa videnskabelig Konge, som Christian IV. i sin kraftfuldeste Alder skulde aldeles have skildt sig ved en Skat, som var samlet i det ringeste af hans to nærmeste Forfædre. At der virkelig, endog efter den Tid, maae være anskaffede nogle Bøger til Bibliotheket, lærer følgende Ordre af Fred. III. til Jochum Gersdorff dat. 20. Marts 1660: "Hvad Jørgen Holst (c) Borger og Bogfører her udi vor Kjøbstad Kjøbenhavn hos Os underdanigst lader

---

a) *Thura* Idea hist. litt. p. 226. *Rostgaard* Deliciæ Poetarum Danorum. I. p. 14. Nyerup l. c. I Universitets Bibliothekets Donationskatalog heder det: "A. 1605 ingentem copiam *Codicum* manuscriptorum *membraneorum & impressorum*, qvæ in arce Havniensi inventa est, regiæ suæ Academiæ Havniensi dedit... *Chr. IV*;" Nyerup om Bibliothekarforelæsninger paa Univ. Bibl. S. 18. I Actis Consistorii ved 27. Febr. 1605 læses: "De *tabulis cosmographicis Regiis* in Bibliotheca qvid faciendum proposuit Rector." Resp. de skulde tages af Rammerne og lægges i Kister paa det øverste Loft." Resen i Fort. til Frid. II. Historie omtaler de af Chr. IV. til Univ. Bibliotheket givne Acta publica.

b) Til "dette Academie haver K. Chr. 4. givet og foræret Hoilovlige fordum Kongers, saavelsom og sit eget, skiønne Bibliothek." Wolffs encomion regni Daniæ S. 355. jfr. *Windingii* Acad. hafn. p. 13.

c) Han forekommer som Boghandler i Kjøbenhavn omtrent fra 1630.

andrage og berette, anlangendes Bøger, som han beretter at have kjøbt og leveret til Vor elskelige kjære Hr. Fade (Bibliothek?), det kan I af hosføiede hans Supplik vide see og erfare, thi bede vi Eder og naadigst ville, at I ham nem, naar noget Middel dertil haves, lader contentere og afbetale, hvis han beviisliggjør sig med Rette at tilkomme.' Ogsaa findes endnu i Bibliotheket ikke saa faae Bøger og Haandskrifter med Christian d. 4des Navnetræk.

Men rimeligt er det dog, at den største og bedste Deel af det kongelige Bibliothek ved denne Leilighed blev en Berigelse for Universitetet. Universitets-Bibliothekets Interesse fortrængte ganske det kongelige Bibliotheks og alle vigtige Acqvisitioner, som bleve det Offentlige til Deel, indlemmedes i hiint (d). Da nu tillige Christian d. 4des Gave vedblev at udgjøre en for sig affondret Samling, der endog som saadan synes at være bleven fortsat (e) og

d) Saaledes udgik 8de Oct. 1617 Kongelig Befaling til Anders Wedels Arvinger, at indsende de i hans Bibliothek befindtlige historiske Dokumenter til Universitetsbibliotheket. Angaaende Lyskanders Udarbeidelser og hans hele historiske Bibliothek, som han i Live havde bestemt til Universitetet, udfærdigedes lignende Befaling; Schlegels Gesch. Chr. IV. II. 239. jfr. Nyerups Univ. Ann. S. 92-93. Da Th. Bartholin 1639 foreslog, at Regjeringen skulde kjøbe en Samling af nordiske og orientalske Haandskrifter i Holland, anmærkede O. Worm, at efter Universitetspatronen Chr. Frises Død var der ingen ved Hoffet, som vilde formaae Kongen til Sligt; Epistolæ II. p. 664.

e) *Resenii* Inscriptiones Hafnienses p. 207. *Thura* Idea p. 226. Salomon Sartorius, maatte som kongelig og Universitets Bogtrykker i A. 1623 forpligte sig til, af hver Bog han trykte, at levere et Exemplar til Bibliothecam *regiam* & academicam; Seidelins Læsendes Aar-

ige indtil 1728, da Kjøbenhavns Ildebrand fortærede alle Universitetets litteraire Skatte, førte Navn af Bibliotheca Regia, (f) følger igjen deraf, at dette, og ikke Bibliotheket paa Kjøbenhavns Slot, som oftest maae forstaaes, naar det 17de Aarhundredes Skribentere omtale det kongelige Bibliothek (g).

bog 1800 S. 33. At Chr. IV. selv har vedblevet at completere denne sin Gave til Universitetet, skulde man snart slutte af følgende Sted i *L. de Chalonnois* traité des plus belles Bibliotheqves. Paris 1644. 8. pag. 237. "Le-Roy de *Dannemarc* a institué une *bibliotheqve* en la ville de Coppenhage, laquelle est vrayement digne de sa magnificence royalle; car il fait rechercher avec un grand soin les plus rares & curieux livres de toutes les parties de l'Europe, pour lui servir d'ornement."

f) Nyerups Univ. Ann. S. 216.

g) Som Erichsen anmærker i sin Udsigt over Mstsaml. S. 3. Man see f. Ex. *O. Wormii* Epp. I. p. 250-51. Naar Lyscander i den utrykte Fortale til hans Krønike (hvoraf et Udtog i Suhms Saml. 1. D. 2. H.) beraaber sig paa at Chr. IV. haver ladet samle alle af de forrige Historici opsøgte Dokumenter og "dem udi sit Kongelige Liberi udi Kjøbenhavn blandt andre Rigers Archiver og Antiquiteter ladet indlægge", og derefter ham "samme sit Liberi opladet og fornævnte Dokumenter ladet overlevere", da viser det ovenfor i Noten d.) anførte, at herved maae forstaaes det til Universitetet skjænkede Bibliothek. I Consistorium blev ogsaa 28. Marts 1625 besluttet, at der skulde gjøres Catalog "paa hvis Bøger Lyscander havde (havt) af Kongens Bibliothek."

Det store Kongelige Bibliotheks Historie, fra dets Stiftelse indtil A. 1823.

I.

Bibliothekets Stiftelse af Kong Frederik den tredie. Bibliothekarerne Markus Meibom og Peter Schumacher.

1.

Hvad vi hidtil have erfaret om danske Kongers Bogsamlinger, henhører snarere til det Kongelige Bibliotheks Oldsager end til dets Historie. Ikkun svage Spor af hine Samlinger opdages endnu i det nærværende Bibliothek, hvis egentlige Skaber var Danmarks første souveraine Konge. Af Naturen Videnskaberne hengiven, kunde Frederich indtil sit 38te Aar, da hans Stilling ei lod ham haabe nogen Krone, uforstyrret følge sin naturlige Tilbøielighed; og selv, efterat Forsynet havde banet ham Veien til en høiere Virkekreds, aflod han dog aldrig i lærde Sysler at søge Hvile og Adspredelse efter tunge Regjerings-Sorger. Med lige Interesse omfattede han de forskjelligste Videnskaber, var hjemme i mange, ei ganske fremmed i nogen, og ingen af dem sav-

rede hans kongelige Understøttelse (a). Blandt Frugterne af hans Agt og Kjærlighed for Videnskaber, bliver dette Institut vel altid den ypperste. Han lagde den første endnu baade kjendelige og kostelige Grundvold til det kongelige Bibliothek; han opførte den Bygning, der endnu indslutter den største Deel af een af Statens ypperste Klenodier; han beskikkede de to første i den uafbrudte Række af Opsynsmænd over denne Nationalskat. Med Frederik III. begynder altsaa det kongelige Bibliotheks egentlige Historie.

Af det foregaaende kunne vi slutte, at de temmelig ufordeelagtige Domme fremmede Lærde fældede over det, Kongen af hans Forfædre efterladte og maaskee med hans egen private Samling forøgede, Bibliothek paa Kjøbenhavns Slot, ikke have været ugrundede (b). Derfor tænkte han,

---

a) Derfor ytrer Barth. Bartholin sig med Rette saaledes i Dedikationen foran sin Comm. de pænula, Hafn. 1653. "Nulla re magis in admirationem rapimur, qvam, qvod in tot occupationibus rerum, in administratione totius imperii, non solum ad sacrarum literarum lectionem, verum ad umbraticas qvoqve curas divertere solitus es, ut cum iis contendere possis, qvi totum vitæ tempus istis studiis impendunt. Itaqve literarum amatores foves princeps ipse literatorum, qvorum etiam ingenia præmiis excitas etc."

b) Is. Vossius skrev fra Stokholm d. 4. Mai 1650 til N. Heinsius: "In Regis *Daniæ bibliotheca* recte mones nihil reperiri præter pulverem & sordes." (*Burmanni* Sylloge Epistolarum. T. III. p. 587). Mere smigrende ere Th. Bartholins Stropher: "*Aurea* librorum titulis hic pulpita splendent, sed magis hoc Domino *bibliotheca* nitet." (Carmina, Hafn. 1669. p. 197). I dette Bibliothek holdtes 1661 Disputationen mellem Socinianeren Lubieniezky og de Kjøbenhavnske Theologer, (Cimbria litterata II. p. 488). Her opbevaredes et

alt før den ulykkelige svenske Krig, paa en Forøgelse Samlingen, og gjorde til den Ende et anseeligt, skjønt frugtesløst, Bud paa det, af den engelske Erkebiskop Usserius som døde Aar 1655, efterladte Bibliothek af 10,000 Bind (c). Endnu mere maae man beklage, at Vedkommende kort tilforn havde ladet en, for Fædrenelandets Historie, saa vigtig Samling af Bøger og Haandskrifter, som den forøste Professor og kongelige Historiograph Stephanius's, gaae ud af Landet. Efter hans Død 1650 indlode Arvingerne sig i Underhandling med den svenske Regjering (d), og, da hverken fra vor Regjerings eller Universitets (e) Side gjordes noget Skridt derimod, blev den, eller en Deel

---

Portrait af T. Brahe med et latinsk Vers under (*Resenii* Inscr. Hafn. p. 335). Derimod har den book *of Motto's*, hvori Algernon Sidney skal have nedskrevet den republikanske Yttring som saameget forargede den franske Gesandt Terlon, neppe været her (som *Molesworth* vil i Fort. til sin *Account of Denmark*) men snarere paa Universitetsbibliotheket; s. *Wadskiær* Aula eruditi Septentrionis: Proaulion p. 58-59.

c) Udtog af the life of I. Usher by R. Parr, i Biblioth. universelle & historique de l'An. 1686. Tom. II. p. 242-43. Cromwel vilde ikke at det maatte gaae ud af Landet. Ogsaa Rigshofmester J. Gersdorf skal have giort Bud paa dette Bibliothek (Hofmans danske Adelsmænd. I. S. 54); var det maaskee paa Kongens Vegne?

d) *Celsii* hist. Bibl. Stochholm. p. 132.

e) At det her dog virkelig kom under Ventilation, sees af Actis Consistorii 18. Juni 1651: "Begierede Hs. Exc. Hr. Cantzler, at hvis skreven Tøi udi (Stephanii) Bibliothek findes og Danmark og Sverrig angaaer, det samme maatte for Penge til Vores Universitets Bedste kiøbes."

eraf (f) solgte til den svenske Rigs-Kanzler M. G. de la Gardie, for een, som her paastodes, maadelig Priis (g). Ved denne Magnats paafølgende Donation til Upsala Akademie, kom altsaa en stor Deel af Stephanii haandskrevne Samlinger til dette Bibliothek, bleve opregnede og beskrevne i de over dette offentliggjorte Kataloger, og afgave siden uskatteerlige Bidrag for Benzelius's og Lagerbrings men især for Langebeks store kritiske Værker (h).

Hiin Bogsamling var altsaa kun en ringe Begyndelse til det varige Hædersminde Kongen reiste sig, efter at en velgjørende Fred og en endmere velgjørende Stats-Forandring, havde gjordt ham det mueligt at virke for Statens Opkomst og Hæder. Først da Gave og Kjøb havde sat

---

f) *Celsius* l. c. p. 133. Der skal være betalt 1600 Rdlr. for de trykte Bøger og 200 Rdlr. for Mskterne; Suhms Nye Saml. III. S. 79; jfr. Bircherod Ant. dep. i Dänische Bibl. IV. S. 400. Det var altsaa ved Kiøb, Stephanii lærde Efterladenskab kom til Sverrig, ei som Krigsbytte fra A. 1658, som nogle vilde; *Molleri* Hypomnemata p. 408, *Celsii* Hist. Bibl. Upsal. p. 41. *Benzelii* Mon. ecclesiast. Prol. p. XXII. *Scr. rer. Dan.* VII. p. 509. Nyerups Univ. Ann. S. 142. Dog svæver endnu altid megen Dunkelhed over dette Bibliotheks, som over det Seefeldskes, sidste Skiebne; thi hvorl. kom f. Ex. Waldemars Jordebog (dersom den virkelig har tilhørt Stephanius (*cf. Scr. rer. Dan.* VII. p. 509) til Antiqvitets Archivet i Stokholm. Maaskee kan den med mere have været taget fra Sorøe Academies Bibliothek; jf. *Celsii* Bibl. Stokh. p. 133.

g) Den lærde Jens Rosenkrandses Bibliothek skal ogsaa have indeholdt en Deel af Stephanii Haandskrifter jfr. *Scr. rer. Dan.* IV. p. 458-464-576.

h) Apogr. donat. testam. M. G. Delagardie Ac. Upsal. Holm. 1672. *Celsii* Bibl. Upsal. p. 76 cf. *Scr. rer. Dan.* II. p. 169, 520. IV. p. 281.

ham i Besiddelse af en betydelig Bogmasse, besluttede han at foreene denne med hvad han selv tilforn eiede eller seenere forskaffede sig, i en egen dertil indrettet Bygning, under behørigt Opsyn, eller, med andre Ord, han besluttede at stifte et Bibliothek, som kunde fortjene Navn af kongeligt. Ideen dertil kunde let opfattes af en saa videnskabelig Konge, uden at just et fremmed Exempel behøvede at vise ham Veien; dog er det ikke usandsynligt at han, i Henseende til Bibliothekets Orden og Indretning, kan have taget det, dengang noget over 50 Aar gamle, wolfenbüttelske Bibliothek til Mønster, og derfor givet Sim. Paullis Søn Jacob Henrik, siden kongelig Historiograph, og adlet med Navnet Rosenschild, det Hværv, paa sin Udenlands-Reise i Aaret 1664, at offre hiint Bibliothek en opmærksom Betragtning (i).

2.

Kongens første Omhu gik ud paa at erholde en fast Stamme for sit vordende Bibliothek, hvilket ogsaa lykkedes, i det gunstige Omstændigheder efterhaanden gjorde tre betydelige Bogsamlinger til kongelig Eiendom.

Den første var den Gersdorffske. Jochum Gersdorff, Patron for Kjøbenhavns Universitet, selv Lærd og de Lærdes Mæcen, havde i en Række af Aar (k) samlet en betydelig Bogskat, hvorved den lærde M. Meibom var Bibliothekar,

i) *Burkhardi* Hist. Bibl. Wolfenbüttel. I. p. 155-57. Han udgav 1664 et latinsk Digt over det Wolfenb. Bibliothek.

k) "Nec extare qvemqvam hodie inter proceres diffusi late Septentrionis, qvi te curatius ac magis serio scientias foveret," skriver Nic. Heinsius i Dedic. til ham foran *Dan. Heinsii* Orationum ed. nova. Amstelod.

og forfattede Katalog derover (l). Denne Samling, der ogsaa indeholdt nogle Haandskrifter (m) og sjeldne Bøger af den spanske Literatur, testamenterede den fortjente Eier til sin Konge, hvem den efter hans Død i April 1661 blev overleveret (n).

1657. 8. cf. Dedic. foran *Sim. Paullis* viridaria danica. Om hans Bibliothek s. Hofmanns Danske Adelsmænd I. S. 54. At han alt 1646 maae have havt en betydelig Samling og at han har viist sig villig til at laane deraf endog til udenbyes ham personlig ubekiendte Videnskabsmænd, sees af følgende mærkelige Tilskrivt, foran et Exemplar i det kgl. Bibl. af *I. M. Corvini* Heptachordum danicum Hafn. 1646. 4: "Viro non minus eruditione, qvam imaginibus præclaro Dn. *Ioachimo Gerstorphio*.... Literatorum Patrono nobilissimo, Musicæqve nostræ, & qvidem per Salinam Musicorum facile principem, qvam e *divite* sua *Bibliotheca* ad nos egredi permisit, Ampliatori clariss. Fautori meo, *facie qvidem ignoto*, sed fama, nomine & eruditione stupenda venerando & submisse colendo dono dedit Author."

l) Hofmann l. c. III. S. 89. *Burmanni* Syll. Epp. II. p. 818. Denne Catalog i 3 Foliobind ziirlig skreven, i scientifisk Orden, med tilhørende alphabetisk Register, findes endnu paa det kongelige Bibliothek.

m) F. Ex. en Perg. Codex af de 4 Evangelier paa Latin som G. havde faaet af Gunde Rosenkrantz og som tilforn havde tilhørt N. Hemmingsen og den kongelige Bibliothekar N. N. Golding. Endeel spanske Bøger som Resen havde kjøbt i Madrid, for at skianke dem til Kiøb. Univers. Bibl. maatte han ved sin Hiemkomst overlade Gersdorf; s. *Resenii* vita foran hans Bibliotheca.

n) Burmanni Syll. Epp. l. c. Efter en Optegnelse blandt Rostgaardiana skal det have staaet in arcis tabulato eo, ubi templum calvinianum fuit postea.

Fødsel, Prof. Juris ved Universitetet, Forfatter til nogle juridiske Disputationer og af Frederik II. og Christian IV. brugt i adskillige Gesandtskaber. Hans Bestalling dat. Kjøbenhavn 21. Decbr. 1589 (æ), i det hele overeensstemmende med Jacob Madsens ovenanførte, har kun i Bestemmelsen om Bibliothekets Forøgelse med nye Litteratur, faaet nogle Tillæg. Det hedder nemlig her: "Dersom og nogle synderlig ny Bøger hid til Kjøbenhavn ankomme, eller han kan bespørge nogen synderlig ny Bøger udenlands være forhaanden, dermed vort Liberi kunde formeres og forbedres, skal han Os det underdanigst tilkjendegive, og vi siden ville lade af dennem forskrive, hvis Os kan synes behageligt. Desligest hvis Bøger efter vor egen naadigst Behag bliver hid indforskrevet, de skal og blive hos samme Liberi, og hannem udi Forvaring iligemaade være befalet." Forresten er ligesaalidet om denne, som om den forrige Bibliothekars Virksomhed ved Bibliotheket noget bekjendt, og efter den Formindskelse dette kort efter hans Død 1604 undergik, forsvinder det næsten aldeles af Historien i mere end 50 Aar. Nytaarsdag 1605 skjenkede nemlig Kongen Universitetet sit Bibliothek til Nytaarsgave (ö). Denne Gave bestod af fleer end 1100 Bind, for det meste af alle Fag, hvoriblandt en stor Mængde Autographa Lutheri et Coævorum, de ældste tydske Oversættelser af græske og romerske Classikere, en Deel Landkar-

---

æ) Minerva 1783. Aug. S 259.

ö) Nyerups Kbhvn. Univ. Annaler S. 90. Afleveringen skeete den 10de Jan. "*Regia Bibliotheca* data Academiæ & ex *Arce* translata atqve bibliothecæ academicæ adiecta d. 10. Jan." *C. Aslaci* Or. de Relig. reform. origine & progressu. Hafn. 1621. 4. Tab. Chronol.

som han baade selv forstod at bruge, og hvortil han undte sine Venner Adgang (*), kunde vi ikke vide; men i Aaret 1664 afhændede han sit hele Bibliothek til Kongen paa Betingelser, som angives i følgende Dokument, der fortjener heelt og holdent at opbevares her, ei allene som et vigtigt Aktstykke i det kongelige Bibliotheks Historie, men og som et ikke ubetydeligt statistisk Bidrag.

"Vi Frederik den III.... gjøre alle vitterligt: at eftersom Os Elskelig, hæderlig og høilærd Doctor Peter Lauridtzen Scavenium (?), Vores Bestalter General Procureur og Professor udi Kjøbenhavns Universitet, til Os underdanigst haver afstaaet hans ganske Bibliothek med al des Tilbehør af Manuscripter, mathematiske Instrumenter og andet deslige, efter derom til Os indleverede Catalogi og Inventarii videre Indhold, saa haver Vi, imod des Betaling og saadan Os gjorte nøiagtig Fyldestgjørelse, naadigst afstaaet, saasom Vi og nu med dette Vort aabne Brev, allernaadigst skjøder og afhænder, fra Os og Vores Kongelige Arv-Successorer udi Regjeringen i fornævnte Vores Arve-Riger, Dannemark og Norrige, til fornævnte Doctor P. L. Scavenium og hans Arvinger disse efterskrevne Vores Eiendomme, Gaarde, Huse, Gods og Grunde, skylder aarligen, nemlig udi Woldborgs Herred, Ousted Sogn, Lille Borup,

*) Dette synes i det mindste at antydes i følgende Inscription over det, hvoraf jeg har en Afskrivt for mig: Musis & Amicis sacrum; *Bibliothecam* hanc ad qvam visendam te magis affectus qvam librorum delectus allexit, amore patriæ, obseqvio in advenas, otio laborioso collectam sibi ab curis serioribus amicis pro libitu hospitalem dicavit *Petrus Scavenius*, tuamqve fautoris loco benevolentiam, dextræ ac fidei tesseram sibi spondet rogatqve. Calend. Januar 1660.

Laurids Olufsen, een Tønde Smør, Skov til 12 Sviins Olden; Flakkebjerg Herred, Hyllested Sogn og Bye, Huusmænd Jens Pedersen Fønboe een Tønde Havre, Niels Jensen Smed een Tønde Havre. Tune Herred, Gildebrønd, Simen Pedersen tre Pund Byg, een Fjerding Smør, tre Tønder Havre Gjæsterie, et Lam, en Gaas, fire Høns, af et Huus een Tønde Havre; Windinge, Jens Hansen et halv Pund Rug, et halv Pund Byg, fer Skjepper Boels Byg, et halvt Lam, en halv Gaas, to Høns, en Tønde Havre, Gjæsterie; Anders Schoning og Lars Madsen et halv Pund Rug, et halv Pund Byg, fer Skjepper Boels Byg, et halv Lam, en halv Gaas, to Høns, en Tønde Havre, Gjæsterie; Søren Pedersen Huusmand en Tønde Havre. Flakkebjerg Herred, Gimblinge Sogn, Wembløse, Jørgen Rasmussen, to Pund Byg, to Tønder Havre Gjæsterie, sexten Skilling Gjæsterie. Ramsøe Herred, Rorup Sogn, Høybye, Morten Lauridsen, et Pund Rug, et Pund Byg, to Tønder Havre Gjesterie, et Lam, en Gaas, fire Høns. Slagelse Herred, Kirkestillinge Sogn og Bye, Mads Nielsen, et Pund Rug, et Pund Byg, tyve Skjepper Havre Gjæsterie, et Fønøed, af et Huus 2 ℞ 4 ß Gjæsterie; Kielstrup, Niels Smed, et Pund Byg. Tune Herred, Kalslund, Jep Nelaussen tre Pund Byg; to ℞ halvanden ß; Jersie, Jens Andersen, to Pund Byg; Windinge, Søren Yttersen et Pund Byg, een Tønde Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns. Ramsøe Herred, Øster Sjuf, Svend Børgesen tre Pund Byg, tre Tønder Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns; Oluf Hansen, halvandet Pund Byg, halvanden Tønde Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns; Jens Hansen atten Skjepper Byg, en halv Tønde Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns; Peder Larsen Huusmand en

Tønde Havre. Horns Herred, Ourøe, Anders Pedersen i Biberig, et Pund Rug, et Pund Byg, en Skieppe Havre, et Lam, en Gaas, to Høns; Henning Knudsen et Pund Rug, et Pund Byg, en Skieppe Havre, et Lam, en Gaas, to Høns. Walborgs Herred, Allersløv, Jens Pedersen, et halv Pund Rug, et Pund Byg, halvanden Tønde Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns. Ringsted Herred, Levetofte, Jacob Nielsen halvtredie Pund Byg, halvtredie Tønde Havre; Niels Pedersen Huusmand, fem ß; Teestrup, Gregers Christensen et Pund Byg, to ß Gjesterie. Nok som haver svaret under Holbeks Amt, Herligheden af efterskrevne Kirkegaarde (t) og givet til Slottet aarligen; nemlig udi Soderup, Christoffer Olsen, en Tønde Havre; Smidstrup, Jens Hansen to Tønder Havre; Anders Hansen to Tønder Havre; Tingerup, Hans Madsen een Tønde Havre. Hvilke foreskrevne Gaarde, Huse, Grund og Eiendom, Landgilde, Gjesterie, Stedsmaal, Sagefald, Vornede Sønner, eller des Rettighed af Føde og Uføde, visse og uvisse Indkomst, Rente og rette Tilliggelse, være sig af Ager, Eng, Skov, Mark, Hede, Kjære og Moser, Fiskevand og Fæegang, Tørvegrøft, Lyngslet, Vaadt og Tørt, inden Markeskjel og uden, aldeles intet undertagen i nogen Maader, som der nu tilligger og af Alders Tid dertil ligget haver, saavidt Os haver været berettiget, og bør dertil at ligge med Rette; desligeste Herligheden af fornævnte Kirkegaarde, bemeldte Doctor Peder Scavenius og hans Arvinger, nu herefter skal og maae følge, annamme, have, nyde, bruge og beholde,

---

t) Herved forstaaes Bondegaarde som tilhøre Kirken. Denne Betydning af Ordet forekommer ikke i Vidensk. S. Ordbog.

sig saa nyttig at gjøre, som de selv bedst vil, veed og ka
til evindelig Eiendom; at angaae fra Philippi Jacobi D
næst forleden Aar 1664. Dog Os, og Vores Arv = Succe
sorer udi Regjeringen, Souverainitet, kongelige Regalier
Høihed af fornævnte Gods, saasom Told, Accise, Brag
samt jura patronatus, Birke = Rettighed, Jagten udi Vild
banen, og ellers hvis Contributioner, pro quota, ordinari
eller extraordinarie over det hele Land, er eller vorder paa
buden uforkrænket; og Os aldeles forbeholden. Item naar
Vi, eller Vores Kongelige Arv = Successorer naadigst kunne
vorde til Sinds, eller Os tilpas kommer, forskrevne Gods
Os igjen at tilforhandle, da det Os at komme igjen til
Løsen, fra hver særdeles, som det da eier, eller haver udi
Possession, efter derom Vores udgangne Forordning, sub
dato d. 1ste December fornævnte Aar 1664 (u); og det
pro quota for lige Priis, som det nu af Os er afhændet
fore, nemlig á Tønde Hartkorn for halvtrediesindstyve Rigs=
daler; tilligemed billig Erstattung for paa Godset gjorde nød=
vendige og beviislige Melioration. Og ville Vi naadigst,
Aar og Dag tilforne, lade ansige, naar Vi samme Gods,
efter forberørte Conditioner, indløse og betale ville. For=
bydendes Alle og Enhver, herimod, eftersom forskrevet staaer,
at hindre, eller i nogen Maader Forfang at gjøre, under
Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vor Kongelige Resi=
dents udi Kjøbenhavn d. 24. Januar Ao. 1665.

Under Vort Signet (v).

---

u) Denne utrykte Forordning handler om Reluitionen af det af Regieringen til Forskud udlagte Jordegods.

v) Originalen hertil findes i det Kongel. Danske Selskabs Archiv. Den er skrevet paa stemplet Pergament, hvorpaa læses trykt: "Skiøde paa Jordegods af hver 20

Samme Aar udkom, uden Tvivl paa kongelig Bekostning, en systematisk, med temmelig bibliographisk Nøiagtighed, forfattet Katalog over dette Bibliothek, som bestod af 5840 Bind foruden 38 Haandskrifter, hvoriblandt nogle ei uvigtige. Dens Titel er: Designatio librorum in qualibet facultate, materia & lingva rariorum summa cura, tum quoad librorum editionumve perfectionem, tum quoad eorundem compactionem, variis in locis, in amorem patriæ & supplementum instructissimæ bibliothecæ regiæ, conquisitorum. Hafniæ typis Christ. Weringii 1665. 4. 436 SS. Efter den systematiske Katalog følger et alphabetisk Index over Forfatterne. Titelbladet er prydet med en kongelig Krone med Frederik den Tredies Ziffer. Foran læses et latinsk Vers af V. Bering: in selectissimam librorum suppellectilem... P. Schavenii, novum Regiæ et Augustæ bibliothecæ complementum (x).

Paa denne ypperlige Grundvold vedblev Kongen nu at bygge ved bestandigt Indkjøb af Bøger, saavel her hjemme som i Udlandet. Udentvivl have kjøbenhavnske Boghandlere forsynet Bibliotheket med de vigtigste af den nyere Literaturs Frembringelser, men vist er det, at Kongen selv havde sine Kommissionairer udenlands, som foruden Kunst-

---

Tønder Hartkorn 1 Rixd." Kongens Segl og Underskrivt er bortskaaret. Uden paa har Scavenius skrevet: "Hans Kongl. Majts. Skiøde paa en Deel geistlig Gods for mit Bibliothek."

x) Da hans Bog er temmelig sielden, have flere Skribenter ganske misforstaaet Hensigten af den f. Ex. *Struvii* Bibl. hist. litt. ed. Iugler p. 102. Blandt de Rostgaardske Msc. forekom (Bibl. Rostg. p. 530) en Katalog over Schavenii Bibliothek, ordnet efter Stederne, paa hvilke Bøgerne vare kiøbte, med vedføiede Priser.

sager, Antiquiteter, Kobberstykker og Mynter tillige skuld opkjøbe ham sjeldne Bøger. En saadan var Jobocc Her man Uhlich, som i Aaret 1665 reiste i dette Ærinde (y).

Imidlertid kunde, hvad Udlandet paa den Maade for skaffede af literariske Sjeldenheder, i indvortes Værd neppe udholde Sammenligning med de Skatte af gammel nordisk Literatur, som, fra Island nedsendte til Kongen, hensattes i det kongelige Bibliothek. Alt fra Slutningen af det 16de Aarhundrede, var de danske Lærdes Opmærksomhed bleven henvendt paa det Lys, det gamle Islands historiske Flid formaaede at udbrede over Nordens ældre Historie; men man havde dog mere sørget for at erholde Oversættelser af de islandske Monumenter, end at komme i Besiddelse af selve Originalerne, og de faae af disse, som kom herned, sendtes som Gaver til danske Mæcener og Yndere af dette Studium. Først, da Biskop Brynjulf Svendsen i Skalholt, efter Aaret 1650, tilbød med kongelig Autorisation at ville opkjøbe og samle gamle islandske Haandskrifter, begyndte disse at faae en anden og mere varig Bestemmelse. Fra Aaret 1656 nedsendte han islandske Haandskrifter saavel af sin egen private Samling, som hvad han ellers kunde til-

y) Han var efter *Molleri* Cimb. litt. I. p. 699 tractus Crempensis scriba provincialis ved A. 1660, og nævnes saavel der, som i Hielmstiernes Bogsaml. I. S. 84, som Forfatter til nogle latinske Gratulationer, hvoraf den ene i Nyerups Forfatterlexikon tilskrives en Michael U. Kongelig Torbenist (formodentlig dennes Fader) Forf. til et tydsk Skrift om Elephant Ord. Oprindelse. Kbhvn. 1651. Efter en gammel skreven Optegnelse skal denne J. H. Uhlich have været "ein sehr mittelmässiger Virtuoso."

eiebringe (z); og da Th. Torfæus i Aaret 1662 efter kongelig Befaling gjorde en lærd Opdagelses-Reise i Island, or, "enten for Betaling, eller paa andre Maader at bekomme hvis Antiqviteter, Rariteter og Curiositeter, paa Island kunde opspørges, som han til Kongen igjen skulde levere," erholdt han, saavel af den skalholtske Biskop som af andre Samlere der i Landet, betydelige Bidrag, ogsaa i Bøger og Haandskrifter (æ). Paa den Maade er Bibliotheket kommen i Besiddelse af — vel ikke mange — men høist vigtige og uniqve islandske Codices, nemlig Flatøbogen, begge Eddaerne, Morkinskinna, Hrokkinskinna, Thomasskinna, de islandske Annaler og fl. (ö); og ved Siden af disse Mindesmærker om Frederik den Tredies levende Interesse for Nordens gamle Literatur, staae nu de af Tor-

---

z) *Resenii* Edda. Præf. fol. h. 3. K., *F. Iohannæi* Hist. eccl. Isl. III. p. 639.

æ) Torfesens Levnet ved Erichsen S. 28. 37. *Torfæi* Orcades, Præf. *F. Iohannæi* H. E. Isl. IV. p. 10. Forordn. ang. Island. III. S. 98. Resten af Br. Svendsens Mstsamling blev af hans Arvinger overladt til Arne Magnussen; *F. Iob.* l. c. p. 10.

ö) Torfesens Levnet S. 114. Erichsens Udsigt. S. 12. Müllers Sagabibliothek III. S. 434. Edda Sæmundi I. Vita Sæm. p VII-VIII jf. Scand. S. Skr. 1807. II. S. 129. En af B. Svendsen nedsendt Membran, indeholdende Volsunga og Regnar Lodbroksaga, eftersøgtes alt i Frederik III. Tid forgjæves (Torfæana p. 61-52; Rafns Overs. af Reg. Lodbr. S. 155) da den, uvist hvorledes, var kommen til Kunstkammeret, hvor den for faae Aar siden blev gjenfunden. Ligeledes er Membranen af Snorres Edda, som savnedes efter Slotsildebranden senere funden (Skandin. Litt. S. Skr. 1807 II. S. 154). Men intet Spor haves mere til den Codex af Snorre, Fagurskinna kaldet, dersom denne virkelig

fæus, efter Kongens Befaling og saa at sige under hi egne Øine, forfattede danske Oversættelser af disse, saavel andre islandske Skrifter (a). Mærkeligt, at ved denne ligheds yttrede sig det første Spor til den Idee, ved Lov at forskaffe Bibliotheket en fuldstændig Samling af de dan Staters Literatur; en Idee, som dog først i den seer Tid fuldkommen blev realiseret. Torfæus overbragte nem en kongelig Befaling til den holumske Biskop, Gisle Th lakfen, at han fra sit Bogtrykkerie skulde tilsende Ko gen "tvende ubundne Exemplarer af alle de Bøger, som p islandsk Maal, og udi Island vare trykte, eller hereft trykte bleve." (b)

4.

Varede det længe inden man faldt paa, ved et s naturligt og hensigtsmæssigt Middel, at forskaffe Biblioth ket en Forøgelse, som det af alle mindst burde savne, ble derimod nu truffen en anden Foranstaltning, hvis Hensig

har existeret her. (Torfesens Levnet S. 118. Saga bibl. III. S. 434). At Jofraskinna ikke, som Schø ning i Fort. til Hmskr. 1. D. p. XXV. troer, har væ ret paa det kgl. Bibl. vises i Torfesens Levnet S. 118. Hmskr. IV. Fort. p. XXVI.

a) Torfesens Levnet S. 25-38. Torfæi Orcades Præf. Ogsaa nyere islandske Haandskrifter ere blevne Kongen forærede, f. Ex. Arng. Jonsens Grønlandia, med Kart, som havde tilhørt Biskop J. P. Resen og af dennes Sønnesøn P. Resen blev skiænket til det kgl. Biblio thek (Edda Resen. Præf. fol. 1. 4.) hvor det endnu fin des. Bibliotheket skal ogsaa af Arngrims Søn have faaet flere af Faderens Haandskrifter; F. Iohannæus l. c. IV. p. 9.

b) Forordn. for Island. III. S. 98 jfr. Torfesens Lev net S. 32. 37.

, at sikkre Bibliotheket hvad det kunde behøve af de
ger, der i Kiøbenhavn maatte forekomme paa de den
g nylig indrettede offentlige Auktioner. Disses Autori
ion skriver sig egentlig fra Aaret 1661, da Frederik III.
der 24de April, meddeelte en Caspar Kohluffs Privile
um paa Commis-Handel, som det kaldtes, i Kiøben
vn, i hvilket Privilegium blandt de Ting, som kunde blive
jenstand for offentlig Auktions-Salg, ogsaa nævnes Bø
er (c). Da nu denne Auktions-Directeur C. Rohluffs
den for Gjeld maatte forføie sig til Fredericia, forundtes
ed Rescript af 15de October 1667, vellærd (Studiosus) Oluf
Simensen, og Boghandler Daniel Pauli denne Auktions-
ller Commis-Handels Direction, med de samme Privile
ier, som deres Formand havde nydt, undtagen, at de iste
et for de 8 pC. han havde havt, kun skulde have 6 pC.
g af dem igjen "være tiltænkt" at afgive 2 pC. til det kon
gelige Bibliothek (d). Denne Afgivt blev siden, efter Ved
kommendes egen Ansøgning, forandret ved et kongeligt Re
script af 9de Decbr. 1668 lydende som følger:

Frederik III. ɛc. G. A. v. at Vi, efter underdanigste Ansøgning og Begjering, naadigst haver bevilget og tilladt, saa og hermed, indtil paa videre naadigste Anordning, bevilger og tillader at Oluf Simensen maae selv nyde og beholde de to pC. til Vores Bibliothek skulle gives af de 6 pC. som bemte. Oluf Simensen og Daniel Pauli,

c) Dog har man havt Bogauktioner her i Kiøbenhavn adskillige Aar tidligere. Den ældste mig bekjendte Katalog er: Catalogus rariorum aliqvot & insignium librorum qvorum auctio constituta est a d. 25. Apr. in ædibus Guuzovianis; Hafn. 1664. 4to.

d) Siellandske Register i Canc. Archivet.

saasom Vores forordnede Auktions-Directeurer, til Vo
Bibliothek, efter Vores d. 15. Octbr. 1667 paa bemel
Auktions Forvaltning givne Benaadnings Indhold, plig
vare at erlægge, og paa Vores Skatkammer skulle gjø
Regnskab fore. Hvorimod fornævnte Oluf Simensen s
forpligtet være Os at tilkjøbe og forskaffe saa mange af
paa Auktioner kommende Bøger og Materier som
kunde behage, og Vi ikke allerede tilforn paa Vores Bibli
thek haver, hvilke Bøger og Materier bemte. Oluf Sime
sen saaledes uden Betaling paa bemte. Vores Biblioth
haver at levere, og derfore altid, naar nogen Auktion s
holdes, først i god Tid en rigtig Katalogum til Vores Bibli
thecario overgive, at han hannem da kan udmærke og la
vide hvis Bøger til Vores Bibliothek behøves kunde. Hv
efter bemte. Oluf Simensen sig uden Forsømmelse unde
danigst haver at rette, saafremt han denne Vores Benaad
ning agter at nyde, og under Straf som vedbør forbyde
des ꝛc." —

Man maae naturligviis antage at Reskriptets Udtryk
uden Betaling er forstaaet saaledes, at Vedkommende, uden
videre Kommissions-Salarium, skulde paa Bibliothekets
Vegne, ved forefaldende Auktioner, kjøbe de dem opgivne
Bøger; men af andre Data (e) skulde man snart troe, at

---

e) Paa det kgl. Bibl. haves: "Fortegnelse paa Sl. Carl von Manders Bøger, Teignebøger, Kobberstykker, Kaaberplader, Trævare, Gevær, Seyerverker, Skilderier og gandske Konst-Cammer, som paa Mandag d. 15. Juli udi den Sl. Mands Gaard paa Østergade skal auctioneres oc selgis. Kiøbenh. trykt hos Jørgen Godde. 4." Bag i staaer skrevet: "De her udi antegnede Bøger som ere Folianter 10, Bøger med Kobberstykker 3, in Qvarto 10, in Octavo 7, in Duodecimo 1, haver Oluf

...ine Udtryk maae have involveret en mere udstrakt og for ...uktions-Directeurerne langt byrdefuldere Forpligtelse, som ...an vanskeligen kan begribe, hvorledes de kunde paatage sig, ...aa en Tid, da saa hyppige Auktioner forefaldt (f); Reskrip-...ets Bestemmelser synes dog at have været gjeldende indtil Aaret 1680.

Af Bog- eller Haandskrift-Samlinger, som ved Man-...el af tilbørlig Opmærksomhed fra det Offentliges Side, ...re gangne ud af Landet, kunde vi ingen betydelige nævne ... dette Tidsrum; thi dertil kan neppe henregnes den forøske Prof. Eloqv. Joh. Fabers († 1659) Samlinger til Udgaver

Simensen efter H. kgl. Maj. Brevs Indhold paa H. K. M. Bibliothek foruden nogen Betaling at indlevere." Skulde Meningen vel være, at Auktionsdirecteurerne selv have maattet betale de Bøger de skulde kiøbe for Bibliotheket? Uagtet denne Katalog intet Aarstal haver, seer man dog, ved at raadspørge Almanakkerne for de Aar, at den skal henføres til 1672; dette kan da tiene noget nærmere til at bestemme C. v. Manderns Dødsaar, som man ellers blot vidste at være efter 1665 (Weinwichs Maler- og Billedhuggerkunstens Historie S. 52).

f) Fra Auktionsvæsenets Indretning 1661 til 1670, bortsolgtes flere ikke ubetydelige Bogsamlinger i Kbhvn. ved offentlige Auktioner. Man har Kataloger (alle i 4to) fra Aaret 1661, efter den forøeste Prof. Joh. Faber og efter Dr. Med. Poul Resen Søn af Biskop H. Resen (a. 1657 in itinere Africano, postqvam Græciam peragrasset & Constantinopolim atqve Hierusalem perlustrasset prope Cairum defuncti); fra 1662 efter Prof. Hist. Sporman og Th. Bang, som havde arvet den berømte Lages og Polyhistors Joh. Rhodes († 1659 i Padua) Bibliothek; 1663 efter den theologiske Prof. Dan. Pfeiff; 1664 efter Bisk. Joh. Brochmand af Aarhuus; 1665 efter Pr. Theol. Erasm. Brochmand og Høiesterets Assessor H. Ernst; 1666 efter Prof. Chr. Steenbuch; 1669

af J. Cæsar, Apuleius, Juvenal og Macrobius, som i Aa
1664 bleve kjøbte af Dr. Henr. Ernst. for det wolfenbüttel
Bibliothek, det ogsaa synes at have staaet i et Slags Ul
derhandling om en Deel af den lærde Holger Rosenkrantz
Haandskrifter (g).

5.

Men i det Frederik den Tredie ei kunde andet end med Tilfredshed betragte sin, under saa gunstige Auspicie samlede Bogskat, maatte han tillige indsee at et særeget, efter sin Bestemmelse indrettet Lokale, var en nødvendig Betingelse, før en Samling af Bøger kunde fortjene Navn af et Bibliothek. Heller ikke var det gamle Lokale paa Kjøbenhavns Slot i Stand til, at rumme de nye betydelige Acqvisitioner. Saasnart derfor Scavenii Bibliothek var

---

efter Erkeb. Svane og Antiqvarius regius Barth. Bartholin; foruben flere mindre betydelige. Disse Bogauktioner holdtes paa Børsen, hos Bogh. Jørgen Holst, supra theatrum anatomicum e regione auditorii academici og paa fl. Steder.

g) *Burckhard* hist. Bibl. Wolfenb. I. p. 228 II. p. 114. I en mærkelig Dedic. til Holger Rosenkrands foran Joh. Meursii Pisistratus. Lugd. B. 1622. 4. tales om hans "*bibliotheca*, libris omnibus instructissima, qvalem etiam *neqve principes* qvidem habent." At det end og har været rigt paa medicinsk Literatur, sees af Dedic. til ham foran C. Bartholins Anatomicæ institutiones. Rostock. 1622. Hans Bibliothek og overhoved de danske Adelsmænds Interesse for at samle sig udsøgte Bibliotheker, berømmes i *Chalonnois* traité de plus belles bibliotheques. Paris 1644. 8. p. 241. Formodentlig er hans Bogsamling for en stor Deel kommen til hans Sønnesøn Et. Rd. Jens Rosenkrantz († 1695), om hvem mere i det følgende.

vleven overleveret, begyndte der at tænkes paa en nye Bygning. Den første officielle Meddelelse derom forekommer i følgende til Skatkammeret udfærdigede kongelige Ordre:

"Frederik III.... Vor synderlige Gunst tilforn: Eftersom Vi naadigst haver anbefalet Vores Procureur-General at lade forfærdige den nye Bygning til Bibliothequet, og Arbeids Folkene, nemlig: Muurmesteren, Tømmermanden, Smedden, Snedkeren og Glarmesteren, efter Vores Bygningsmesters M. Alberti Fortingning, for deres Arbeids Løn at contentere, da paa det samme Arbeide kan fortsættes og derom tilbørlig Rigtighed haves paa Skatkammeret, er Vores naad. Villie og Befaling, at J lader ved den forordnede Renteskriver ved Hofstaten annamme hvis Penge efter bemeldte Vores Procureur-Generals Anfordring af Restantser eller Konfiskationer indkommer og dem til ingen anden Brug end til forskrevne Bygnings Fortsættelse anvender, saavelsom og al des Indtægt lader til Bogs føre, til Vores videre Naadigste Efterretning. Hvorefter etc. den 1ste Martz A. 1666. (h).

Ad Mandat.

H. Müller."

Den her nævnte Bygmester M. Albert heed egentlig Albert Mathisen og nævnes alt som kongelig Bygmester 1657. Han oplevede ellers ligesaaldet som den ophøiede

h) Dette Aar angives og i den 1723 og fl. Gange udg. Kjøbenhavns histor. Beskrivelse fra 1168 til 1711. Mindre bestemt siges i Pontoppidans Orig. hafn. p. 268, at Fred. III. 1669 lod bygge og indrette Bibliotheket. Men aldeles uden Hiemmel henføres i vor Statscalender Bibliothekets Anlæg til A. 1660.

Bygherre, Bygningens Fuldførelse, da han alt i 1668 omta-les som død. Efterat Sommeren 1666 var hengaaet med at samle de fornødne Materialier (i) lagdes om Efteraaret den første bestemte Plan til selve Bygningen. Under 13de Octbr. 1666 udfærdigedes en kongelig Befaling: "At Vores Bygningsmester Mr. Albertus gjører Enhver af de forord-nede Haandværksfolk ved Bibliotheket nøiagtig Underret-ning om Bygningen, hvorefter de sig i deres Arbeide kunne vide at forholde og alting forsvarligen at forrette, og des-foruden haver han strax en fuldkommen Abris til Vores naa-digste Approbation at forfærdige, hvorudi skal iagttages at Huset bliver tre Loft høit og zirlig Proportion med Byg-ningen i sig selv, samt Høiden og Breden af Vinduerne og andet deslige tilbørligen observeres." —

Naturligviis maae i denne Ordre være meent den hele Bygning, som nu indslutter, i øverste Etage Kunstkamme-ret, i mellemste Bibliotheket og i nederste det nuværende, Arsenalet tilhørende, Lokale for Pontons; og naar her ene tales om Bibliotheket, da maae det være fordi Bibliotheket ansaaes for den vigtigste Deel af denne Bygning, der først skulde være færdig, skjøndt ogsaa den øverste Etages Bestem-melse til et Kunstkammer, alt dengang synes at have været afgjordt (k). Endelig begyndtes i Aaret 1667 paa selve

---

i) Kommandanten Frid. Ahlefeld fik Befaling at en Under-officier og 10 Mand skulde losse de Stene, som til Bibliothekets Fornødenhed og Opbyggelse vare komne og herefter ligeledes. 25. Sept. 1666. (Canc. Reg.)

k) Den nederste Etage har ikke altid havt samme Bestem-melse. D. 29. Juli 1670 fik H. D. Winterfeld kgl. Befaling at anordne, at en Port under Bibliotheket blev indrømmet til en Fægteskole for Pagerne. Efter Danske Atlas II. S. 163 skulle de Metalkanoner der

Bygningen (l), og næste Aar var denne færdig indtil Kobbertaget, som vel var begyndt, men først i Aaret 1669 blev fuldendt (m). Indtil 1671 arbeidedes deels paa Bygnin-

---

nu findes i selve Tøihuset tilforn have staaet her. At øverste Etage alt 1668 var bestemt for Kunstkammeret, viser Benævnelsen Ars, Lex, Mars.

l) Bygningen angaaende, forekomme følgende kongelige Befalinger i Canc. Registranterne: 3. Apr. 1667 til Kammerkoll. om at handle med Befalingsmanden over Nordlandene Preben v. Ahnen til Fosnæs om 50 Skippund Jern; 14. Apr. s. A. til Admiralitetet, at en Baad med Folk altid skulde være i Beredskab til Transport til Bibliothekets Bygning; 28. Mai s. A. til Obersten over Tøihuset Marcus Rothsten, om Folk til at føre Tømmer; 26. Jun. s. A. til samme, om 10 Skaalpund Bly fra Tøihuset til at lodde de Jernhager med, som komme i Støtterne under Bibliotheket; 27. Apr. 1668 til Admir. at Dreieren paa Holmen efter afg. M. Alberti Abris og Billedsniderens Anordning dreier de Piller til Galleriet i Bibliotheket og dertil tager af det Tømmer paa Holmen; 18. Nov. 1669 til Fogeden paa Rosenborg, om at levere 70 Stykker af de Gullands Render til Bibliothekets Fornødenhed; 28. Nov. s. A. til Frid. Ahlefeld, om til Arbeidets Fornødenhed ved Bibliotheket daglig at lade følge 6 Soldater.

m) A. M. Hiøring (Forf. til Lelerkrandsen) har følgende i et Skrift kaldet: "Hvad udi Danmark og fornemmelig Kjøbenhavn er passeret og skeedt fra Nyeaarsdag 1668 indtil N. A. Dag 1669." (Haandskr. i 8vo. i det kgl. Bibl. gamle Saml.): "Udi dette A. 1668 er det anseelige Huus, fra Tøihuset til Provianthuset udi forrige Aar anfanget, nu med Sparværk og mesteendeel med Kobber bedakt. Dette Huus siges at skal kaldes: Ars, Lex, Mars." Kobbertaget synes at have været det vidtløftigste og vanskeligste Arbeide ved den hele Bygning. Alt 29. Oct. 1667 fik Kammerkoll.

til Nytte (d). Des underligere er det, at han ei mod det, ham i samme Aar af Dronning Christine, gjenn Heinsius, tilbudte Bibliothekariat ved hendes Hof i Rom (e). Dog, han yttrede selv den Betænkelighed, at han ved Dronningens idelige Omslakken vilde komme til at tabe sit fornødne Otium og at man ikke kunde blive gammel i Rom uden at apostasere (f). Endelig bragte hans Ustadighed maaskee ogsaa oekonomiske Grunde ham paa det, for en Tid, besynderlige Ønske, at blive Told-Forvalter ved Øresunds Told, hvorom han overhang Kongen saalænge, indtil han blev det i Begyndelsen af Aaret 1663, hvorefter han da forlod det kongelige Bibliothek. (g).

lod Cancellarium forstaae de Inconvenientier, som deraf paa vil følge." Dette viser at M. maae have besiddet en Slags Indflydelse paa høiere Steder, som ogsaa synes kiendeligt af et Brev af 1662 fra Biskop Bryn. Svendsen, hvori denne beder ham anbefale det Skalholtske Bogtrykkeries Anliggende til Kongen.

d) I et Brev til N. Heinsius Kon. Aug. 1661 (*Burmanni* Syll. II. p. 818) hvor det tillige heder "Nunc in *bibliotheca - Gersdorphii* Regis nomine recipienda, horas bonas perdo & me macero sine ulla tanti laboris mercede, qvam qvidem certo sperare possim."

e) *Burmanni* Syll. III. p. 465. 779-80. iſr. *Celsii* hist. bibl. Stockh. p. 114.

f) *Burmanni* Syll. II. p. 818.

g) Ikke 1664, som Gram vil i Fortalen til Cimb. litt. p. 30. "Wenn sein übriges so gewesen, wie die fürtreffliche Gelehrtheit, würde man ihn nicht gelassen haben" heder det i Benthems holländischer Kirch- und Schulstaat. II. S. 375. Snart ønskede han dog igjen at ombytte dette Embede med et Professorat i Holland, hvortil hans lærde Bekjendte ogsaa vare villige at hielpe ham (*Burmanni* Syll. II. p. 819 IV. 72-73).

I det Væsentlige maae det, oprindeligen for Bibliotheket, bestemte Lokale, eller den 125 Alen lange, 18 Alen brede og over 9 Alen høie, med Marmorfliser belagte, og med et Gallerie, hvilende paa 66 Piller, forsynede Sal, fra Begyndelsen af have været, som det nu er; i de ved begge Ender, anbragte Værelser viser endnu det i Stukatur udarbeidede Loft Stifterens og hans Dronnings Navnetræk (p). Den Lighed i Bygningen, som nogle i nyere Tid vilde have bemærket imellem Bibliotheket Della Minerva i Rom og det kiøbenhavnske, maae være blot tilfældig, da hiint romerske Bibliothek er et halvt Aarhundrede yngre end det kiøbenhavnske (q).

Bibliotheket og Proviantshuset, samt til at spække Bibl. inden i med. Begge de omtalte Mure og Longange vises tydelig paa Huusmanns Grundtegning af Kiøbenhavn 1674 i Resens Atlas og paa Titelkobberet til Joh. Laurentzens Museum regium. Senere ere her anbragte Mellembygninger. En Forestilling af hele Bygningen findes i *Thuras* Hafn. hod. Tab. 28.

p) Nogle mindre væsentlige Prydelser maae derimod dengang have været ved Bibliotheket, som senere ere forsvundne. Man seer det af et Brev til Rigsmarskal J. C. Kørbitz af 20. Jan. 1668, om at udvise af Skoven 2 Eeger 5 siellandske Al. lange 1½ Al. runde i Breden, hvoraf de to Statuæ ved Bibliotheket kunde forfærdiges; Befaling til Admiralitetet af 7. Sept. s. A. at Holmens Smed skal forfærdige to Jernstænger med tilhørige Bolter, at de to Statuer kan vorde opsatte; Bef. 16. Sept. s. A. at et Halvslagsværd skulde leveres fra Tøihuset til det Billede som staaer ovenpaa Bibliotheket.

q) Denne Lighed bemærkes f. Ex. i St. Schulzes Reisen durch Europa, Asien und Afrika II. S. 294 og i *Thuras* Hafnia hodierna p. 108. Om dette Bibliothek, eet af de rigeste og meest brugte i Rom, som tilhører

Bibliothekets ophøiede Stifter nød ei den Glæde at see sin begyndte Bygning fuldendt. Denne blev ikke saa vidt færdig, at Bøgerne i den kunde opstilles, før i Aaret 1673 (r). At saa lang en Tid hengik, deri var udentvivl Skylden fornemmelig at søge i de, efter en ødelæggende Krig, endnu ikke gjenopreiste Financer. Regjeringen kunde ingen andre Pengekilder bestemme for Bygningen end Skatte-Restancer, paa den Tid rigtignok hyppige, men ogsaa vanskelige at inddrive, hvad der indkom ved Confiskationer for Toldsvig, og andre ligesaa uvisse Indtægter (s). Men da, paa den Maade, rede Penge ofte i længere Tidsrum kom til at mangle, kunde Bygningen kun gaae langsomt frem, og vilde vel undertiden ganske have standset, dersom Bestyrelsen af det hele Foretagende ikke havde været overdraget en Mand, der i Nødsfald af sine egne Midler formaaede at gjøre Udlæg. Denne

---

Dominikanerkirken Santa Maria sopra Minerva, et anlagt af Cardinal Casanata der døde 1702; s. *Fr. Deseine* Rome moderne I, p. 276–77.

r) Efter en Optegnelse blandt Rostgaardiana paa Universitetsbibliotheket No. 414.

s) 7. Febr. 1667 fik Kammerkoll. Bef. at udstæde Skiøde paa en Gaard i Bergensamt, som er forundt Hans Clausen Møndrich, dog at han betalte strax de 120 Rdlr. som han selv havde tilbudt sig at give, meer end den var udlagt for, som Kongen til Bibliothekets Bygning havde deputeret. 3. Mart. 1668 fik Kammerkoll. Bef. at nogle til Kongen i Betaling udlagte Tiender maatte sælges for 30 Rdlr. pr. Tønde Hartkorn" saasom Vi til Vores Bibliotheks Bygnings Fortsættelse naadigst haver deputeret og forordnet hvis P. Scavenius af Restancer kunde tilveiebringe — — paa det han i saa Maade rede Penge til bemeldte Bygnings Fortsættelse kunde i Hænde bekomme."

Mand var P. Scavenius (t), hvis dobbelte Fortjeneste af det kongelige Bibliothek giver ham Adkomst til et uforgjængeligt Minde i dets Aarbøger. Hans Bogsamling var een af Bibliothekets Grundsteene; uden ham var den nye Bibliotheks Bygning i det ringeste langt senere bleven fuldført. Vist er det, at han endog paa Tider, da han ei kunde faae sin egen Lønning udbetalt, stod i betydeligt Forskud til Bygningen. Man see følgende Reskript til (Skat)-Kammerkollegium af 12te Juni 1669:

"Vide maae I, at eftersom Vores Procureur General Dr. P. Schavenius, for Os allerunderdanigst haver ladet andrage, at han ikke, efter Vores forrige til Eder udgangne Befaling anlangende hans resterende Løn, saa snart kan formode Penge at kunde bekomme, og han dog dagligen til stor

t) Scavenius var meget rig; han eiede Herregaarden Kastrup her i Sielland og foruden det Gods han fik af Kongen for sit Bibliothek, fik han ved Mageskifte mod andet Gods, som han før den Tid maae have eiet, nogle Gaarde her i Sielland, som under 16. Nov. 1665 bleve ham tilskiødede af Hans von Meulengracht, der ved kongeligt Skiøde havde faaet dem til Eiendom for forstrakte rede Penge i Beleiringen, hvorfor Abrahamstrup-Gaard og Gods havde været ham pantsat. At denne Bygning blev ham betroet, var vel tildeels ogsaa, fordi han som Generalprocureur (han skal have været den første der beklædte dette Embede) var Medlem af det, efter Souverainiteten oprettede, Skatkammerkollegium; Holbergs Danm. og N. Staat. 3. Dpl. S. 565. "Qvo officii genere (som Generalprocureur) qvicqvid Reg. Majestatis interest in camera aliisqve collegiis, provide, sollicite & circumspecte observavit," heder det om ham i det efter hans Død 1685 udstædte Universitetsprogram.

Penges Udgift og Forskud formedelst Vores Bibliotheques Bygning han sig paataget haver, foraarsages, da have Vi hannem allernaadigst bevilget og forundt, herefter og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, at maae nyde og oppebærge Stavanger Tiende og Leding, i Stedet for hans aarlige Løn og Beholdning, forsaavidt den dertil kan tilstrække; thi have I hannem ꝛc."

Som et Slags Godtgjørelse for Tab, der ved et Foretagende af den Natur, under saadanne Omstændigheder, ei kunde undgaaes, forundtes ham endog, kort efter, Privilegium paa et Slags Kroehold (u). Senere modtog Scavenius i Aaret 1670, af General-Toldforvalter Daniel Knopf, 3,321 Rdlr. og udgav 4455, af hvilke han siden fik sine tilgodehavende 1134 Rdlr. med Renter fra 11te Decbr. 1670. Kammerkollegiet maatte i Følge Ordre af 4de Apr. 1671 d. 11te Juni s. A. udbetale ham 3000 Rdlr. af de til Bygningen lagte Midler. Desuden fik han ved Afregning af 24de Jan. 1673, 1097 Rdlr. tilgode for Aarene 1671 og 72, og at han ved Slutningen af næste Aar endnu ikke havde faaet alt sit Tilgodehavende betalt, sees af et Reskr. til Kammerkollegium af 10de Novbr. 1674, som bestemte, at dersom Ledingen i Ber-

u) Kongebrev dat. — Aug. 1669 "at Dr. P. L. Scavenius et hans Huus i Ellebroedams Mølle maae lade holde, saa at ingen Kroe eller Vertshuus til dets Præjudits paa en Miil nær paa Landeveien vorder holdet, hvorimod han skal tiltænkt være, efter egen Tilbydelse en Længde af god Bygning til fremmede Folks Logering at lade opbygge og holde over, at enhver Fremmed kan vorde efter Billighed accommoderet."

enhuus Amt for 1672, hvori W. Worm blev assureret, or hvad han, som Bibliothekar, havde at fordre, beløb ig høiere, skulde det Øvrige leveres til P. Scavenius, 'i Betaling for hvis han, til Bibliothekets Bygning, forstrakt havde og hannem endnu skulde restere og tilkomme."

6.

Fra Bibliothekets Stiftelse, vender vor Opmærksomhed sig til de Mænd, hvis Varetægt det af Stifteren betroedes. Efter Nic. Theophili Død 1604, nævnes i fulde 50 Aar ingen kongelig Bibliothekar. Men alt længe før Indlemmelsen af de omtalte Bogsamlinger i den kongelige og længe før der tænktes paa nogen særskilt Bygning, beskikkedes en saadan Embedsmand, og Valget saavel af ham som af hans Eftermand, viser hvormeget Kongen, ved Besættelsen af denne Post, saae paa Lærdom og Talenter.

Den første af den, fra nu af, uafbrudte Række af kongelige Bibliothekarer var Markus Meibom, unægtelig een af det 17de Aarhundredes meest udmærkede Polyhistorer. Som født i Tønningen kunde han kaldes Dansk (x), men hans Ungdoms og Dannelses-Historie er os dog kun lidet bekjendt. I Aaret 1652 finde vi ham i Stokholm (y). Her var han

x) Dog kaldte Is. Vossius ham en Tydsker, som Slesvigerne selv ogsaa ofte kaldte sig dengang (*Burmanni* Syll. Epp. III. p. 660); hvorimod Moller protesterer, Cimb. litt. III. p. 443, hvor det meeste og fuldstændigste er samlet om denne mærkelige Mand, skjøndt der ei forekommer meget om hans Bibliothekariat.

y) *Celsii* hist. Bibl. Stockholm p. 74.

af J. Cæsar, Apuleius, Juvenal og Macrobius, som i Aar 1664 bleve kjøbte af Dr. Henr. Ernst. for det wolfenbüttelſ Bibliothek, der ogsaa synes at have staaet i et Slags Underhandling om en Deel af den lærde Holger Rosenkrantz Haandskrifter (g).

5.

Men i det Frederik den Tredie ei kunde andet end med Tilfredshed betragte sin, under saa gunstige Auspicier samlede Bogskat, maatte han tillige indsee at et særegent efter sin Bestemmelse indrettet Lokale, var en nødvendig Betingelse, før en Samling af Bøger kunde fortjene Navn af et Bibliothek. Heller ikke var det gamle Lokale paa Kjøbenhavns Slot i Stand til, at rumme de nye betydelige Acqvisitioner. Saasnart derfor Scavenii Bibliothek var

efter Erkeb. Svane og Antiqvarius regius Barth. Bartholin; foruden flere mindre betydelige. Disse Bogauktioner holdtes paa Børsen, hos Bogh. Jørgen Holst, supra theatrum anatomicum e regione auditorii academici og paa fl. Steder.

g) *Burckhard* hist. Bibl. Wolfenb. I. p. 228 II. p. 114. I en mærkelig Dedic. til Holger Rosenkrands foran Joh. Meursii Pisistratus. Lugd. B. 1622. 4. tales om hans "*bibliotheca*, libris omnibus instructissima, qvalem etiam *neqve principes* qvidem habent." At det ende og har været rigt paa medicinsk Literatur, sees af Dedic. til ham foran C. Bartholins Anatomicæ institutiones. Rostock. 1622. Hans Bibliothek og overhovedet de danske Adelsmænds Interesse for at samle sig udsøgte Bibliotheker, berømmes i *Chalonnois* traité de plus belles bibliotheques. Paris 1644. 8. p. 241. Formodentlig er hans Bogsamling for en stor Deel kommen til hans Sønnesøn Et. Rd. Jens Rosenkrantz († 1695), om hvem mere i det følgende.

leven overleveret, begyndte der at tænkes paa en nye Bygning. Den første officielle Meddelelse derom forekommer i følgende til Skatkammeret udfærdigede kongelige Ordre:

"Frederik III.... Vor synderlige Gunst tilforn: Eftersom Vi naadigst haver anbefalet Vores Procureur-General at lade forfærdige den nye Bygning til Bibliothequet, og Arbeids Folkene, nemlig: Muurmesteren, Tømmermanden, Smedden, Snedkeren og Glarmesteren, efter Vores Bygningsmesters M. Alberti Fortingning, for deres Arbeids Løn at contentere, da paa det samme Arbeide kan fortsættes og derom tilbørlig Rigtighed haves paa Skatkammeret, er Vores naad. Villie og Befaling, at I lader ved den forordnede Renteskriver ved Hofstaten annamme hvis Penge efter bemeldte Vores Procureur-Generals Anfordring af Restantser eller Konfiskationer indkommer og dem til ingen anden Brug end til forskrevne Bygnings Fortsættelse anvender, saavelsom og al des Indtægt lader til Bogs føre, til Vores videre Naadigste Efterretning. Hvorefter etc. den 1ste Martz A. 1666. (h).

Ad Mandat.

H. Müller."

Den her nævnte Bygmester M. Albert heed egentlig Albert Mathisen og nævnes alt som kongelig Bygmester 1657. Han oplevede ellers ligesaaldet som den ophøiede

---

h) Dette Aar angives og i den 1723 og fl. Gange udg. Kiøbenhavns histor. Beskrivelse fra 1168 til 1711. Mindre bestemt siges i Pontoppidans Orig. hafn. p. 268, at Fred. III. 1669 lod bygge og indrette Bibliotheket. Men aldeles uden Hiemmel henføres i vor Statscalender Bibliothekets Anlæg til A. 1660.

Bygherre, Bygningens Fuldførelse, da han alt i 1668 om[ta]les som død. Efterat Sommeren 1666 var hengaaet m[ed] at samle de fornødne Materialier (i) lagdes om Efteraa[ret] den første bestemte Plan til selve Bygningen. Under 13[de] Octbr. 1666 udfærdigedes en kongelig Befaling: "At Vor[es] Bygningsmester Mr. Albertus gjører Enhver af de forord[ne]de Haandværksfolk ved Bibliotheket nøiagtig Underret[ning] om Bygningen, hvorefter de sig i deres Arbeide kunn[e] vide at forholde og alting forsvarligen at forrette, og de[s]foruden haver han strax en fuldkommen Abris til Vores na[a]digste Approbation at forfærdige, hvorudi skal iagttages a[t] Huset bliver tre Loft høit og zirlig Proportion med Byg[n]ingen i sig selv, samt Høiden og Breden af Vinduerne og andet deslige tilbørligen observeres." —

Naturligviis maae i denne Ordre være meent den hele Bygning, som nu indslutter, i øverste Etage Kunstkammeret, i mellemste Bibliotheket og i nederste det nuværende, Arsenalet tilhørende, Lokale for Pontons; og naar her em[]tales om Bibliotheket, da maae det være fordi Bibliotheket ansaaes for den vigtigste Deel af denne Bygning, der først skulde være færdig, skjøndt ogsaa den øverste Etages Bestemmelse til et Kunstkammer, alt dengang synes at have været afgjordt (k). Endelig begyndtes i Aaret 1667 paa selve

i) Kommandanten Frid. Ahlefeld fik Befaling at en Underofficier og 10 Mand skulde losse de Stene, som til Bibliothekets Fornødenhed og Opbyggelse vare komne og herefter ligeledes. 25. Sept. 1666. (Canc. Reg.)

k) Den nederste Etage har ikke altid havt samme Bestemmelse. D. 29. Juli 1670 fik H. O. Winterfeld kgl. Befaling at anordne, at en Port under Bibliotheket blev indrømmet til en Fægteskole for Pagerne. Efter Danske Atlas II. S. 163 skulle de Metalkanoner der

Bygningen (l), og næste Aar var denne færdig indtil Kobbertaget, som vel var begyndt, men først i Aaret 1669 blev aldendt (m). Indtil 1671 arbeidedes deels paa Bygnin-

nu findes i selve Tøihuset tilforn have staaet her. At øverste Etage alt 1668 var bestemt for Kunstkammeret, viser Benævnelsen Ars, Lex, Mars.

l) Bygningen angaaende, forekomme følgende kongelige Befalinger i Canc. Registranterne: 3. Apr. 1667 til Kammerkoll. om at handle med Befalingsmanden over Nordlandene Preben v. Ahnen til Fosnæs om 50 Skippund Jern; 14. Apr. s. A. til Admiralitetet, at en Baad med Folk altid skulde være i Beredskab til Transport til Bibliothekets Bygning; 28. Mai s. A. til Obersten over Tøihuset Marcus Rothsten, om Folk til at føre Tømmer; 26. Jun. s. A. til samme, om 10 Skaalpund Blye fra Tøihuset til at lodde de Jernhager med, som komme i Støtterne under Bibliotheket; 27. Apr. 1668 til Admir. at Dreieren paa Holmen efter afg. M. Alberti Abris og Billedsniderens Anordning dreier de Piller til Galleriet i Bibliotheket og dertil tager af det Tømmer paa Holmen; 18. Nov. 1669 til Fogeden paa Rosenborg, om at levere 70 Stykker af de Gullands Render til Bibliothekets Fornødenhed; 28. Nov. s. A. til Frid. Ahlefeld, om til Arbeidets Fornødenhed ved Bibliotheket daglig at lade følge 6 Soldater.

m) A. M. Hiøring (Forf. til Leierkranbsen) har følgende i et Skrift kaldet: "Hvad udi Danmark og fornemmelig Kiøbenhavn er passeret og skeedt fra Nyeaarsdag 1668 indtil N. A. Dag 1669." (Haandskr. i 8vo. i det kgl. Bibl. gamle Saml.): "Udi dette A. 1668 er det anseelige Huus, fra Tøihuset til Proviantshuset udi forrige Aar anfanget, nu med Sparværk og mestendeel med Kobber betakt. Dette Huus siges at skal kaldes: Ars, Lex, Mars." Kobbertaget synes at have været det vidtløftigste og vanskeligste Arbeide ved den hele Bygning. Alt 29. Oct. 1667 fik Kammerkoll.

nødes ind, i Sandhed, kongelig Understøttelse. Kammer-Kollegiet fik under 25de Juni 1666 Ordre at skaffe 2,000 Riis Papir til Trykningen; 600 Rigsdaler af de danske Kirkers Beholdning anvendtes til Betaling for 6 Studenter, som brugtes ved Afskrivningen (a), og da dette ei var tilstrækkeligt, blev halvandet Aar efter fra samme Milde ligesaameget afgivet dertil (b). Selv fik Bartholin et anstændigt Honorar. Den 14de December 1667 blev, foruden Titel af Mathematicus regius, Indkomsten af det Gods, som M. Bjørn Sørensen, Professor ved Sorøe-Academie, havde nydt, ham tillagt "for den Inspection ham var anbefalet med T. Brahes Skrifter til Trykken at forfærdige;" desuden fik han, under 22de April 1669, for sig, sin Hustrue og eet af deres Børn i deres Livstid al vis og uvis Indkomst af 3 Universitets Kirker: Smørum, Gladsaxe og Sæbye, og den 27de December samme Aar blev Konge-Tienden af Bradsberg Amt ham tillagt. (c).

Om Begyndelsen, Fremgangen og Ophøret af dette Arbeide, har Udgiveren selv efterladt os en fuldstændig Underretning, som efter hans egenhændige Opsats foran Afskriften af de Brahiske Observationer fra 1563 (d), her ordlydende meddeles:

"Anno 1664 d. 20. Juni blev til mig, efter høiloyligst Ihukommelse Frid. III. Befaling levered Tych. Brahe

a) Rf. 9. Oct. 1666 til Johan Plum. (Canc. Reg.)

b) Rf. 4. Apr. 1668 til Joh. Plum, at de Siellandske Kirker skulde give 240 Rdlr. og de i Fyen, Aars og Viborgstift, enhver 120 Rdlr. dertil, som skulde leveres R. Bartholin. etc. ibid.

c) Canc. Regstr.

d) I den gle. kgl. Msksaml. No. 316. fol.

I det Væsentlige maae det, oprindeligen for Bibliotheket, bestemte Lokale, eller den 125 Alen lange, 18 Alen brede og over 9 Alen høie, med Marmorfliser belagte, og med et Gallerie, hvilende paa 66 Piller, forsynede Sal, fra Begyndelsen af have været, som det nu er; i de ved begge Ender, anbragte Værelser viser endnu det i Stukatur udarbeidede. Loft Stifterens og hans Dronnings Navnetræk (p). Den Lighed i Bygningen, som nogle i nyere Tid vilde have bemærket imellem Bibliotheket Della Minerva i Rom og det kjøbenhavnske, maae være blot tilfældig, da hiint romerske Bibliothek er et halvt Aarhundrede yngre end det kjøbenhavnske (q).

Bibliotheket og Proviant huset, samt til at sparke Bibl. inden i med. Begge de omtalte Mure og Longange vises tydelig paa Huusmanns Grundtegning af Kisbenhavn 1674 i Resens Atlas og paa Titelkobberet til Joh. Laurentzens Museum regium. Senere ere her anbragte Mellembygninger. En Forestilling af hele Bygningen findes i *Thuras* Hafn. hod. Tab. 28.

p) Nogle mindre væsentlige Prydelser maae derimod dengang have været ved Bibliotheket, som senere ere forsvundne. Man seer det af et Brev til Rigsmarsk al J. C. Kørbitz af 20. Jan. 1668, om at udvise af Skoven 2 Eeger 5 sjellandske Al. lange 1½ Al. runde i Breden, hvoraf de to Statuæ ved Bibliotheket kunde forfærdiges; Befaling til Admiralitetet af 7. Sept. s. A. at Holmens Smed skal forfærdige to Jernstænger med tilhørige Bolter, at de to Statuer kan vorde opsatte; Bef. 16. Sept. s. A. at et Halvslagsværd skulde leveres fra Tøihuset til det Billede som staaer ovenpaa Bibliotheket.

q) Denne Lighed bemærkes f. Ex. i St. Schulzes Reisen durch Europa, Asien und Afrika II. S. 294 og i *Thuras* Hafnia hodierna p. 108. Om dette Bibliothek, eet af de rigeste og meest brugte i Rom, som tilhører

Bibliothekets ophøiede Stifter naaede ei den Glæde at see sin begyndte Bygning fuldendt. Denne blev ikke saa vidt færdig, at Bøgerne i den kunde opstilles, før i Aaret 1673 (r). At saa lang en Tid hengik, deri var udentvivl Skylden fornemmelig at søge i de, efter en ødelæggende Krig, endnu ikke gjenopreiste Finanser. Regjeringen kunde ingen andre Pengekilder bestemme for Bygningen end Skatte-Restancer, paa den Tid rigtignok hyppige, men ogsaa vanskelige at inddrive, hvad der indkom ved Confiskationer for Toldsvig, og andre ligesaa uvisse Indtægter (s). Men da, paa den Maade, rede Penge ofte i længere Tidsrum kom til at mangle, kunde Bygningen kun gaae langsomt frem, og vilde vel undertiden ganske have standset, dersom Bestyrelsen af det hele Foretagende ikke havde været overdraget en Mand, der i Nødsfald af sine egne Midler formaaede at gjøre Udlæg. Denne

Dominikanerkirken Santa Maria sopra Minerva, er anlagt af Cardinal Casanata der døde 1702; s. *Fr. Deseine* Rome moderne I, p. 276-77.

r) Efter en Optegnelse blandt Rostgaardiana paa Universitetsbibliotheket No. 414.

s) 7. Febr. 1667 fik Kammerkoll. Bef. at udstæde Skiøde paa en Gaard i Bergensamt, som er forundt Hans Clausen Møndrich, dog at han betalte strax de 120 Rdlr. som han selv havde tilbudt sig at give, meer end den var udlagt for, som Kongen til Bibliothekets Bygning havde deputeret. 3. Mart. 1668 fik Kammerkoll. Bef. at nogle til Kongen i Betaling udlagte Tiender maatte sælges for 30 Rdlr. pr. Tønde Hartkorn" saasom Vi til Vores Bibliotheks Bygnings Fortsættelse naadigst haver deputeret og forordnet hvis P. Scavenius af Restancer kunde tilveiebringe — — paa det han i saa Maade rede Penge til bemeldte Bygnings Fortsættelse kunde i Hænde bekomme."

Mand var P. Scavenius (t), hvis dobbelte Fortjeneste af det kongelige Bibliothek giver ham Adkomst til et uforgjænligt Minde i dets Aarbøger. Hans Bogsamling var een af Bibliothekets Grundsteene; uden ham var den nye Bibliotheks Bygning i det ringeste langt senere bleven fuldført. Vist er det, at han endog paa Tider, da han ei kunde faae sin egen Lønning udbetalt, stod i betydeligt Forskud til Bygningen. Man see følgende Reskript til (Skat)-Kammerkollegium af 12te Juni 1669:

"Vide maae I, at eftersom Vores Procureur General Dr. P. Schavenius, for Os allerunderdanigst haver ladet andrage, at han ikke, efter Vores forrige til Eder udgangne Befaling anlangende hans resterende Løn, saa snart kan formode Penge at kunde bekomme, og han dog dagligen til stor

---

t) Scavenius var meget rig; han eiede Herregaarden Aastrup her i Sielland og foruden det Gods han fik af Kongen for sit Bibliothek, fik han ved Mageskifte mod andet Gods, som han før den Tid maae have eiet, nogle Gaarde her i Sielland, som under 16. Nov. 1665 bleve ham tilskiødede af Hans von Meulengracht, der ved kongeligt Skiøde havde faaet dem til Eiendom for forstrakte rede Penge i Beleiringen, hvorfor Abrahamstrup-Gaard og Gods havde været ham pantsat. At denne Bygning blev ham betroet, var vel tildeels ogsaa, fordi han som Generalprocureur (han skal have været den første der beklædte dette Embede) var Medlem af det, efter Souverainiteten oprettede, Skatkammerkollegium; Holbergs Danm. og N. Staat. 3. Dpl. S. 555. "Qvo officii genere (som Generalprocureur) qvicqvid Reg. Majestatis interest in camera aliisqve collegiis, provide, sollicite & circumspecte observavit," heder det om ham i det efter hans Død 1685 udstædte Universitetsprogram.

Penges Udgift og Forskud formedelst Vores Bibliotheques Bygning han sig paataget haver, foraarsages, da Have Vi hannem allernaadigst bevilget og forundt, herefter og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, at maae nyde og oppebærge Stavanger Tiende og Leding, i Stedet for hans aarlige Løn og Beholdning, forsaavidt den dertil kan tilstrække; thi have I hannem ꝛc."

Som et Slags Godtgjørelse for Tab, der ved et Foretagende af den Natur, under saadanne Omstændigheder, ei kunde undgaaes, forundtes ham endog, kort efter, Privilegium paa et Slags Kroehold (u). Senere modtog Scavenius i Aaret 1670, af General-Toldforvalter Daniel Knopf, 3,321 Rdlr. og udgav 4455, af hvilke han siden fik sine tilgodehavende 1134 Rdlr. med Renter fra 11te Decbr. 1670. Kammerkollegiet maatte i Følge Ordre af 4de Apr. 1671 d. 11te Juni s. A. udbetale ham 3000 Rdlr. af de til Bygningen lagte Midler. Desuden fik han ved Afregning af 24de Jan. 1673, 1097 Rdlr. tilgode for Aarene 1671 og 72, og at han ved Slutningen af næste Aar endnu ikke havde faaet alt sit Tilgodehavende betalt, sees af et Reskr. til Kammerkollegium af 10de Novbr. 1674, som bestemte, at dersom Ledingen i Ber-

u) Kongebrev dat. — Aug. 1669 "at Dr. P. L. Scavenius et hans Huus i Ellebroedams Mølle maae lade holde, saa at ingen Kroe eller Vertshuus til dets Præjudits paa en Miil nær paa Landeveien vorder holdet, hvorimod han skal tiltænkt være, efter egen Tilbydelse en Længde af god Bygning til fremmede Folks Logering at lade opbygge og holde over, at enhver Fremmed kan vorde efter Billighed accommoderet."

enhuus Amt for 1672, hvori W. Worm blev assureret, or hvad han, som Bibliothekar, havde at fordre, beløb ig højere, skulde det Øvrige leveres til P. Scavenius, i Betaling for hvis han, til Bibliothekets Bygning, forstrakt havde og hannem endnu skulde restere og tilkomme."

6.

Fra Bibliothekets Stiftelse, vender vor Opmærksomhed sig til de Mænd, hvis Varetægt det af Stifteren betroedes. Efter Nic. Theophili Død 1604, nævnes i fulde 50 Aar ingen kongelig Bibliothekar. Men alt længe før Indlemmelsen af de omtalte Bogsamlinger i den kongelige og længe før der tænktes paa nogen særskilt Bygning, beskikkedes en saadan Embedsmand, og Valget saavel af ham som af hans Eftermand, viser hvormeget Kongen, ved Besættelsen af denne Post, saae paa Lærdom og Talenter.

Den første af den, fra nu af, uafbrudte Række af kongelige Bibliothekarer var Markus Meibom, unægtelig een af det 17de Aarhundredes meest udmærkede Polyhistorer. Som født i Tønningen kunde han kaldes Dansk (x), men hans Ungdoms og Dannelses-Historie er os dog kun lidet bekjendt. I Aaret 1652 finde vi ham i Stokholm (y). Her var han

x) Dog kaldte Ih. Vossius ham en Tydsker, som Slesvigerne selv ogsaa ofte kaldte sig dengang (*Burmanni* Syll. Epp. III. p. 660); hvorimod Moller protesterer, Cimb. litt. III. p. 443, hvor det meeste og fuldstændigste er samlet om denne mærkelige Mand, skjøndt der ei forekommer meget om hans Bibliothekariat.

y) *Celsii* hist. Bibl. Stockholm p. 74.

modtog den danske Gesandt i Paris Meierkrone Haandskrifterne af de la Hire, imod at give et Modtagelsesbeviis for dem (o); men først ved hans Hjemkomst til Danmark i Aaret 1707, eller efter 36 Aars Fraværelse, bleve de igjen restituerede det kongelige Bibliothek. Den bartholinske Afskrift skal være bleven tilbage ved Academie des Sciences, og en Afskrift som De l'Isle lod tage, blev opbevared i *Depot de la Marine* i Versailles.

---

dette Tilfælde at afforbre ham Originalerne og, var han død, kræve dem tilbage af Ministrene. Picards Revers, dersom noget saadant var udstædt, kunde nu ikke findes (?); derfor kunde meddeles et Modtagelsesbeviis.

o) I sit Brev til Geh. Rd. Jessen, 4. Oct. 1697 anmærker M. tillige: "que les observations de l'année 1593 ne s'y trouvent point & comme M. de la Hire a communiqvé à un de ses amis l'eclaircissement, qu'il en ait, je l'ay fait mettre par ecrit, à fin de l'envoyer, cy joint a V. E. pour son information." Det var det samme Aar, som manglede i Curtii Udgave.

II.

Det kongelige Bibliotheks Skiebne og Tilstand under Bibliothekarerne W. Worm, J. C. Wolfen og A. Høier (1671-1730).

I.

Skiøndt indbefattende tre Bibliothekarers Bestyrelse under to Regieringer, kan dette lange Tidsrum af 60 Aar dog med Føie antages at udgiøre et for sig begrændset Afsnit i Bibliothekets Historie. Ikke blot fordi Bibliothekarernes Bestyrelse greb ind i hinanden, derved, at de to sidste fungerede medens de to første endnu levede, men ogsaa fordi samme Sparsomheds Grundsætninger i Henseende til dets Udvidelse, samme Strænghedsprinciper i Henseende til dets Brug vare herskende det hele Tidsløb igiennem, der saaledes paa en umiskiendelig Maade kontrasterer saavel med den forbigangne, som især med den nærmest paafølgende Tid. Er det nu end ikke behageligt at dvæle ved disse mindre lyse Partier i vort Instituts Aarbøger, tør det dog være interessant at efterspore de meest virkende Aarsager til en Standsning i dets Fremskridt; som det, tildeels endnu den Dag i Dag, kan have Aarsag til at beklage.

Ved at forfølge Bibliothekets Skjebne gjennem de forskjellige Perioder, vil den Bemærkning lettelig frembyde sig,

at dets større eller mindre Flor fornemmelig stod i Forhold til den videnskabelige Aand der udgik fra selve Regjeringen. Til Bibliothekets Grundlægning hørte en Frederik den Tredie med sin Schumacher, og at dets Fremskridt under hans to nærmeste Efterfølgere ikke kom til at svare til den alt lagte Grundvold, at det maatte undvære saamangen kostelig Acquisition, der tilbød sig, maae vel ikke blot tilskrives Finansernes Svaghed, og Forsømmelse af de Embedsmænd, til hvis Varetægt det var betroet, men og de i andre Henseender saa fortjente Regenters mindre fortroelige Bekjendtskab med Videnskaberne, og deraf flydende ringere Opmærksomhed for en Stiftelse hvorved disses Tarv kunde fremmes.

Oprettelsen af det ridderlige Akademie i Kjøbenhavn var snarere at tilskrive politiske end videnskabelige Øyemed; intet betydeligt literarisk Foretagende fremkaldtes eller opmuntredes under Christian den Femte; derimod standsede allerede begyndte, som vi have seet, ufuldførte. Intet Under da, at heller ikke mange blandt Rigets Store satte nogen Ære i Mæcen-Roes. (a).

Frederik den Fjerdes Regjering, fra denne Synspunkt betragtet, en Fortsættelse af Faderens, var for Videnskaberne ei saa gunstig, som den i andre Hensyn var heldbringende for Staten. De Mænd, der havde styret Kongens Ungdomsdannelse, havde, selv uden Sands for Videnska-

a) "In nostris oris vix præter Dn. *Plessium* & Dn. *Geo. Franke de Frankenau*, *Paulum* deinde *Windingium* & Dn. D. *Wolfium*, habemus, qvi literas æstimant, reliqvi enim literis qvidem eleganter sunt imbuti, sed præ curis aliis flaccescunt illasqve fastidire sensim aut didicerunt aut discunt;" skriver O. Sperling i et Brev til J. G. Grævius. 4. Juli 1699. (Mſ. Thott. 1269. 4to).

bernes høie Værd, stræbt at bibringe Thronarvingen blot det allernødvendigste af boglige Konster (b). Dog skal denne, paa sin Udenlandsreise som Kronprinds, have viist megen Opmærksomhed for videnskabelige Gjenstande, ogsaa for Bibliotheker (c), ligesom han og i en modnere Alder er: kjendte, hvormeget han savnede grundige Indsigter i de histo: riske, politiske og kameralistiske Videnskaber; men mere vilde han uden Tvivl have savnet saadanne, dersom ikke hans sunde Forstand, Tænksomhed og ypperlige Hukommelse havde bødet paa det manglende (d).

Desuagtet blev Videnskabernes Tilstand aldrig blom: strende under hans Regjering; et Faktum, som fremlyser af den danske Literaturs Beskaffenhed paa den Tid, som erkiendtes og beklagedes af velunderrettede Samtidige (e), som

---

b) See en Dedic. til Frid. IV. 1693 i *Grævii* Præfationes & Epistolæ. Ed. 2da p. 229-32: "Nec negligebas Musarum sedes & instrumentum, *bibliothecas*.... Nam & hæc armaria .... nec sine voluptate, nec sine fructu inspiciebas."

c) Nye Saml. til dske. Hist. II. I. S. 181. sq.

d) Riegels Frid. IV. I. S. 7-8, (efter Høyers Gesch.) Suhms saml. Skr. XIV. S. 243.

e) Af saadanne forekomme mange i den lærde Theolog S. Lintrups Correspondence, hvoraf jeg vil anføre et Par Steder. Det ene af et Brev til C. A. Heumann af A. 1717 (blandt de Suhmske Mss.) "Tenuiorem — hodie qvam olim atqve alibi scriptorum apud nos proventum, non sterilitati ingeniorum utiqve, sed temporum injuriæ adscribendum (qvamvis plurima apud nos edita ad vos ne perferri qvidem sciamus) promptius, opinor, mirari desineres, si *statum rei* apud nos publicæ civilis ac *literariæ* penitius exploratum haberes, si diuturnos bellorum motus, perpetuos autem alta etiam pace terra mariqve apparatus, inter qvos Musis

nyere Historikere ikke have taget i Betænkning at vedgaae (f) og som ikke kan gjendrives ved de udmærkede Navne, der forherlige hans Regjering, saalænge det er vist at hin

etiam invitis silendum, si aularum genium sagatis omnia, togatis admodum nihil indulgentium, si *Mæcenatum*, a qvibus unice pendunt literarum fata, *penuriam*, atqve hinc orta adeo *literarum elegantium* tanqvam ad farinam nihil conferentium, & famæ parum famis subinde plurimum habentium, *fastidia*, *intensa* apud nos rerum omnium, *librariæ* præsertim ac *typographicæ*, *pretia*, si unicam in gemino regno studiorum *Universitatem*, eamqve loco iniqvissimo in ipsa sede Regia medios inter aulæ, Martis & Neptuni strepitus parum profecto commode habitantem, Bibliopolam itidem unicum eumqve pauperrimum, nec edendis lucubrationibus domesticis, nec emendis adeo comportandisve exoticis suffecturum, totamqve adeo *malorum*, *qvibuscum bonæ* apud nos *literæ conflictantur*, *Iliadem*, vel nosses, vel sedata mente tecum reputaveris, si hic esses, aliter procul dubio judicaturus." Til den Wittenbergske Theolog M. Schladenius skrev han 1719: "Ego — in ordinem Theologorum .... extra ordinem cooptatus .... inter perpetuas *seculi*, exiguum sacris, *nullum literis pretium statuentis*, injurias & mille feralis belli omnia late depopulantis, ipsaqve adeo Musarum tempe devastantis ærumnas .... ægre spiritum traho .... qvibus si *flagellatam* apud nos *rei librariæ atqve typographicæ annonam*, Bibliopolarum penuriam, perpetuamqve juventutis, ad publica Academiarum exercitia, & qvicqvid ad farinam haud spectat, nauseantis, atqve ad sacram Pastoris nautici aut castrensis spartam vario ausu volantis, temeritatem addideris, facile, opinor, mirari desinas, plerósqve nostrum, qvantocumqve etiam conatu aliqvid publico forte profuturum moliamur, parum aut nihil per illas temporum

f) Suhms Udtog i hans f. Skr. VIII. S. 407; Lagerbrings Danm. Hist. S. 168, Nyerups lærde Skoler S. 153, Sammes Universitetsannaler S. 294.

næst ved egen Kraft, bleve det de vare, saalænge man ei kan nævne noget stort videnskabeligt Foretagende, opmuntret og understøttet ovenfra (g), ei kan gienfinde nogen udbredt videnskabelig Nørelse i Nationen. Vel maae man ikke glemme, at Krig, Pest og andre offentlige Ulykker havde paa Videnskaberne, som paa hele Staten, en sørgelig Indvirkning, der lang Tid efter vedvarede; men de antydede almindelige Aarsager til Videnskabelighedens mindre gunstige Tilstand vare dog uforandrede igjennem det hele Tidsrum, og at Videnskabsmænd savnede Opmuntring og Belønning, derover førtes bittre Klager, saavel før hiint Trængselsdecennium (h)

difficultates emoliri," (af den gle. kgl. Mstsaml.) Naar man sammenholder disse, i fortroelige Breve yttrede, Klager med den sikkert vel underrettede Leibnitzes Dom i A. 1715 (Epp. ed. Kortholt I. p. 317), vil man maaskee finde mindre Karrikatur i den mørke Skildring af Krigens Indflydelse ogsaa paa Videnskaberne, i Riegels's Frid. IV. II. S. 341.

g) Man erindre sig f. Ex. Standsningen af de Brahiske Observationers Udgave, og Torfæi Norske Historie, som en privat Mand, Reitzer, bekostede trykt.

h) 10. Jan. 1702 skrev O. Sperling til Chr. Greiffenkrantz: "Nostri eruditi, qvorum non parva seges hic est & messem auream dare possent, latere tamen malunt. Causam fere video, qvod *præmia desint:* cætera nosti. Unde mirari nolis qvod nihil scribam qvid agant." (O. Sperlings Breve blandt Msc. Regia i 4to). Man see og hans mærkelige Brev til J. C. Wolfen foran Comm. de nomine Konning, Havn. 1706, hvori han blandt andet siger: "Nosti, qvam *misera sit conditio illorum, qvi literas amant*, vix per illas vivere licet illud qvod vivimus: cum paupertate ipsa luctamur, qvoties calamum intingimus: num Prætor qvis est, qvi hæc curat?... Sunt sane, qvi literas nollent ullas unqvam natas fuisse, & muta transire secula omnia

som længe efter at Freden var sluttet (i). Dog, hvo mind hvad Frederik IV., under saamegen Modgang, virkede

---

præoptarent, tam intensis animis eas persequuntur opprimunt. etc. Man sammenligne med disse Yttringer den uforbeelagtige Beskrivelse af Universitetets Tilstand i Beg. af 18de Aarh. (maaskee af Thomas Westen?) i Minerva Juli 1686.

i) Rahbeks og Nyerups danske Digtek. under Frid. V. Jubl. S. 1–11. Da Wolf i Hamborg sendte Gram 3die D. af hans Bibliotheca hebræa svarede denne 9 Kon. Apr. 1728. "Utinam in agris nostris, non perpetua regnaret sterilitas, experieris me etiam non segnem muneratorem, nec paterer certe ut tua liberalitas victus, tali, cui nunc succumbo, pudori diu exponerer. Verum nos nostrum illud, cunctis plus satis notum, premit fatum: *jacentqve hic æternum non nutant studia*"; han beklager derpaa Gr. Danneskiolds Død som et Tab for Videnskaberne (Mskr. Suhm. cf. Syll. nova Epistolar. I. 686-87). Efter saadanne Klager af Gram i 1728 er det neppe at omtvivle, at han har været blandt de summi viri (tilligemed Rostgaard, A. Magnussen, Chr. Worm) af hvis Meddelelse Mosheim siden tilstod, han havde samlet Trækkene til det Materie han under sit Ophold her 1722 udkastede af Lærdommens Tilstand i Danmark: "*Jacent illic fere litteræ*, nec qvisqvam est, qvi plurimum in illis opera aut collocare possit aut velit.... Auget gentis naturalem, si ita loqvi licet, ignaviam (Udvist til Forfatterskab) qvod summa librorum formis describendorum difficultas apud eos sit, ac rari admodum in amicis regiis inveniantur, qvi literarum curam ad commoda rei publicæ facere existiment." *Thes. epist. Lacrozianus* I. p 297; cf. III. p. 291-92. Mosheim havde derfor ikke fortient en saa haard Medfart af Gram, som han fik i dennes latinske Diatribe, der betragtes fra en rigtig Synspunkt i Universitetsjournalen V. H. 7. fg. jfr. J. Møllers H. Grams Levnet S. 53 fg.

Bondefrihed og Almuens Underviisning, for Financebestyrelsen og for de skjønne Konster, og undskylder ikke, om en inden Aandsretning hindrede ham fra at udstrække sin sjeldne Kraft og Virksomhed ogsaa til Videnskaberne, hvis Pleie han efterlod, som en vitterlig Gjeld, den hans Afkom paa Thronen i fuldeste Maade haver afbetalt.

2.

Schumachers Eftermand ved Bibliotheket Willum Worm var en Søn af den berømte Ole Worm, født 1633, deponerede 1650 og gjorde i Aarene 1652-63 en medicinsk Udenlandsreise, paa hvilken han i Padua blev Doctor Medicinæ og den tydske Nations Bibliothekar. Ved sin Hjemkomst blev han Professor i Experimental-Physiken og derefter Prof. Medicinæ. I Aaret 1671 beskikkedes han til kongelig Bibliothekar, med 400 Rdlr. aarlig Løn (k), og to Aar efter fik han Overinspektion over det kongelige Kunst- og Model-Kammer (l). 1679 indtraadte han, som

k) Som Bidrag til Kundskab om hvorledes Embedsmænds Kaar dengang vare, midt under Freden, kan anføres et Brev til Kammerkoll. 10. Nov. 1674, at W. Worm for 1252 Rdlr. "som han paa den hannem allernaadigst forundte Genandt for Vores Bibliotheks Opvartning efter rigtig Afregning hos Os skal have at fordre, maae i Ledingens Midler for A. 1672 udi Bergenshuusamt... vorde assigneret."

l) Alt d. 16. Dec. 1668 fik W. Worm Befaling at giøre en rigtig Fortegnelse over Rariteterne i Kunstkammeret. D. 12. Apr. 1670 fik Kammerjunker Hans Arenfeld Nielsen til Knivholt Overinspektion over Kunst- og Raritet- tilligemed Model- Kammeret, og ved samme Leilighed fik P. Charisius og W. Worm Befaling at giøre en rigtig Inventarium derover. D. 17.

Assessor, i Høieste-Ret, hvor han 1690 blev Justitiarius; i dette Mellemrum synes han tillige at være bleven kongelig Historiograph (m). Han døde som Conferents-Raad d. 17de Martz 1704, og efterlod sig en kostbar Samling af nordiske Haandskrifter, især islandske, som han for største Deel havde arvet efter sin Fader, der igien havde faaet de fleeste af dem af og efter Arngrim Jonsen (n). Det hele

Jan. 1673 blev Arenfeld forløvet fra denne Overinspektion og da fik Geh. Rd. Corfitz Trolle til Sandholm Assessor i Coll. Status og Høiesteret, Geh. Rd. Enev. Parsberg til Pallesberg Stiftsbefalingsmand over Aalborg St. Ass. i Coll. St. og Th. Bartholin Medicus honorarius, Befaling at optage et fuldkomment Inventarium over Kunstkammeret, som skulde overdrages W. Worm og over Modelkammeret som skulde overdrages Generalbygmester Lambert v. Haven. Dette Inventarium findes blandt Msc. Thottiana No. 709 fol. W. har maaskee blot været et Slags Chef for Kunstkammeret, ei egentlig Kunstkammerforvalter, thi, omtrent paa samme Tid som han, synes den ældste Bendix Grotschilling at have havt med Kunstkammeret at bestille (Nye dske. Mag. I. S. 166) og 10. Apr. 1686 nævnes Kunstdreier Bendix Grotschilling ved Kunstkammeret, formodentlig en Søn af hiin.

m) Efter Nyerup om Historiographerne S. 86, skal han alt 1678 have havt denne Post; men i Følge det over ham udstædte Univers. Progr. synes han først at have faaet den efter at han var kommen i Høiesteret, altsaa efter 1679.

n) F. Johannæi H. eccl. Isl. V. p. 6-9. Han maae have været villig til at forunde Lærde Adgang til sit Bibliothek, thi Resen omtaler i Indledn. til Edda adskillige islandske Haandskrifter som tilhørte ham (fol. D. 2. I. 2. K. 1. L. 1-4. M. 1.) og hans Codex af Edda benyttedes i *Bartholini* Antiqv. p. 127. 324.

ik udentvivl i Arv til hans Søn Biskop Chr. Worm og orgik da med dennes øvrige Bibliothek, et af de største pri: ate i Dannemark, i Kiøbenhavns Ildebrand 1728 (o). lagtet Samtiden ophøiede hans Bogkundskab og bibliothe: 'ariske Fortienester, er det dog høist begribeligt, at han, overvældet af saamange heterogene Embeder, der igjen paa: droge ham andre heterogene Sysler (p), ikke kunde anvende megen Tid paa sit Bibliothekariat, og man har Grund til at formode, at han ansaae dette for en underordnet Gjen: stand, i Sammenligning med Consistorium og Høieste: Ret, ligesom han igjen synes at have beklaget, at alle disse For: retninger tilhobe standsede hans medicinske Praktik (q).

o) Om Chr. Worms Bibliothek før 1728 s. *Ranpach* de statu rei liter. in Dania p. 33 og Dedicat. foran 1ste D. af *Falsteri* amoenitates philologicæ. Blandt det der brændte, vare de fleeste af A. G. Wedels Autographa; Cimb. litt. II. p. 906. 908-9. Dog maae enkelte, især islandske, Sager for eller efter Ulykken være komne i A. Magnussens Besiddelse, i hvis Samling endnu findes den vigtige Codex Wormianus af den yngre Edda og et mærkeligt Papirshaandskrift af Heims: kringla; jfr. Fort. til f. D. Kbhv. Udg. S. XXIV.

p) Saaledes var han (Prof. Phys. & Medic.!) en af Med: arbeiderne ved Chr. V. Norske Lov. At han 17. Mart. 1694 indtraadte i Directionen for det færske vand Pompe: som Springvand i Kbhvn., var vel deels som Læge, deels som Assessor Consistorii.

q) I et Brev til en Msr. Guide i Frankerig (før 1679 da han kom i Høiesteret) skriver han: "*Bibliothecæ* & rerum rariorum Ærario me Rex præfecit, et eodem indulgente Physicam & medicinam profiteor & Secretarii qvoqve munere in Academia fungor, qva occupationum varietate distractus, tempus nondum invenire potui, qvo *Praxi vacarem*, nec me inventurum credo, qvamdiu *his occupationibus detineor*." (Msc. Reg.).

under Livlægens Virkekreds (*). Alt ved Christian de Femtes Hof skal han have staaet i megen Yndest og A: seelse, og hans Stilling, understøttet af Verdensklogskab og fortroligt Bekjendtskab med Landet og Nationen, synes at have skaffet ham megen Indflydelse hos Rigets Store, lige som vi ogsaa have seet hans Navn at glimre blandt de Tids faae danske Mæcener. (**). Af Frederik IV. oppe-

---

*) 29. Mart. 1698 gik Ordre til Dr. Henr. Meinichen og G. Fr. Frankenau Livmedici, Dr. Joh. Cohr. Wolfen, Pr. Friderichs Livmedicus og Bibliothekar, Casp. Bartholin, Holg. Jacobæus, Dr. Phil. Hacquart Med. Practicus i Kbhvn. og Dr. Marcus Herfort Hofmedicus, at sammentræde, for "under tilbørlig Taushed," at indgive deres Betænkning om Kongens Svaghed. 10. Oct. 1718 fik W. med flere Læger kgl. Befaling at sammentræde i en Commission ang. de i Kbhvn. grasserende Sygdomme.

**) W. havde en yngre Broder Joh. Christian f. 1673, † 1723, Dr. Med. og Livlæge hos adskillige tydske Fyrster. Han gjordte 1696-97 en Reise herind for at besøge sin Broder og ledsage en Paarørende, der var kaldet til Kammerfrue hos Kronprindsessen; 1998-1700 var han her igjen som Hofmester hos en Hr. v. Boeskamps Søn. Han blev meget vel modtaget, endog ved Hoffet, og kunde have bleven ansat her, derson han havde vildet. I den vidtløftige og interessante Efterretning om ham i Universallexicon Tom. LVIII. forekommer ogsaa adskilligt om Bibliothekaren, der kaldes ein wahrer Politicus. Ved Anmældelsen af Bibliothekarens Død 29. Juni 1730 hedder det i Hamb. Correspondent No. 107: "Er wird von einem jedem wegen gehabten grossen Studien und Experience, sehr bedauret, ist auch jederzeit bey der königl. Herrschaft in besondern Gnaden gewesen." Jfr. N. dske Mag. IV. S. 103.

han flere Beviser paa kongelig Naade; d. 9. November 1699 blev han Justitsraad og 1721, kort efter Dronning Louises Død, Etatsraad, med 500 Rdlrs. Tillæg (ö). At Wolfen var en Mand af udbredt Lærdom i flere Videnskabsfag, derfor maae hans Samtidiges Vidnesbyrd være os den meste Borgen (a), thi ved offentlige Prøver har han alvdrig lagt det for Dagen (b). Foruden Medicinen, synes han især at have dyrket klassisk Philologie og Literair-Historie; derfor tænkte han paa at udgive Photii Lexicon i Forening med Paul Winding (c), og af alle Joh. Caselii trykte og utrykte Arbeider havde han en fuldstændig Udgave færdig til Trykken, som af Mangel paa Forlægger dog ei kunde komme for Lyset (d). At han, tilligemed Rostgaard, blev beordret til at indgive Betænkning over Høiers Dänne-

ö) Hamburg. Corresp. 1721. No. 17.

a) "Qvi studiis innutritus es optimis, ne dicam omnibus," skriver O. Sperling til ham i Brevet foran sin Comm. de nomine Konning. Gram kalder ham i et Brev til J. Chph. Wolf 1736 en "vir elegantis eruditionis."

b) Hvorfor han heller ikke nævnes i vore Forfatterlexica. En Afh. af ham de Telesphoro som omtales i *Giornale de letterati d'Italia* Vol. I. 1710 p. 439 er formodentlig aldrig udkommet.

c) S. Lintrup fortæller i et af sine Breve at de til den Ende vilde kiøbe den Gudiske Codex af M. Gudes Arvinger for 1000 Rdlr., men at disse forlangte 1500.

d) Den bebudes i *Kraussi* Nova litt. Lips. 1720. p. 61. Lintrup skrev derom til flere tydske Lærde. Maaskee Grunden til denne Samling alt var lagt af den forøeske Prof. H. Ernst, af hvem man haver: *Joh. Caselii* librorum in certas classes distributio, secundum qvam monumenta *Caseliana*, si Deo visum fuerit, in lucem emittentur ab *Henr. Ernstio*. Hamb. 1651. 4.

markische Geschichte (e), skeedte vel mindre paa Grund a hans fortrinlige Kundskaber i den danske Historie, end fordi der tillagdes ham et meer end almindeligt Bekjendtskab med Danmarks Politik. Som et Slags Maalestok for hans fleersidige literariske Dannelse kan man ansee hans ypperlige Bogsamling. Alt i Aaret 1713 lod han ved offentlig Auction bortsælge en udsøgt Samling af forskjellige Bøger, hvoriblandt flere Palæotyper og sjeldne Udgaver (f); efter hans Død afhændede Enken, paa samme Maade, hans øvrige Samling af meer end 3,000 Bind, hvoriblandt adskillige Haandskrifter, af hvilke de vigtigste som kjøbtes af

---

e) Dänische Bibl. VIII. S. 685. Nyerup om Historiographerne S. 91.

f) Catalogus librorum miscellaneorum exqvisitissimorum, qvorum auctio habebitur in ædibus, qvas *Joh. Conr. Wolfen* inhabitat, in foro dicto Amagertorf, d. 27. Nov. & seqv. 1713. Havn. 8. Den indeholder 413 Folianter og af Qvarter indtil No. 642, thi Bibliothekets Ex. af denne Katalog er defekt; de sieldneste Bøger anmærkes, stundom med Tilføielse af en literarisk Notice. Man kan ikke vide, hvad der har bevæget W. til at skille sig ved saa mange kostbare Værker, men at Samlingen virkelig har tilhørt ham er vist nok, da nogle af de her forekommende Bøger nu haves i det kgl. Bibl. med Wolfens Navn, og ved nogle tilføiet Anm. at de enten ere kiøbte efter M. Gude, eller 1709 i Italien, f. Ex. Augustinus de civ. Dei Romæ 1467, Lucanus Romæ 1469, Tasso Gerus. lib. Genua 1617 etc. Ligeledes maae han have taget nogle af Bøgerne tilbage, som siden forekomme paa Auktionen efter hans Død, f. Ex. blandt Foll. No. 273, Th. Reinesii synt. Inscr. antiqv. Lips. 1682 c. emendatt. Msc. F. B. Carpzovii, siden p. 17. No. 203; No. 413 en Perg. Codex af Vulgata, siden p. 23. No. 273.

ram, for første Deel, med dennes øvrige Haandskrifter (g), den kom til det kongelige Bibliothek. Maaskee spores andre Virksomhed hos ham, som virkelig Bibliothekar, end hans forrige, i det ringeste af Navn, subordinerede Stilling; men vi bør heller ikke glemme, at han, ligesaalidet som hans Formand, udeinkkende kunde opoffre sin Tid for dette Embede, og at overhoved en Bibliothekars Virksomhed paa den Tid indskrænkedes ved mange ugunstige Betingelser.

3.

Ved at undersøge Bibliothekets Forøgelse i dette Tidsrum, henvender vor Opmærksomhed sig naturligviis først til de hele Samlinger, der bleve optagne i den Kongelige. Disse var i alt fire, af hvilke de tre tilhøre Christian den 5tes Regiering; den fierde hans Efterfølgers.

Den første var en ikke ubetydelig Bog-Samling, meest i den juridiske Literatur, som i Aaret 1673 afhændedes til

g) Catal. librorum exqvisitissimorum *Conr. Wolfen*.. qvorum auctio habebitur Havniæ in ædibus qvas inhabitat Vidua B. Wolfen.. ad d. 30. Oct. 1730. Hafn. 1730. 8. indeholder 3079 Numm. i alle Formater, som i det hele bleve stærkt betalte. Blandt Mskterne udmærker sig N. 23. en nitid Perg. Codex af Vulgata; N. 24 en lignende af Dantes Comedie med Anm.; N. 161 den omtalte Samling af Caseliana i 34 B. som Gram kiøbte og efter ham kom til det kgl. Bibliothek; endelig de fleste af Zach. Lunds Haandskrifter som kiøbtes af Gram; han forærede af disse Comment. over Jul. Africani Cesti til Univers. Bibl. og Comm. over Hesiodus til J. Chph. Wolfs Broder (Syll. Epistolar. nova. I. p. 593-94 611); men Afskriften af Breve til J. Meursius (cfr. Molleri Hypomn. p. 289-90), Comm. over Gaufredus de poetria m. m. er nu i det kongel. Bibliothek.

det Kongelige Bibliothek (h). Eieren som kalder sig H mann Meier, var neppe nogen anden end en Dr. ju af dette Navn, som først var meklenborgsk Raad, dern Embedsmand i Slesvig og Syndicus i Eyderstedt, o Fader til de to, i Christian den Femtes Tid, anseelige Em bedsmænd, Reinhold og Hermann Meier (i).

Den anden var den Puffendorffske. Esaias Puf fendorff, svensk Raad og Canzler i Bremen og Verden, som siden gik i dansk Tjeneste og blev Christian den Femtes Gesandt paa Rigsdagen i Regensborg, hvor han døde 1689, efterlod sig en, i den nyere Historie og de publicistiske Fag temmelig vel besat, Bogsamling som skulde have været bortsolgt ved offentlig Auktion (k), men forinden blev kjøbt af den danske Regjering for 6,000 Rdlr. (l).

---

h) Ved Enden af den haandskrevne Catalog derover læses: "die in diesem Catalogo beschriebene Bücher sollen geliefert werden von mir Hermann Meier. Copenh. d. 9. Martz 1673"; jfr. Molbechs Efterretning S. 17. I en juridisk Bog i Bibliotheket findes hans Navn saaledes: "Iam liber *Hermanni* est Nomici cognomine *Meier*. Emit A. D. 1646, 12 Mart. AEtat. 53. Schlesvigæ."

i) *Cimb. litt.* I. p. 402.

k) Catalogus selectorum librorum, omnis generis & varii idiomatis, eorundemqve nitide compactorum, ac ex optimis editionibus, magna cura nec minoribus sumptibus a Viro qvodam ill. p. m. comparatorum, qvorum auctio D. v. habebitur die Sept. Hamb. 1690. 8. 262 Pagg. Den indeholder ialt 2363 Nummere; cfr. *Sibbern* bibl. hist. p. 311, *Cimb. litt.* II. p. 672.

l) I Nemeitz vernünftige Gedanken über allerh. Materien I. S. 71 berettes, at han havde kostbare Msc. in publicis, hvoraf endeel med hans Bibl. af Enken blev

En Samling, hvis Indlemmelse i Bibliotheket vi have Grund til at formode, uden at kiende de nærmere Omstændigheder derved, er den Frisiske. I en Erklæring af 1741, som siden skal blive meddeelt, nævner Gram blandt de Bogsamlinger, der Tid efter anden have beriget Bibliotheket, f. Ex. Scavenii, Puffendorfs, Reitzers, og saa Grev Mogens Frises. Denne maa have tilhørt den første Lehnsgreve til Frisenborg, som døde 1675 (m); men naar og paa hvad Maade hans Bibliothek er bleven det Kongelige til Deel, har jeg endnu ikke kunnet opdage. Maaskee er det bleven Regjeringen overladt for Fordringer, denne kan have havt i den Afdødes Boe; thi d. 25de Septbr. 1683, efterlod Kongen, "Grevens Efterleverske og Arvinger, hvis Pretentioner, som han til dem, formedelst Misligheder, som ved den Afdødes Forretninger, og ellers i andre Maader udi Kongens Tjeneste vare befundne, til dennem kunde have" (n).

Reitzers Bogsamling var den eneste, der heel og holden indlemmedes Bibliotheket under Fred. den Fjerdes Regjering; men den var og en af de betydeligste Acqvisitioner, det nogensinde har gjort, og fortjener derfor at vi gjøre os nøiere bekjendte, saavel med dens Oprindelse og Beskaffenhed, som med de langvarige Underhandlinger der endelig reddede den fra at gaae ud af Landet.

---

solgt til Danmark for 6000 Rdlr.; det øvrige til den svenske Regjering i Stade for 2000 Rdlr.

m) Hofmans Danske Adelsmænd I. S. 34.

n) Formodentlig er det efter ham, at der endnu findes Bøger paa Bibliotheket med Navnet Magnus Frisius foran; f. Ex. en Perg. Codex af Juvenal, i den gle. kgel. Saml. 2030. 4.

Christian Reitzer, født i Kjøbenhavn 1665, tiltraadte 1692 et juridisk Professorat ved Kjøbenhavns Universitet, blev siden Assessor i Høieste-Ret og Overadmiralitets-Retten, 1721 Stiftamtmand i Trondhjem, og 1726 i Aalborg, hvorfra han tog sin Afsked før sin Død 1736. Han var en Mand af sjeldne juridiske, historiske og philologiske Indsigter (o); især synes Historien at have været hans Yndlings-Fag. Efter W. Worms Død, skal han 1705 være bleven kongelig Historiograph (p), og vist er det, at han, foruden til Christ. den Femtes Historie, som han alt under denne Konges Regjering var findet at skrive (q), havde betydelige Samlinger til andre historiske Materier (r), dem han alle tilintetgjordte, da han havde solgt sit Bibliothek og reiste op til Trondhjem (s). Omtrent i 28 Aar skal

o) Han var især en god latinsk Philolog. Gram anmodede 1708 J. A. Fabricius om at kiøbe nogle Mscr. især en Juvenal, paa den forventede Gudiske Auction for Reitzer, som i mange Aar havde arbeidet paa en kritisk Udgave af denne Auctor. Syll. n. Epistolar. I. p. 568. Af Fortalen til Falsters Overs. af Ovidii Klagebreve. Kbh. 1719, seer man, at F. underkastede sit Arbeide Reitzers "Skjønsomhed og Videnskab i Vores Lands Tale- og Skrivekunst," og at denne selv oversatte 1 B. 2 El.

p) Worms Lexikon. III. S. 636.

q) Grams Fortale til Krags Chr. III. Hist. I. S. 147. I en Ansøgning til Chr. V. uden Aar og Dato udbeder han sig i det Øiemeed Meddelelse af Arkivdokumenter.

r) F. Ex. til en Historie af Kjøbenhavn (ifølge et utrykt Brev af O. Sperling), til en Omarbeidelse af Krags Chr. III. Historie s. Grams Fort. l. c.

s) Grams Fort. l. c.

an have anvendt næsten alle sine arvede og erhvervede midler, paa at forskaffe sig et udsøgt Bibliothek, for største Deel historisk, hvoriblandt en fuldstændig Samling af hvad der angik den nordiske Historie, men tillige forsynet med de vigtigste Værker i Jurisprudents og Philologie, især sjeldne Udgaver af latinske Klassikere. Det var, da han solgte det, steget til 17000 Bind, i det hele ypperligt conditioneret, og ansaaes, især i det historiske Fag, for eet af de første man kjendte (t). Da Eieren af denne Skat med en sjelden Uegennyttighed forundte Lærde Brugen af den (u), havde han i flere Henseender vel fortjent at beholde den til sin Død. Men, som han selv udtrykte sig (v), "hans slette Vilkaar," Følger, deels af de Offere han havde bragt Fædrenelandet og den lærde Verden, (Udgaven af Torfæi norske Historie), skal have kostet ham henved 1500 Rdlr. (x) deels af uhældige Tidsomstændigheder (y), nødte ham tilsidst

t) *Raupach* de rei sacræ & liter. in Dania statu p. 33. 87. *A. Höyer* nova literaria 1721. No. XI. *Neikelii* Museographia p. 260. *Thes. epist. Lacrozianus* II. p. 107. Maaskee var det Doubletter af hans Bibliothek, der ved Auction bortsolgtes i hans Huus 1711 og 1713.

u) Holbergs Introduction til de europ. Rigers Historie. (Kbh. 1711). Fort. Sammes Diss. de historicis danicis i *Holbergiana* p. 7. 24. Høyers Dännem. Gesch. S. 282. Ej. Nova literaria No. XI. *Stubæus* de legibus Danorum, i Fort. og paa fl. Steder. *A. Thura* Consp. eor. qvi de Danorum Græc. & rom. opt. meruerunt p. 24. I S. Lintrups Breve nævnes det ogsaa blandt de tilgjængelige Bibliotheker i Kbhvn.

v) Nye Saml. til dske. Hist. IV. 2. S. 94.

x) Nye Saml. l. c.

y) 3. Mai 1717 afkortedes ham i hans Skatter og Krigsstyr 1200 Rdlr. for et Haandskrift af D. Sperling som han overlod Kongen. Nye Saml. l. c.

under Livlægens Virkekreds (x). Alt ved Christian den Femtes Hof skal han have staaet i megen Yndest og Agtelse, og hans Stilling, understøttet af Verdensklogskab og fortroligt Bekjendtskab med Landet og Nationen, synes at have skaffet ham megen Indflydelse hos Rigets Store, ligesom vi ogsaa have seet hans Navn at glimre blandt den Tids faae danske Mæcener. (xx). Af Frederik IV. oppebar

x) 29. Mart. 1698 gik Ordre til Dr. Henr. Møinichen og G. Fr. Frankenau Livmedici, Dr. Joh. Conr. Wulfsen, Pr. Friderichs Livmedicus og Bibliothekar, Casp. Bartholin, Holg. Jacobæus, Dr. Phil. Hacquart Med. Practicus i Kbhvn. og Dr. Marcus Herfort Hofmedicus, at sammentræde, for "under tilbørlig Taushed," at indgive deres Betænkning om Kongens Svaghed. 10. Oct. 1718 fik W. med flere Læger kgl. Befaling at sammentræde i en Commission ang. de i Kbhvn. grasserende Sygdomme.

xx) W. havde en yngre Broder Joh. Christian f. 1673, † 1723, Dr. Med. og Livlæge hos adskillige tydske Fyrster. Han gjordte 1696-97 en Reise herind for at besøge sin Broder og ledsage en Paarørende, der var kaldet til Kammerfrue hos Kronprindsessen; 1998-1700 var han her igjen som Hofmester hos en Hr. v. Boskamps Søn. Han blev meget vel modtaget, endog ved Hoffet, og kunde have bleven ansat her, dersom han havde vildet. I den vidtløftige og interessante Efterretning om ham i Universallexicon Tom. LVIII. forekommer ogsaa adskilligt om Bibliothekaren, der kaldes ein wahrer Politicus. Ved Anmældelsen af Bibliothekarens Død 29. Juni 1730 heder det i Hamb. Correspondent No. 107: "Er wird von einem jedem wegen gehabten grossen Studien und Experience, sehr bedauret, ist auch jederzeit bey der königl. Herrschaft in besondern Gnaden gewesen." Jfr. N. dske Mag. IV. S. 103.

han flere Beviser paa kongelig Naade; d. 9. November 1699 blev han Justitsraad og 1721, kort efter Dronning Louises Død, Etatsraad, med 500 Rdlrs. Tillæg (ö). At Wolfen var en Mand af udbredt Lærdom i flere Videnskabsfag, derfor maae hans Samtidiges Vidnesbyrd være os den meste Borgen (a), thi ved offentlige Prøver har han aldrig lagt det for Dagen (b). Foruden Medicinen, synes han især at have dyrket klassisk Philologie og Literair-Historie; derfor tænkte han paa at udgive Photii Lexicon i Forening med Paul Winding (c), og af alle Joh. Caselii trykte og utrykte Arbeider havde han en fuldstændig Udgave færdig til Trykken, som af Mangel paa Forlægger dog ei kunde komme for Lyset (d). At han, tilligemed Rostgaard, blev beordret til at indgive Betænkning over Høiers Danne-

ö) Hamburg. Corresp. 1721. No. 17.

a) "Qvi studiis innutritus es optimis, ne dicam omnibus," skriver O. Sperling til ham i Brevet foran sin Comm. de nomine Konning. Gram kalder ham i et Brev til J. Cph. Wolf 1736 en "vir elegantis eruditionis."

b) Hvorfor han heller ikke nævnes i vore Forfatterlexica. En Afh. af ham de Telesphoro som omtales i *Giornale de letterati d'Italia* Vol. I. 1710 p. 439 er formodentlig aldrig udkommet.

c) S. Lintrup fortæller i et af sine Breve at de til den Ende vilde kiøbe den Gudiske Codex af M. Gudes Arvinger for 1000 Rdlr., men at disse forlangte 1500.

d) Den bebudes i *Kraussii* Nova litt. Lips. 1720. p. 61. Lintrup skrev derom til flere tydske Lærde. Maaskee Grunden til denne Samling alt var lagt af den forøeske Prof. H. Ernst, af hvem man haver: *Joh. Caselii* librorum in certas classes distributio, secundum qvam monumenta *Caseliana*, si Deo visum fuerit, in lucem emittentur ab *Henr. Ernstio*. Hamb. 1651. 4.

markische Geschichte (e), skeedte vel mindre paa Grund af hans fortrinlige Kundskaber i den danske Historie, end fordi der tillagdes ham et meer end almindeligt Bekjendtskab med Danmarks Politik. Som et Slags Maalestok for hans fleersidige literariske Dannelse kan man ansee hans ypperlige Bogsamling. Alt i Aaret 1713 lod han ved offentlig Auktion bortsælge en udsøgt Samling af forskjellige Bøger, hvoriblandt flere Palæotyper og sjeldne Udgaver (f); efter hans Død afhændede Enken, paa samme Maade, hans øvrige Samling af meer end 3,000 Bind, hvoriblandt adskillige Haandskrifter, af hvilke de vigtigste som kjøbtes af

e) Dänische Bibl. VIII. S. 685. Nyerup om Historiographerne S. 91.

f) Catalogus librorum miscellaneorum exqvisitissimorum, qvorum auctio habebitur in ædibus, qvas *Joh. Conr. Wolfen* inhabitat, in foro dicto Amagertorf, d. 27. Nov. & seqv. 1713. Havn. 8. Den indeholder 413 Folianter og af Qvarter indtil No. 642, thi Bibliothekets Ex. af denne Katalog er defekt; de sieldneste Bøger anmærkes, stundom med Tilføielse af en literarisk Notice. Man kan ikke vide, hvad der har bevæget W. til at skille sig ved saa mange kostbare Værker, men at Samlingen virkelig har tilhørt ham er vist nok, da nogle af de her forekommende Bøger nu haves i det kgl. Bibl. med Wolfens Navn, og ved nogle tilføiet Anm. at de enten ere kiøbte efter M. Gude, eller 1709 i Italien, f. Ex. Augustinus de civ. Dei Romæ 1467, Lucanus Romæ 1469, Tasso Gerus. lib. Genua 1617 etc. Ligeledes maae han have taget nogle af Bøgerne tilbage, som siden forekomme paa Auktionen efter hans Død, f. Ex. blandt Foll. No. 273, Th. Reinesii synt. Inscr. antiqv. Lips. 1682 c. emendatt. Msc. F. B. Carpzovii, siden p. 17. No. 203; No. 413 en Perg. Codex af Vulgata, siden p. 23. No. 273.

Gram, for første Deel, med dennes øvrige Haandskrifter (g), siden kom til det kongelige Bibliothek. Maaskee spores mindre Virksomhed hos ham, som virkelig Bibliothekar, end hans forrige, i det ringeste af Navn, subordinerede Stilling; men vi bør heller ikke glemme, at han, ligesaalidet som hans Formand, udelukkende kunde opoffre sin Tid for dette Embede, og at overhoved en Bibliothekars Virksomhed paa den Tid indskrænkedes ved mange ugunstige Betingelser.

3.

Ved at undersøge Bibliothekets Forøgelse i dette Tidsrum, henvender vor Opmærksomhed sig naturligviis først til de hele Samlinger, der bleve optagne i den Kongelige. Disse var i alt fire, af hvilke de tre tilhøre Christian den 5tes Regiering; den fierde hans Efterfølgers.

Den første var en ikke ubetydelig Bog-Samling, meest i den juridiske Literatur, som i Aaret 1673 afhændedes til

---

g) Catal. librorum exqvisitissimorum *Conr. Wolfen*.. qvorum auctio habebitur Havniæ in ædibus qvas inhabitat Vidua B. Wolfen.. ad d. 30. Oct. 1730. Hafn. 1730. 8. indeholder 3079 Numm. i alle Formater, som i det hele bleve stærkt betalte. Blandt Mskterne udmærker sig P. 23. en nitid Perg. Codex af Vulgata; P. 24 en lignende af Dantes Comedie med Anm.; P. 161 den omtalte Samling af Caseliana i 34 B. som Gram kiøbte og efter ham kom til det kgl. Bibliothek; endelig de fleste af Zach. Lunds Haandskrifter som kiøbtes af Gram; han forærede af disse Comment. over Jul. Africani Cesti til Univers. Bibl. og Comm. over Hesiodus til J. Chr. Wolfs Broder (Syll. Epistolar. nova. I. p. 593-94 611); men Afskriften af Breve til J. Meursius (cfr. Molleri Hypomn. p. 280-90), Comm. over Gaufredus de poetria m. m. er nu i det kongel. Bibliothek.

det Kongelige Bibliothek (h). Eieren som kalder sig Hermann Meier, var neppe nogen anden end en Dr. juris af dette Navn, som først var meklenborgsk Raad, derpaa Embedsmand i Slesvig og Syndicus i Eydersted, og Fader til de to, i Christian den Femtes Tid, anseelige Embedsmænd, Reinhold og Hermann Meier (i).

Den anden var den **Puffendorffske**. **Esaias Puffendorff**, svensk Raad og Canzler i Bremen og Verden, som siden gik i dansk Tjeneste og blev Christian den Femtes Gesandt paa Rigsdagen i Regensborg, hvor han døde 1689, efterlod sig en, i den nyere Historie og det publicistiske Fag temmelig vel besat, Bogsamling som skulde have været bortsolgt ved offentlig Auktion (k), men forinden blev kjøbt af den danske Regjering for 6,000 Rdlr. (l).

---

h) Ved Enden af den haandskrevne Catalog derover læses: "die in diesem Catalogo beschriebene Bücher sollen geliefert werden von mir Hermann Meier. Copenh. d. 9. Martz 1673"; jfr. Molbechs Efterretning S. 17. I en juridisk Bog i Bibliotheket findes hans Navn saaledes: "Iam liber *Hermanni* est Nomici cognomine *Meier*. Emit A. D. 1646, 12 Mart. AEtat. 53. Schlesvigæ."

i) *Cimb. litt.* I. p. 402.

k) Catalogus selectorum librorum, omnis generis & varii idiomatis, eorundemqve nitide compactorum, ac ex optimis editionibus, magna cura nec minoribus sumptibus a Viro qvodam ill. p. m. comparatorum, qvorum auctio D. v. habebitur die Sept. Hamb. 1690. 8. 262 Pagg. Den indeholder ialt 2363 Nummere; cfr. *Sibbern* bibl. hist. p. 311, *Cimb. litt.* II. p. 672.

l) I Nemeitz vernünftige Gedanken über allerh. Materien I. S. 71 berettes, at han havde kostbare Msc. in publicis, hvoraf endeel med hans Bibl. af Enken blev

En Samling, hvis Indlemmelse i Bibliotheket vi have Grund til at formode, uden at kiende de nærmere Omstændigheder derved, er den Frisiske. I en Erklæring af 1741, som siden skal blive meddeelt, nævner Gram blandt de Bogsamlinger, der Tid efter anden have beriget Bibliotheket, f. Ex. Scavenii, Puffendorfs, Reitzers, og saa Grev Mogens Frises. Denne maa have tilhørt den første Lehnsgreve til Frisenborg, som døde 1675 (m); men naar og paa hvad Maade hans Bibliothek er bleven det Kongelige til Deel, har jeg endnu ikke kunnet opdage. Maaskee er det bleven Regjeringen overladt for Fordringer, denne kan have havt i den Afdødes Boe; thi d. 25de Septbr. 1683, efterlod Kongen, "Grevens Efterleverske og Arvinger, hvis Pretentioner, som han til dem, formedelst Misligheder, som ved den Afdødes Forretninger, og ellers i andre Maader udi Kongens Tjeneste vare befundne, til dennem kunde have" (n).

Reitzers Bogsamling var den eneste, der heel og holden indlemmedes Bibliotheket under Fred. den Fjerdes Regjering; men den var og en af de betydeligste Acqvisitioner, det nogensinde har gjort, og fortjener derfor at vi gjøre os nøiere bekjendte, saavel med dens Oprindelse og Beskaffenhed, som med de langvarige Underhandlinger der endelig reddede den fra at gaae ud af Landet.

---

solgt til Danmark for 6000 Rdlr.; det øvrige til den svenske Regjering i Stade for 2000 Rdlr.

m) Hofmans Danske Adelsmænd I. S. 34.

n) Formodentlig er det efter ham, at der endnu findes Bøger paa Bibliotheket med Navnet Magnus Frisius foran; f. Ex. en Perg. Codex af Juvenal, i den gle. kgel. Saml. 2030. 4.

Christian Reitzer, født i Kjøbenhavn 1665, tiltraadte 1692 et juridisk Professorat ved Kjøbenhavns Universitet, blev siden Assessor i Høieste-Ret og Overadmiralitets-Retten, 1721 Stiftamtmand i Trondhjem, og 1726 i Aalborg, hvorfra han tog sin Afsked før sin Død 1736. Han var en Mand af sjeldne juridiske, historiske og philologiske Indsigter (o); især synes Historien at have været hans Yndlings-Fag. Efter W. Worms Død, skal han 1705 være bleven kongelig Historiograph (p), og vist er det, at han, foruden til Christ. den Femtes Historie, som han alt under denne Konges Regjering var sindet at skrive (q), havde betydelige Samlinger til andre historiske Materier (r), dem han alle tilintetgjordte, da han havde solgt sit Bibliothek og reiste op til Trondhjem (s). Omtrent i 28 Aar skal

o) Han var især en god latinsk Philolog. Gram anmodede 1708 J. A. Fabricius om at kiøbe nogle Mscr. især en Juvenal, paa den forventede Gudiske Auction, for Reitzer, som i mange Aar havde arbeidet paa en kritisk Udgave af denne Auctor. Syll. n. Epistolar. I. p. 668. Af Fortalen til Falsters Overs. af Ovidii Klagebreve. Kbh. 1719, seer man, at F. underkastede sit Arbeide Reitzers "Skjønsomhed og Videnskab i Vores Lands Tale- og Skrivekunst," og at denne selv oversatte 1 B. 2 El.

p) Worms Lexikon. III. S. 636.

q) Grams Fortale til Krags Chr. III. Hist. I. S. 147. I en Ansøgning til Chr. V. uden Aar og Dato udbeder han sig i det Diemeed Meddelelse af Arkivdokumenter.

r) F. Ex. til en Historie af Kjøbenhavn (ifølge et utrykt Brev af O. Sperling), til en Omarbeidelse af Krags Chr. III. Historie s. Grams Fort. l. c.

s) Grams Fort. l. c.

an have anvendt næsten alle sine arvede og erhvervede midl
er, paa at forskaffe sig et udsøgt Bibliothek, for største Deel
historisk, hvoriblandt en fuldstændig Samling af hvad der
angik den nordiske Historie, men tillige forsynet med de
vigtigste Værker i Jurisprudents og Philologie, især sjeldne
Udgaver af latinske Klassikere. Det var, da han solgte det,
steget til 17000 Bind, i det hele ypperligt conditioneret,
og ansaaes, især i det historiske Fag, for eet af de første
man kjendte (t). Da Eieren af denne Skat med en
sjelden Uegennyttighed forundte Lærde Brugen af den (u),
havde han i flere Henseender vel fortjent at beholde den til
sin Død. Men, som han selv udtrykte sig (v), "hans
slette Vilkaar," Følger, deels af de Offere han havde bragt
Fædrenelandet og den lærde Verden, (Udgaven af Torfæi
norske Historie), skal have kostet ham henved 1500 Rdlr. (x)
deels af uhældige Tidsomstændigheder (y), nødte ham tilsidst

t) *Raupach* de rei sacræ & liter. in Dania statu p. 33. 87. *A. Höyer* nova literaria 1721. No. XI. *Neikelii* Museographia p. 260. *Thes. epist. Lacrozianus* II. p. 107. Maaskee var det Doubletter af hans Bibliothek, der ved Auction bortsolgtes i hans Huus 1711 og 1713.

u) Holbergs Introduction til de europ. Rigers Historie. (Kbh. 1711). Fort. Sammes Diss. de historicis danicis i *Holbergiana* p. 7. 24. Høyers Dännem. Gesch. S. 282. Ej. Nova literaria No. XI. *Stubæus* de legibus Danorum, i Fort. og paa fl. Steder. *A. Thura* Consp. eor. qvi de Danorum Græc. & rom. opt. meruerunt p. 24. I S. Lintrups Breve nævnes det ogsaa blandt de tilgjængelige Bibliotheker i Kbhvn.

v) Nye Saml. til dske. Hist. IV. 2. S. 94.

x) Nye Saml. l. c.

y) 3. Mai 1717 afkortedes ham i hans Skatter og Krigsstyr 1200 Rdlr. for et Haandskrift af O. Sperling som han overlod Kongen. Nye Saml. l. c.

til at skille sig ved sin kiæreste Eiendom. Ved dets udbredte Rygte vilde det ikke have faldet ham vanskeligt at faae det hele, under fordeelagtige Betingelser, bortsolgt i Udlandet. Peter den Store, som saae det under sit Ophold i Kiøbenhavn 1716, bød ham 7000 Rubler for det, og en Engelænder, hvem Katalogen derover var bleven tilsendt, 2000 Pund Sterling (z). Men Reitzer var for meget Patriot til at lade det gaae ud af Fædrenelandet, før han i det ringeste havde gjort Forsøg paa om det kunde blive her. Den 8de Juli 1717 tilbød han Kongen sit hele Bibliothek, paa Vilkaar: at ham og hans Hustrue, saalænge nogen af dem levede, og paa hvilket Sted i Kongens Riger og Lande de opholdt sig, aarlig blev udbetalt 600 Rdlr. klingende Mynt, som en Livrente, at regne fra den Dag, den kongelige Resolution faldt; at denne Livrente ei maatte belægges med Skat, Krigsstyr, eller anden Afgift; at Kongen, naar han og hans Hustrue ved Døden vare afgangne, vilde udbetale til hans Stervbo 1500 Rdlr. i danske Kroner; og endelig, at han til sine literariske Arbeiders Fremme, maatte beholde frie Adgang til det. Uagtet han herpaa udbad sig saa hastigt Svar som mueligt, varede det dog et halvt Aar, eller til 10de Januari 1718, inden Etatsraad Rostgaard, tilligemed Bibliothekaren Wolfen, fik kongelig Befaling at eftersee det Reitzerske Bibliothek, og om dets Beskaffenhed indsende deres Betænkning. Denne, som indgaves under næstkommende 26de Martz, gik ud paa at Sam-

z) S. Nyerups Efterr. om dette Bibl. i Minerva 1786. Sept. S. 321. Engellænderen skal have været Greve Sunderland. Kiøbet blev udsat, indtil man kunde faae noget Afslag i den høie Indførselstold paa Bøger i Engelland?

ingen, som bestod af meer end 15000 Bind, var godt 10,000 Rdlr. værd (æ) og fortjente at kjøbes til det kongelige Bibliotheks "mærkelige Formering og Complettering," skjøndt dette rigtig nok, efter Wolfens Forsikring, derved vilde faae en stor Mængde Doubletter. Denne sidste Omstændighed var maaskee Aarsag til at Reitzers Tilbud ei blev modtaget og den vilde uden Tvivl til Slutning dog være gaaet ud af Landet, dersom ikke en Mellemmand i det samme var optraadt. Dette var Andreas Høier, siden Wolfens Adjunkt og Eftermand, der just i det samme var kommen hjem fra en Udenlandsreise. Han, som altid havde med Varme interesseret sig for at Bibliotheket skulde blive her i Landet, raadte Reitzer til, endnu i nogen Tid, at have Taalmodighed, og henvendte sig selv til Prinds Carl, der eengang havde yttret Lyst til at eie det, men nu dog ei turde beslutte sig til saa kostbart et Kjøb. Da Omstændighederne tilsidst gjorde det uundgaaeligt for Eieren at sælge det, indfandt sig endelig en Kjøber, nemlig den rige Justitsraad Hans Nobel fra Norge, der tilforhandlede sig Bibliotheket ved en formelig Kontrakt med Reitzer, som denne selv udtrykte sig (ö), "for at vinde derpaa." Bibliotheket, som

æ) I denne Erklæring (der findes i et Bind Rostgaard vedkommende, blandt de Suhmske Mskter, som Nyerup har benyttet paa det anførte Sted i Minerva) angives Bibliothekets Størrelse for 2859 Bind i Folio, 5800 i Qv. 6799 i Oct. og mindre Format, i alt 15458 Bind, hvis Værdie de anslaae til 10,271 Rdlr. der var langt under hvad Eieren forsikrede, at det havde kostet ham.

ö) I et Brev til Høier 14. Mai 1720, hvilket tilligemed nogle flere Aktstykker om denne Sag i Bibliothekets Arkiv, Nyerup ikke har benyttet. Denne Justrb.

nu kaldtes Nobels, tilbød denne, efter Høiers Overtalelse, Kongen for 9000 Rdlr.; men, i Tilfælde af Afslag maatte han sælge det udenlands, da det var ham nødvendigt snart at faae Penge, for at kunne opfylde sine Forpligtelser til Reitzer (a), og Udsøgelsen af de Bøger, det kongelige Bibliothek manglede, gik saa langtsomt fra Haanden, deels for Sagens egen Vidtløftigheds Skyld, deels fordi Rosegaard, hvem dette var overdraget, havde saa mange andre

H. Nobel var uden Tvivl den, der kom 3. Nov. 1713 ind i Slotsloven i Christiania, hvorfra han igjen 27. Oct. 1719 blev forløvet. Han synes at have været baade en rig og betydelig Mand i Norge paa den Tid. I Norske Tegnelser i Canc. Arkivet haves under 26. Mart. 1718 et kgl. Brev til Vice-Statholder Frid. Krag ang. at Kongen havde anmodet Just. Rd og Kammer-Rd H. Nobel om et Pengelaan til Søe-Armaturen i Nordsøen at sætte i Stand, hvorpaa han havde svaret, at han ei havde saamange Penge i Kassen, men vilde forsøge at skaffe dem til Laans; til hvilken Ende han havde udsendt sin Søn, ved hvis Tilbagekomst han vilde gjøre Overslag, hvad han for sin Person kunde contribuere; desuden havde han tilbudt Materialier til Skibe, samt et Creditiv paa 3 à 4000 Rdlr. og tillige ladet forsikre, at vilde fournere de rede Midler hans Hustrue kunde have og lade forpante til kongelig Tjeneste al hendes Brug og Jordgods; disse Løfter bragtes ham herved i Erindring. Forskjellig fra denne H. Nobel er uden Tvivl en Hans Nobel, der 1713 var Amtmand i Romsdalen siden blev Etatsraad og er bekjendt i den norske Matrikulkommissions Historie (Ewensens Samlinger II. 3. H. S. 46-49); maaskee den samme Etatsraad Hans Nobel, der eiede Damsbo og Sandholt i Fyen og døde 1740 (Danske Atlas III. S. 551. 586).

a) Jfr. Nye Saml. III. S. 94.

Forretninger (b). Endelig jævnedes alle Vanskeligheder og i April 1721 kom man til Akkord om Kjøbet af det hele Bibliothek, som skulde betales med 9000 Rdlr. i Kroner, hvorimod alle Haandskrifter og omtrent 2000 Bøger af nye udenlandsk Literatur, hvormed det i de sidste 4 Aar var bleven forøget, skulde gaae med i Kjøbet. Rostgaard, der ifølge Kongens mundtlige Befaling havde sluttet Handelen, fik d. 29de April 1721 Ordre at modtage Bibliotheket, og overlevere det til Wolfen, "som skulde rangere Bøgerne efter Catalogus, specificere de nye indbundne og Manuskripterne, udsætte alle Doubletterne, samle dem med dem, som tilforn fandtes in duplo, og over disse sidste, tilligemed Rostgaard, indlevere en Specification til H. Mayestæt." Den 8de Mai gik Afleveringen for sig (c).

b) Et Forslag, som Høier 25. Mai 1720 indkom med, om, inden 2 Aars Forløb, at tilendebringe den begyndte Kollationering af Bøgerne med det kgl. Bibliothek (Minerva l. c.) blev ikke antaget, og af en Erklæring som Wolfen indgav til Kongen d. 8. Juli s. A. sees, at han var ikke synderlig for den hele Handel, tildeels vel for Høiers Skyld, hvem han omtaler med megen Bitterhed.

c) Uagtet Reitzer ved Salget ikke synes at have forbeholdet sig nogen Bog, maae han dog siden, efterat han kom til Aalborg, paa nye have begyndt at samle paa et Bibliothek, som han skal have testamenteret til det "publiqve Bibliothek, som til de Studerendes Tieneste var oprettet paa et Kammer over Aalborg Stifts Conventhuus"; s. Fort. til F. Thestrups Christi salliggjørende Kundskab, fremstillet af Pauli Ep. til de Colossenser. Kbh. 1735. 4, men uvist om det nogensinde er kommet hertil; i det mindste tales i Danske Atlas V. S. 164 blot om et "i et Kammer ved

Det kongelige Bibliothek erholdt ved denne Lejlighed ei blot flere trykte historiske Værker af første Rang, f. Ex. Suiten af Byzantinerne, de franske, spanske og tydske Scriptores, Theatrum europæum og fl., men ogsaa en vigtig Acqvisition for sin Manuskriptsamling. Nogle af de sidste kunde, efter Rostgaards Yttring, fortjene Plads i det kongelige Arkiv; og det er vel Aarsagen, hvorfor Originalen til El. Ulfeldts Autobiographie paa Fransk, som Reitzer lod overlevere til Kongen selv (d) og tre Bind af Breve til Christian V. som Kronprinds, nu ikke findes i Bibliotheket (e). Derimod fik dette 24 Bind af Acta publica til den nyere europæiske Historie (f), tilligemed de herlige Frugter af den yngre O. Sperlings stupende Lærdom og mageløse Flid, og da disse, i Forening med det øvrige til andre Tider tilkomme, saavel af hans, som af hans Faders efterladte Samlinger (g), vel kan henregnes blandt de vigtigste af Bibliothekets endnu ei benyttede Haandskrivter, turde det maaskee ikke være uden Interesse her at erfare nogle, ei

Conventhuset forvaret lidet forældet og forfaldet Bibliothek, som før stod i S. Budolfi Kirke."

d) *Höjeri* Nova literaria No. XI. hvor dette Mss. udførlig beskrives og hvor tillige nævnes en latinsk Oversættelse af Chr. V. Lov af Math. Wagard (nu ei paa Bibliotheket) nogle Anecdota Paliniana m. m.

e) Disse nævnes i Rostgaards Forestilling af 26. Mart. 1718.

f) Jfr. Erichsens Udsigt S. 81.

g) Endeel heraf f. Ex. Sperlingernes lærde Correspondence (der uden Tvivl indeholde adskilligt vigtigt til den Ulfeldske Historie) er kommet til Bibliotheket med de Gramske Haandskrifter. Blandt den ældre O. Sperlings Efterladenskab, kan ogsaa regnes en Elzevirsk Udg. af Plinii Hist. naturalis med Collation af Codi-

almindeligen bekjendte og med Hensyn til Tidshistorien karakteristiske, Momenter af denne mærkelige Mands Liv og literariske Virksomhed (h).

O. Sperling, en Søn af den, ved sin Lærdom og endnu mere ved sin Indvikling i den Ulfeldtske Families Skjæbne, bekjendte Læge af samme Navn, var født 1634 i Christiania, reiste 1658 til Holland, Frankerige og Engeland, og blev 1674 Doctor juris i Kiel. Paa en nye Udenlandsreise i Aaret 1681 med nogle unge holsteenske Adelsmænd, blev han i Paris antaget til at bringe Colberts Bibliothek i Orden, hvorfor han, saa længe denne levede, erholdt en aarlig Pension af 200 Rdlr. Da den juridiske Praxis, han i nogle Aar havde drevet i Hamborg, paadrog ham Ubehageligheder, gik han 1687 i dansk Tjeneste og blev kongelig Raad og Assessor i den pinnebergske Overappellations-Ret. Men da han havde Vanskelighed ved at erholde den ham tillagde Besolding, saae han sig nødt til i Aaret 1690 at gjøre en Reise til Kjøbenhavn, hvor han blev antaget, ikke synderlig efter hans egen Tilbøielighed, til at skrive en historia metallica Daniæ et Norvegiæ under den Oldenborgske Stamme, hvorfor ham, efter kongelig Resolution af 28de Marts 1691, tillagdes 200 Rdlr. aarlig (i). Ved det nye oprettede Ridder-Akademie i Kjø-

ces, især af een eller flere som han paa sin spanske Reise havde opdaget i Toledo.

h) Samlede af hans paa det kgl. Bibl. befindtlige Ansøgninger, Breve og deslige. I Cimb. litt. T. II. findes ellers udførlige Efterretninger om ham.

i) Om Anledningen til og Hensigten af dette Værk see hans Brev til Cuper i *Poleni* novus Thes. T IV. col. 14, samt hvorfor det standsede ib. col. 19. Som Møn-

benhavn blev han d. 5te Septbr. 1692, uden Ansøgning, ansat som Professor historiarum med 350 Rdlr. aarlig Gage, der siden blev forøget med et Tillæg af 50 (k). Da Markus Gjøe ved Schindels Død 1695 fik Ober-Hofmesterposten, blev Sperling, efter hans egen Forsikring, "foruden nogen Ret og Aarsag", blot ved Oberhofmesterens Chicaner, "fordreven" fra Akademiet, mistede sin hele Gage og geraadede i en høist beklagelig Forfatning. Som en Naade erholdt han Halvdelen af en Professors Gage eller 150 Rdlr., med Løfte om videre Befordring, men som aldrig kom. Da nu denne ubetydelige Gehalt end ikke var tilstrækkelig til den knappeste Underholdning, søgte han om sin Afsked, for at kunne træde i fremmed Tieneste, hvortil Leilighed gaves; men i dens Sted fik han kongeligt Løfte om at blive Historiograph i Hertugdømmerne og Grevskaberne, med den Gage af 400 Rdlr. han havde havt som Professor. Ogsaa Opfyldelsen af dette Løfte udsattes fra Tid til anden, og de retfærdige, fortvivlede Klager, hvormed han bestormede Plessen og Flere af de Store, vare

---

ster nævner han et Sted "la France metallique;" maaskee menes: La France metallique, contenant les actions celebres tant publiques que privées des Rois & Reynes, remarquées en leurs Medailles d'or, Argent & Bronze par *Jacqves de Bie*. Paris 1636. fol. Ogsaa udkom i samme Aar, Sperling begyndte paa sit Arbeide: Histoire du Roy Louis le Grand par les medailles, Emblemes, devises, jettons etc. recueillis & expliqués par le Pere *Menestrier*. Paris 1691. fol. Haandskriftet til det Sperlingske Værk fandtes efter en gammel Katalog blandt de Reitzerske Msc. men existerer nu ikke i Bibliotheket.

k) Dette berigtiger da *Thuras* Idea hist. litt. p. 210, som vil, at O. S. først blev Prof. Juris ved Akademiet.

iden Virkning (l). Kaar og Mangel nedbrød nu hans Kræfter, og han vilde have været udsat for den bittreste Nød, dersom ei een af den Tids faae Mæcener, en Kriger med lærd Dannelse, General-Major Johan Rantzau, havde ydet ham Understøttelse (m). Imidlertid døde Christian V. d. 25de August 1699, og Sperling henvendte sig strax til Efterfølgeren om Forbedring af sine Kaar, om Ansættelse

l) I et Brev af 6. Jan. 1699 til Pless skrev han: "Rex me conservari vult, vos me fame enecari sinitis".... qvid ego, qvæso, promerui, cur inaudito mihi & nunqvam incusato, salarium eripere voluerint & alimenta negare.?. Terrent sane me talia & alios doctos, qvi hæc audiunt, ut longissime a vobis fugiant." 25. Febr. 1699 skrev han til den Samme: "Mihi hæc intemperies morborum nascitur, qvod non sit, unde commode vivere possim & senectuti succurrere. Fidem vestram & promissa exspectare qvam longum sit video. S. R. M. servare me cupit, Vos me perire cum videatis, non miseremini. In animo habui, qvæ mihi sunt *Manuscripta*, nec pauca nec alicujus non momenti, Aug. *Regi ejusqve bibliothecæ* consecrare, si liberali salario mihi dum vita est, prospiceretur. Sed qvoniam imminere ultima sentio, qvod fecere plurimi, qvi ingratam patriam habuere, vivicomburium instituam, ne magis deinde pereant, qvam nunc pereunt".

m) 24. Juni 1699 takker han Rantzau for 30 Rdlr. og tillige, "qvod mensa tua tot mensibus me liberalissime & inopiam meam sublevaveris. "D. 15. Jul. s. A. skriver han til ham: "Vides utiqve, qvam pertinaciter mihi hactenus Aulici obstent, & qvousqve me frustrati sint, ut nec supersit, unde vivam, sed & qvod crudelius est, concedere nolunt, ut alibi victum qværam mihiqve prospiciam." Han beder R. formaae sine rige Venner til at sammenskyde 20 à 30 Rdlr. hver aarlig for ham.

ved et af Kancellierne, i Rentekammeret, ved Postvæsenet, eller ved det kongelige Bibliothek; men alt hvad han opnaaede var en nye Ansættelse som Professor i Historie og Veltalenhed ved Ridder-Akademiet med 200 Rdlr. aarlig Gage, den han, efter at Akademiet 1710 var gaaet ind, beholdt indtil sin Død. Herved blev nu hans Stilling lidet eller intet forbedret; han ansøgte derfor om Gage-Tillæg, om at blive Konstkammer-Inspekteur m. m. men alt forgjæves (m), og da hans Søster, af hvem han havde havt nogen Understøttelse, var død, saae han sig nødsaget til at pantsætte sine Bøger og Mynter, og tilsidst til at sælge sit, i Historie, Jurisprudents og Antiquiteter vigtige Bibliothek ved offentlig Auktion (n). Under Krigen maatte han, som Flere, i hele Aar savne sin ringe Pension, og endda være glad, naar han kunde faae den i rede Penge og ikke i de dengang opkomne Sedler (o). Endelig gjorde Døden Ende paa hans Trængsler d. 18de Marts 1715, i en Alder af 81 Aar. Den ædle Reitzer, i hvis Huus og blandt hvis

m) 11. Mart. 1707 søgte han om at faae den afd. Grodtschillings Embede ved Kunstkammeret. Hans Stilling paa denne Tid skildrer han i Brevet til J. C. Wolfen, foran sin Comm. de nomine regio Könning. Hafn. 1707. Ogsaa i Udlandet var hans ynkelige Tilstand bekiendt, cf. Syll. nova Epp. I. p. 462.

n) Kataloget paa 36 Ark, indeholdende over 8000 Værker, udkom uden hans Navn i 1709-10. Cimbr. litt. II. p. 850. *Raupach* Comm. p. 89 henfører Auktionen urigtig til 1713; cf. *Poleni* n. Thes. IV. col. 294.

o) Saadanne Ansøgninger haves fra ham i Aarene 1711 og 1714; i den sidste beder han, at "han med Seddeler maatte forskaanes, og ham det lille han skal have, maatte i rede Penge foruden Sedbeler tilforordnes", da han paa saadanne "Pengesedbeler" tabte 20 pC.

Bøger Oldingen havde tilbragt sine to sidste Leveaar og hos hvem han døde, testamenterede han alle sine haandskrevne Arbeider og Samlinger, dem Omstændighederne ei havde undt ham selv den Glæde at bringe for Lyset. (p).

De vigtigste utrykte Sperlingiana, som fra det Reitzerske Bibliothek, deels forhen, deels ved dets Afhændelse, gik over i det kongelige, vare følgende:

1) Hans store hamborgske Krønike fra Stadens Ophav indtil 1690, forfattet paa tydsk, og Frugten af tyve Aars Arbeide (q), hvorfor Hamborgs Magistrat engang havde budt ham 2000 Dukater i Species og siden endnu 500 Rdlr. uden at han vilde sælge den. Da Tvang endelig nødte ham dertil, gjorde han under 9de Mai 1707 først Kongen Tilbud deraf, fordi, efter hans egen Ytring "J. K. M. Gerechtsame an selbe Stadt, mit allen Umbständen, von Jahren zu Jahren, darin klärlich ausgeführet, enthalten sind." Men denne Priis maae Vedkommende have fundet for høi; Haandskriftet kom altsaa til Reitzer, og 3die Mai 1717 fik de Deputerede for Finantserne Ordre at gjøre Anstalt, at denne "Tid efter anden blev kortet og godtgjort i hans Skatter og Krigsstyr 1200 Rdlr. for D.

p) En udførlig Fortegnelse over alle hans Arbeider trykte og utrykte haves i Cimb. litt. l. c. cf. *Raupachii* Or. p. 80–82. Hans Møntsamling af antike og danske Mønter, skulde have været solgt i Reitzers Huus 1717 og Katalog derover var alt trykt i Hamburg; men Kongen kiøbte den af hans Stervboe for 700 Rdlr. og lod den afgive til Kunstkammeret.

q) Siell. Tegnelser; cfr. *Reimari* Vita Fabricii p. 217. Reitzer paastod siden, at han af Hamborgerne vel kunde have faaet 2500 Rdlr. i Kroner derfor. Nye Saml. til dske Hist. IV. 2. S. 94.

O. Sperlings Manuscripta Collectanea ad historiam bis Hamburgensis, som han H. Maj. havde overladt" (

2) En Samling af Oplysninger over forskjellige M. terier i de nordiske Oldsager, som Anmærkninger til en af ham forfattet Forklaring over en Rune-Brakteat, tilhørende Etats-Raad Jens Rosenkrantz, og siden det Kongelig Mynt-Kabinet. Dette paa Latin forfattede Arbeide, bestaaende af sytten tætskrevne Qvartbind, er et beundringsværdigt Mindesmærke af historisk og philologisk Lærdom, forbunden med temmelig megen Kritik (s).

3) Valerius Maximus danicus i fire Qvartbind; et Værk, hvis Plan og Øiemed Titelen antyder, og hvoraf Forfatteren fik udgivet et Ark som Prøve (t).

Desuden besidder Bibliotheket en Mængde af hans literariske og antiqvariske Collectanea, samt en betydelig Deel

---

r) I en Memorial af 9 Mai 1707 siger han at den var i 16 Voll. cf. Cimb. litt. II. p. 855 og *Raupachii Or.* p. 81 angives 17 eller 18. I den kgl. Mscrsamling udgjør den egentlige Krønike 6 Bind og Samlingerne dertil 12, i alt 18.

s) *Raupachii* Oratio p. 82 kalder det Collectanea de rebus Septentrionalium, Cimbrorum, Gothorum, Celtarum, aliisqve ad eruditam antiqvitatem pertinentibus; cfr. Cimb. litt. II. p. 864. Forf. har paa første Blad af de fleste skrevet Titelen: de nummo gothico I. Rosencrantzii. Foruden Sperlings Autograph eier Bibliotheket en nyere Afskrivt i 4 Foliobind, som har tilhørt Gram. Da hele Værket bestaaer af Anmærkninger, uden Register og Regle, er det besværre ikke mueligt at finde nogen vis Gjenstand, som man søger, i dette Ocean af Lærdom, men noget lærerigt finder man altid uden at søge.

t) *Thura* Conspectus. p. 23-24.

f hans og hans Faders Correspondence, hvoraf meget er
ommen derhen med de Gramske Haandskrifter. Heriblandt
ere hans Samlinger til et Værk de fœminis omnis ævi
doctis (u); Værket selv, hvoraf Gram i sin Tid meddeelte
A. Thura Bidrag til hans Gynæceum Daniæ literatum,
er nu forsvundet (v). Derimod var Sperlings, ogsaa
fuldførte, historia juris danici, som engang existerede i
det Reitzerske Bibliothek (x), ikke mere der, da dette ind-
lemmedes i det kongelige. Maaskee har Reitzer iforveien
paa een eller anden Maade skildt sig derved, ligesom man
veed, at han forærede S. Lintrup, af Sperlings Efterla-
denskab, 12 Qvartbind (y) indeholdende en ordnet Sam-
ling af Aktstykker til Reformations-Historien, deels utrykte,
deels trykte, der formodedes oprindeligen at skyldes en af
Superintendenterne Paul von Eitzen eller Jacob Fabricius (z).

4.

Fra de hele Samlinger Bibliotheket i dette Tidsrum
erholdt, fører Idee-Associationen os letteligen til saadanne,

---

u) *Thura* Idea, Præf. p. 14.

v) Schønaus lærde Fruentimmer I. S. 300.

x) Herfra citeres det jævnligen i *C. Stubæi* Diss. de lege & legislatoribus Danorum jf. Dreyers Samml. vermischter Abhdl. III. Vorr. S. 19. K. Ankers jurid. Skr. I. Fort. S. XIV-XV. Hans Tractat de marca lubecensi, som han synes at have havt færdig til Trykken og citerer i Anmærkningerne til Absalons Testament, var efter hans Død ikke at finde. Dreyer l. c.

y) Efter Lintrups Brev; *Raupach* Or. p. 90. omtaler denne Samling i 20 Bind.

z) Maaskee var det de Eitzeniana, som Joh. Moth kiøbte paa den kgl. Secretair Jac. Beckers Auction 1683.

som kunde have blevet det til Deel, dersom Vedkommen med et rigtigere Blik paa Bibliothekets Interesse havde b nyttet gunstige Omstændigheder. Ikke mindre end to bet delige Samlinger af Haandskrifter gik i dette Tidsrum ud af Landet, og at disse ikke erstattedes ved en endnu betydeligere, deri var Pengemangel eller utidig Sparsomhed Skyld. Hvilken Skat af orientalske og græsk Literatur gik ikke tabt med T. Petræi, og M. Gudes Samlinger, paa en Tid da man kan antage at her fast intet af det Slags har existeret.

Flensborgeren Theodor Petræus, een af sin Tids største Orientalister, og den første rette Kjender af det æthiopiske, koptiske og armeniske Sprog, døde i Kjøbenhavn 1673. Hans Samling af Haandskrifter som han for største Deel havde hiembragt fra sin med Understøttelse af Friderik III. foretagne Reise i Orienten, (æ) blev 1682, ved Mellemhandling af den berømte Orientalist Provst Andreas Müller i Berlin (ö), af hans Enke solgt for 1000 Rdlr. til

men som siden tabtes, Cimb. litt. III. p. 235. Dänische Bibl. VIII. S. 600. Herfra skrive sig maaskee de Dokumenter til Historien af *Formula Concordiæ* som ere meddeelte i Dänische Bibliothek. Nogle norske Pergamentsbreve af Sperlings Efterladenskab foræreде Reitzer til Ar. Magnæus. Nye dske Mag. III. S. 30.

æ) I *Reinmanni* Bibl. Theol. p. 102, forekommer: Joh. Wernerus von Theod. Petræi Vornehmen eine gute Anzahl orientalische Mscta in Druck zu geben 1670.

ö) Denne And. Müller Greiffenhagius (om hvem den fuldstændigste Efterretning haves i J. C. Müllers og G. G. Küsters altes und neues Berlin I. S. 343; jfr. Oelrichs fortges. Beyträge zur Gesch. der Gelahrtheit in Pommern S. 63) tilbød offentlig at ville bortskiænke sit orientalske Bibliothek, Haandskriftsam-

Kurfyrsten af Brandenburg, og opbevaret paa Bibliotheket i Berlin (a). At herfra er gjort noget Skridt for at bevare denne Skat for Landet, findes intet Spor til (b).

Af en anden Art var en Samling af nogle tusinde Original-Diplomer paa Pergament og Papir, som Christian

ling og Nøgle til det chinesiske Sprog under visse Betingelser, som især angik Samlingens Vedligeholdelse og Forøgelse efter hans Plan. Herom traadte han i Underhandling med adskillige tydske Fyrster og Universiteter, ogsaa med det kiøbenhavnske. I Aaret 1693 tilbød han dette sit Bibliothek som Gave, paa de nævnte Betingelser og tillige, hvad den chinesiske Nøgle angik, "ut sub Principis auspiciis concinnanda & vel in *Principis* vel in eadem (Universitetets) *bibliotheca* conservanda sit" (Tenzels monathl. Unterredungen 1697. S. 177-78). Et heelt Aar hengik med Correspondence desangaaende, hvorved Masius var Underhandler, og i Sommeren 1694 var det alt kommet saavidt, at han havde indpakket Samlingen og selv vilde overbringe den, da der, mindre som det synes fra Universitetets end fra Regjeringens Side, giordtes Vanskeligheder, hvorved det hele gik tilbage. Samlingen findes nu i Stettin.

a) Cimb. litt. I. p. 491. Oelrichs Gesch. d. Kön. Bibl. zu Berlin S. 3. 64. 66. 124; hvor enkelte af disse Mscta nævnes. Tre æthiopiske Codd. af hans Samling beskrives i *I. D. Winckleri* Keimelia bibl. regiæ Berolinensis æthiopica. Erlang. 1752. 8.

(b Hvorvidt der kan være noget i den Anekdote som læses i Tychoniana blandt de Kalliske Haandskrifter i 4to paa det kgl. Bibl. at den franske Ambassadeur Terlon skulde have kiøbt nogle af Petræi efterladte Haandskrifter for det kongel. Bibliothek i Paris, kan jeg ikke vide; i Kataloget over Pariserbibliothekets Mscta forekommer hans Navn ved intet. Derimod forekommer her i det kgl. Bibl. foruden flere orien-

som kunde have blevet det til Deel, dersom Vedkommende med et rigtigere Blik paa Bibliothekets Interesse havde be nyttet gunstige Omstændigheder. Ikke mindre end to bety delige Samlinger af Haandskrifter gik i dette Tidsrum ud af Landet, og at disse ikke erstattedes ved en endnu betyde ligere, deri var Pengemangel eller utidig Sparsomhed Skyld. Hvilken Skat af orientalske og græsk Literatur gik ikke tabt med T. Petræi, og M. Gudes Samlinger, paa en Tid da man kan antage at her fast intet af det Slags har existeret.

Flensborgeren Theodor Petræus, een af sin Tids største Orientalister, og den første rette Kjender af det æthiopiske, koptiske og armeniske Sprog, døde i Kjøbenhavn 1673. Hans Samling af Haandskrifter som han for største Deel havde hiembragt fra sin med Understøttelse af Friderik III. foretagne Reise i Orienten, (æ) blev 1682, ved Mellemhandling af den berømte Orientalist Provst Andreas Müller i Berlin (ö), af hans Enke solgt for 1000 Rdlr. til

---

men som siden tabtes, Cimb. litt. III. p. 235. Dänische Bibl. VIII. S. 600. Herfra skrive sig maaskee de Dokumenter til Historien af *Formula Concordiæ* som ere meddeelte i Dänische Bibliothek. Nogle norske Pergamentsbreve af Sperlings Efterladenskab forærede Reitzer til Ar. Magnæus. Nye dske Mag. III. S. 30.

æ) I *Reinmanni* Bibl. Theol. p. 102, forekommer: Joh. Wernerus von Theod. Petræi Vornehmen eine gute Anzahl orientalische MScta in Druck zu geben 1670.

ö) Denne And. Müller Greiffenhagius (om hvem den fuldstændigste Efterretning haves i J. C. Müllers og G. G. Küsters altes und neues Berlin I. S. 343; jfr. Oelrichs fortges. Beyträge zur Gesch. der Gelahrtheit in Pommern S. 63) tilbød offentlig at ville bortskiænke sit orientalske Bibliothek, Haandskriftsam-

Kurfyrsten af Brandenburg, og opbevaret paa Bibliotheket i Berlin (a). At herfra er gjort noget Skridt for at bevare denne Skat for Landet, findes intet Spor til (b).

Af en anden Art var en Samling af nogle tusinde Original-Diplomer paa Pergament og Papir, som Christian

ling og Nøgle til det chinesiske Sprog under visse Betingelser, som især angik Samlingens Vedligeholdelse og Forøgelse efter hans Plan. Herom traadte han i Underhandling med adskillige tydske Fyrster og Universiteter, ogsaa med det kiøbenhavnske. I Aaret 1693 tilbød han dette sit Bibliothek som Gave, paa de nævnte Betingelser og tillige, hvad den chinesiske Nøgle angik, "ut sub Principis auspiciis concinnanda & vel in *Principis* vel in eadem (Universitetets) *bibliotheca* conservanda sit" (Tenzels monathl. Unterredungen 1697. S. 177-78). Et heelt Aar hengik med Correspondence desangaaende, hvorved Masius var Underhandler, og i Sommeren 1694 var det alt kommet saavidt, at han havde indpakket Samlingen og selv vilde overbringe den, da der, mindre som det synes fra Universitetets end fra Regjeringens Side, giordtes Vanskeligheder, hvorved det hele gik tilbage. Samlingen findes nu i Stettin.

a) Cimb. litt. I. p. 491. Oelrichs Gesch. d. Kön. Bibl. zu Berlin S. 3. 64. 66. 124; hvor enkelte af disse Mscta nævnes. Tre æthiopiske Codd. af hans Samling beskrives i *I. D. Winckleri* Keimelia bibl. regiæ Berolinensis æthiopica. Erlang. 1752. 8.

(b Hvorvidt der kan være noget i den Anekdote som læses i Tychoniana blandt de Kallske Haandskrifter i 4to paa det kgl. Bibl. at den franske Ambassadeur Terlon skulde have kiøbt nogle af Petræi efterladte Haandskrifter for det kongel. Bibliothek i Paris, kan jeg ikke vide; i Kataloget over Pariserbibliothekets Mscta forekommer hans Navn ved intet. Derimod forekommer her i det kgl. Bibl. foruden flere orien-

Stockfleth, Etatsraad, Stift-Amtmand i Bergens Sti[ft] og Justitiarius i Overhofretten i Norge, een af den Nor[ske] Lovs Koncipister, havde eiet og som Arvingerne efter hans D[ød] 1704 skal have tilbudt det kongelige Bibliothek for et P[ar] tusind Rdlr., men, da det blev afslaaet, solgt til Sverrig for 10,000 (c). Da han maaskee efter sin Fader, Biskop Henning Stokfleth i Christiania († 1664), kan have arvet denne Samling af Bøger og Haandskrifter til den norske Historie (d) og tillige kan have benyttet sin lange Embeds- og diplomatiske Karriere (han var i flere Aar dansk Minister i Stokholm), til at forskaffe sig andre, ikkun for Faae tilgjængelige, Materialier til sin Tids Historie (e), er det muligt at dette Tab, forudsat at alt virkelig gik til Sverrig, har været betydeligere, end vi nu kunne vurdere.

---

talske Bøger, som han har sendt hertil, en skreven Koran i Sedez som han 1665 har sendt fra Leiden; ligeledes et Exemplar af Jac. Wemmers Lexicon æthiopicum, Romæ 1638. 4. gjennemskudt med rene Blade og med mange skrevne Anmærkninger af ham forsynet, som han 1656 fra Rom sendte til det Gottorpske Bibliothek. I Rostgaards Katalog forekomme Mscta af ham under No. 24. 25. 31. 50. 51. 59; de kiøbtes af Danneskiold og paa hans Auktion igjen af Gram pr Commission.

c) V. Simonsen Udsigt over Nat. Hist. Kilder S. 73, af Tychoniana blandt de Kalliske Mskter. Han nævnes her urigtigen Henning Stokfleth.

d) Dette sees af Henn. Stokfleths Correspondence blandt Thottiana, No. 1844. 4. "Valde placet studium tuum in antiqvitatibus vestratis soli esse inqvirendis & colligendis," skriver Th. Bang i et Brev af 16. Febr. 1656.

e) I de biographiske Efterretninger om ham i Nova litt. mer. balthici 1704. p. 269-70, siges blandt andet:

Men langt større baade Værd og Navnkundighed havde og M. Gudes Samling, om hvis Acqvisition for Bibliotheket der underhandledes i saa lang Tid; desværre uden at føre til noget forønsket Resultat (f).

Marquard Gude var født i Rendsborg 1635. Efter i nogle Aar, paa forskiellige tydske Universiteter, at have lagt sig efter Lovkyndighed, klassisk Literatur, Kritik og Antiqviteter, gjennemreiste han fra 1660-64 med en rig Hollænder, der siden indsatte ham til sin Universalarving, Tydskland, Frankerige, Italien og Nederlandene, stiftede Bekiendtskaber med Lærde og besøgte Bibliotheker. Efterat have afslaaet flere udenlandske Tilbud, modtog han 1671 Hert. Christian Alberts Kald, som fyrstelig Raad og Bibliothekar ved det gottorpske Bibliothek; men da Stridighederne mellem Kongen af Danmark og Hertugen fortefter udbrød, forlod han gottorpsk Tjeneste og opholdt sig nogle Aar i Hamborg, indtil 1682, da han kom ind i det slesvig-holsteenske Kancellie, og derefter med sin Familie og Bogsamling flyttede til Glykstadt, hvor han 1689 døde. Unægtelig besad han udmærkede Kundskaber i mangehaande Fag, men mere end ved egne literariske Arbeider er dog hans Navn foreviget ved hans Bibliothek. Grunden dertil havde han lagt paa sin Udenlandsreise; en betydelig Formue satte ham siden i Stand til at forøge det, og som dansk Gesandt hos Biskoppen af Münster og Paderborn i Aaret 1683, er-

---

"Plurimum ipsi etiam deberet res literarum publica, si qvæ ... longo rerum usu, totqve summorum officiorum administratione congesserat, secretioris Astrææ & politices mysteria, publico dare ipsi licuisset."

f) I Cimb. litt. III. p. 282 fg. haves en udførlig Efterretning om hans Levnet, Bibliothek, lærde Arbeider &c.

som kunde have blevet det til Deel, dersom Vedkommende med et rigtigere Blik paa Bibliothekets Interesse havde benyttet gunstige Omstændigheder. Ikke mindre end to betydelige Samlinger af Haandskrifter gik i dette Tidsrum ud af Landet, og at disse ikke erstattedes ved en endnu betydeligere, deri var Pengemangel eller utidig Sparsomhed Skyld. Hvilken Skat af orientalske og græsk Literatur gik ikke tabt med T. Petræi, og M. Gudes Samlinger, paa en Tid da man kan antage at her fast intet af det Slags har existeret.

Flensborgeren **Theodor Petræus**, een af sin Tids største Orientalister, og den første rette Kjender af det æthiopiske, koptiske og armeniske Sprog, døde i Kjøbenhavn 1673. Hans Samling af Haandskrifter som han for største Deel havde hiembragt fra sin med Understøttelse af Friderik III. foretagne Reise i Orienten, (æ) blev 1682, ved Mellemhandling af den berømte Orientalist Provst Andreas Müller i Berlin (ö), af hans Enke solgt for 1000 Rdlr. til

---

men som siden tabtes, Cimb. litt. III. p. 235. Dänische Bibl. VIII. S. 600. Herfra skrive sig maaskee de Dokumenter til Historien af *Formula Concordiæ* som ere meddeelte i Dänische Bibliothek. Nogle norske Pergamentsbreve af Sperlings Efterladenskab forærede Reitzer til Ar. Magnæus. Nye dske Mag. III. S. 30.

æ) I *Reinmanni* Bibl. Theol. p. 102, forekommer: Joh. Wernerus von Theod. Petræi Vornehmen eine gute Anzahl orientalische Mscta in Druck zu geben 1670.

ö) Denne And. Müller Greiffenhagius (om hvem den fuldstændigste Efterretning haves i J. C. Müllers og G. G. Küsters altes und neues Berlin I. S. 343; jfr. Oelrichs fortges. Beyträge zur Gesch. der Gelahrtheit in Pommern S. 63) tilbød offentlig at ville bortskiænke sit orientalske Bibliothek, Haandskriftsam-

Om andet end Prisen har været i Veien vides ikke, men saalænge Bibliothekets Bestemmelse endnu var uafgjort, tabte de kjøbenhavnske Lærde ikke Haabet om at erholde det (i); ogsaa blev der, inden det 1706 stilledes til offentlig Auktion, paa nye underhandlet med den danske Regjering, skiønt uden Virkning (k). Endelig blev det solgt i tre for-

---

i) *Herm. Zoestii* (temp. Conc. Basileensis) tria opuscula theologica; e bibl. *M. Gudii* ed. *H. G. Masius.* Hafn. 1701-8. Masius, som 1689, formodentlig strax efter Gudes Død, havde beseet hans Bibliothek (Dänische Bibliothek VI. S. 516) ønsker i Fortalen at det maatte komme den lærde Verden til Nytte og skriver i den Anledning: "Fuit aliqvando spes illa nobis, fore, ut *Bibliotheca Regiæ Havniensis* accessio fieret, non minus ac paucis abhinc annis *Bibl. Puffendorfiana*: sed nescio qvo fato effectum sit, ut desiderium qvorundam de literis in Dania bene merentium hactenus saltem non fuerit impletum. Meretur tamen egregia bibliotheca alium qvam in privatis scriniis locum, & dolendum fore existimo, nisi adhuc publico usui in *Dania* nostra ille thesaurus vindicaretur."

k) *Schurzfleischii* Epp. arcanæ II. p. 550 siger i et Brev (1703) at Friderich IV. havde budt den unge Gude 10,000 Rdlr., men at denne forlangte 12,000 og beder sin Korrespondent formaae Hert. af Sachsen-Weimar til at kiøbe Bibliotheket, "priusqvam in *Daniam*, iniqviore Germaniæ fato, devehatur." 1706 skrev han (p. 568) at Sønnen, inden han besluttede sig til Auktion, havde tilbudt den danske Konge det for 6000 Rdlr. og Raadstitel og faaet Afslag; men at han dog vilde overlade det kgl. Bibliothek Mscterne og de kollationerede Bøger for kontant Betaling. Leibnitz undrede sig over at den danske Konge og den Gottorpske Administrator lode en saadan Samling adsprede: *Leibnitii* Epp. ed. Kortholt I. p. 218; cf. Fort. til Catalog over Gudes Mscr. Kiel 1709. 8. "Miror," skrev han

skiellige Afdelinger. Først bleve de trykte Bøger, over 9000 Bind, i Aaret 1706 bortsolgte i Hamborg ved offentlig Auction (l). Det Tilbageblevne, nemlig de græske, latinske og orientalske Haandskrifter, samt trykte Udgaver af klassiske Autorer med Kollationer af berømte Kritikere, stilledes til en nye Auktion i Begyndelsen af Aaret 1709 (m); men kun de kollationerede Bøger bleve solgte, de fleste til J. A. Fabricius i Hamborg, nogle til en Lærd i Holland, og det for saa ringe en Priis, at man fandt det raadeligst at tage

ogsaa 4. Oct. 1706 til D. Sperling, "*Regem* vestrum *Gudiana Msta* e manibus dimisisse. Thesaurum continent rei literariæ non spernendum, qvemadmodum Tu omnium optime nosti, sed talia sæpe non satis innotescunt magnis principibus, adeoqve nec pro merito æstimantur aut curantur."

l) Bibliotheca exquisitissimis libris in theologia, jure, medicina, historia literaria omniqve alio studiorum genere instructissima, inprimis autem multorum a Viris Doct. Scaligero, Blondello, Salmasio aliisqve emendatorum ac eorum manibus notatorum & Mscr. Codicum arabicæ, græcæ latinæqve lingvæ qvorum plurimi lucem nondum viderunt, præclarissimo uberrimoqve apparatu cum nulla privatarum comparanda, a *M. Gudio* summo studio & delectu congesta. Kiloni 1706. 4. Her findes 124 Klassikere med Collation og 476 orientalske, græske og latinske Mscter.

m) Catalogus insignium ac præstantissimorum codicum mstorum græcorum, arabicorum & latinorum, ut & librorum cum mstis collatorum, vel notis autographis Doct. Viror. illustratorum hactenus partim ineditorum qvos dum viveret colligere licuit M. Gudio. Kilonii 1709. 8. her ere 22 Mster borte af dem i den første Catalog men derimod 42 nye tilkomne, ialt 496 og kun 167 kollationerede Bøger.

Manuskripterne tilbage (n). Disse, egentlig den kostbareste Deel af hele Samlingen, paa hvis Skjæbne den lærde Verden saa længe havde havt Øinene henvendte, bleve da tilsidst ved Leibnitzes Mellemhandling solgte til det wolfenbüttelske Bibliothek for 3000 Rdlr. (o), og saaledes unddroges vort Bibliothek en Skat, hvis Lige især i klassisk Literatur, aldrig er og vel aldrig vil blive det tilbudt (p).

Om et ei modtaget Tilbud af langt mindre Betydenhed, vidner uden Tvivl følgende Rescr. 6. Dec. 1671 til Bibliothekaren W. Worm:

"Vores allern. Villie og Befaling er, at Du den herværende hollandske Resident J. Le Maire de udi hosfølgende Memorial specificerede chinesiske Bøger igjen tilstiller og lader følgagtig være. Dermed "ꝛc."

Ligesaalidet er det at beklage, at den trondhiemske Biskop Arn. de Fines ukritiske Arbeider i den Norske Historie, som efter hans Død 1672, i Følge kgl. Ordre skulde nedsendes til Bibliotheket, ikke kom dertil (q).

---

n) I Følge et Brev fra J. C. Wolf i Hamborg til S. Lintrup. Id. Sept. 1709; cfr. Cimb. litt. III. p. 288.

o) Cimb. litt. l. c. *Leibnitii* Epp. ed. Kortholt. I. p. 289-94. *Burckhardi* Hist. bibl. gvelferb. I. p. 261-63.

p) Om en lille Samling tildeels af sieldne og udsøgte Bøger, Doubletter af Gudes store Bibliothek, som han skiænkede til Kirken i sin Fødeby Rendsborg, hvor den endnu (maaskee det eneste Exempel i sit Slags) ere hensatte i hans Begravelse s. C. F. Heinrichs kielske Universitetsprogram 1812: *Cl. Salmasii* Notæ ineditæ ad Jos. Scaligeri Animadv. in Chronologiam Eusebii, e monumento *Marqv. Gudii Rendsburgico*, nunc primum in lucem prolatæ.

q) Nye dske Mag. III. S. 45.

5.

Det Anførte lader os ikke formode, at Bibliothekets aarlige Forøgelse kan have gaaet synderlig frem, enten ved Supplering med nye Litteratur eller ved Udfyldelse af ældre Mangler. Dertil udfordredes en fast aarlig Fond, og en saadan fik Bibliotheket ikke, før efter Midten af det attende Aarhundrede. Skal man slutte fra Sjeldenheden af Christ. d. 5tes og Fred. d. 4des Navnetræk paa Bøger, er ikke meget Nyt blevet anskaffet i dette Tidsrum, og vist er det, at hiin Mangel af en bestemt Fond, som kuns svagt kunde erstattes ved de tilfældige Indtægter det nu og da kunde erholde (r), hindrede Wolfen fra at indlade sig med udenlandske Boghandlinger (s). Opmærksom paa Bibliothekets Tarv, søgte han derfor alt som Vice-Bibliothekar at benytte en Leilighed der aabnedes til, uden egentlig Pengeudgift, at skaffe Bibliotheket nogen Tilvæxt. Det kongelige Bibliothek i Paris, hvis Hjelpekilder, formedelst Krigen og deraf følgende Pengemangel, fløde noget sparsommere, havde fra Aaret 1694 ifølge kongelig Authorisation begyndt at forskaffe sig nye literariske Frembringelser, ved Hjelp af dets Doubletter (t). Gjennem Rostgaard, som den Tid

r) 27. Nov. 1672 fik Kammerkollegium Befaling at afgive Erklæring paa W. Worms Andragende, anl. at hvis, af hvad som er tilovers af Kirketiender paa Møen, naar de som dermed ere benaadede, ere fornøiede, maatte anvendes til Bibliothekets Forbedring. (Canc. Reg.)

s) Derover klagede Wolfen i et Brev til Grævius af Jan. 1697.

t) Catalogue des livres imprimés de la Bibl. du Roy. Tom. I. Mem. hist. p. XLIII.

opholdt sig i Paris giorde Underbibliothekaren Nic. Clement i Aaret 1697 Tilbud saavel af Le Bruns Kobbere som af franske Bøger, imod derfor at erholde Produkter af dansk Literatur (u). Med kongelig Tilladelse indlod nu Wolfen sig i en saadan Tusk-Handel, som synes at have varet nogle faae Aar og som for overflødige Doubletter skaffede Bibliotheket en Deel af, i det ringeste, eet Lands Literatur.

Mere synes det at være bleven beriget ved Indkjøb paa Bogauktioner, endog udenlandske (v). Med Hensyn til Auktioner i Kjøbenhavn, vedvarede den ovenfor omtalte Auktions-Direkteuren paaliggende Forpligtelse ikke længer end til Aaret 1680. I et Forslag, som Nogle imellem Kjøbenhavns Magistrat og daværende Auktions-Forvalter C. Rodrigues tilforordnede Kommissarier indgave til Kongen, Auktions-Væsenet betræffende, yttrede de blandt andet følgende: "Belangende Bøgers Auktion, da i Henseende til at han, efter den hannem allernaadigst givne Bestallings Indhold, er forbunden til at levere udi **E. Kgl. Maj. Bibliotheque** hvis Bøger som paa Auktion her udi Staden kommer, og ikke udi samme **Bibliotheque** findes, undskyldede han sig det ikke ringere end for 6 pCt. at kunde gjøre, med mindre E. Kgl. Maj., som han allerunderdanigst ombeder, ville allernaadigst efterlade samme Prætention, da han vil være til-

u) Br. fra Rostgaard til Wolfen 10. Mai 1697.

v) Af Grævii Brevvexling med Wolfen sees at hiin paa hollandske Auktioner kiøbte Bøger for Bibliotheket. En Fortegnelse paa Bøger (temmelig ubetydelige) "welche aus Güstrau gekommen" til Beløb af 177 Rdlr. 5 ß, som med Wolfens Haand er anmærket, hidrører formodentlig fra en saadan udenlandsk Auktion; Doubletter heraf omtales i Rs. til A. Høier 30. Jun. 1730.

som kunde have blevet det til Deel, dersom Vedkommende med et rigtigere Blik paa Bibliothekets Interesse havde benyttet gunstige Omstændigheder. Ikke mindre end to betydelige Samlinger af Haandskrifter gik i dette Tidsrum ud af Landet, og at disse ikke erstattedes ved en endnu betydeligere, deri var Pengemangel eller utidig Sparsomhed Skyld. Hvilken Skat af orientalske og græsk Literatur gik ikke tabt med T. Petræi, og M. Gudes Samlinger, paa en Tid da man kan antage at her fast intet af det Slags har existeret.

Flensborgeren Theodor Petræus, een af sin Tids største Orientalister, og den første rette Kjender af det æthiopiske, koptiske og armeniske Sprog, døde i Kjøbenhavn 1673. Hans Samling af Haandskrifter som han for største Deel havde hiembragt fra sin med Understøttelse af Friderik III. foretagne Reise i Orienten, (æ) blev 1682, ved Mellemhandling af den berømte Orientalist Provst Andreas Müller i Berlin (ö), af hans Enke solgt for 1000 Rdlr. til

men som siden tabtes, Cimb. litt. III. p. 235. Dänische Bibl. VIII. S. 600. Herfra skrive sig maaskee de Dokumenter til Historien af *Formula Concordiæ* som ere meddeelte i Dänische Bibliothek. Nogle norske Pergamentsbreve af Sperlings Efterladenskab foræred Reitzer til Ar. Magnæus. Nye dske Mag. III. S. 30.

æ) I *Reinmanni* Bibl. Theol. p. 102, forekommer: Joh. Wernerus von Theod. Petræi Vornehmen eine gute Anzahl orientalische Mscta in Druck zu geben 1670.

ö) Denne And. Müller Greiffenhagius (om hvem den fuldstændigste Efterretning haves i J. C. Müllers og G. G. Küsters altes und neues Berlin I. S. 343; jfr. Oelrichs fortges. Beyträge zur Gesch. der Gelahrtheit in Pommern S. 63) tilbød offentlig at ville bortskiænke sit orientalske Bibliothek, Haandskriftsam-

Kurfyrsten af Brandenburg, og opbevaret paa Bibliotheket i Berlin (a). At herfra er gjort noget Skridt for at bevare denne Skat for Landet, findes intet Spor til (b).

Af en anden Art var en Samling af nogle tusinde Original-Diplomer paa Pergament og Papir, som Christian

---

ling og Nøgle til det chinesiske Sprog under visse Betingelser, som især angik Samlingens Vedligeholdelse og Forøgelse efter hans Plan. Herom traadte han i Underhandling med adskillige tydske Fyrster og Universiteter, ogsaa med det kiøbenhavnske. I Aaret 1693 tilbød han dette sit Bibliothek som Gave, paa de nævnte Betingelser og tillige, hvad den chinesiske Nøgle angik, "ut sub Principis auspiciis concinnanda & vel in *Principis* vel in eadem (Universitetets) *bibliotheca* conservanda sit" (Tenzels monathl. Unterredungen 1697. S. 177-78). Et heelt Aar hengik med Correspondence desangaaende, hvorved Masius var Underhandler, og i Sommeren 1694 var det alt kommet saavidt, at han havde indpakket Samlingen og selv vilde overbringe den, da der, mindre som det synes fra Universitetets end fra Regjeringens Side, giordtes Vanskeligheder, hvorved det hele gik tilbage. Samlingen findes nu i Stettin.

a) Cimb. litt. I. p. 491. Oelrichs Gesch. d. Kön. Bibl. zu Berlin S. 3. 64. 66. 124; hvor enkelte af disse Mscta nævnes. Tre æthiopiske Codd. af hans Samling beskrives i *I. D. Winckleri* Keimelia bibl. regiæ Berolinensis æthiopica. Erlang. 1752. 8.

(b Hvorvidt der kan være noget i den Anekdote som læses i Tychoniana blandt de Kalliske Haandskrifter i 4to paa det kgl. Bibl. at den franske Ambassadeur Terlon skulde have kiøbt nogle af Petræi efterladte Haandskrifter for det kongel. Bibliothek i Paris, kan jeg ikke vide; i Kataloget over Pariserbibliothekets Mscta forekommer hans Navn ved intet. Derimod forekommer her i det kgl. Bibl. foruden flere orien-

Stockfleth, Etatsraad, Stift-Amtmand i Bergens Sti[ft] og Justitiarius i Overhofretten i Norge, een af den Nor[ske] Lovs Koncipister, havde eiet og som Arvingerne efter hans D[ød] 1704 skal have tilbudt det kongelige Bibliothek for et P[ar] tusind Rdlr., men, da det blev afslaaet, solgt til Sverrig fo[r] 10,000 (c). Da han maaskee efter sin Fader, Biskop Hen-ning Stokfleth i Christiania († 1664), kan have arvet denne Samling af Bøger og Haandskrifter til den norske Historie (d) og tillige kan have benyttet sin lange Embeds- og diplomatiske Karriere (han var i flere Aar dansk Minister i Stokholm), til at forskaffe sig andre, ikkun for Faae tilgjængelige, Materialier til sin Tids Historie (e), er det muligt at dette Tab, for-udsat at alt virkelig gik til Sverrig, har været betydeligere, end vi nu kunne vurdere.

---

talske Bøger, som han har sendt hertil, en skreven Koran i Sedez som han 1665 har sendt fra Leiden; ligeledes et Exemplar af Jac. Wemmers Lexicon æthiopicum, Romæ 1638. 4. gjennemskudt med rene Blade og med mange skrevne Anmærkninger af ham forsynet, som han 1656 fra Rom sendte til det Gottorpske Bibliothek. I Rostgaards Katalog forekomme Mscta af ham under No. 24. 25. 31. 50. 51. 59; de kiøbtes af Danneskiold og paa hans Auktion igjen af Gram pr Commission.

c) v. Simonsen Udsigt over Nat. Hist. Kilder S. 73, af Tychoniana blandt de Kallske Mskter. Han nævnes her urigtigen Henning Stokfleth.

d) Dette sees af Henn. Stokfleths Correspondence blandt Thottiana, No. 1844. 4. "Valde placet studium tuum in antiqvitatibus vestratis soli esse inqvirendis & colligendis," skriver Th. Bang i et Brev af 16. Febr. 1656.

e) I de biographiske Efterretninger om ham i Nova litt. mer. balthici 1704. p. 269-70, siges blandt andet:

Men langt større baade Værd og Navnkundighed havde og M. Gudes Samling, om hvis Acqvisition for Bibliotheket der underhandledes i saa lang Tid; desværre uden at føre til noget forønsket Resultat (f).

Marquard Gude var født i Rendsborg 1635. Efter i nogle Aar, paa forskiellige tydske Universiteter, at have lagt sig efter Lovkyndighed, klassisk Literatur, Kritik og Antiqviteter, gjennemreiste han fra 1660-64 med en rig Hollænder, der siden indsatte ham til sin Universalarving, Tydskland, Frankerige, Italien og Nederlandene, stiftede Bekiendtskaber med Lærde og besøgte Bibliotheker. Efterat have afslaaet flere udenlandske Tilbud, modtog han 1671 Hert. Christian Alberts Kald, som fyrstelig Raad og Bibliothekar ved det gottorpske Bibliothek; men da Stridighederne mellem Kongen af Danmark og Hertugen fortefter udbrød, forlod han gottorpsk Tjeneste og opholdt sig nogle Aar i Hamborg, indtil 1682, da han kom ind i det slesvig-holsteenske Kancellie, og derefter med sin Familie og Bogsamling flyttede til Glykstadt, hvor han 1689 døde. Unægtelig besad han udmærkede Kundskaber i mangehaande Fag, men mere end ved egne literariske Arbeider er dog hans Navn foreviget ved hans Bibliothek. Grunden dertil havde han lagt paa sin Udenlandsreise; en betydelig Formue satte ham siden i Stand til at forøge det, og som dansk Gesandt hos Biskoppen af Münster og Paderborn i Aaret 1683, er-

---

"Plurimum ipsi etiam deberet res literarum publica, si qvæ . . . longo rerum usu, totqve summorum officiorum administratione congesserat, secretioris Astrææ & politices mysteria, publico dare ipsi licuisset."

f) I Cimb. litt. III. p. 282 fg. haves en udførlig Efterretning om hans Levnet, Bibliothek, lærde Arbeider &c.

hvervede han denne Fyrstes Yndest i saa høi Grad, at han testamenterede ham sin hele Manuskript-Samling. At i Gudes levende Live var hans Bibliothek meget berømt og flere end een Lærd lokkede det til Holsteen. Han havde bestemt det for sin eneste Søn, men da denne i en modnere Alder ingen Tilbøielighed yttrede for Videnskaberne, og det desuden, efter Faderens Død, ved et altfor liberalt Brug, havde tabt enkelte Sjeldenheder, besluttedes dets Afhændelse. Intet Under at et Bibliothek, der blandt private i Europa havde faae sin Lige og i Haandskrifter overgik de fleste Kongelige, ansaaes for en Gjenstand, værdig Fyrsters Opmærksomhed. Landsherren Christian V. lod i A. 1696 Underhandlinger desangaaende aabne med den unge Gudes Formyndere (g). Den berømte Grævius, hvem saavel Financeministeren Chr. Sigfrid Pless som Vice-Bibliothekaren Wolfen raadspurgte i denne Anledning, gjorde alt for at stemme Vedkommende for Kjøbet, lykønskede det kongelige Bibliothek til Besiddelsen af en saadan Skat, som han forsikkrede, med Hensyn til Bøgernes Antal og Værd, og især hvad Manuskripterne angik, langt at overgaae Js. Vossii Bibliothek, for hvilket det leidenske Akademie havde betalt hans Arvinger 30,000 hollandske Gylden. Men da Kongens Bud ikke blev antaget af Arvingen (h), som forlangte 16,000 Rdlr. for det Hele, blev der intet af Kiøbet.

g). Grævii Epistler (Mscta Regia No 2135. 4to) hvor der i Breve til Wolfen og Pless forekommer adskilligt om disse Underhandlinger.

h) I en samtidig Optegnelse berettes, at Kongen d. 8. Juli (1697?) var paa Bibliotheket og i Overkammerjunkerens (Knuths) Nærværelse befalede at byde 6000 Rdlr. for det Gudiske Bibliothek.

m andet end Prisen har været i Veien vides ikke, men ,alænge Bibliothekets Bestemmelse endnu var uafgjort, tabte e kjøbenhavnske Lærde ikke Haabet om at erholde det (i); gsaa blev der, inden det 1706 stilledes til offentlig Auk-ion, paa nye underhandlet med den danske Regjering, kiønt uden Virkning (k). Endelig blev det solgt i tre for-

i) *Herm. Zoestii* (temp. Conc. Basileensis) tria opuscula theologica; e bibl. *M. Gudii* ed. *H. G. Masius.* Hafn. 1701-8. Masius, som 1689, formodentlig strax efter Gudes Død, havde beseet hans Bibliothek (Dänische Bibliothek VI. S. 516) ønsker i Fortalen at det maatte komme den lærde Verden til Nytte og skriver i den Anledning: "Fuit aliqvando spes illa nobis, fore, ut *Bibliothecæ Regiæ Havniensis* accessio fieret, non minus ac paucis abhinc annis *Bibl. Puffendorfiana*: sed nescio qvo fato effectum sit, ut desiderium qvorundam de literis in Dania bene merentium hactenus saltem non fuerit impletum. Meretur tamen egregia bibliotheca alium qvam in privatis scriniis locum, & dolendum fore existimo, nisi adhuc publico usui in *Dania* nostra ille thesaurus vindicaretur."

k) *Schurzfleischii* Epp. arcanæ II. p. 550 siger i et Brev (1703) at Friderich IV. havde budt den unge Gude 10,000 Rdlr., men at denne forlangte 12,000 og beder sin Korrespondent formaae Hert. af Sachsen-Weimar til at kiøbe Bibliotheket, "priusqvam in *Daniam*, iniqviore Germaniæ fato, devehatur." 1706 skrev han (p. 568) at Sønnen, inden han besluttede sig til Auktion, havde tilbudt den danske Konge det for 6000 Rdlr. og Raadstitel og faaet Afslag; men at han dog vilde overlade det kgl. Bibliothek Mscterne og de kollationerede Bøger for kontant Betaling. Leibnitz undrede sig over at den danske Konge og den Gottorpske Administrator lode en saadan Samling abspredes: *Leibnitii* Epp. ed. Kortholt I. p. 218; cf. Fort. til Catalog over Gudes Mscr. Kiel 1709. 8. "Miror," skrev han

5.

Det Anførte lader os ikke formode, at Bibliothekets aarlige Forøgelse kan have gaaet synderlig frem, enten ved Supplering med nye Litteratur eller ved Udfyldelse af ældre Mangler. Dertil udfordredes en fast aarlig Fond, og en saadan fik Bibliotheket ikke, før efter Midten af det attende Aarhundrede. Skal man slutte fra Sjeldenheden af Christ. d. 5tes og Fred. d. 4des Navnetræk paa Bøger, er ikke meget Nyt blevet anskaffet i dette Tidsrum, og vist er det, at hiin Mangel af en bestemt Fond, som kuns svagt kunde erstattes ved de tilfældige Indtægter det nu og da kunde erholde (r), hindrede Wolfen fra at indlade sig med udenlandske Boghandlinger (s). Opmærksom paa Bibliothekets Tarv, søgte han derfor alt som Vice-Bibliothekar at benytte en Leilighed der aabnedes til, uden egentlig Pengeudgift, at skaffe Bibliotheket nogen Tilvæxt. Det kongelige Bibliothek i Paris, hvis Hjelpekilder, formedelst Krigen og deraf følgende Pengemangel, flød noget sparsommere, havde fra Aaret 1694 ifølge kongelig Authorisation begyndt at forskaffe sig nye literariske Frembringelser, ved Hjelp af dets Doubletter (t). Giennem Rostgaard, som den Tid

r) 27. Nov. 1672 fik Kammerkollegium Befaling at afgive Erklæring paa W. Worms Andragende, anl. at hvis, af hvad som er tiloverš af Kirketiender paa Møen, naar de som dermed ere benaadede, ere fornøiede, maatte anvendes til Bibliothekets Forbedring. (Canc. Reg.)

s) Derover klagede Wolfen i et Brev til Grævius af Jan. 1697.

t) Catalogue des livres imprimés de la Bibl. du Roy. Tom. I. Mem. hist. p. XLIII.

opholdt sig i Paris giorde Underbibliothekaren Nic. Clement i Aaret 1697 Tilbud saavel af Le Bruns Kobbere som af franske Bøger, imod derfor at erholde Produkter af dansk Literatur (u). Med kongelig Tilladelse indlod nu Wolfen sig i en saadan Tusk-Handel, som synes at have varet nogle faae Aar og som for overflødige Doubletter skaffede Bibliotheket en Deel af, i det ringeste, eet Lands Literatur.

Mere synes det at være bleven beriget ved Indkjøb paa Bogauktioner, endog udenlandske (v). Med Hensyn til Auktioner i Kjøbenhavn, vedvarede den ovenfor omtalte Auktions-Direkteuren paaliggende Forpligtelse ikke længer end til Aaret 1680. I et Forslag, som Nogle imellem Kjøbenhavns Magistrat og daværende Auktions-Forvalter C. Rodrigues tilforordnede Kommissarier indgave til Kongen, Auktions-Væsenet betræffende, yttrede de blandt andet følgende: "Belangende Bøgers Auktion, da i Henseende til at han, efter den hannem allernaadigst givne Bestallings Indhold, er forbunden til at levere udi K. Kgl. Maj. Bibliotheque hvis Bøger som paa Auktion her udi Staden kommer, og ikke udi samme Bibliotheque findes, undskyldede han sig det ikke ringere end for 6 pCt. at kunde gjøre, med mindre K. Kgl. Maj., som han allerunderdanigst ombeder, ville allernaadigst efterlade samme Prætention, da han vil være til-

u) Br. fra Rostgaard til Wolfen 10. Mai 1697.

v) Af Grævii Brevverling med Wolfen sees at hiin paa hollandske Auktioner kiøbte Bøger for Bibliotheket. En Fortegnelse paa Bøger (temmelig ubetydelige) "welche aus Güstrau gekommen" til Beløb af 177 Rdlr. 5 ß, som med Wolfens Haand er anmærket, hidrører formodentlig fra en saadan udenlandsk Auktion; Doubletter heraf omtales i Rf. til A. Høier 30. Jun. 1730.

freds med 4 pCt." Herpaa reskriberede Kongen under 16. Marts 1680, "at han allernaadigst havde for godt anseet at efterlade og affstaae den Prætention og Rettighed han til des, hos bemeldte Auktions-Forvalter C. Rodrigues, efter den hannem allernaadigst givne Bestallings Indhold, havde havt, anlangende hvis Bøger han, af de som paa Auktion kommer, i det kongelige Bibliothek frie indlevere skulde; imod at han skulde være forpligtet, herefter ligesaavel at lade sig nøie med 4 pCt. for Bøger at auktionere, som for andre Løsøre (x)."

Mange og tildeels betydelige Bogauktioner forefaldt i dette Tidsrum her i Landet, især i Hovedstaden (y). Af disse bør ikke blot de her omtales, paa hvilke vi med Vished eller Sandsynlighed vide, at Bibliotheket har gjort Indkjøb, men og saadanne fortjene vor Opmærksomhed, om hvilke det modsatte er afgjort, da Ligegyldighed for Bibliothekets Interesse ved saadanne Leiligheder altid kan tjene til at karakterisere dets Bestyrelse. Saaledes vides at der paa Auktionen efter den kongelige Antiquar C. T. Bartholin i Aaret 1691, kjøbtes Bøger til Bibliotheket for 150 Rdlr. (z); ligesom det og synes at have erholdt en stor Deel af Statholderen i Norge Geheimeraad Just Høegs († 1694) Bogsamling, der i Aaret 1695 bortsolgtes her i Kjøbenhavn ved offentlig Auktion (æ), hvilke Bøger ere endnu kjendelige i

x) Rothes Rescripter II. S. 563. 566.

y) *A. Höyeri* Nova litt. 1721. No. XI. jfr. den ovenanførte Art. om J. Cph. Wolff i Universallexicon.

z) Rs. til W. Worm 1. Sept. 1691. Hans vigtige Haandskrivter kom alle til Universitetsbibliotheket.

æ) Han skal tildeels have arvet denne Bogsamling efter sin Fader Just Høeg til Giordsløv D. R. R. † 1646; Hofmanns Danske Adelsmænd I. S. 61. Man har

Bibliotheket ved Eierens Vaaben bag paa Bindet og hans Navn inden i. At Frederik IV. skulde have tilkjøbt sig en Bogsamling af henved 7000 Bind, hvorover haves trykt Katalog, tilhørende Barthold Botsac Præst til St. Petri Kirke i Kjøbenhavn († 1709), for 24000 Rdlr. grunder sig udentvivl blot paa et uhjemlet Sagn (ö). Maaskee skyldes Bibliothekets Rigdom i den gamle spanske Literatur (der for øvrigt grundedes ved de Gersstorfske, Ulfeldtske, og Reitzerske Acquisitioner) for en Deel Indkjøb paa Auktionerne efter Etatsraad og Stiftamtmand i Lolland Cornelius Lerke 1682 (a) og Jørgen Reedtz til Vedøe 1688, der begge havde været Gesandter i Spanien. Derimod haves intet Spor til at der for Bibliotheket gjordes noget Kjøb paa

Catalogus bibliothecæ — Dom. *Justi Höeg* Dom de Fuletofte; cujus auctio habebitur Hafniæ. Hafn. 1695. 4. 177 Pagg. Et andet Oplag udkom i samme Aar i Christiania typis Wilh. Wedemanni. 274 Pagg. 4. Bibliotheket har Exemplarer af begge med Auktionspriser, hvis Totalbeløb dog angives forskiellig; i det Kbhvnske Oplag til 5028 Rdlr. 1 ℔ 3 ß og i det norske til 4519 — 4 ℔. Grævius gav Wolfen Commissioner paa denne Auktion. De Skribenter (*Sibbern* bibl. hist. p. 311. *Thura* Idea. p. 224. Erichsens Udsigt S. 9 og fl.) feile altsaa i en dobbelt Henseende, som antage at det hele Høegske Bibliothek alt i Frid. III. Tid indlemmedes i det Kongelige.

ö) Fabricii Gesch. der Gelehrsamkeit. III. S. 859.

a) Efter Bircherod i Dänische Bibl. IV. S. 400 skulde de Svenske af denne C. Lerkes Bibliothek have tilkjøbt sig hans kostbare Samling af orientalske, især arabiske, Codices; dette maae ha være skeet før Auktionen, thi i den trykte Katalog forekommer ingen saadanne, men vel nogle spanske Mster, som nu synes at være i det kgl. Bibliothek.

Auktioner over Bogsamlinger af en saadan Betydenhed som Etatsraad Jens Rosenkrantzes 1696 (b), den største der endnu

b) Bibliotheca *Rosenkranziana* s. Cat. librorum rarissimorum variarum lingvarum & facultatum Dni *Jani Rosenkranzii* — — qvorum auctio habebitur. Hafn. 1696. fol. udgjør halvfemte Alphabet. Et Tillæg i 4to udkom 1697. Denne R. Herre til Qvitzovholm og Farskov var en Sønnesøn af den lærde Holger R. og selv en lærd Videnskabsynder. Om Vigtigheden af dette Bibliothek (som ogsaa havde indeholdt Haandskrifter) samt om den Redebonhed, hvormed Eieren forundte Lærde Adgang dertil haves følgende Sted i Dedic. til ham foran *T. B. Bircherodii* specimen orientale in prima Alcorani Surata 1691 (Mss. Bibl. Reg.); "*Bibliothecam* te dignam, cujus Tu ipse vivum & spirans es compendium, magnis undeqvaqve contraxisti sumptibus, & non animi tui dotibus solis; sed & raris tuis *codicibus ineditis*, scriptisqve manu thesauris, Principum mihi certo crederis, æqvare opes. Qva vero benignitate unumqvemqve de literis bene aliqvid mereri cupientem, in hoc tuum Apollineum admittis sacrarium, meo didici exemplo & longe hic deprædicare deberem, ni eo nomine jamdudum literato orbi majoribus innotuisses testimoniis." Dänische Bibliothek. VII. S. 409; cfr. *T. Bartholini* Antiqvitates p. 460; Resens Fort. til Frid. II. Krønike. Hans Manuskriptsamling var nok, næst Resens, den vigtigste private, der til den Tid havde existeret her; man see hvad J. D. Major paa sin Reise her igjennem anmærkede om den (Nye Saml. til dske Hist. III. S. 130). Det meste af den synes A. Magnæus at have tilkiøbt sig (Badens Universitetsjournal. 5te Aarg. S. 9.). Desuden kiender man en Membram af Heimskringla, som O. Sperling anfører i sin Comm. de lingva danica. p. 6. 62 (nu tabt), Egg. Krilles plattydske Krønike og fl. At han har eiet nogle af St. Stephanii Haandskrivter sees af Scr. rer. Dan. IV. p. 458. 464. 576.

var bortsolgt i Kiøbenhavn; som Etatsraad og Præsident i Kiøbenhavn Hans Nansens 1714, velbesat i Geographie, nyere Historie og Handelsvidenskab; eller den Ehrenkronske, der udmærkede sig ved en sielden Rigdom af spansk Literatur, endog Haandskrifter (c). Af Bogauktioner, som tillige have udmærket sig ved Haandskrifter, hvoraf dog intet umiddelbart kan spores at være kommet til Bibliotheket, fortjene i dette Tidsrum at nævnes den efter Geheimeraad og Stiftamtmand i Viborg Mogens Scheel, hvorpaa 98 Haandskrifter meest til den danske Historie; efter Etatsraad og Landsdommer i Sjælland Holger Parsberg 1693, paa hvilken et fuldstændigt og, som det synes, originalt Apparat til Resens danske Atlas forekom (d); efter Johan Moth Ju-

---

c) Som Eieren Frid. Ad. Hansen adlet med Navnet Ehrenkron, dansk Gesandt ved Hofferne i Stokholm og Madrit † 1711, havde havt Leilighed at samle (cfr. Dedicat. til ham foran *Woltereck's* Electa rei nummariæ). Katalogen derover udkom 1717. Arvingerne ønskede det hele bortsolgt under eet (*Thes. ep. Lacroz.* II. p. 122) og det kiøbtes af en Boghandler i Haag, der 1718 lod en nye Katalog trykke derover, som ei ganske stemmer overeens med den første, og derpaa bortsolgte det ved offentlig Auction. (*Cimb. litt.* I. p. 234. N. Zeit. von gelehrten Sachen 1718. S. 492. *Thes. ep. Lacroz.* II. p. 125).

d) 17 No. ialt, som specificeres blandt nogle flere mindre betydelige Mscr. i Folio i Katalogen der udkom 1693 i 4to. Dette er formodentlig den ældste authentiske Notice om hvad der hørte til dette Værk. Apparatet dertil paa Univers. Bibl. udgjorde 30 Folianter; Dansk Minerva. 1816. Juni. S. 5.; cfr. A. Ankers Skr. II. 2. S. 719. Naar i *Molleri Hypmomnemata* p. 382. og i Poulson Bibl. Arhus. Præf. p. 20 siges at Resens Atlas i 11 Bind kom til det Kongel. Bibliothek, maae

ved dette Bibliothek udgav han 1697 i Paris et Skrift i Folio under Titel: Projet d'une nouvelle methode pour dresser le Catalogue d'une Bibliothéque selon les matieres avec le Plan, hvoraf Aaret efter udkom paa samme Sted og i samme Format en forøget Udgave. Det er dediceret til Bibliothekaren Clement, og som en Prøve er valgt Thucydides, hvoraf han forsikkrer at besidde næsten alle Udgaver (k). Foruden det lærde Udbytte han paa sin Reise forskaffede sig ved Grandskning i Bibliothekerne, tilkjøbte han sig ogsaa, især i Rom og Venedig, adskillige vigtige græske og latinske Haandskrifter, og paa den Maade havde han alt inden sin Hjemkomst til Fædrenelandet, lagt Grunden til en Bog-Samling. Efterhaanden forøgedes denne ved Indkiøb paa inden- og udenlandske Auktioner, blandt andre ogsaa paa den Gudiske, og naaede tilsidst, saavel ved Størrelse som ved Rigdom af sjeldne Udgaver og vigtige Haandskrifter i den klassiske, orientalske (l) og nordiske Literatur, den øverste Rang blandt danske Privatbibliotheker (m). Da nu Eieren, selv en ypperlig Literator og en af Statens første Embedsmænd, ei blot forundte danske Lærde Adgang til denne, og

---

k) S. Neues allg. Intelligenzblatt zur *Leipziger* Literaturzeitung 1809. 16. St. col. 248-50 i en fuldstændig og udtømmende bibliographisk Notice om *alle* Rostgaards Skrifter og literariske Fortienester af den lærde Prof. Kordes i Kiel.

l) *Raupach Or.* p. 89. M. Anchersens Dedicat. til ham foran Udg. af *Poema Tograi*, Utrecht. 1707. *Lintrup* nævner i et Brev. til J. Chph. Wolf i Hamborg d. 8. Aug. 1713 hans Bibliothek, som det eneste *private* der havde orientalske MSter.

m) En udførlig Karakteristik herover haves i *Raupachs Or.* p. 31-33.

ı ved en skjøn Orden udmærkede Bogsamling, men og som test velvilligen meddeelte Fremmede deraf (n), var det na: rligt at den ogsaa udenfor Fædrenelandet maatte blive ıeget berømt. At Rostgaard nu, i sin kraftfuldeste Alder, ıedens han kunde haabe endnu i mange Aar, deels selv at ruge, deels at lade Andre øse af sin rige Forraad, fattede en Beslutning at lade den adspredes, var uden Tvivl Re: ultat af lang Overveielse fremskyndet ved et personligt Uheld (o). Efterhaanden som hans Bibliothek var voxet i Omfang og Værd, havde ogsaa hans Forretnings:Kreds udvidet sig (p) og mere og mere betaget ham Tid og Lyst, saavel til egne videnskabelige Arbeider som til anden literarisk Meddelelse (q).

n) Dänische Bibliothek. VI. S. 555. 578 fg. Intelligenzbl. zur Leipziger Literaturzeitung 1809. 17. St.

o) Eengang var det hans Hensigt at bestemme hans Bibliothek jor det Offentlige. D. 22. Dec. 1703 fik han kongelig Confirmation paa et reciprok Testament mellem han og hans Kone, ifølge hvilket hans Mskter og en Deel af hans trykte Bøger, dersom han først ved Døden afgik, af hans Enke skulde udleveres til Ehlersens Collegii Bibliothek.

p) Han blev 1700 Geheime:Arkivar; 1709 Assessor i Høiesteret; 1719 Justitiarius; 1721 Obersecretair i Danske Cancellie.

q) D. 8. Aug. 1713 skrev S. Lintrup til J. C. Wolf i Hamburg, som havde bedet ham forskaffe sig Bidrag til sit Bibliotheca hebræa af de offentlige Bibliotheker, i Anledning af det Rostgaardske: "Hujus-possessor identidem licet per me aliosqve nomine tuo officiose compellatus, necdum, ut spem nobis factam impleret, suasqve petentibus gazas diligentius excussas aperiret, adduci potuit, sive opum suarum ignaro ipsi atqve accurato *Codicum nomenclatore* destituto; qvod suppeditet, inquirenti protinus non succurrat, sive onerosa

gyndt at samle til et Bibliothek, og hvem her de kostbareste og sjeldneste Værker i den klassiske og nordiske Literatur bleve til Deel. Ogsaa af Manuskripterne kjøbte han de vigtigste; saaledes fik han det hele Apparat til Udgaven af Libanii Breve, hvorpaa der ellers var Kommission fra Tydskland, for 110 Rdlr., de bedste græske og latinske Codices, alt hvad der var til den nyere europæiske Historie og en Deel af de nordiske Sager, især alt til den danske Adels-Historie henhørende. Samlingen til den gamle tydske Literatur deelte han og A. Magnæus imellem sig; denne sidste fik ogsaa adskilligt til den gamle danske Lovgivning og de nordiske Oldsager henhørende, tilligemed alt, hvad der angik den islandske Literatur. Føier man hertil Frøken Karen Brahe, som kjøbte en Deel danske Haandskrifter, og Gram, hvem flere Nummere i de forskjellige Fag, blandt andre adskillige trykte Klassikere med Kollationer tildeels vel efter Kommission, bleve tilslaaede, saa har man omtrent de vigtigste, navngivne Kjøbere (x). Derimod kan bemærkes som noget synderligt, at man ikke finder et eneste Nummer

x) Tollii Udg. af Longinus med Rostgaards Kollation af en Codex i det kongel. Bibliothek i Paris er nu paa Univers. Bibliotheket i Leipzig, og er senere benyttet i B. Weiskes Udg. Leipzig 1809. Baade dette og følgende No. Varianter og Noter til samme Autor af J. Boivin ere kiøbte af en Mag. Dorschæus for 5 Rdlr. 2 ₰ 4 ß. Det var værd at undersøge, om de med haandskrevne Kollationer forsynede Editioner af Klassikerne (Mskr. No. 96. 98–101) og de Rostgaardske Afskrifter af græske Codices (No. 134. 152) som kiøbtes af den samme, ikke ogsaa skulde være gaaet samme Vei. Rostgaards trykte Bøger udbragtes ved denne Auktion til 4651 Rdlr. 5 ₰ 13 ß og Mskterne til 1559 Rdlr. 2 ₰ 2 ß, i alt 6211 Rdlr. 1 ₰ 15 ß.

af de trykte Bøger kiøbt for det kongelige Bibliothek, ligesom Bibliothekaren Wolfen, der dog selv var en Bogsamler, ikke en eneste Gang forekommer i Auktions-Forretningen. Om Aarsagen hertil kan have lagt i Ligegyldighed hos den da gamle og affældige Bibliothekar, i Pengemangel (tre Aar tilforn havde Bibliotheket dog holdt en Doublet-Auktion, der løb i 3500 Rdlr.), i Regjeringens Utilbøielighed til at anvende noget betydeligt paa Bibliotheket (y), i dens Uvillie med Rostgaard eller i alt dette tilsammen, er nu ei let at afgjøre (z); men at noget af det sidste maae have medvirket, skjøndt Rostgaard to Aar efter igjen erholdt Adgang til Hoffet og Antvorskov Amt, skulde man næsten troe, da nogle faae Haandskrifter vel bleve kiøbte for Bibliotheket, men ikke af Bibliothekaren og ikke under hans eller Bibliothekets Navn. Anledningen til at i det ringeste saameget eller saalidet kiøbtes, gav en Mand som vi kjende fra Forhandlingerne angaaende det Reitzerske Bibliotheks Salg, den patriotiske Højer. Han indgav den 28de Januarii 1726, altsaa efterat Auktionen var begyndt, et Forslag om, paa een eller anden Maade, at formaae Rostgaard til ei at sælge sin Manuskriptsamling, hvoraf det meste vedkom Fædrene-

y) Til at forklare denne Sparsomhed kan man bruge en Yttring af Gram i et Brev til Lector Rasch i Christiania, som havde spurgt om der var noget sandt i det Rygte, at Frid. IV. vilde kiøbe Menckens Bibliothek i Leipzig for Universitetet der havde tabt sit 1728; Gram svarer derpaa at han ei troede Kongen vilde lade 14000 Rdlr. gaae ud til Sachsen derfor; men var det Kalk, Steen &c. tunc non dubitarem.

z) Her haves et ziirligt indbundet Exemplar af Rostgaards Katalog, af ham selv med hans egenhændige Tilskrivt tilsendt Bibliotheket.

landets Historie, ud af Riget, som han efter Rygtet havde i Sinde, eller i al Fald paa Auktionen at kiøbe visse af ham opgivne Nummere for det kongelige Bibliothek. Hans Memorial blev sendt til A. Magnæus, som under 10de Februar indgav sin Erklæring derover til Ober-Secretairen (*). Ifølge kongelig Befaling, grundet paa hiin Er-

---

*) De af Høier foreslaaede 11 Nummere vare: No. 320, Er. Olai Chronica expulsionis Minoritarum de Cœnobiis Daniæ, som A. Magnæus kalder "en smuk liden historisk Piece" (jfr. Pontoppidans Ann. II. S. 304) hvoraf han havde en god Copie, som han gierne vilde lade udskrive for Kongen, "og behøvede sligt ikke at koste H. Mai. noget"; No. 380, Waldemars Lov paa Perg. hvoraf M. troer at bedre eller lige saa gode maatte findes i det kgl. Bibliothek; No. 396, Jydske Lov paa Latin, en Perg. Codex 300 Aar gl. "hvis den ikke skulde være ældre," siger M., "da er den ingen Raritet;" No. 599, R. Svaningsøes Beskrivelse over Danmark circa 1540, som han ikke tillægger synderlig Værdie (jfr. Nye Saml. til dske Hist. I. 2. S. 321); om No. 618-20 og 636, indeholdende A. S. Wedels originale Udkast til den danske Historie og om No. 629, Joh. Svanings Arbeide over Chr. Bav. og Chr. 1. Historie, siger M. meget rigtig, at deri formodentlig findes meget libet, som jo haves andenstebs; No. 635, Paralipomena Chronicarum P. Olai kalder M. "en smuk Piece til den danske Historie, men som er sammensanket af andre gamle Skrifter, som endnu ere ved lige," (jfr. *Scr. rer. Dan.* I. p. 68); No. 653, P. Olai Liber Collectaneorum er, siger han, "et confusum chaos, uden nogen synderlig Orden til sammenskrevet og derhos med saa smaae og ond Skrift, at der ikke mange kunde føre sig denne Bog til Nytte" (jfr. *Scr. Rer. Dan.* l. c.); No. 667, Obituarium ecclesiæ Soranæ viser han at være en urigtig Titel, da det angaaer Løgumkloster i Jylland; No. 668, Obituarium

læring, kjøbte nu Magnæus 7 Nummere paa Auktionen under sit eget Navn, til Beløb af 18 Rdlr. 4 ß (ö). Men den mærkeligste Omstændighed endnu ved dette hele Kjøb er dog den, at, de to Codices af Jydske Lov undtagne, som ikke ganske kunde gjenkjendes blandt de Mange af det Slags Bibliotheket eier, findes her nu intet af de øvrige fem Nummere, hvorimod de tre vigtigste, nemlig: P. Olai Samlinger og Lygum-Klosters Nekrologium opbevares blandt de Magnæanske Haandskrifter paa Universitetsbibliotheket. At Kongen skulde have skjenket Magnæus saa vigtige og unique Haandskrifter, lader sig ikke tænke; snarere kan man maaskee finde Nøglen til denne Gaade i et Forslag, som han lod indflyde i Rapporten om Udfaldet af hans Kommission dateret 28de Februari 1726, at det nemlig maatte betroes ham at lade No. 329, 635, og 653 forsyne med Bind, som

---

Nestvediense paa Perg. som A. M. siden i sin Rapport sagde, at der intet mærkeligt var ved; No. 707, Udskrivt af den Ditmarsker Landsbog 1539, egentlig kun en Perg. Codex af den alt trykte Ditmarsker Landrecht. Man seer i det hele, at H. havde mere god Villie end grundigt Bekiendtskab med Kilderne til den nordiske Historie; men ogsaa mod A. Magnæi Domme kunde hist og her noget indvendes.

ö) De kiøbte No. vare 329, 380, 396, 635, 653, 667, 707; Prisen var ubetydelig, naar man seer hen til de uniqve Sager der vare iblandt. Det dyreste var No. 653, der gik i 8 Rdlr. Af dem A. M. ei fandt det værd at kjøbe, fik Dann. Samsøe No. 599, 618–20 (nu i det kgl. Bibl.) og 668 (nu trykt i *Scr. rer. Dan.* T. IV. men uden at sige hvorfra). De Regensborgske Rigsdagsakta, 1663–88, No. 495–528, som Hoier foreslog at kiøbe til det tydske Canc. Arkiv, findes nu paa det kongel. Bibliothek (jfr. Erichsens Udsigt S. 84) hvortil de maaskee fra hiint Sted ere komne.

de høiligen behøvede, og tillige selv, efter hans Tid og Leilighed, tage en Afskrift af det sidste Nummer, der var skreven med saa fiin og utydelig en Haand, at det næsten var ulæseligt. Er nu dette hans Ønske bleven opfyldt, kan man let antage at han har faaet Lyst til ogsaa at afskrive eller gjøre sig bekiendt med de andre Nummere, at ved hans tiltagende Alder dette Arbeide ikke er bleven fuldført inden den halvtredie Aar efter indtrufne Kjøbenhavns Ildebrand, at den gamle og svagelige Wolfen, der døde 1730 samme Aar som Magnæus, har glemt at fordre dem tilbage, og at de paa den Maade aldrig ere komne til deres Bestemmelsessted. En Lykke var det da, at de endnu existerte da Langebek samlede til sine Scriptores rerum danicarum, hvor de tildeels ere udgivne (a).

Paa andre Veie end ved Kjøb, synes Bibliotheket i dette Tidsrum kun at have erholdet liden Tilvæxt. Enkelte Sjeldenheder kom dertil efter Fred. den Fjerdes anden italienske Reise (b), og dets Kobberstik-Samling, hvortil man finder de første Spor under Christian V. (c), synes ved denne Leilighed at have erholdt en betydelig Forø-

a) Nemlig P. Olai Samlinger i Tom. I. p. 68 sq. 171 sq. og det lygumske Necrologium T. IV. p. 575 sq.

b) *Wadskiær* Aula eruditi septentrionis tergemina, Prol. Comm. de principibus doctis p. 52. Nye danske Magazin. IV. S. 103. I et Exemplar af Boccacios Decamerone 1527, er anmærket af Wolfen, at Frid. IV. kiøbte det i Florentz for 50 Dukater.

c) Der haves en Katalog med Chr. Vtes Navnetræk paa Bindet, indeholdende en tydsk Fortegnelse deels over løse Kobbere ordnede under visse Rubriker i Portefeuiller, i alt 12241 Nummere, deels over indbundne, i alt 9861 Nummere. Deri ligger tillige en løs Fortegnelse paa "Sal. Generalbygmester (v. Havens?)

-gelse (d). Dronning Lovises, meest af tydske asketiske Skrifter bestaaende Haandbibliothek, der, efter hendes Død, indlemmedes i det Kongelige, havde sin største Værd af Eierindens Person (e). Derimod gjorde Bibliotheket en Acqvisition, som fortjener at omtales, mindre for sin egen Vigtigheds Skyld, end forbi den modus acquirendi, ellers gunstig for saamangt et Bibliothek i Udlandet, hverken før eller siden, har beriget vort (f). Af et Bibliothek og en Manuskript-Samling, som var bleven dansk Krigsbytte, synes nemlig en Deel at være kommen det kongelige Bibliothek til Gode. Følgende er, hvad derom kan vides eller formodes. Ved kongelig Resolution af 20de Februari 1786, bleve nogle, saakaldte Coyetske Sager, bestaaende af Jordebøger, Skjøder, Foged-Regnskaber og Judicial-Akter angaaende Godserne Lyngbye Gaard og Torsløegaard i Skaane, m. m., meest fra Aarene 1687 til 1704, ialt 23 Nummere, afleverede fra det kongelige Bibliothek til Rentekammer-Arkivet. Uden al Tvivl maae disse Coyetske Sager skrive sig fra den samme Wilhelm Julius Coyet, Hof-Cantzler og Friherre til Lyngbye og

---

efterladte Kobberstykker," hvis rigtige Aflevering til Bibliotheket ved Assessor R. Slange, under 12. Febr. 1696 attesteres af J. C. Wolfen.

d) Riegels Frid. IV. II. S. 6.

e) En skreven Katalog derover existerer. I Dedic. til Dronningen foran C. F. Læmmels erfreulicher Gnadenspiegel des liebreichen und gnädigen Gottes, Hamb. 1711. 4. roses hendes Interesse for opbyggelige Skrifter, "wie Dero auserlesene schöne Manualbibliothek auch bezeiget."

f) Med mindre man vil ansee det Gottorpske Bibliothek for en Besiddelse, Vaabenlykken gav os i Hænderne.

Bengtsboda, Herre til Torsloe, m. m. 1682 Envoyé i Danmark, der døde 1709 og hvis Navn findes i adskillige saavel Bøger som Haandskrifter i det kongelige Bibliothek. Hans betydelige Bibliothek (g) befandt sig nemlig paa Lyngbye-Gaard, der 1710 blev besat af et dansk Korps under General-Major Rodtsteen, ved hvilken Leilighed det blev plyndret og bortført (h). En Deel deraf maae da paa en eller anden Maade være kommet hertil, hvor Levninger af det have existeret og tildeels endnu existere i Bibliotheket (i).

6.

At fulde 30 Aar henrandt efter Bibliothekets Stiftelse, før man begyndte, ved Lovbud, at sikkre det en fuldstændig Samling af hvad der angik Rigernes Literatur, er saa meget mærkeligere, som en bidsigtende Forpligtelse alt fra Begyndelsen af 17de Aarhundrede paalaae Universitetets Bogtrykkere, til Fordeel for dets Bibliothek (k). Kun i enkelte Tilfælde finder man lignende Foranstaltninger truffne med Hensyn til det Kongelige, f. Ex. 1662, da Bispen i Holum efter Torfæi Forslag fik Befaling at nedsende Exem-

g) Stenbocks Levnet af Lønbom II. S. 34 fg. *Celsii* hist. Bibl. Stokholm p. 145.

h) Tildeels arvet efter hans Fader Peder Julius C. jfr. *Porthan* hist. bibl. Aboensis. p. 51–52. Haandskrifterne til den danske Historie kan han maaskee have erholdt paa sit Gesandtskab her.

i) En Søn af denne W. J. Coyet var Gustav Wilhelm C. svensk Generalmajor, der, som deelagtig i P. Juuls Forræderie, 1723 blev fængslet og døde 1730 her i Citadellet.

k) B. H. Seidelins Læsendes Aarbog, 1800 S. 33. Nyerups Universitets-Annaler S. 93. 95. 145.

plarer af de Bøger, der udkom fra hans Officin (h), eller 1680, da det blev paalagt Udgiveren af Zach. Lunds Manuskripter, at levere et Exemplar til det Kongelige og eet til Universitets-Bibliotheket (i); men det første almindelige Lovbud i den Anledning gaves dog først ved Reskriptet af 17de Julii 1697 til Rector og Professores, der befalede at Enhver, som noget Skrift i Kongens Riger og Lande lod trykke og oplægge, skulde deraf levere fem Exemplarer til Kongens Bibliothek. Dette Reskript, der indeholdt den første Spire til een, for Bibliotheket saa vigtig Lovgivning, blev egentlig foranlediget ved daværende Vicebibliothekar Wolfen, som i den Forestilling han samme Aar indgav til Kongen angaaende den før omtalte Tuskhandel med Pariser-Bibliotheket, tog Anledning til at foreslaae en Bestemmelse, liig den der alt længe fandt Sted i Frankerige (k), at nemlig Enhver, som her trykte eller forlagte noget Skrift, deraf skulde afgive fire eller fem Exemplarer til Bibliotheket. Sex Aar efter fandt man det alt fornødent paa ny at indskjærpe denne Bestemmelse ved Reskr. af 22de Mai 1703;

---

h) Torfesens Levnet af Erichsen S. 33. 36.

i) 9. Nov. 1680 fik Rector og Proff. Befaling at udlevere til Henr. Lund hans Farbroders M. Zach. Lunds Manuscripter (som da maae have været paa Univ. Bibliotheket) for at lade dem trykke inden 3 Aar eller tilbagelevere dem; tillige skal deraf 2 Exemplarer, det ene i Vort Eget, det andet i Akademiets Bibliothek indskikkes. (Canc. Reg.) jfr. Nye Saml. til dsk. Hist. III. S. 287.

k) Alt fra A. 1556. Cat. des livres imprimés de Bibl. royale. Tome. I. Mem. hist. p. XV. Mærkeligt nok tilføies: "Mais malheurusement cette sage et si juste ordonnance, qu'on a esté assez souvent obligé de renou-

men hvor lidet dette Lovbud desuagtet blev efterkommet, sees af følgende Forhandlinger i Actis Consistorii for Aaret 1710:

6. Dec. "Mag. R. proponerede at Justitsraad Dr. Wolf havde besværget sig over at H. K. M. allernaadigste Befaling af 22. Mai 1703 angaaende at Bogtrykkerne her i Staden til H. M. Bibliothek skulle, af hvad som trykt bliver levere fem Exemplarer, ikke var bleven efterlevet, hvorpaa samtlige Professores consistoriales resolverede, at førend man videre noget kunde gjøre i denne Sag, Bogtrykkerne her i Staden skulle komme her paa Consistorio i Dag 8 Dage.

13de Dec. "fremkom efter forhen gjordte Advarsel til alle Bogtrykkerne her i Kjøbenhavn, nemlig Ass. Lorentzen, som gav sin skriftlige Memorial, samt efterfølgende Sr. Joachim Smitken, Jacob Bornheinrich, Willads Jersin, paa Sl. Bokkenhoffers Enkes Vegne, Claus Brandt, J. Matt. Godike, Jørgen Madsen Vering, Søren Vering og Peder Povelsen Norvig og blev dem foreholdet, at de efter H. K. M. Brev skulde af alt hvad som trykkes, levere til Hr. Justitsraad Wolf til det kgl. Bibl. 5 Exemplarer og skulde alle forskrevne Bogtrykkere bekomme en Copie af kgl. allernaadigst Brev under Secretarii Haand til allerunderdanigst Efterretning."

Som en Synderlighed kan endnu anmærkes, at confiskerede Skrifter i dette Tidsrum findes at være blevne henlagte paa Bibliotheket (m).

---

veller dans la suite, avec quelques modifications, n'a pas toujours esté observée avec autant d'exactitude qu'elle meritoit de l'estre". Ligesaa hos Ds!

m) Rsk. 20. Febr. VIII. Politiemesteren fik Befaling at inqvirere i Bogladerne efter et Skrift som D. G. Morhof 1697 lod udgaae, "hvoriblandt andet skal være ind-

7.

Naar Samtiden tillagde Worm udmærkede Fortjenester af Bibliothekets Indretning og Bøgernes systematiske Opstilling (n), turde dette maaskee have gjeldt om hans første Embedsaar, da Samlingen henflyttedes til dens nye Lokale.

---

fort efterskrevne poetiske Expressioner: "hinc Moschi, hinc Dani generosum numen adorant." 13. Mart. 1711: "de 2 Exemplare fundne i Liebes Boglade, skal leveres paa Vort Bibliothek." Det her meente Skrift var egentlig D. G. Morhofs opera poetica, udgivne af hans Søn, Lybek 1697, 8vo., hvori det Pag. 914 indførte Corolla anagrammatica Carolo Gustavo oblata 1658, har de paaankede Stropher. Den da nylig udbrudte Krig med Sverrig maae have givet Anledning til at denne 14 Aar gamle Bog blev lagt under Beslag.

n) I Universitetsprogrammet over ham heder det: "*Palatii librarii regii*... curam sedulus egit, *certamqve voluminum disponendorum* rationem ita habuit, ut, qvi ante in universa *bibliotheca* unius libelli sectator oberraret, iam qvasi indicis auxilio desideratum sibi ipsi tradere potuerit, dignus industrio Viro labor, posteris profuturus." *P. Vindingii* Decora Wormiana p. II. Binding udtrykker sig saaledes derover i Parentationen: "qvis ipso ornatius *tantam supellectilem instrueret*, *aut disponeret*, qvi tot bibliothecas apud exteros viderat, omnesqve pluteos inspexerat, incredibili librorum optimorum notitia munitus. Qvalem olim Rudolpho Imp. Bibliothecarium commendabat Hugo Blotius, talis erat omnium confessione *Wormius*, justus, laboriosus, fidus, industrius, amans rei literariæ, authoritatis plenus. ib. p. 31. cf. P. 56. Man sammenholde hermed H. Jacobæi ligesaa panegyriske Skildring i Fort. til Museum regium Hafn. 1696: "Sub structura Musei hujus *Bibliotheca Regia* visitur, nulli inter europæas secunda, qvæ Voluminum delectorum copia insigni oculos animosqve intuentium pascit, ac forulis pluteisqve serie eleganti dispositis innumera exhibet, qvæ lucernas eruditorum olent."

Ogsaa finde vi, fra denne Tidspunkt af, faste Bogbindere beskikkede ved Bibliotheket (o). Derimod synes den Tilstand, hvori Wolfen 23 Aar senere forefandt det, ikke at afgive Træk til nogen Lovtale over dets Bestyrelse. I Aaret 1696 beklagede han (p) at Bibliotheket hidtil havde været forsømt, at der hverken over de trykte Bøger, hvis Antal han anslog til 24,000, eller over Haandskrifterne, der meest vedkom den nordiske Historie og Literatur, existerede nogen Katalog (q). Paa at ordne og registrere det arbeidede han nu som Vice-Bibliothekar ufortrøden, og det var især for at hæve Manuskriptsamlingen over dens Middelmaadighed, at han, desværre forgjæves, stræbte at bevirke Kjøbet af Gudes Bibliothek. Skjøndt vi derfor om Bibliothekets Supplering, Bestyrelse og indre Organisation i dette Tidsrum mangle tilstrækkelig Oplysning, lade dog Wolfens Fortjenester af det som Vicebibliothekar, efter flere Kjendsgjerninger, sig ikke drage i Tvivl, og naar O. Sperling, strax efter Frederik den Fjerdes Thronbestigelse, førte Anke over dets Tilstand og ansøgte om Ansættelse derved, paa en Tid da det havde to Foresatte, i Udtryk der indeholdt en indirekte Anke mod dets daværende Bestyrelse, maae man antage at denne, vistnok langt under Fortjeneste paaskjøn-

o) 14. Febr. 1673 fik Wolfgang Lamprecht ordentlig Bestalling at være Bogbinder ved det kgl. Bibliothek; 10. Oct. 1691, da han havde begivet sig fra Staden, kom Gottlieb Sköн i hans Sted. (Siell. Reg.)

p) I et Brev til Grævius af 14. Mart. d. A.

q) Han maae da mene en fuldstændig Katalog over det hele; thi over enkelte Fag haves endnu Kataloger, deels med W. Worms egen Haand, deels attesterede af ham, men hvori rigtig nok ingen Bøger yngre end 1674 kunde opdages.

nede, Lærde, men som ved sit indskuttede Liv maaskee ikke engang kjendte Bibliotheket ret af egen Erfaring, i en bitter Sindsstemning har nedskrevet følgende i en Memorial af 25de Novembr. 1699 til en unævnt Magnat:

"Ueber dem was ich in meiner Supplique vorgeschlagen ist mir beygefallen, weil bey der Kon. Bibliotheque kein Salarium ist, und es höchst zu bedauren das ein solches Kleinoth eines Königreichs nicht besser versehen ist, habe ich ofter gedacht, wie demselben zu helffen wäre. Und kann derowegen nicht bergen, das ich zur Aufnehmen derselben Bibliotheque, das es mit Recht eine Königliche mag genennet und Königlich hinführo unterhalten werden kann, solche Vorschläge weis zu thun, das es Ihr. Mai. wann Sie mich hören wolle, und mir die Inspection des Wercks als einem Bibliothecario anzuvertrauen geruhen, keinen Schilling oder Pfenning jährlich bedeuten oder kosten soll, besondern mit gar wenig Beschwer sonst kann unterhalten werden. Es wäre jetzt die Zeit bey Antretung Ih. K. M. hohen Regierung Ihr alsofort einen unsterblichen Namen zu Wege zu bringen, wann die ganze Welt würde sehen, das Ihr. M. gleich anfangs derauf bedacht seyn, wodurch die Königreiche allein an Flor gebracht werden können; Immassen nur zwey Dinge seyn, wodurch Königreiche gros und berühmt werden, nemlich durch Waffen und die Musen. Und weil bisher wir uns vorwerffen lassen müssen, das in Dännemark auf Gelehrheit oder Weisheit und die dazu gehörige Bücher nichts geachtet wird, so hätten Ihr. M. desto mehr Ursache Dero Eifer alsofort im Anbeginn spüren zu lassen, und durch Dero eigen Exempel diesen Wahn zu heben, niederzulegen und abzuthun. E. hochedl. Gestr. die Liebhaber seyn aller Gelehrten und klügen Leute, werden selbst von allen geehret

und geliebet werden, wann sie dieses dem ganzen Reich ersprieslliche und höchstnöthige Wollthat J. K. M. helffen vortragen und befordern. Ich meinestheils, wann meine Vorschläge angenommen werden, verspreche solche Bibliotheque innerhalb kurzer Zeit in dem Aufnehmen und Renommee zu bringen, das keine andere in der Nähe leichtlich dagegen aufkommen oder zu vergleichen seyn soll."

Ved den fuldstændige Katalog over Bibliotheket, hvorpaa Wolfen, faae Aar efter sin Ansættelse, lagde Haand, foreslog Grævius ham i Aaret 1702 det Erkebispen af Rheims tilhørende Bibliothek som et Mynster, der endog fulgtes ved Indretningen af det kongelige Bibliothek i Paris (r). Det Ønske Grævius ved samme Leilighed yttrede, at denne Katalog engang maatte blive offentliggjort ved Trykken, nærede Flere og bebudede dets Opfyldelse som noget hvorom man kunde gjøre sig Haab (s); men intet Spor findes til at derpaa nogensinde for Alvor har været tænkt. Ved at gjennemgaae og opskrive Bøgerne, maatte naturligviis en Mængde Doubletter opdages; disse vare i Aaret 1697, da Wolfen for dem begyndte at tilkuske sig franske Bøger, alt stegne til et Antal af 2000, og dette Antal blev betydelig forøget ved den Reitzerske Acquisition, hvorefter Bibliotheket selv skal have naaet et Antal af over 40,000 Bind. (t). Af

r) Charles Maurice Tellier, fra 1671 Erkebisp i Rheims († 1710), Broder til den navnkundige Minister Louvois, havde stedse megen Indflydelse ved det kongelige Bibliothek i Paris: Cat. des livres imprimés Tom. I. Mem. hits. p. XLII. XLIV. Om Indretningen af hans Bibliothek s. *Maichelii* Introd. ad. hist. literariam de præcipuis bibliotheeis parisiensibus p. 126.

s) *Sibbern* bibl. hist. p. 312. *Thura* Idea. p. 228.

t) *Thura* Idea. l. c.

disse Doubletter bleve 2550 Nummere i Aaret 1723 bortsolgte ved offentlig Auktion (den første Doubletauktion Bibliotheket har holdt) for en Sum af 3515 Rdlr. 1 ℔ 9 ß.

Til at gaae til Haande ved Bøgers Opskrivning og ved andet Bibliothek-Arbeide behøvedes Amanuenses. Bibliothekets Flytning og Opstilling i det nye Lokale synes at have foranlediget den første Ansættelse af Saadanne. Ved kongeligt Reskr. af 27de Juli 1672 til Rector og Professores antoges hertil tre Studenter, der for saadan deres "Opvartning" nyd Kost paa Kommunitetet; en Bestemmelse som gjentoges ved Reskr. af 29de April 1704. (u). Blandt disse Bibliothek-Amanuenses, møde vi under Wolfens Bestyrelse to berømte Navne, nemlig fra Aar 1707-10, Th. v. Westen, siden Lector i Throndhjem (v), og fra 1722-28, Marc. Wøldike siden theologisk Professor ved Universitetet (x).

8.

Synes det end, at man efter A. 1704 sporer en ringere Virksomhed hos Wolfen, kan det dog heller ikke nægtes, at Regjeringens kjendelige Ligegyldighed for Bibliotheket og Mangel af Understøttelse fra Finantsernes Side, der især under og efter Krigen maae have været følelig, vel kunde svække Iveren hos en Mand, der desuden ved sin Embeds-

u) *Bechmann* hist. Communitatis p. 64. En saadan Bibliothekfamulus var efter 1675 J. P. Hygom, siden Sognepræst i Ribestift. Treschovs Jubellærere S. 249.

v) Hammonds nordiske Missionshistorie S. 60. 1710 blev han Præst i Norge. Han skal have forfattet en Katalog over de islandske Mscter. i Bibliotheket, som dog ikke mere existerer.

x) Lærde Tidender. 1750. S. 320.

de helligen behøvede, og tillige selv, efter hans Tid og Leilighed, tage en Afskrift af det sidste Nummer, der var skreven med saa fiin og utydelig en Haand, at det næsten var ulæseligt. Er nu dette hans Ønske bleven opfyldt, kan man let antage at han har faaet Lyst til ogsaa at afskrive eller gjøre sig bekiendt med de andre Nummere, at ved hans tiltagende Alder dette Arbeide ikke er bleven fuldført inden den halvtredie Aar efter indtrufne Kjøbenhavns Ildebrand, at den gamle og svagelige Wolfen, der døde 1730 samme Aar som Magnæus, har glemt at fordre dem tilbage, og at de paa den Maade aldrig ere komne til deres Bestemmelsessted. En Lykke var det da, at de endnu existerte da Langebek samlede til sine Scriptores rerum danicarum, hvor de tildeels ere udgivne (a).

Paa andre Veie end ved Kjøb, synes Bibliotheket i dette Tidsrum kun at have erholdet liden Tilvæxt. Enkelte Sjeldenheder kom dertil efter Fred. den Fjerdes anden italienske Reise (b), og dets Kobberstik-Samling, hvortil man finder de første Spor under Christian V. (c), synes ved denne Leilighed at have erholdt en betydelig Fors-

a) Nemlig P. Olai Samlinger i Tom. I. p. 68 sq. 171 sq. og det lygumske Necrologium T. IV. p. 575 sq.

b) *Wadskiær* Aula eruditi septentrionis tergemina, Prol. Comm. de principibus doctis p. 52. Nye danske Magazin. IV. S. 103. I et Exemplar af Boccacios Decamerone 1527, er anmærket af Wolfen, at Frid. IV. kiøbte det i Florentz for 50 Dukater.

c) Der haves en Katalog med Chr. Vtes Navnetræk paa Bindet, indeholdende en tydsk Fortegnelse deels over løse Kobbere ordnede under visse Rubriker i Portefeuiller, i alt 12241 Nummere, deels over indbundne, i alt 9861 Nummere. Deri ligger tillige en løs Fortegnelse paa "Sal. Generalbygmester (v. Havens?)

øgelse (d). Dronning Lovises, meest af tydske asketiske Skrifter bestaaende Haandbibliothek, der, efter hendes Død, indlemmedes i det Kongelige, havde sin største Værd af Eierindens Person (e). Derimod gjorde Bibliotheket en Acqvisition, som fortjener at omtales, mindre for sin egen Vigtigheds Skyld, end fordi den modus acquirendi, ellers gunstig for saamangt et Bibliothek i Udlandet, hverken før eller siden, har beriget vort (f). Af et Bibliothek og en Manuskript-Samling, som var blevet dansk Krigsbytte, synes nemlig en Deel at være kommen det kongelige Bibliothek til Gode. Følgende er, hvad derom kan vides eller formodes. Ved kongelig Resolution af 20de Februari 1786, bleve nogle, saakaldte Coyetske Sager, bestaaende af Jordebøger, Skjøder, Foged-Regnskaber og Judicial-Akter angaaende Godserne Lyngbye Gaard og Torsiøgaard i Skaane, m. m., meest fra Aarene 1687 til 1704, ialt 23 Nummere, afleverede fra det kongelige Bibliothek til Rentekammer-Arkivet. Uden al Tvivl maae disse Coyetske Sager skrive sig fra den samme Wilhelm Julius Coyet, Hof-Cantzler og Friherre til Lyngbye og

---

efterladte Kobberstykker," hvis rigtige Aflevering til Bibliotheket ved Assessor R. Slange, under 12. Febr. 1696 attesteres af J. C. Wolfen.

d) Riegels Frid. IV. II. S. 6.

e) En skreven Katalog derover existerer. I Dedic. til Dronningen foran C. F. Læmmels erfreulicher Gnadenspiegel des liebreichen und gnädigen Gottes, Hamb. 1711. 4. roses hendes Interesse for opbyggelige Skrifter, "wie Dero auserlesene schöne Manualbibliothek auch bezeiget."

f) Med mindre man vil ansee det Gottorpske Bibliothek for en Besiddelse, Vaabenlykken gav os i Hænderne.

Bengtsboda, Herre til Torsløe, m. m. 1682 Envoyé i Danmark, der døde 1709 og hvis Navn findes i adskillige saavel Bøger som Haandskrifter i det kongelige Bibliothek. Hans betydelige Bibliothek (g) befandt sig nemlig paa Lyngbye-Gaard, der 1710 blev besat af et dansk Korps under General-Major Rodtsteen, ved hvilken Leilighed det blev plyndret og bortført (h). En Deel deraf maae da paa en eller anden Maade være kommet hertil, hvor Levninger af det have existeret og tildeels endnu existere i Bibliotheket (i).

6.

At fulde 30 Aar henrandt efter Bibliothekets Stiftelse, før man begyndte, ved Lovbud, at sikkre det en fuldstændig Samling af hvad der angik Rigernes Literatur, er saa meget mærkeligere, som en bidsigtende Forpligtelse alt fra Begyndelsen af 17de Aarhundrede paalaae Universitetets Bogtrykkere, til Fordeel for dets Bibliothek (k). Kun i enkelte Tilfælde finder man lignende Foranstaltninger trufne med Hensyn til det Kongelige, f. Ex. 1662, da Bispen i Holum efter Torfæi Forslag fik Befaling at nedsende Exem-

---

g) Steenbocks Levnerne af Lønbom II. S. 34 fg. *Celsii* hist. Bibl. Stokholm p. 145.

h) Tildeels arvet efter hans Fader Peder Julius C. jfr. *Porthan* hist. bibl. Aboensis. p. 51-62. Haandskrifterne til den danske Historie kan han maaskee have erholdt paa sit Gesandtskab her.

i) En Søn af denne W. J. Coyet var Gustav Wilhelm C. svensk Generalmajor, der, som deelagtig i P. Juuls Forræderie, 1723 blev fængslet og døde 1730 her i Citadellet.

k) K. H. Seidelins Læsendes Aarbog, 1800 S. 33. Nyerups Universitets-Annaler S. 93. 95. 145.

plarer af de Bøger, der udkom fra hans Officin (h), eller 1680, da det blev paalagt Udgiveren af Zach. Lunds Manuskripter, at levere et Exemplar til det Kongelige og eet til Universitets-Bibliotheket (i); men det første almindelige Lovbud i den Anledning gaves dog først ved Reskriptet af 17de Julii 1697 til Rector og Professores, der befalede at Enhver, som noget Skrift i Kongens Riger og Lande lod trykke og oplægge, skulde deraf levere fem Exemplarer til Kongens Bibliothek. Dette Reskript, der indeholdt den første Spire til een, for Bibliotheket saa vigtig Lovgivning, blev egentlig foranlediget ved daværende Vicebibliothekar Wolfen, som i den Forestilling han samme Aar indgav til Kongen angaaende den før omtalte Tuskhandel med Pariser-Bibliotheket, tog Anledning til at foreslaae en Bestemmelse, liig den der alt længe fandt Sted i Frankerige (k), at nemlig Enhver, som her trykte eller forlagte noget Skrift, deraf skulde afgive fire eller fem Exemplarer til Bibliotheket. Sex Aar efter fandt man det alt fornødent paa ny at indskjærpe denne Bestemmelse ved Reskr. af 22de Mai 1703;

---

h) Torfesens Levnet af Erichsen S. 33. 36.

i) 9. Nov. 1680 fik Rector og Proff. Befaling at udlevere til Henr. Lund hans Farbroders M. Zach. Lunds Manuscripter (som da maae have været paa Univ. Bibliotheket) for at lade dem trykke inden 3 Aar eller tilbagelevere dem; tillige skal deraf 2 Exemplarer, det ene i Vort Eget, det andet i Akademiets Bibliothek indskikkes. (Canc. Reg.) jfr. Nye Saml. til dske Hist. III. S. 287.

k) Alt fra A. 1556. Cat. des livres imprimés de Bibl. royale. Tome. I. Mem. hist. p. XV. Mærkeligt nok tilføies: "Mais malheurusement cette sage et si juste ordonnance, qu'on a esté assez souvent obligé de renou-

men hvor lidet dette Lovbud desuagtet blev efterkommet, sees af følgende Forhandlinger i Actis Consistorii for Aaret 1710:

6. Dec. "Mag. R. proponerede at Justitsraad Dr. Wolf havde besværget sig over at H. K. M. allernaadigste Befaling af 22. Mai 1703 angaaende at Bogtrykkerne her i Staden til H. M. Bibliothek skulle, af hvad som trykt bliver levere fem Exemplarer, ikke var bleven efterlevet, hvorpaa samtlige Professores consistoriales resolverede, at forend man videre noget kunde gjøre i denne Sag, Bogtrykkerne her i Staden skulle komme her paa Consistorio i Dag 8 Dage.

13de Dec. "fremkom efter forhen gjordte Advarsel til alle Bogtrykkerne her i Kjøbenhavn, nemlig Ass. Lorentzen, som gav sin skriftlige Memorial, samt efterfølgende Sr. Joachim Smitken, Jacob Bornheinrich, Villads Jersin, paa Sl. Bokkenhoffers Enkes Vegne, Claus Brandt, J. Matt. Godike, Jørgen Madsen Vering, Søren Vering og Peder Povelsen Norvig og blev dem foreholdet, at de efter H. K. M. Brev skulde af alt hvad som trykkes, levere til Hr. Justitsraad Wolf til det kgl. Bibl. 5 Exemplarer og skulde alle forskrevne Bogtrykkere bekomme en Copie af kgl. allernaadigst Brev under Secretarii Haand til allerunderdanigst Efterretning."

Som en Synderlighed kan endnu anmærkes, at confiskerede Skrifter i dette Tidsrum findes at være blevne henlagte paa Bibliotheket (m).

---

veller dans la suite, avec quelques modifications, n'a pas toujours esté observée avec autant d'exactitude qu'elle meritoit de l'estre". Ligesaa hos Os!

m) Rsk. 20. Febr. VIII. Politiemesteren fik Befaling at inqvirere i Boglaederne efter et Skrift som D. G. Morhof 1697 lod udgaae, "hvoriblandt andet skal være ind-

7.

Naar Samtiden tillagde Worm udmærkede Fortjenester af Bibliothekets Indretning og Bøgernes systematiske Opstilling (n), turde dette maaskee have gjeldt om hans første Embedsaar, da Samlingen henflyttedes til dens nye Lokale.

---

fort efterskrevne poetiske Expressioner: "hinc Moschi, hinc Dani generosum numen adorant." 13. Mart. 1711: "de 2 Exemplare fundne i Liebes Boglade, skal leveres paa Vort Bibliothek." Det her meente Skrift var egentlig D. G. Morhofs opera poetica, udgivne af hans Søn, Lybek 1697, 8vo., hvori det Pag. 914 indførte Corolla anagrammatica Carolo Gustavo oblata 1658, har de paaankede Stropher. Den da nylig udbrudte Krig med Sverrig maae have givet Anledning til at denne 14 Aar gamle Bog blev lagt under Beslag.

n) I Universitetsprogrammet over ham heder det: "*Palatii librarii regii*... curam sedulus egit, *certamqve voluminum disponendorum* rationem ita habuit, ut, qvi ante in universa *bibliotheca* unius libelli sectator oberraret, iam qvasi indicis auxilio desideratum sibi ipsi tradere potuerit, dignus industrio Viro labor, posteris profuturus." *P. Vindingii* Decora Wormiana p. II. Vinding udtrykker sig saaledes derover i Parentationen: "qvis ipso ornatius *tantam supellectilem instrueret*, *aut disponeret*, qvi tot bibliothecas apud exteros viderat, omnesqve pluteos inspexerat, incredibili librorum optimorum notitia munitus. Qvalem olim Rudolpho Imp. Bibliothecarium commendabat Hugo Blotius, talis erat omnium confessione *Wormius*, justus, laboriosus, fidus, industrius, amans rei literariæ, authoritatis plenus. ib. p. 31. cf. P. 56. Man sammenholde hermed H. Jacobæi ligesaa panegyriske Skildring i Fort. til Musæum regium Hafn. 1696: "Sub structura Musei hujus *Bibliotheca Regia* visitur, nulli inter europæas secunda, qvæ Voluminum delectorum copia insigni oculos animosqve intuentium pascit, ac forulis pluteisqve serie eleganti dispositis innumera exhibet, qvæ lucernas eruditorum olent."

Ogsaa finde vi, fra denne Tidspunkt af, faste Bogbindere beskikkede ved Bibliotheket (o). Derimod synes den Tilstand, hvori Wolfen 23 Aar senere forefandt det, ikke at afgive Træk til nogen Lovtale over dets Bestyrelse. I Aaret 1696 beklagede han (p) at Bibliotheket hidtil havde været forsømt, at der hverken over de trykte Bøger, hvis Antal han anslog til 24,000, eller over Haandskrifterne, der meest vedkom den nordiske Historie og Literatur, existerede nogen Katalog (q). Paa at ordne og registrere det arbeidede han nu som Vice-Bibliothekar ufortrøden, og det var især for at hæve Manuskriptsamlingen over dens Middelmaadighed, at han, desværre forgjæves, stræbte at bevirke Kjøbet af Gudes Bibliothek. Skjøndt vi derfor om Bibliothekets Supplering, Bestyrelse og indre Organisation i dette Tidsrum mangle tilstrækkelig Oplysning, lade dog Wolfens Fortjenester af det som Vicebibliothekar, efter flere Kjendsgjerninger, sig ikke drage i Tvivl, og naar O. Spetling, strax efter Frederik den Fjerdes Thronbestigelse, førte Anke over dets Tilstand og ansøgte om Ansættelse derved, paa en Tid da det havde to Foresatte, i Udtryk der indeholdt en indirekte Anke mod dets daværende Bestyrelse, maae man antage at denne, vistnok langt under Fortjeneste paaskjøn-

o) 14. Febr. 1673 fik Wolfgang Lamprecht ordentlig Bestalling at være Bogbinder ved det kgl. Bibliothek; 10. Oct. 1691, da han havde begivet sig fra Staden, kom Gottlieb Sløn i hans Sted. (Siell. Reg.)

p) I et Brev til Grævius af 14. Mart. d. A.

q) Han maae da mene en fuldstændig Katalog over det hele; thi over enkelte Fag haves endnu Kataloger, deels med W. Worms egen Haand, deels attesterede af ham, men hvori rigtig nok ingen Bøger yngre end 1674 kunde opdages.

nede, Lærde, men som ved sit indsluttede Liv maaskee ikke engang kjendte Bibliotheket ret af egen Erfaring, i en bitter Sindsstemning har nedskrevet følgende i en Memorial af 25de Novembr. 1699 til en unævnt Magnat:

"Ueber dem was ich in meiner Supplique vorgeschlagen ist mir beygefallen, weil bey der Kon. Bibliotheque kein Salarium ist, und es höchst zu bedauren das ein solches Kleinoth eines Königreichs nicht besser versehen ist, habe ich offter gedacht, wie demselben zu helffen wäre. Und kann derowegen nicht bergen, das ich zur Aufnehmen derselben Bibliotheque, das es mit Recht eine Königliche mag genennet und Königlich hinführo unterhalten werden kann, solche Vorschläge weis zu thun, das es Ihr. Mai. wann Sie mich hören wolle, und mir die Inspection des Wercks als einem Bibliothecario anzuvertrauen geruhen, keinen Schilling oder Pfenning jährlich bedeuten oder kosten soll, besondern mit gar wenig Beschwer sonst kann unterhalten werden. Es wäre jetzt die Zeit bey Antretung Ih. K. M. hohen Regierung Ihr alsofort einen unsterblichen Namen zu Wege zu bringen, wann die ganze Welt würde sehen, das Ihr. M. gleich anfangs derauf bedacht seyn, wodurch die Königreiche allein an Flor gebracht werden können; Immassen nur zwey Dinge seyn, wodurch Königreiche gros und berühmt werden, nemlich durch Waffen und die Musen. Und weil bißher wir uns vorwerffen lassen müssen, das in Dännemark auf Gelehrheit oder Weisheit und die dazu gehörige Bücher nichts geachtet wird, so hätten Ihr. M. desto mehr Ursache Dero Eifer alsofort im Anbeginn spüren zu lassen, und durch Dero eigen Exempel diesen Wahn zu heben, niederzulegen und abzuthun. E. hochedl. Gestr. die Liebhaber seyn aller Gelehrten und klugen Leute, werden selbst von allen geehret

und geliebet werden, wann sie dieses dem ganzen Reich erspriesliche und höchstnöthige Wollthat J. K. M. helffen vortragen und beforderm. Ich meinestheils, wann meine Vorschläge angenommen werden, verspreche solche Bibliotheque innerhalb kurzer Zeit in dem Aufnehmen und Renommee zu bringen, das keine andere in der Nähe leichtlich dagegen aufkommen oder zu vergleichen seyn soll."

Ved den fuldstændige Katalog over Bibliotheket, hvorpaa Wolfen, faae Aar efter sin Ansættelse, lagde Haand, foreslog Grævius ham i Aaret 1702 det Erkebispen af Rheims tilhørende Bibliothek som et Mynster, der endog fulgtes ved Indretningen af det kongelige Bibliothek i Paris (r). Det Ønske Grævius ved samme Leilighed yttrede, at denne Katalog engang maatte blive offentliggjort ved Trykken, nærede Flere og bebudede dets Opfyldelse som noget hvorom man kunde gjøre sig Haab (s); men intet Spor findes til at derpaa nogensinde for Alvor har været tænkt. Ved at gjennemgaae og opskrive Bøgerne, maatte naturligviis en Mængde Doubletter opdages; disse vare i Aaret 1697, da Wolfen for dem begyndte at tiltuske sig franske Bøger, alt stegne til et Antal af 2000, og dette Antal blev betydelig forøget ved den Reitzerske Acquisition, hvorefter Bibliotheket selv skal have naaet et Antal af over 40,000 Bind. (t). Af

r) Charles Maurice Tellier, fra 1671 Erkebisp i Rheims († 1710), Broder til den navnkundige Minister Louvois, havde stedse megen Indflydelse ved det kongelige Bibliothek i Paris: Cat. des livres imprimés Tom. I. Mem. hits. p. XLII. XLIV. Om Indretningen af hans Bibliothek s. *Maichelii* Introd. ad. hist. literariam de præcipuis bibliotheeis parisiensibus p. 126.

s) *Sibbern* bibl. hist. p. 312. *Thura* Idea. p. 225.

t) *Thura* Idea. l. c.

disse Doubletter bleve 2550 Nummere i Aaret 1723 bortsolgte ved offentlig Auktion (den første Doubletauktion Bibliotheket har holdt) for en Sum af 3515 Rdlr. 1 ℔ 9 ß.

Til at gaae til Haande ved Bøgers Opskrivning og ved andet Bibliothek-Arbeide behøvedes Amanuenses. Bibliothekets Flytning og Opstilling i det nye Lokale synes at have foranlediget den første Ansættelse af Saadanne. Ved kongeligt Reskr. af 27de Juli 1672 til Rector og Professores antoges hertil tre Studenter, der for saadan deres "Opvartning" nød Kost paa Kommunitetet; en Bestemmelse som gjentoges ved Reskr. af 29de April 1704. (u). Blandt disse Bibliothek-Amanuenses, møde vi under Wolfens Bestyrelse to berømte Navne, nemlig fra Aar 1707-10, Th. v. Westen, siden Lector i Throndhjem (v), og fra 1722-28, Marc. Wøldike siden theologisk Professor ved Universitetet (x).

8.

Synes det end, at man efter A. 1704 sporer en ringere Virksomhed hos Wolfen, kan det dog heller ikke nægtes, at Regjeringens kjendelige Ligegyldighed for Bibliotheket og Mangel af Understøttelse fra Finantsernes Side, der især under og efter Krigen maae have været følelig, vel kunde svække Iveren hos en Mand, der desuden ved sin Embeds-

u) *Bechmann* hist. Communitatis p. 64. En saadan Bibliothekfamulus var efter 1675 J. P. Hygom, siden Sognepræst i Ribestift. Treschovs Jubellærere S. 249.

v) Hammonds nordiske Missionshistorie S. 60. 1710 blev han Præst i Norge. Han skal have forfattet en Katalog over de islandske Mscter. i Bibliotheket, som dog ikke mere existerer.

x) Lærde Tidender. 1750. S. 320.

stilling saa ofte fjernedes fra Bibliotheket. Det kan derfor neppe i og for sig selv have været ham ubehageligt, da Alderens Medfør indfandt sig og hans Syn aftog, at Vedkommende selv fandt det nødvendigt at give ham en Medhjelper, som tillige i den korte Tid den 73=aarige Olding endnu maatte have tilbage, under hans Veiledning kunde danne sig til hans Efterfølger. Valget faldt, vel ikke saa ganske efter hans Ønske, paa Andreas Højer, en Mand, hvis Navn alt to Gange forekom i hæderlig Berørelse med Bibliothekets Anliggender, hvis Fortjenester af Historiens og Lovkyndighedens Studium hos os ere afgjordte, men hvis, rigtignok korte, Tjeneste som Bibliothekar, kun lidet er bleven bekjendt og omtalt (y).

A. Højer, en Sønderjyde af Fødsel, gik 1707 til Universitetet i Halle, hvor hans svagelige Helbred bestemte ham til at studere Medicinen som Hovedfag, men hvor han tillige lagde sig efter Moral, Historie, Natur= og Folkeret. 1709 forlod han Universitetet og 1713 begav han sig til Kjøbenhavn, for at fortsætte sit medicinske Studium. Her blev han optaget i Geheimeraad Joh. Georg Holsteins Huus, som Lærer for to af hans Sønner, hvilke han tillige ledsagede paa en kort Reise til Tydskland. Ved Holsteins Anbe=

y) Foruden de i Schl. Holst. Anzeigen 1765 St. 10=12 indrykkede, af ham selv 1726 forfattede, Personalier, som hverken Worm eller Nyerup have ret benyttet (hans Fødselsaar 1690, d. 18. Mai findes hos ingen af dem) haver jeg ogsaa havt nogle utrykte Optegnelser til hans Levnet for mig. Da han var saa kort Tid ved Bibliotheket, forekommer hans Navn i Rækken af Bibliothekarerne maaskee kun paa eet Sted, nemlig i Lettres sur le Daunemarc II. p. 59; jfr. Nye Saml. til den dske Hist. IV. 2. S. 104.

faling, blev han, tilligemed Jens Bing og Liv-Medicus Buchwaldt, bragt i Forslag til det, efter Hofstätters Død 1716, ledige medicinske Professorat, og udgav i den Anledning en medicinsk Disputats i Aaret 1717. Men Buchwaldt blev foretrukket (z), og den medicinske Praktik som han nu for Alvor begyndte at lægge Vind paa, fordærvede hans Uvenner for ham, deels ved at lægge ham Hindringer i Veien for Erholdelsen af den medicinske Doktor-Værdighed, deels ved paa andre Maader at nedsætte ham i det almindelige Omdømme. Hans literariske Virksomhed havde nemlig paadraget ham en dobbelt Forfølgelse. Til Brug for de unge Holsteiners Underviisning i Fædrelandets Historie, udgav han 1718 det, under Titel "Kurtzgefaste Dännemärckische Geschichte," bekjendte Compendium, som, sin trivielle Form uagtet, endnu kan læses med Interesse og dengang, foruden andre Fortjenester, ogsaa havde den, at være det eneste brugbare over vor Historie fra den ældste til den nyeste Tid. Dog mishagede adskillige Yttringer deri Regjeringen i den

z) Følgende Yttring i et Brev til ham fra S. Lintrup, dat. Postrid. Cal. Jan. 1718 (blandt Msta Regia) viser, at dog alt dengang Mænd af Fortjeneste paaskjønnede hans Værd: "Qvid cessas — — Vir præcellens & clarissime, novo amplissimam facultatem medicam, & si placuerit, philosophicam nomine ac lumine propediem augere? Utiqve postqvam vacantem *Hofsteteri* morte spartam nuperrime occupavit D. Buchwalt. Ego certe neminem libentius amplexabor collegam, qvam Te V. C. cujus humanitatem, variæ eruditioni copulatam, a pluribus annis & novi & æstimavi." Mærkeligt nok, at af 4 Bibliothekarer ved det kongelige Bibliothek efter hinanden, Schumacher, Worm, Wolfen og Høier, de tre sidste vare medicinske Embedsmænd og den første havde i det ringeste studeret Medicinen.

Grad; at F. Rostgaard og Bibliothekaren Wolfen fik kongelig Befaling at indgive deres Betænkning derover, som vel i det hele kun gik ud paa Feil i Udtrykket og andre Uvæsentligheder (æ), men dog havde den for Høier ubehagelige Følge at Bogen i lang Tid henlaae under Beslag (ö). Det følgende Aar 1719 geraadede han i en endnu mere kritisk Stilling, da hans Diagramma de nuptiis propinqvorum paadrog ham det theologiske Fakultets Forfølgelse i saa høi Grad, at det endog vilde have ham forviist Landet (a). Dette lykkedes vel ikke, men imidlertid blev han dog hverken Prof. extr. i Medicinen eller Underbibliothekar ved det

æ) Nyerup om Historiographerne S. 91. Hvad H. i Fortalen yttrer om, endog dannede Folks, Ubekjendtskab med Fædrenelandets Historie gav Anledning til et Universitetsprogram 15. Oct. 1770, formodentlig af Wadskiær; jfr. Schl. Holst. Anzeigen l. c.

ö) Nye Saml. til den danske Hist. III. S. 296. Ifølge *Claeden* Monum. Slesvicensia II. p. 205 skal det have lagt under Beslag fra 1718-31. At han intet af det kgl. Bibliotheks Mscter har benyttet hertil s. Nye Saml. til dske Hist. IV. 2. S. 104. I hans Forslag angaaende Indkiøb paa Rostgaards Auktion sporer man tydelig hans Animositet med denne sin Censor, af hvem han og giver en uforbeelagtig Skildring i sin Frid. IV. Historie ved A. 1725.

a) Nye Saml. til dske Hist. III. S. 296. Han forsvarer dette sit Skrift i Schl. Holst. Anz. 1765. St. XI. Holberg, hvem han tillige havde opbragt ved sin, dog ei ubillige, Dom (i Fort. til Dännemärckische Geschichte) over hiins 1711 udgivne Introduction til de europæiske Rigers Historie, udgav i begge Anledninger latinske Smaaskrifter, fulde af personlig Bitterhed. Høier hævnede sig ved Sidehug til Holberg i No. XIII. af sine 1721 udgivne Nova literaria, en, ogsaa med Hensyn til Tiden, høist mærkelig lærd Journal.

kongelige Bibliothek, hvorom han, paa Grund af at hans egen Bogsamling var brændt, ansøgte i et 1720 til Kongen indgivet Forslag angaaende det Reitzerske Bibliothek (b). Endelig kom han 1721 i kongelig Tjeneste, som Sekretair ved den norske Matrikul-Kommission, og da Vedkommende snart lærte at kjende hans mangesidige Brugbarhed, blev han 1722 beskikket til kongelig Historiograph, især for at continuere den af afgangne C. H. Amthor begyndte Historie om Frederik den Fjerdes Regjering og Bedrifter (c). En Frugt af denne Hæderspost var da hiint berømte Værk, som i vor historiske Literatur endnu søger sin Lige (d). Han forlod nu for stedse det medicinske Studium, opoffrede sig udelukkende for de historiske og politiske Videnskaber og ved den Yndest, hvori han stod hos det herskende Partie, steg

b) Minerva. 1786. Sept. S. 326-27.

c) Statsr. og Arkivarius i tydske Kancellies Arkiv Fr. v. Hagen fik 5 Juni 1722. kgl. Befaling at meddele Høier alle de Breve og Dokumenter, han til dette Værk maatte forlange af Arkivet. Efter hans Optegnelse i Schl. Holst. Anz. 1765. St. XI. havde Justitsr. Rave før ham faaet Befaling at fortsætte Amthors Værk, men forhindredes ved sine Arbeider i Kancelliet.

d) Den udførligste Efterretning om dette Værk haves i Badens dansk-norske hist. Bibl. S. 120. jfr. Bibliothek for nyttige Skrifter. 1772. No. 11. og Nyeste Skilderie af Kbhvn. 1810 No. 37. Originalen af dette Værk skal henligge i det slesvigholstenske Kancellie-Arkiv, men af begge Bearbeidelser haves i det kgl. Bibl. gode Afskrivter. At man i Frid. Vtes Tid tænkte paa Muligheden af at det engang kunde udkomme, sees af Res. 17. Nov. 1752 til Mølman om at modtage paa Kongens Bibliothek P. W. Mylii Collectanea til Frid. IV. Historie, som hans Enke tilbød, skjøndt de ei vare betydelige, da de muligen

han fra Trin til Trin (e). Han blev 1726 Justitsraad, 1729 Kommitteret i Politie- og Kommerce-Kollegium og samme Aar erholdt han, hvad han ni Aar tilforn forgjæves havde attraaet, nemlig en fast Stilling ved Bibliotheket, som Wolfen, der dengang var ham imod, ikke længer maae have formaaet at hindre. Under 18de Marts dette Aar, fik han "Bestalling paa at komme J. C. Wolfen til Hjelp i hans Bibliothekariat uden nogen Løn derfor, men derimod, naar Tjenesten paa nogen Maade blev ledig, da at tiltræde som virkelig Bibliothekar uden videre Bestalling." En Følge af denne nye Ansættelse var tillige en formelig Revision af Bibliotheket, ligesom og en Bibliothek-Kommission ved denne Leilighed for første Gang blev nedsat, i det Høier den 3die Mai samme Aar fik Befaling at forfatte et Registratur over Bibliotheket," paa det at al Ting der kunde komme udi en rigtig og god Orden, hvorved tillige Kancellieraad og Arkiv-Sekretair Eskild Lohmann, Kancellieraad og Assessor i Hofretten Poul Boesen, og Landsdommer i Sjælland Finkenhagen fik Befaling at gaae ham til Haande og Bibliothekets befindende Beskaffenhed, tilligemed ham, edelig attestere." Til samme Tid paalagdes det

---

kunde oplyse en eller anden Omstændighed, "naar engang Høiers Historie maatte allernaadigst vorde befalet at trykkes." (Sjell. Tegn.)

e) Nyerup om Historiographerne S. 92. Hans "Nachricht von dem anderhalbjährigen Fasten einer haderslebschen Jungfer, Kopenh. 1722," 8, er maaskee det første til Dr. Anna Sophia dedicerede Skrift. Biskop Hersleb karakteriserer ham som "en klog og skarpsindig, derhos meget farlig og entrepenant Mand" (J. Møllers Theol. Bibl. V. S. 150); ogsaa Klevenfeldt omtaler ham som Intrigant (Suhms Levnet S. 396).

Wolfen at lade en Student paa sine Vegne være tilstede ved denne Forretning, og selv indfinde sig der, naar hans Helbred tillod det (f). Forretningen optog noget over tre Fjerdingaar. Højer og Kommissarierne konfererede Bøgerne med Bibliothekets Katalog, indførte det manglende, bragte det hele i Orden og attesterede dets Rigtighed (g). Den ved dette Arbeide forefaldende Skrivning forrettedes af tre dertil antagne Studenter, i hvilken Anledning følgende kongelige Rsk. dateret Fredensborg d. 24. Januarii 1730 emanerede til det theologiske Fakultet (h):

"Frid. IV. ꝛc. Vor Bevaagenhed tilforn. Eftersom Os Elskelige J. C. Wolfen, Vores Etats- og Justitsraad, Livmedicus og Bibliothekarius, og A. Højer, Vores Justitsraad og Historiographus og Vice-Bibliothekarius, som Vi den 23de Mai afvigte Aar allernaadigst befalede Vores Bibliotheque at igjennemgaae og derover et Registratur at lade forfatte, for Os allerunderdanigst haver ladet andrage, at de til den ved saadant Arbeide forefaldende Skrivning, have maattet emploiere adskillige skikkelige og tilforladelige Studentere, og som der alletider ved Convictorio paa Universitetet udi Vores kongl. Residentsstad Kjøbenhavn haver været henlagt trende Koster til de Studentere, som ved

---

f) Sjell. aabne Breve.

g) Bibliotheket blev overleveret deels efter den wolfenske Katalog i 4 Bind, som blev suppleret, forseglet og attesteret af Højer og Medkommissariet, deels efter den Reitzerske Katalog i 3 Bind, som ligeledes blev attesteret.

h) Det meddeles her in extenso, da det hos Fogtman kun findes i Udtog og Beckman i sin Hist. Communitatis slet ikke har kjendt det.

Vores Bibliotheque havde noget at forrette, af hvilke Koster fornævnte Etatsraad Wolfen for de Studentere, som han til forskrevne Arbeide havde betjent sig af, havde reserveret sig de tvende, og den tredie til de af Justitsraad Højer employerede Studentere overladt, saa skal meerbemeldte Etatsraad Wolfen ved Skrivelse af 3die Junii sidst afvigt af dig Hr. Christen Worm, som Decano Facultatis Theologicæ og Convictorii Inspectore, have været begjerendes, at der for forberørte Bibliothequet tillagde trende Koster, fra den 26de Mai sidstleden, maatte til de derved employerede Studentere vorde betalt Kostpenge, og at de tvende Dele deraf til hannem, og den tredie til Justitsraad Højer maatte vorde leveret, hvorpaa Du Chr. Worm skal have ladet svare, at ingen Kost eller Kostpenge for Sommeren kunde godtgjøres, men at Du vilde anvise Kosten for trende Studentere fra næstafvigte Novembers Begyndelse af, naar deres Navne Dig først vare bekjendtgjorte, og saafremt de ei vare saadanne Mænds Børn, hvis Forældre i Kjøbenhavn levede og vare tilstede; da, omendskjøndt Vi efter den fornævnte Bisk. Worms herom indhentede Erklæring vel befinde, at det kunde være fornøden at spare det meste muligt kunde være, saasom Kommunitetet forestod og endnu forestaaer store og anseelige Omkostninger, til at sætte saavel dets egne som Regentzens Bygninger istand, til hvilken Ende Studenternes Tal ogsaa paa nogen Tid haver været reduceret fra 100 til 68. Saa dog alligevel, siden Vores Rskr. af d. 29. April A. 1704 allernaadigst befaler, at de trende Studentere, som opvarte paa Vores kongelige Bibliotheque, skulde udi Kommunitetet nyde frie Kost og den enten selv oppebære eller til andre afhænde, saalænge de samme Tjeneste tilbørligen forrettede, er nu hermed Vores

allernaadigste Villie og Befaling, at I, efter forberørte Vores allernaadigst ergangne Rskr. af 29. Apr. 1704, lader de trende i Vores Bibliotheque employerede Studentere nyde hvis dennem efter samme tilkommer, men udi det øvrige approbere Vi Dine, Bisskop Worms Tanker, at ingen uden fattige Studentere, efter Fundatzen, nyder Kost ved Kommunitetet. Dermed ꝛc.

Da Wolfen døde den 29de Juni 1730, var Høier da i Følge sin Bestalling virkelig Bibliothekar. I den korte Tid, han beklædte denne Post, finde vi ham ivrig sysselsat med Bibliotheket, hvor der var meget som krævede en virksom Haand. Alt inden Wolfens Død havde han under 10de April 1730 ingivet en Memorial om dets Tilstand og den 30te Juni næstkommende fik han Befaling at udlevere til Rector og Professores 1040 Doubletter, som vare blevne tilovers efter Auktionen 1723, foruden flere end 1000 Doubletter af de Reitzerske, Gustrovske, og Puffendorfske Samlinger, hvilke Kongen skjenkede til Universitetet, som to Aar tilforn havde tabt sit Bibliothek ved Ildebranden (i). Da han endvidere den 3die Julii indberettede, at der blandt hine Doubletter fandtes nogle Bøger to eller tre Gange, og desuden existerede en Deel uindbundne Exemplarer, som Tid efter anden af Bogtrykkerne in quadruplo og quintuplo vare leverede, meest af ubetydelig Værdie (k), og

h) Denne kongelige Gave omtales i Bibl. Lubecensis. T. X. p. 337. *Struvii* bibl. ed. Jugler. p. 351. Den synes dog ei at være bleven overleveret til Universitetet før 1731, da den nye Bibliotheks Bygning var færdig. Nyerups Univ. Annaler S. 280.

k) Thi de vigtigere af de Friexemplarer som bleve tilovers, tilfaldt, efter en gammel Vedtægt der endnu vedvarede under Wolman, Bibliothekaren og Famuli.

Grad; at F. Rostgaard og Bibliothekaren Wolfen fik kongelig Befaling at indgive deres Betænkning derover, som vel i det hele kun gik ud paa Feil i Udtrykket og andre Uvæsentligheder (æ), men dog havde den for Høyer ubehagelige Følge at Bogen i lang Tid henlaae under Beslag (ö). Det følgende Aar 1719 geraadede han i en endnu mere kritisk Stilling, da hans Diagramma de nuptiis propinqvorum paadrog ham det theologiske Fakultets Forfølgelse i saa høi Grad, at det endog vilde have ham forviist Landet (a). Dette lykkedes vel ikke, men imidlertid blev han dog hverken Prof. extr. i Medicinen eller Underbibliothekar ved det

æ) Nyerup om Historiographerne S. 91. Hvad H. i Fortalen ytter om, endog dannede Folks, Ubekjendtskab med Fædrenelandets Historie gav Anledning til et Universitetsprogram 15. Oct. 1770, formodentlig af Wadskiær; jfr. Schl. Holst. Anzeigen l. c.

ö) Nye Saml. til den danske Hist. III. S. 296. Ifølge *Claden* Monum. Slesvicensia II. p. 205 skal det have lagt under Beslag fra 1718-31. At han intet af det kgl. Bibliotheks Mscter har benyttet hertil s. Nye Saml. til dske Hist. IV. 2. S. 104. I hans Forslag angaaende Indkiøb paa Rostgaards Auktion sporer man tydelig hans Animositet med denne sin Censor, af hvem han og giver en ufordeelagtig Skildring i sin Frid. IV. Historie ved A. 1725.

a) Nye Saml. til dske Hist. III. S. 296. Han forsvarer dette sit Skrift i Schl. Holst. Anz. 1765. St. XI. Holberg, hvem han tillige havde opbragt ved sin, dog ei ubillige, Dom (i Forr. til Dännemärckische Geschichte) over hiins 1711 udgivne Introduction til de europæiske Rigers Historie, udgav i begge Anledninger latinske Smaaskrifter, fulde af personlig Bitterhed. Høyer hævnede sig ved Sidehug til Holberg i No. XIII. af sine 1721 udgivne Nova literaria, en, ogsaa med Hensyn til Tiden, høist mærkelig lærd Journal.

sig beredvillige til at aabne deres Bogsamlinger for Videnskabs-Dyrkerne (p), var saameget mere at paaskjønne, som Universitets-Bibliotheket hele dette Tidsrum igjennem var i en maadelig Forfatning (q), og Brugen af det kongelige Bibliothek endnu fast ene stod til at erholde ved Bibliothekarernes Føielighed, stundom endog kun efter høiere Tilladelse. Dog byder Sandhed her at tilstaae, at man under Worms Embedstid synes at spore mindre Indskrænkning i denne Henseende, end efterat Wolfen, ved hans Død, var kommen til Enebestyrelse. At lærde Reisende f. Ex. Orientalisten J. Ludolf 1673 (r) fik Tilladelse til at besee Bibliothekets Lokale, siger ikke stort; vigtigere er det at indenbyes Videnskabsmand synes at have nydt en vis Adgang dertil (s), og det vilde til enhver Tid kunne

flere Steder i Torfesens Levnet af Erichsen, i Dedic. foran *Th. Bartholini* Antiqvitates og foran *H. G. Masii* Exercit. de contemtu concilii Tridentini in Gallia 1696 (af Resp. S. Lintrup og fl.); paa det sidste Sted tales og om hans, ei saa store som udsøgte, Bibliothek. Det bortsolgtes ved Auktion efter hans Død 1719.

p) Følgende Yttring i Neickelii Museographia, Leipzig 1727. 4. er derfor kun halv sand: "Es haben sich auch sehr viele hohe Standespersonen auf Sammlung rarer und auserlesener Bibliothequen geleget. Die Dänen sind aber in solchen Sachen fast allzugeheim, weil sie wenig darum bekümmert sind, ob ihre Bibliothequen viel berühmt seyn oder nicht."

q) Man see den Skildring deraf fra 18de Aarh. Begyndelse i Nyerups Univers. Annaler. S. 215 fg.

r) Vita *I. Ludolfi* per Chr. Junckerum p. 95. Der gjemmes endnu paa Bibliotheket en Papiirtegning med Udskrivt: "Hieroglyphica mexicana qvæ in sui recordationem reliqvit *J. Ludolfus*."

s) Sev. Walther Slüter, fra et theologisk Professorat i Rostok kaldet til Dron. Sophia Amalias Hofpræst

ansees for et Beviis paa en sjelden Eftergivenhed, at Torfæus, som ved sine vidtløftige Arbeider i Nordens Historie ikke kunde undvære et stadigt Brug af de vigtige islandske Haandskrifter, der opbevaredes i det kongelige Bibliothek og som i Aaret 1664 (t) alt havde erholdt nogle af disse til Laans, fik de øvrige 1682, og beholdt alle disse i sit Værge i Norge, i en Række af 40 Aar, under tre Kongers Regje-

---

1674-84, siden Superintendent i Lauenburg († 1697) udgav under sit Ophold her *Propylæum hist. christianæ*, Francof. 1680. 8. der siden udkom i en foreget Udgave i Lyneburg, 1696. 4. I Fortalen hertil taler Forf. om den Nytte han til dette Værk havde havt af forskjellige Bibliotheker og siger blandt andet: "Maxime tamen apud *Danos* in hac mea notitia profecisse gratus hospes confiteor. Nam ibi *instructissimæ Regis*, Academiæ & privatorum non paucorum *bibliothecæ*, eæqve partim *publicis auctionibus*, qvibus sedulo interfui, divenditæ, & *bibliopolia* rarioribus libris referta præsto erant: ut vel eo nomine... me in *Daniam* qvondam ex Academia Rostochiensi a Deo pertractum esse gaudeam." Om denne Forf. (der er forbigaaet hos Worm og Nyerup) s. Cimb. litt. I. p. 643. Zwergs Siell. Cleresie S. 728. Den lærde flensborgske Rector Joh. Møller samlede Materialier til sit Cimbria literata, for en stor Deel paa de offentlige og private Bibliotheker i Kbhn, under sit Ophold der 1684-85 (Vita *I. Molleri* p. 8. 47). Naar S. Lintrup et Sted i sine utrykte Breve omtaler den Adgang han i sin Ungdom nød til de offentlige Bibliotheker i Kbhvn (jfr. *Ej. Reliqviæ incendii Bergensis*, Præf.), bliver dette ogsaa at henføre til nærværende Periode. Masius vilde have udgivet et Skrivt de bibliothecis in Dania *publicis* & privatis (*Thura* Idea. Præf. p. 3).

t) Torfesens Levnet S. 114. jfr. Brevet til Frid. III. foran hans Series Regum Daniæ.

ring, indtil 1704 da han afleverede dem alle (u). Ogsaa O. Sperling synes at have benyttet enkelte af Bibliothekets Haandskrifter (v); ligesom og I. Rami Norvegia antiqva. & ethnica, (Christiania 1687) for største Deel skal være øst af de Torfæanske, i det kongelige Bibliothek opbevarede, Oversættelser af gamle islandske Skrifter (x). Vel er det ikke usandsynligt, at Bibliotheket ogsaa under Wolfens Bestyrelse har staaet aabent for enkelte Lærde (y), men det fulgte af sig selv, at det stundom i længere Tid maatte være aldeles lukket, naar Bibliothekaren, som Livlæge, befandt sig paa Reiser med Kongen. Man kan vel antage at hans Instrux i det hele ikke har ladet ham megen Frihed, og Wolfen

u) Disse Codices, som han paa flere Steder anfører og omtaler vare: den ældre og yngre Edda, Flatøebogen, Morkinskinna og Hrockinskinna (af ham selv saaledes benævnede), Thomasskinna, Annales Regii, en Samling af islandske Sagar paa Pergament, hvoraf han især har brugt Heidreksaga, en dito Samling paa Papiir. (Torfesens Levnet af Erichsen S. 114). Alle disse findes endnu i Bibliotheket, som dengang ogsaa synes at have været i Besiddelse af den norske Krønike Fagurskinna, nu paa Universitetsbibliotheket; ib. S. 18. Müllers Sagabibliothek III. S. 434 fg.

v). Comm. de lingva danica p. 38, Cod. regius af den yngre Edda; p. 43, Haandskriftet af Torfæi Series, dengang i det kgl. Bibl. (jfr. Dedic. til Frid. IV. foran den trykte Udgave) nu derimod ikke.

x) Torfesens Levnet S. 142.

y) Blandt Gienstandene for det af S. Lintrup 1705 oprettede Societas Indagantium var ogsaa Historie og Beskrivelse over Mærkeligheder i et eller andet offentligt Bibliothek. (*N. Litter. Mar. balth.* 1705. p. 177). 1709 opmuntrede Lintrup den lærde J. Cph. Wolf, da Rector i Flensborg, til en Reise til Kbhvn for at besøge det Kongelige, Universitetets og de private Bibliotheker her.

III.

Det kongelige Bibliothek under H. Grams Bestyrelse fra 1730 til 1748.

At der efter et langt Mørke oprandt en klarere Dag for Videnskaberne med Christian den Sjettes Regjering, føltes og paaskjønnedes af Samtiden (a) og vil altid blive erkjendt af den, der upartisk og fordomsfrie fulgte hiin, stundom misdømte, Konges Regjering. Universitetets og de lærde Skolers Reform, Stiftelsen af Videnskabernes Sel-

a) Da Mosheim søgte at formilde sine haarde Ytringer om Videnskabelighedens Tilstand under Friderich IV. tilføiede han (*Thes. ep. Lacroz.* III. p. 291): "Hoc certum, pleraqve hodie magni & sapientissimi Regis providentia sublata esse, qvæ tum eruditionis progressus in gente, nulli ingenio secunda, atqve magnis hominibus uobilitata, morari videbantur, Danosqve hodie feliciter literatissimos Europæ populos æmulari!" jfr. Dedic. foran *C. L. Scheidii* Ethica philosophica. Hafn. 1745. Grams Oratio in Nat. Chr. VI. 1744. (Dänische Bibl. VI. S. 477 fg.) I Langebeks Sørgetale over Chr. VI. S. 40 fg. ere de fleste dibhørende Data samlede; jfr. Lagerbrings Danm. Hist. S. 178. Nyerups Hist. om de latinske Skoler S. 182. Sammes Universitetsannaler S. 270. Badens danske Lovkyndigheds Hist. S. 70. At vigtige Skrifter af større Omfang desuagtet ei udkom her, forklares godt i Grams Levnet af J. Møller S. 57-58.

skab og Spiren til det kongelige danske Selskab, det juridiske Studiums Skabelse, og Grundvolden til det medicinskes Gjenfødelse, alt dette ere Kjendsgjerninger, som ikke svækkes derved at Tidens og Hoffets Aand hverken begunstigede en friere Anskuelse i Literaturen eller fremkaldte nogen ægte æsthetisk Sands (b). At der under en saa gunstig Tidspunkt for Videnskaberne i Almindelighed maatte aabne sig blidere Udsigter for eet af Statens vigtigste videnskabelige Instituter, end de der havde fundet Sted i de sidste tredsindstyve Aar, er naturligt; men hvo kan tvivle paa, at en Bibliothekar som Gram ogsaa maatte have megen Andeel i Bibliothekets forøgede Virksomhed og Anseelse, som er umiskjendelig naar dette Tidsrum sammenlignes med det foregaaende. Da Højer hørte til et under nærværende Regjering ikke mere gjeldende Partie, var det intet Under at han maatte dele Skjæbne med mangen værdig Mand af dette. Men blandt de mange pludselige Forandringer, der betegnede den nye Konges Regjerings Tiltrædelse, turde vel Højers Afskedigelse som Bibliothekar og Historiograph have været een, der saa meget lettere lod sig retfærdiggjøre, som han traadte til Side for en Mand, i hver Henseende begge Poster fuldkommen voxen, og hans egen udmærkede Duelighed desuden faae Aar efter aabnede ham en nye Virkekreds, hvorfra en alt for tidlig Død bortrev ham til Tab for Staten og Videnskaberne.

Det var den personlige Yndest, hvori Gram stod hos begge Plesserne og Ivar Rosenkrantz, der banede ham Vei til den tredobbelte Hæderspost, som Bibliothekar, Arkivar

b) Jfr. Rahbeks og Nyerups Digtekunsten under Frid. V. S. 1.

Vores Bibliothèque havde noget at forrette, af hvilke Koster fornævnte Etatsraad Wolfen for de Studentere, som han til forskrevne Arbeide havde betjent sig af, havde reserveret sig de tvende, og den tredie til de af Justitsraad Højer employerede Studentere overladt, saa skal meerbemeldte Etatsraad Wolfen ved Skrivelse af 3die Junii sidst afvigt af dig Hr. Christen Worm, som Decano Facultatis Theologicæ og Convictorii Inspectore, have været begjerendes, at der for forberørte Bibliothequet tillagde trende Koster, fra den 26de Mai sidstleden, maatte til de derved employerede Studentere vorde betalt Kostpenge, og at de tvende Dele deraf til hannem, og den tredie til Justitsraad Højer maatte vorde leveret, hvorpaa Du Chr. Worm skal have ladet svare, at ingen Kost eller Kostpenge for Sommeren kunde godtgjøres, men at Du vilde anvise Kosten for trende Studentere fra næstafvigte Novembers Begyndelse af, naar deres Navne Dig først vare bekjendtgjorte, og saafremt de ei vare saadanne Mænds Børn, hvis Forældre i Kjøbenhavn levede og vare tilstede; da, omendskjøndt Vi efter den fornævnte Bisk. Worms herom indhentede Erklæring vel befinde, at det kunde være fornøden at spare det meste muligt kunde være, saasom Kommunitetet forestod og endnu forestaaer store og anseelige Omkostninger, til at sætte saavel dets egne som Regentzens Bygninger istand, til hvilken Ende Studenternes Tal ogsaa paa nogen Tid haver været reduceret fra 100 til 68. Saa dog alligevel, siden Vores Rskr. af d. 29. April A. 1704 allernaadigst befaler, at de trende Studentere, som opvarte paa Vores kongelige Bibliotheque, skulde udi Kommunitetet nyde frie Kost og den enten selv oppebære eller til andre afhænde, saalænge de samme Tjeneste tilbørligen forrettede, er nu hermed Vores

allernaadigste Villie og Befaling, at I, efter forberørte Vores allernaadigst ergangne Rskr. af 29. Apr. 1704, lader de trende i Vores Bibliotheque employerede Studentere nyde hvis dennem efter samme tilkommer, men udi det øvrige approbere Vi Dine, Bisskop Worms Tanker, at ingen uden fattige Studentere, efter Fundatzen, nyder Kost ved Kommunitetet. Dermed ꝛc.

Da Wolfen døde den 29de Juni 1730, var Høier da i Følge sin Bestalling virkelig Bibliothekar. I den korte Tid, han beklædte denne Post, finde vi ham ivrig sysselsat med Bibliotheket, hvor der var meget som krævede en virksom Haand. Alt inden Wolfens Død havde han under 10de April 1730 ingivet en Memorial om dets Tilstand og den 30te Juni næstkommende fik han Befaling at udlevere til Rector og Professores 1040 Doubletter, som vare blevne tilovers efter Auktionen 1723, foruden flere end 1000 Doubletter af de Reitzerske, Gustrovske, og Puffendorfske Samlinger, hvilke Kongen skjenkede til Universitetet, som to Aar tilforn havde tabt sit Bibliothek ved Ildebranden (i). Da han endvidere den 3die Julii indberettede, at der blandt hine Doubletter fandtes nogle Bøger to eller tre Gange, og desuden existerede en Deel uindbundne Exemplarer, som Tid efter anden af Bogtrykkerne in quadruplo og quintuplo vare leverede, meest af ubetydelig Værdie (k), og

h) Denne kongelige Gave omtales i Bibl. Lubecensis. T. X. p. 337. *Struvii* bibl. ed. Jugler. p. 351. Den synes dog ei at være bleven overleveret til Universitetet før 1731, da den nye Bibliotheks Bygning var færdig. Nyerups Univ. Annaler S. 280.

k) Thi de vigtigere af de Friexemplarer som bleve tilovers, tilfaldt, efter en gammel Vedtægt der endnu vedvarede under Mølman, Bibliothekaren og Famuli.

foreslog at disse maatte sælges ved Auktion og Beløbet anvendes til Indbinding, blev dette Forslag ved Rst. af 14. Julii 1730 antaget (l). Der vare nemlig, ved forrige Aars Revision, forefundne adskillige Hundrede af Bibliothekets Bøger i raae Materie, hvoraf omtrent 500 endnu fra det otte Aar tilforn indlemmede Reitzerske Bibliothek; en Omstændighed, som ikke vidner til Fordeel for Wolfens Paapassenhed i hans senere Embedstid. At Høier var betænkt paa Indkjøb fra Udlandet (m), og at han havde nye Planer for med Hensyn til Bibliothekets Orden, Katalog-Arbeide o. s. v. haves der Beviser for (n); men, kun i fire Maaneder blev det ham forundt at virke for Bibliotheket. Den 11te October 1730 døde Frederik IV. og en Maaned efter havde Bibliotheket en ny Bestyrer.

9.

At enkelte Mæcener og Lærde, som Jens Rosenkrands, M. Moth (o), Reitzer, Rostgaard og A. Magnæus viiste

---

l) Siell. Reg.

m) F. Ex. paa Auktion efter Rector Bockerodt i Gotha 1729, hvorover Kongen selv lod H. tilstille Katalog; efter en Boghandler Peter von der Aa f. Aar. Endeel af J. Meyers tegnede danske Karter bleve efter kgl. Ordre kjøbte paa en Auktion.

n) Da han overleverede Bibliotheket til Gram skrev han selv i sin Rapport til Chr. VI., at dennes Fader "mere end engang mundtlig havde befalet ham at bringe Bibliotheket i en anden Orden, saa at der siden kunde forfattes en bestandig og akkurat Katalogus efter Materiernes Sammenhæng og Fakulteterne." Derpaa havde han alt begyndt, da han fik sin Afskeed.

o) Geheimeraad og Obersekretair Math. Moth, Broder til Sophia Amalia Moth, roses som Mæcen paa

sig beredvillige til at aabne deres Bogsamlinger for Videnskabs-Dyrkerne (p), var saameget mere at paaskjønne, som Universitets-Bibliotheket hele dette Tidsrum igjennem var i en maadelig Forfatning (q), og Brugen af det kongelige Bibliothek endnu fast ene stod til at erholde ved Bibliothekarernes Føielighed, stundom endog kun efter høiere Tilladelse. Dog byder Sandhed her at tilstaae, at man under Worms Embedstid synes at spore mindre Indskrænkning i denne Henseende, end efterat Wolfen, ved hans Død, var kommen til Enebestyrelse. At lærde Reisende f. Ex. Orientalisten J. Ludolf 1673 (r) fik Tilladelse til at besee Bibliothekets Lokale, siger ikke stort; vigtigere er det at indenbyes Videnskabsmand synes at have nydt en vis Adgang dertil (s), og det vilde til enhver Tid kunne

flere Steder i Torfesens Levnet af Erichsen, i Dedic. foran *Th. Bartholini* Antiqvitates og foran *H. G. Masii* Exercit. de contemtu concilii Tridentini in Gallia 1696 (af Resp. S. Lintrup og fl.); paa det sidste Sted tales og om hans, ei saa store som udsøgte, Bibliothek. Det bortsolgtes ved Auktion efter hans Død 1719.

p) Følgende Yttring i Neickelii Museographia, Leipzig 1727. 4. er derfor kun halv sand: "Es haben sich auch sehr viele hohe Standespersonen auf Sammlung rarer und auserlesener Bibliothequen geleget. Die Dänen sind aber in solchen Sachen fast allzugeheim, weil sie wenig darum bekümmert sind, ob ihre Bibliothequen viel berühmt seyn oder nicht."

q) Man see den Skildring deraf fra 18de Aarh. Begyndelse i Nyerups Universſ. Annaler. S. 215 fg.

r) Vita *I. Ludolfi* per Chr. Junckerum p. 95. Der gjemmes endnu paa Bibliotheket en Papiirtegning med Udskrivt: "Hieroglyphica mexicana qvæ in sui recordationem reliqvit *J. Ludolfus*."

s) Sev. Walther Slüter, fra et theologisk Professorat i Rostok kaldet til Dron. Sophia Amalias Hofpræst

ansees for et Beviis paa en sielden Eftergivenhed, at Torfæus, som ved sine vidtløftige Arbeider i Nordens Historie ikke kunde undvære et stadigt Brug af de vigtige islandske Haandskrifter, der opbevaredes i det kongelige Bibliothek og som i Aaret 1664 (t) alt havde erholdt nogle af disse til Laans, fik de øvrige 1682, og beholdt alle disse i sit Værge i Norge, i en Række af 40 Aar, under tre Kongers Regje-

---

1674-84, siden Superintendent i Lauenburg († 1697) udgav under sit Ophold her *Propylæum hist. christianæ*, Francof. 1680. 8. der siden udkom i forøget Udgave i Lyneburg, 1696. 4. I Fortalen hertil taler Forf. om den Nytte han til dette Værk havde havt af forskiellige Bibliotheker og siger blandt andet: "Maxime tamen apud *Danos* in hac mea notitia profecisse gratus hospes confiteor. Nam ibi *instructissimæ Regis*, Academiæ & privatorum non paucorum *bibliothecæ*, eæqve partim *publicis auctionibus*, qvibus sedulo interfui, divenditæ, & *bibliopolia* rarioribus libris referta præsto erant: ut vel eo nomine ... me in *Daniam* qvondam ex Academia Rostochiensi a Deo pertractum esse gaudeam." Om denne Forf. (der er forbigaaet hos Worm og Nyerup) s. Cimb. litt. I. p. 643. Zwergs Siell. Cleresie S. 728. Den lærde flensborgske Rector Joh. Møller samlede Materialier til sit Cimbria literata, for en stor Deel paa de offentlige og private Bibliotheker i Kbhn, under sit Ophold der 1684-85 (Vita *I. Molleri* p. 8. 47). Naar S. Lintrup et Sted i sine utrykte Breve omtaler den Adgang han i sin Ungdom nød til de offentlige Bibliotheker i Kbhvn (jfr. *Ej. Reliqviæ incendii Bergensis*, Præf.), bliver dette ogsaa at henføre til nærværende Periode. Masius vilde have udgivet et Skrivt de bibliothecis in Dania *publicis* & privatis (*Thura* Idea. Præf. p. 3).

t) Torfesens Levnet S. 114. jfr. Brevet til Frid. III. foran hans Series Regum Daniæ.

ring, indtil 1704 da han afleverede dem alle (u). Ogsaa O. Sperling synes at have benyttet enkelte af Bibliothekets Haandskrifter (v); ligesom og I. Rami Norvegia antiqva. & ethnica, (Christiania 1687) for største Deel skal være øst af de Torfæanske, i det kongelige Bibliothek opbevarede, Oversættelser af gamle islandske Skrifter (x). Vel er det ikke usandsynligt, at Bibliotheket ogsaa under Wolfens Bestyrelse har staaet aabent for enkelte Lærde (y), men det fulgte af sig selv, at det stundom i længere Tid maatte være aldeles lukket, naar Bibliothekaren, som Livlæge, befandt sig paa Reiser med Kongen. Man kan vel antage at hans Instrux i det hele ikke har ladet ham megen Frihed, og Wolfen

u) Disse Codices, som han paa flere Steder anfører og omtaler vare: den ældre og yngre Edda, Flatøebogen, Morkinskinna og Hrockinskinna (af ham selv saaledes benævnede), Thomasskinna, Annales Regii, en Samling af islandske Sagar paa Pergament, hvoraf han især har brugt Heidreksaga, en dito Samling paa Papiir. (Torfesens Levnet af Erichsen S. 114). Alle disse findes endnu i Bibliotheket, som dengang ogsaa synes at have været i Besiddelse af den norske Krønike Fagurskinna, nu paa Universitetsbiblioteket; ib. S. 18. Müllers Sagabibliothek III. S. 434 fg.

v). Comm. de lingva danica p. 38, Cod. regius af den yngre Edda; p. 43, Haandskriftet af Torfæi Series, dengang i det kgl. Bibl. (jfr. Dedic. til Frid. IV. foran den trykte Udgave) nu derimod ikke.

x) Torfesens Levnet S. 142.

y) Blandt Gienstandene for det af S. Lintrup 1705 oprettede Societas Indagantium var ogsaa Historie og Beskrivelse over Mærkeligheder i et eller andet offentligt Bibliothek. (*N. Litter. Mar. balth.* 1705. p. 177). 1709 opmuntrede Lintrup den lærde J. Eph. Wolf, da Rector i Flensborg, til en Reise til Kbhvn for at besøge det Kongelige, Universitetets og de private Bibliotheker her.

var ikke den Mand, der nogensinde overskred den. "Han var", som Gram udtrykte sig om ham, "den alleraccurateste Mand i at paaagte sin Charge, og havde aldrig laant et Manuscript ud, uden kongelig Ordre; ja endog i de gemeneste trykte Bøger at udlaane og communicere, var han heel difficil" (z). Hvad Manuskripter angik, da er det vist at der behøvedes kongelig Tilladelse, ei blot til at faae dem udlaante, men selv endog til kun at erholde Afskrifter af dem (æ). Naar derfor Reitzer i Aaret 1717, ved at tilbyde Kongen sin Bogsamling, tillige yttrede det Ønske, at det kongelige Bibliothek "snart maatte komme istand og vorde opsat til alle Vedkommendes Brug og Nytte" (ö), et Ønske, som A. Høier fire Aar efter paa Prent istemmede (a), saa var en

z) Nye Saml. til dske Hist. IV. 2. S. 106.

æ) Den helmstadske Theolog J. A. Schmidt, som vilde udgive en Samling af Luthers Breve, hvorom han 1717 publicerede en Annonce (jfr. G. Veesenmeyer Literargesch. der Briefsammlungen Luthers, Berlin 1821. S. 105) og havde hørt, at der i det kongelige Bibliothek skulde findes et Brev fra Luthers Enke til Chr. III. anmodede Lintrup om at skaffe sig en Afskrivt deraf. L. henvendte sig til Wolfen, efterat denne var kommen hjem fra sin Reise med Kongen, thi i hans Fraværelse havdes ingen Adgang til Bibliotheket, og W. sendte ham endelig d. 14. Oct. 1719 en Afskrivt med følgende Undskyldning for dens lange Udeblivelse: "cum mihi *Regiæ Bibliothecæ* cura hac inter alias lege commissa sit, ut de *monumentis manu exaratis* in ea extantibus, *sine prævio Regis permissu*, *nulli alliqvid describendi copiam faciam*, vitio mihi non vertas, rogo, qvod ad tuas literas respondere distulerim, donec R. M. negotium tum aperire occasio mihi daretur."

ö) Minerva 1786. Sept. S. 323.

a) *Nova literaria* 1721. No. XI.

saadan Offentlighed ganske stridende imod Tidens Aand og imod de Begreber, man dengang gjorde sig om et kongeligt Bibliotheks Væsen og Bestemmelse. Man vente derfor ikke i det wolfenske Tidsrum at see Haandskrifter udgivne, eller noget literarisk Arbeide fremmet ved Adgang til Bibliotheket; kun alt for grundede vare i den Anledning Mosheims Klager (b). Det beroer uden Tvivl blot paa en Misforstaaelse eller urigtig Tradition, at Christian V. Aaret efter sin Thronbestigelse skulde have havt i Sinde at udgive en gammel Codex af Bibelen som opbevaredes i det kongelige Bibliothek (c). O. Sperling, A. Magnæus, Wielandt, Terpager og A. Højer udgave Anekdota til den nordiske Historie, men intet af det kongelige Bibliothek, og de af Torfæi Skrifter, som udkom efter 1705, ere alle tilhobe forfattede længe før (y).

b) 1723 skrev Mosheim i Anledning af det Rygte, at Kongen skulde have kiøbt hele Rostgaards Bibliothek: "Id si verum, de Libanio omnibusqve reliqvis ejus thesauris actum esse puta. Ego enim, qvi *Hafniæ* non incuriosus rerum spectator versatus sum, qvæ fata *libros* expectent *regios*, optime novi. Pugnant nimirum cum *solitudine & situ*, *nec facile cuiqvam aditus ad eos, bibliothecæ præfecto aliis longe rebus distracto, patet.*" *Thes. epist. Lacroz.* I. p. 302. cf. *Bibl. Bremensis* Class. VI. Fasc. IV. p. 749.

c) Pontoppidans Annales IV. S. 563. der anfører et Mst. af Bircherod som Hiemmel.

x) Naar den skalholtske Udg. af Olaf Tryggvasons Saga, der, ikke hvad Ordenen, men hvad Indholdet angaaer, stemmer saameget overeens med Flatøebogen, at den aabenbar sees at være laant deraf (jfr. Müllers Sagabibliothek III. S. 205) nævner Flatøebogen (II. S. 336), maae den vel have fulgt en Afskrivt deraf, taget medens hiin Codex endnu befandt sig paa sit oprindelige Sted.

III.

Det kongelige Bibliothek under H. Grams Bestyrelse fra 1730 til 1748.

At der efter et langt Mørke oprandt en klarere Dag for Videnskaberne med Christian den Sjettes Regjering, føltes og paaskjønnedes af Samtiden (a) og vil altid blive erkjendt af den, der upartisk og fordomsfrie fulgte hiin, stundom misdømte, Konges Regjering. Universitetets og de lærde Skolers Reform, Stiftelsen af Videnskabernes Sel-

a) Da Mosheim søgte at formilde sine haarde Yttringer om Videnskabelighedens Tilstand under Friderich IV. tilføiede han (*Thes. ep. Lacroz.* III. p. 291): "Hoc certum, pleraqve hodie magni & sapientissimi Regis providentia sublata esse, qvæ tum eruditionis progressus in gente, nulli ingenio secunda, atqve magnis hominibus nobilitata, morari videbantur, Danosqve hodie feliciter literatissimos Europæ populos æmulari!" jfr. Dedic. foran *C. L. Scheidii* Ethica philosophica. Hafn. 1745. Grams Oratio in Nat. Chr. VI. 1744. (Dänische Bibl. VI. S. 477 fg.) I Langebeks Sørgetale over Chr. VI. S. 40 fg. ere de fleste didhørende Data samlede; jfr. Lagerbrings Danm. Hist. S. 178. Nyerups Hist. om de latinske Skoler S. 182. Sammes Universitetsannaler S. 270. Badens danske Lovkyndigheds Hist. S. 70. At vigtige Skrifter af større Omfang desuagtet ei udkom her, forklares godt i Grams Levnet af J. Møller S. 57-58.

skab og Spiren til det kongelige danske Selskab, det juridiske Studiums Skabelse, og Grundvolden til det medicinskes Gjenfødelse, alt dette ere Kjendsgjerninger, som ikke svækkes derved at Tidens og Hoffets Aand hverken begunstigede en friere Anskuelse i Literaturen eller fremkaldte nogen ægte æsthetisk Sands (b). At der under en saa gunstig Tidspunkt for Videnskaberne i Almindelighed maatte aabne sig blidere Udsigter for eet af Statens vigtigste videnskabelige Instituter, end de der havde fundet Sted i de sidste tredsindstyve Aar, er naturligt; men hvo kan tvivle paa, at en Bibliothekar som Gram ogsaa maatte have megen Andeel i Bibliothekets forøgede Virksomhed og Anseelse, som er umiskjendelig naar dette Tidsrum sammenlignes med det foregaaende. Da Høyer hørte til et under nærværende Regjering ikke mere gjeldende Partie, var det intet Under at han maatte dele Skjæbne med mangen værdig Mand af dette. Men blandt de mange pludselige Forandringer, der betegnede den nye Konges Regjerings Tiltrædelse, turde vel Høyers Afskedigelse som Bibliothekar og Historiograph have været een, der saa meget lettere lod sig retfærdiggjøre, som han traadte til Side for en Mand, i hver Henseende begge Poster fuldkommen voxen, og hans egen udmærkede Duelighed desuden faae Aar efter aabnede ham en nye Virkekreds, hvorfra en alt for tidlig Død bortrev ham til Tab for Staten og Videnskaberne.

Det var den personlige Yndest, hvori Gram stod hos begge Plesserne og Ivar Rosenkrantz, der banede ham Vei til den tredobbelte Hæderspost, som Bibliothekar, Arkivar

---

b) Jfr. Rahbeks og Nyerups Digtekunsten under Frid. V. S. 1.

og Historiograph, hvortil hans Lærdom og Talenter alt længe havde gjort ham værdig. I de sexten Aar han beklædte det græske Professorat ved Universitetet, havde hans lærde Arbeider, skjøndt disse meest indskrænkede sig til akademiske Leilighedsskrifter (c), hans Forelæsninger og hans, eene ved Brevvexling stiftede og underholdte, Bekjendtskab med fremmede Lærde, forskaffet ham, baade i og udenfor Fædrenelandet, et berømt Navn som klassisk Philolog (d). For de historiske Videnskaber, ogsaa for nordisk Historie, havde han havt Interesse, endog længe før han kunde gjøre sig Haab om at hine Studier skulde blive til Pligt for ham (e). Saaledes var han da alt i Besiddelse af den fleersidige literariske Dannelse, der er saa ønskelig for en Bibliothekar, men at han heller ikke manglede andre i dette Embede vigtige Egenskaber, havde han alt tretten Aar tilforn modtaget et hæderligt Vidnesbyrd om, af sin faderlige

c) Hvormegen Priis Ruhnkenius satte paa disse, sees deraf at han havde i Sinde at udgive dem i en Samling (*Ruhnkenii & aliorum ad I. A. Ernesti Epp.* p. 36); en Plan som vor lærde Prof. T. Baden nyelig har optaget; Miscellanea critica cur. *Friedemann & Seebode*. p. 398.

d) Grams Levnet af J. Møller S. 49. fg.

e) At Bispoppen i Aalborg Jens Bircherod († 1708) var den første der opmuntrede ham til disse Studier, siger han selv i sin Or. de orig. rei literariæ (Dån. Bibl. VII. S. 512). Alt i 1718 tænkte han paa en Udgave af de danske *Scriptores* (*Msc. Reg.* No. 3016. 4. cfr. J. Møllers Grams Levnet. S. 93). Dog angiver han siden i et Brev til Benzelius Aarsagen hvorfor han før 1730 ei synderlig havde bekymret sig om Historien, i det ringeste den nordiske; Nyerups Reiser til Stokholm, S. 198.

Velgjører Reitzer. Da denne nemlig i Aaret 1717 underhandlede med Regjeringen om Salget af sit Bibliothek, foreslog han til Underbibliothekar "sin Opfødning Prof. Gram, et ærligt og bydigt Menneske, et ypperligt Hoved, som var lærd, som foruden Ebraisk, Grækisk og Latin forstod de fleste Europæiske Sprog, ja som endog var beqvem til verdslige Sager, og af den Færdighed, at han i een Time kunde gjøre det, som mange andre skulle være ganske Dage om." (f) Føier man nu dertil at han i sine yngre Dage havde levet meget i Reitzers og Rostgaards, i Lintrups og Chr. Worms Bibliotheker, saa vare der unægteligen Grunde nok, som under daværende Omstændigheder kunde lede og retfærdiggjøre Vedkommendes Valg. Den 17de November 1730 udgik Befaling til ham at modtage det kongelige Bibliothek, ligesom til Høier at overlevere det, og inden tre Maaneder var Overleveringen skeet, uden nogen Kommission, der vel ansaaes for overflødig, da en saadan nylig havde fundet Sted ved Høiers Ansættelse.

2.

Det er først i nærværende Tidsrum at vi begynde at faae noget Lys angaaende Bibliothekets regelmæssige Forøgelse. Dets Tilvext bestod deels af ældre Literatur, der erholdtes paa inden- og udenlandske Auktioner, deels af nyere, som leveredes af kjøbenhavnske eller fremmede Boghandlere. Den vigtigste Acquisition i dette Tidsrum gjorde Bibliotheket efter Grev Danneskjold-Samsøe. Christian Greve af Danneskjold-Samsøe, Friherre til Lindenborg og Høgholm, Kammerherre, Ridder (Storkors) af Dannebrog og Præses i Admiralitetet havde anvendt store Bekost-

f) Minerva. 1786. Sept. S. 323.

ninger paa at samle et Bibliothek i alle Fag, hvorved han især fulgte Grams Raad og Veiledning. Ved hans Død 1728 var dette alt steget til et Antal af 7500 trykte Bøger og 500 Haandskrifter, og ved Eierens ædle Beredvillighed til at forunde Lærde Adgang dertil, var det paa Vei til at erholde samme Navnkundighed inden- og udenlands, som det Rostgaardske, af hvilket vi have seet at det især berigedes (g). Da det nu i Begyndelsen af 1732 blev bortsolgt ved offentlig Auktion (h), aabnedes der Leilighed for det kongelige Bibliothek til at oprette hvad paa den Rostgaardske Auktion var bleven forsømt. At denne Leilighed heller ikke gik ubenyttet forbi, sørgede Gram for, der strax ved sin Ankomst til Bibliotheket havde bemærket at Manuskriptsamlingens svageste Side var den græske og rommerske Literatur (i). Det er derfor udenfor al Tvivl, at han selv

g) Pontani Vita Friderici II. udgav *G. Krysing* Flensb. 1735. 4to efter en Afskrivt som i sin Tid var ham meddeelt af det Danneskjoldske Bibliothek. I *I. A. Fabricii* salutaris lux Evangelii, 1731. 4. findes nogle Epistolæ Iuliani ineditæ efter en Rostgaardsk Afskrivt i det Danneskjoldske Bibl. meddeelte af Gram. Holberg omtaler dette Bibliothek i Fortalen til sin Danmarks Historie.

h) Bibliotheca *Daneskioldiana* udkom i Kbhvn 441 Pagg. i 4to med en latinsk Fortale af Gram, der ogsaa har tilføiet de kritiske Noticer om Haandskrivternes Alder, som maaskee ikke ere tilfulde benyttede i den Erichsenske Katalog over Bibliothekets ældre Mstsamling; den indeholder 2054 Foll., 1971 Qvarter, 3506 Octaver, 867 Landk. og 522 Mstr. I det kgl. Bibl. gjemmes et Exemplar som har tilhørt Foss med Auktionspriser og Kjøbernes Navne.

i) I et Brev til J. Chr. Wolf 3. Nov. 1731, hvorved han tillige siger: "Optimus omnium qvi in ea extant,

formaaede Regjeringen til, inden Auktionen, at afkjøbe Arvingerne de 120 første Nummere af Haandskrifterne, som henhørte til den græske, romerske, orientalske og gammeltydske Literatur, foruden nogle andre, meest nordiske, Sager (k). Ogsaa af de trykte Bøger blev en Deel Hovedværker kjøbte, og saavel disse som Haandskrifterne ere endnu kjendelige ved det Danneskjold-Samsøeske Vaabenmærke, en svømmende Svane, paa Bindet (l).

---

est Codex Enthymii Zigabeni Panopliæ Dogmatum theologicorum, eximius prorsus, qvem qvi viderit, auctoris ætati supparem judicabit, aut certe non dubitabit de V. seculorum ætate illi tribuenda. "Det er en Cod. chart. in Fol. No. 47 i den gle kgl. Mskptsamling.

k) Blandt de sidste vare alle P. Saxes Autographa om Ditmarsken og Nordfrisland, der fra den Kielmanseggske Auktion i Lybek vare komne til Dr. Balth. Krysing (Dän. Bibl. VI. S. 578), i hvis Besiddelse de bleve udførlig beskrevne i *Seelen* Atheuæ Lubecenses P. III. p. 142-52, og efter hvem Danneskjold formodentlig maae have kjøbt dem. Saavel Kjøbet af Mskterne som af Grevens Myntkabinet omtales i Havercamps Dedication til Christ. VI. foran Thesaurus Morellianus.

l) De kjøbtes alle under Grams Navn, f. Ex. et skjønt Exemplar af den Florentinske Homer 1488 med haandskrevne Scholier (der paa Rostgaards Auktion S. 451 gik i 32 Rdlr. 2 ℔) for 35 Rdlr. 1 ℔; Montfaucons Antiqvités 15 Voll. med Suppl. for 146 Rdlr. Til Kundskab om den Tids Bogpriser kan endvidere anføres at Corpus Hist. Byzant. 41 Voll. kjøbtes pr. Comm. af Gram for 232 Rdlr; Grævii Thes. Antiqv. Ital. 46 Voll. af Etatsr. Foss for 267 Rdlr; Resenii Atlas af Gram for 25 Rdlr; den Aldinske Aristophanes 1498 med Erasmus Rotterdams haandskrevne Anm. af Bogh. Rothe for 20 Rdlr.; Grævii og Gronovii Thes. 28

Ligesaalidet forsømtes Bibliothekets Forøgelse ved Indkjøb paa andre vigtige Bogauktioner her i Hovedstaden, hvoraf et Par kom den Danneskjoldske temmelig nær. Den første var over det Deichmannske Bibliothek. Den navnkundige Biskop Deichmann i Christiania eiede een af de betydeligste private Bogsamlinger paa den Tid, især af theologisk Literatur (m). Baade han og hans Arvinger efter ham ønskede at bevare den samlet for det Offentlige. Efter Ildebranden 1728 foreslog han Kjøbenhavns Universitet at kjøbe den, men man kunde ikke blive eenige om Handelen (n); efter hans Død 1731, udbade hans Arvinger sig Tilladelse til at

---

Voll. af Foss for 210 Rdlr.; Hickesii Thes. af samme for 25 Rdlr. De trykte Bøger med Landkortene gik i 7267 Rdlr. 3 ℔ 3 ß. De øvrige MSter kjøbtes af Gram (f. Ex. *Th. Petræi* orientalske MSter S. 439), O. Thott, der ogsaa kjøbte mange af de trykte Bøger, og den franske Ambassadeur Gr. Plelo, der blandt andet fik MSter til den nyere europæiske Historie, til den danske Adelshistorie og de fleste orientalske. Besynderligt, at MSterne til den danske Hist. fra S. 429, hvoriblandt de mange vigtige Slægte- og Vaabenbøger som D. havde faaet paa den Rostgaardske Auktion, ei ogsaa kjøbtes af Kongen. De fleeste kjøbtes af Thott, Høier og Frankenau; efter de 2 sidste kom de for det meeste til Klevenfeldt, fra ham til Suhm og saaledes efterhaanden næsten alle tilbage til det kongelige Bibliothek.

m) Om dette Bibliothek, maaskee det rigeste private der nogensinde har existeret i Norge, haves en Beskrivelse i *Tychonii* Idea consummati Episcopi p. 16-18. 1723 talte det allene 2400 Folianter; *Thura* Idea p. 234.

n) Han skal have forlangt 21000 Rdlr., men da de Udveie han foreslog til at skaffe disse Penge ei fandt Bifald, blev der intet af; Zwergs Siell. Cler. S. 750. Der gik paa den Tid endog Rygte at han vilde have skiænket det til Universitetet; *Bibl. Lubecensis*. T. X. (1730) p. 337.

skjenke Kongen det Hele, men fik Afslag, og det blev derpaa i Sommeren 1732 bortsolgt ved offentlig Auktion (o), paa hvilken saavel Universitetets som Kongens Bibliotheker kjøbte en betydelig Deel, det sidste til Beløb af 750 Rdlr. (p). En mindre gunstig Skjæbne havde en anden stor og kostbar Bogsamling, især rig paa Disputatser og Haandskrifter, nemlig den lærde Viborgske Biskop, forhen theologisk Professor, S. Lintrups, der efter Eierens Død 1731 blev bortsolgt ved forskjellige Auktioner, efter maadeligt forfattede Kataloger og derfor i det Hele blev slet betalt (q). Og-

o) Catalogus Bibl. *Deichmanniana*. Christiania 8. 728 Pagg. foruden Tillæg. Det indeholder 3817 Foll., 4828 Qvarter, 6496 Octaver og mindre Formater, foruden nogle mindre betydelige Mster og over 200 rabbinske Bøger, af hvilke Univers. Bibl. fik de fleste. Man finder her store og kostbare Værker, som i det hele bleve ret godt betalte. Dog var efter Grams Beretning i et Brev til J. Cph. Wolf den Feil begaaet ved Katalogets Forfattelse, at nogle betydelige Værker, som D. kort før sin Død havde optegnet for at kjøbe dem paa en hollandsk Auktion, vare indførte i Kataloget som alt existerende i Bibliotheket, hvilket ei bemærkedes før efterat det var kommen herned.

p) Brev fra Gram til J. Cph. Wolf. Gr. Plelo kjøbte for 7 á 800 Rdlr: Suhms Levnet af Nyerup S. 324. Af et Exemplar med vedtegnede Priser blandt de Thottske Mster, sees at det hele gik i 9486 Rdlr. 5 ℳ 15 ß.

q) Brev fra Gram til J. C. Wolf. Katalogen har jeg ikke seet. Dette Lintrups andet Bibliothek, (det første brændte i Bergen 1702) var især rigt i Theologie og Literærhistorie; det indeholdt en stor Mængde Disputatser, danske Lærdes Breve etc.; *Rosparh* Comm. de rei liter. in Dania statu p. 89-90. Disputatserne m. m. kjøbtes af Frid. Rannestad siden Biskop i Throndhjem; Zwergs Siell. Clerese S. 793. Pontoppi-

saa Grams Formand ved Bibliotheket, siden Etatsraad Prof. Juris og General-Procureur A. Høier efterlod sig en betydelig, især historisk og juridisk Bogsamling med omtrent 600 Haandskrifter meest til den danske og holstenske Historie og Lovkyndighed henhørende, som 1740 bortsolgtes ved en Auktion, paa hvilken Gram, efter speciel kongelig Tilladelse, kjøbte for 200 Rdlr. (r).

Endnu havde Bibliotheket nemlig ingen fast Fond, og ved enhver saadan overordentlig Leilighed maatte Bibliothekaren udvirke en kongelig Resolution, som dog aldrig synes at være bleven nægtet, end ikke for temmelig betydelige Summer (s). Ligeledes synes Gram at have havt en almindelig Fuldmagt til, efter eget Tykke, at gjøre Indkjøb af Literaturens aarlige Frembringelser i Udlandet. Hertil

dans Ann. IV. S. 189. En Deel af Haandskriverne kjøbte Gram til J. Cph. Wolf. Efter de offentlige Tidender skal Biskop C. Worm † 1737 have efterladt sig et kostbart Bibliothek, hvori mange gamle Haandskrivter: Hamburg. Correspondent 1737. No. 167.

r) Katalogen indeholder 761 Fol. 3065 Qv. 3413 Oct. og 590 Mster. Blandt de Mster Bibliotheket kjøbte var og et Exemplar af Dankwerths schl. holst. Landesbeschreibung med Tillæg og Anmærkninger som tilforn havde tilhørt den lybekske Dr. Med. Balth. Krysing, som er beskrevet i *Seelen* Ath. Lubec III. p. 266. og hvoraf Anmærkningerne ere meddeelte i Noodts Beyträge 6tes St. S. 608 fg. Derimod kjøbtes af Scheib. Mr. Petersens Exemplar af Angeli holsteinsche Adelshistorie med mange skrevne Tillæg og gik siden med Ham ud af Landet; Efterretninger om nye Bøger og lærde Sager 1756. I. S. 58.

s) Saaledes kjøbtes 1742 paa Assendelfts (?) Auktion for 1000 Gylden. Ofte sendte Kongen selv Gram Bogkataloger til Gjennemsyn.

betjente han sig deels af fremmede Boghandlere f. Ex. P. de Hondt i Haag, deels af sine lærde Venner f. Ex. Sig. Haverkamp; stundom tog han ogsaa nye Bøger hos indenlandske Boghandlere. At den kjøbenhavnske Boghandel, hvis, paa den Tid som før og længe efter, maadelige Forfatning (t) vel kunde trænge til offentlig Understøttelse, burde være berettiget til en saadan Fordeel fremfor Udlandets, synes overeensstemmende med Billighed; derfor ansøgte i Aaret 1741 Boghandler Jacob Preuss, og, da han havde falleret, Chr. Gottl. Mengel om Leverance til Bibliotheket, der ogsaa blev dem bevilget. Ansøgningen fra den Første, i Fortalen til A. Højers Katalog omtalt som en vir literatus et in re literaria bene versatus, foranledigede en kongelig Resolution, hvis Indhold blev Bibliothekaren meddeelt ved følgende Skrivelse dat. 4de Martz 1741 fra Ober-Sekretairen i det danske Cancellie J. L. Holstein:

"Til H. K. M. er indkommen en Memorial fra en Boghandler her i Staden, ved Navn Jacob Preuss, udi hvilken han allerunderdanigst beretter, at han, for nogle Aar siden haver her etableret en Boglade, og til Publici Bedste samme ei allene med mange, paa adskillige fremmede Steder, trykte Bøger forsynet, men endog ladet en temmelig Andeel selv oplægge og tildeels af fremmede Sprog i det danske oversætte og her trykke, foruden at han ogsaa, paa

t) Man s. ovenfor om Videnskabernes Tilstand under Frid. IV. Adskillige Forfatteres Yttringer herom ere anførte i Fortalen til Schønaus Overs. af Phædri Fabler, Kbhvn. 1750; hvortil kan føies Fort. til Rosenstand Goiskes Betr. over Evangelierne 1. D.; jfr. Forordn. 7. Jan. 1741 om Eftertryk; Forhandlingerne ang. Ophævelse af Told paa Bøger 1768 i Luxdorphiana S. 91 fg. Plan til det 1772 stiftede typographiske Selskab m. m.

hans egen Bekostning, her i Staden skal have ladet anlægge et Bogtrykkerie med sine behørige Requisitis, saa at der, saavel udi Bogladen som udi det af ham anlagte Bogtrykkerie, skal staae en Kapital fra Et til To og Fyrgetyve Tusinde Rigsdaler, hvortil ogsaa kommer, at han af Direktionen over det kongelige Weisenhuus er bestilt ved den derværende danske Boglade, hvor han, for en Deel af hans Udenlands indkjøbte Bøger og for en Deel af de af ham selv oplagte, haver oprettet en Boglade af 6000 Rdlr. Værdie. Men, som denne hans vidtløftige Handling og det kostbare Bogtrykkerie daglig behøver store Udgifter og anseelig Kredit, saa haver han allerunderdanigst begjeret, at H. M. til sit Bibliotheks Formerelse og til hans Boglades og Trykkeries Underststøttelse vilde tilkjøbe sig en Qvantitet Bøger af hans Boglade, og at H. M. ellers allernaadigst vilde tillade, at de Bøger, som herefter til det kongelige Bibliothek behøves, af ham maatte anskaffes. Altsaa haver Allerhøiistbemeldte H. M. da denne fornævnte Jacob Preusses allerunderdanigste Ansøgning blev referert, allernaadigst resolveret: At Hr. Justitsraad kunde tage de aarlige Bøger, som anskaffes til det kongelige Bibliothek, hos Supplicanten, saafremt han med Prisen findes billig; da det ellers derhos er H. Majest. allernaadigste Villie, at Hr. Justitsraad havde at gjøre de Anstalter, at alle Doubletter paa det kongelige Bibliothek kan blive solgte og at Hr. Justitsraad derfor, saafremt Supplicanten ellers, som oven er meldt, er billig med Prisen, kan kjøbe nye Bøger."

Den sidste Punkt angaaende Doubletterne forsinkede Grams Erklæring, der først blev færdig den 9de August samme Aar og i flere Henseender fortjener her at meddeles.

"Jeg haver i allerunderdanigste Lydighed til Allerhøjstbemeldte Deres Majst. Befaling igjennemgaaet det hele Kongelige Bibliothek, og det Bog for Bog selv med egne Øine examineret: hvorved jeg har udfundet saa mange Doubletter, som paa den herhos allerunderdanigst følgende Liste ere opskrevne, nemlig 84 i Folio, 104 i Qvarto, 616 i Octavo og 113 i Duodecimo: Uanseet af en lige Revue af Bibliotheket og Doubletters Udmunstring er skeet udi Aarene 1723 og 1724 ved daværende Bibliothecarium Sl. Etatsraad Wolf, men maaskee ikke med saa stor Attention, som nu. Imidlertid maae jeg og allerunderdanigst sige, at der stikker vel hist og her nogle flere af samme Slags, nemlig tillige med andre Auctores bag eller fori Bindene indbundne, at forstaae de gamle Pergamentsbind, der ved Scavenii, Greve Mogens Frises, Pufendorfs og Reitzers Collectioner ere indkomne, og ofte indeholde 2, 3, 5 à 6 Pieces i eet og samme Bind. Udaf saadanne haver jeg vel kjendes og med Flid en Deel forbigaaet, af Aarsage, at de meestenparten befandtes af saa ringe Værdie, at, naar samme vare blevne separerede og fraskaarne skulde det, som for dennem ved Auction lucreredes, ikke engang forslaae til at bekoste nye Bind til de andre, der maatte beholdes, eftersom disse igjen behøvede paa nye at bindes. Skulde alligevel D. K. M. behage, at disse sidstommældte ogsaa skulde separeres (hvilket jeg nægter ikke, jo at have vovet med saa mange, saa jeg var forsikret om at kunde betale nyt Bind til de beholdne) saa kan og saadant allerunderd. vorde efterlevet ved en anden Revue af Bibliotheket, og derover en nye Auktion herefter vorde holdet. Jeg understaaer mig for denne Gang allerunderd. at udbede D. K. M. allernaadigste Approbation paa hosfølgende Catalogum, at de derudi op-

tegnede Doubletter maatte allern. tillades paa Auktion at sælges."

"Hvad sig ellers, Allernaadigste Konge, den første Article i D. M. allern. Ordre angaaer, om at tage alle til Bibliotheket behørende Bøger hos Boghandler Preuss, da, som sligt herefter stedse allerunderd. og med allerstørste Lydighed skal vorde efterlevet, dermed og allerede, paa Forhaabning af D. M. allern. Approbation, er skeet en Begyndelse, saa vilde D. M. ikke i Unaade optage, det jeg allerunderd. forestiller, at en god Tid førend højstbemeldte D. M. allern. Ordre blev mig bekjendtgjort, vare allerede en Deel capitale Bøger til Bibliotheket deels hidkomne, deels forskrevne, deels af andre Boghandlere her i Staden kjøbte; hvorom, tillige med mig, visse troværdige godt Folk saavel her af Staden, som andensteds kunde være Vidner, der have seet samme Værker i mit Huus, førend de paa Bibliotheket bleve opbragte, nogle endog for Aar og Dag siden, og altsaa længe førend D. M. allerhøistbemeldte Ordre mig tilkom, hvorfore jeg allerunderd. ei paatvivler, det jo D. K. M. haver den Naade, at lade betale til mig, hvad saaledes forud har været kjøbt, og hvorpaa herhos allerunderd. vedfølger Fortegnelse. Thi at jeg derom ei tilforn haver allerund. gjort Erindring eller overgivet Regning, er allene skeet efter den Viis, som med D. K. M. allern. Godtbefindende (det jeg ikke andet veed) er bleven holdet, nemlig ikkun eengang om Aaret, ja vel undertiden eengang i 18 eller 20 Maaneder, med Bøger-Regninger at indkomme, for ikke alt for ofte D. M. med slige Smaating at molestere."

Den kongelige Resolution herpaa dateret Friderikøborg 19. Aug. s. Aar, lød saaledes:

"Denne Regning for de Bøger, som Justitsraad og Bibliothecarius Gram haver indsendt, bliver hannem allern. godtgjort, saa snart han samme kuns til Vores Particulair Cassa indsender, hvorfra den Os kan nærmere forestilles. De i Catalogo opførte Bøger, som ere Doubletter, kan paa Auktion bortsælges, og ei deslige Bøger, som Vi ei gjerne vilde at her skal debiteres, som f. Ex. Danckwarts Krønike fra Holsteen (u), Hertug Gustav Adolph af Meklenborg-Güstrows aandlige Rime i 4to (v), en Bog i liden 8vo som heder Statii Schatzkammer der Glaubigen (x).

---

u) Aarsagen hvorfor Regjeringen ikke vilde have denne Forf. "Schleswig-holsteinische Landesbeschreibung" debiteret, maae enten have været, fordi det ansaaes for et Værk, der i Krigstider kunde give en Fiende altfor nøie Kundskab om Hertugdømmernes Geographie, eller fordi det indeholdt adskilligt til Præjudice for det sønderborgske Huuses Linier, som disse ogsaa, strax efter dets Udgivelse, i et offentligt Skrift havde fundet sig foranledigede til at paaanke.

v) Denne Fyrste († 1695) hvis Geistliche Reimgedichte udkom Güstrow 1699 i 4to, var Christian d. VItes Morfader.

x) Mart. Statii geistliche Schatzkammer der Gläubigen, in welcher die Lehren vom wahren Glauben, Gerechtigkeit, Seligkeit 2c. der Kinder Gottes, vorgestellet wird. Lüneburg 1687. og fl. Gange er egentlig et Udtog af Steph. Prætorii ascetiske Skrifter og gav Anledning til megen Strid, saavel medens S. levede, som efter hans Død 1655. Denne Strid fornyedes i Begyndelsen af det 18de Aarh. i den dansk-holstenske Kirke og førtes ved adskillige polemiske Skrifter mellem Superintendenten i Hertugdømmerne Josva Schwartz, Præsterne N. Sibbern og C. Wildhagen i Glückstad og Hofpræsten i Kbhvn F. J. Lütkens, hvorom s. Cimb. litt. I. p. 627. II. p. 824 sq. 779. Zwergs

De Bøger som findes i Vores Bibliothek, hvor der er nogen Doubletter tilbunden, kan for denne Gang blive i den Stand de ere, og reserveres i Bibliotheket."

Man seer heraf at Regjeringen ikke gjerne vilde bevilge Bibliotheket nogen overordentlig Understøttelse af Financerne, saalænge det trøedes at have Hjelpekilder i sig selv (y). Fra Christ. den Femtes Tid veed vi, at man ved Hjelp af Doubletterne tiltuskede sig franske Bøger; om Gram har indladt sig i en lignende Handel, er uvist, den blev ham i det mindste foreslaaet af en Abbé Jourdain i Aaret 1736. Nu derimod bleve de af ham opgivne Doubletter, ifølge den kongelige Resolution, Aaret efter bortsolgte ved en Auktion, hvoraf dog kun udbragtes 250 Rdlr. 5 ℔ 9 ß (z).

Enkelte meer eller mindre vigtige Acqvisitioner erholdt Bibliotheket leilighedsviis, især ved Gave. Kongen sendte jævnligen Bøger som vare ham presenterede eller solgte; og Prindsesse Charlotta Amalia skjenkede 1737 et fransk Per-

---

Biell. Clerefie S. 687. 758., Baumgartens Gesch. d. Religionspartheyen S. 1236 fg.; det var vel disse Stridigheder, der vare Aarsag til, at denne Bog ei maatte sælges her offentlig. Den udkom ellers siden paa dansk, Kbhvn 1750 og fl. Gange.

y) Langebeks Sørgetale over Christ. VI. S. 56 omtaler den store Omhu og Bekostning, hvormed Kongen aarlig formerede sit Bibliothek; hvorimod Bunau (Reise fra Hamburg til Kbhvn i Bernouillis Samml. kurzer Reisebeschr. VIII. S. 12) siger, at det kunde blive et af de største i Europa, "dersom Kongen vilde give Penge dertil."

z) Catalogus paa adskillige gode og tildeels rare Bøger, som ved offentlig Auktion skal sælges udi det kgl. Weisenhuus d. 27. Febr. Kbhvn 1742. 4.

gaments Haandskrift (æ). And. Buskæi Enke afgav til Opbevarelse her, fire af hendes 1735 afdøde Mands Haandskrifter, blandt hvilke en Beskrivelse over det gamle Grønland og Fred. den Fjerdes Dagregister (ö). Klevenfeldt forærede, efter sin Udenlandsreise, Kongen tre Breviarier paa Pergament, blandt hvilke et som havde tilhørt Frantz den Første, og en Pergaments Codex af Roman de la Rose, som ligeledes bleve hensatte i Bibliotheket (a). Mere end eet kostbart Verk erholdt det og ved Grams udbredte Bekjendtskab med fremmede Lærde.

Lovgivningen angaaende Frie-Exemplarers Afgivelse af danske Bøger, undergik en Hoved-Forandring ved Forordningen af 25de April 1732, som nedsatte de paabudne Exemplarers Antal fra fem til tre, bestemte at disse skulde leveres af Bogtrykkerne og anordnede at disse til Politie-Mesteren maanedlig skulde indlevere Fortegnelse in duplo paa det i deres Officiner trykte, hvoraf Bibliotheket skulde have den ene, for derefter hver tredie Maaned at modtage hvad det tilkom; alt under bestemte Mulkter for Uvillie og Forsømmelse fra Bogtrykkernes Side. Foruden ved Nedsættelsen af Exemplarernes Antal, adskilte denne Anordning sig i en dobbelt Henseende endnu mærkeligere fra Rescripterne af 1697 og 1703; nemlig derved, at Forpligtelsen fra dem, der i Kongens Riger og Lande lod Bøger trykke og oplægge det er: Forlæggerne, gik over til Bogtrykkerne i Kjøbenhavn allene, en Indskrænkning,

æ) Det var Joh. Platearii Med. Salernit. opus de medicina simplici No. 227 blandt Fol.

ö) Dänische Bibliothek II. S. 431.

a) Nyerups Magazin for Reiseiagttagelser. III. S. 457.

det aabenbart var stridende mod Lovgivningens Hensigt, men som dog først efter et halvt Aarhundrede blev hævet (b). Forøvrigt er det kjendeligt, at denne Anordning, ligesaalidet i Grams som i hans Formands Tid, nøiagtigen blev efterlevet.

Saavidt vides, gik i dette Tidsrum ingen betydelig Tilvext tabt for Bibliotheket, uden det skulde være den lærde Geheimeraad Gensch v. Breitenaus Bibliothek, som hans Arving Konferentsraad A. T. v. Heespen tilbød Kongen; da det ikke blev modtaget, maae det enten have indeholdt for lidet Nyt, eller man ei har kunnet blive eenige om Betingelserne (c). Et Sagn vil at Justitsraad og Landsdommer Peter Bentzon Mylius's ei ubetydelige og af Holberg, ved Udarbeidelsen af hans Danmarks Historie, benyttede Samling af Haandskrifter, skal have været Kongen tilbudt, inden den bortsolgtes ved Auktion (d).

3.

Uagtet Gram besad det omfattende Hoved, den mageløse Hukommelse og den sjeldne Arbeidsomhed, vilde dog

---

b) Mærkeligt, at denne Fd. paaberaaber sig "en og anden skriftlig Befaling," i denne Anledning af Frid. IV. da man dog nu kun kjender Rs. 21. Mai. 1703.

c) Breitenau testamenterede sit Bibliothek til den omtalte Heespen, der var gift med hans Broderdatter og døde 1738. Dennes Søn Etatsraad C. F. Heespen skiænkede Bibliotheket til Staden Lybek og besørgede en Katalog derover udgivet med typographisk Elegants af den lærde J. H. Seelen, Lybek 1747. 3 Voll. 4to.

d) W. Simonsens Udsigt over Nationalhistoriens Kilder S. 69. Katalogen over hans Efterladenskaber og deriblandt endeel rare Manuskripter, er trykt i Kbhvn. 1745. 4. Dengang var han alt død, altsaa længe før 1759, hvilket Worm og Nyerup angive for hans Dødsaar.

Bestyrelsen af fire saa forskjellige Embeder ei have været ham muelig, dersom ethvert af dem havde optaget ham ligemegen Tid. Men Forretningerne ved det græske Professorat overdrog han, et Par Aar efter at han havde erholdt de andre Embeder, til en Vicarius, og Historiograph-Posten forbandt ham ikke til flere bestemte Arbeider, end dem hvortil hans Stilling og Tilbøielighed vel endog uden den vilde have opfordret ham. Det meste af den Tid, som levnedes ham fra andre Sysler, kunde han altsaa dele imellem det kongelige Bibliothek og Geheime-Arkivet. Paa det første Sted tilbragte han saameget af sin Tid som mueligt. Her indfandt sig nu og da Christian VI. uden Ceremonie, talte med sin Bibliothekar om lærde Sager, eller lod sig bringe een eller anden Bog; her kom ogsaa stundom Kronprindsen (e); her modtog han Besøg af Fremmede, thi neppe forlod nogen lærd Reisende Kjøbenhavn uden at have seet Gram og Kongens Bibliothek; begge vare uadskillelige. Især i Begyndelsen var her meget Arbeide med at ordne, indsætte og opskrive Bøger. Til at gaae til Haande derved behøvedes unge Litterati, og med Glæde tilbøde saadanne deres Tjeneste, da de, foruden det lærerige ved Arbeidet selv, efter kongelig Bestemmelse lønnedes af Kommunitetet. Den vigtigste af disse, hvis Ansættelse ved Bibliotheket blev til Held for Fædrenelandets Historie, var Jacob Langebek. Som en

e) J. Møllers Grams Levnet S. 91. Undertiden kom Kongen og Hoffet der dog med Ceremonie. Saaledes fortæller Hamburger Correspondent 1735. No. 118 at 16. Juli begave de kongelige Herskaber sig efter Taffelet paa Rosenborgslot til Ridestalden, Tøihuset, Kunstkammeret og Bibliotheket, samt retournerede henimod Kl. 7. til Rosenborg.

fattig Cand. Theologiæ banede han sig i Aaret 1735, den= gang 25 Aar gammel, Vei til Grams Bekjendtskab og Yn= dest, ved en haandskreven dansk Oversættelse af Kristni= Saga, hvilken han tilegnede ham, der, "foruden at han selv havde Bibliotheker, Beneficia og andre gode Ting i Dispensation, ogsaa havde Evne og Villie at understøtte med gode Raad, tjenlige Bøger og andre tjenlige subsidiis." Han kom nu 1739 i Grams Huus og blev af ham antaget til Amanuensis ved det kongelige Bibliothek, hvorfor han nød to Portioner ved Kommunitetet (f). Her lagde han den første Grund til sine store, omfattende Samlinger i den nordiske Historie (g) og man kan vel sige, at uden Gram og uden Kongens Bibliothek, vare hverken Danske Magazin, eller Scriptores rerum danicarum blevne til. Han blev for= modentlig i denne Post, i det ringeste beholdt han frie Ad= gang til Bibliotheket, saalænge Gram levede, som ogsaa kort før sin Død vilde have antaget den, af Norges Histo= rie siden udødelig fortjente Schøning til Bibliotheks Ama= nuensis (h). At Grams Efterfølger Mølmann ei allene i

f) I Grams Forslag om et Collegium Antiqvitatum (skr. 1742, i S. Blochs Throndh. Blandinger, 2det H. S. 185) siges at Kosten dengang nyelig var L. fratagen eller maaskee kun indskrænket ved Rscr. 29. Juni 1742, der bestemte, at Famuli ved det kgl. Bibliothek kun skulde nyde een Kost (da ellers flere end Halvdelen vare pri= vilegerede); men han fik den snart igjen ved Rescr. 10. Jan. 1744 til det theolog. Fac. der befalede at J. Langebek, der tilforn havde havt 2 Portioner ved Klo= steret, herefter indtil videre skulde nyde dem.

g) Fra dette Tidsrum skrive sig og de Langebekske Excerp= ter af Bøger i Bibliotheket, som findes i Suhms Saml. til dske Historie. I. 3. H. S. 136 fg.

h) Suhms saml. Skr. VI. S. 33.

en tidligere Periode maae have været ansat her som Amanuensis (i), men senere endog som Under- eller Vicebibliothekar, skulde man næsten slutte deraf, at der endnu existerer en Katalog i elleve Foliobind, skreven paa lidet nær med hans Haand inden 1746 (k); men da han alt siden 1741 var Prof. Antiquitatum Patriæ og Vicarius for Holberg, vilde han vel efter denne Tid neppe have fungeret som simpel Amanuensis (l).

4.

Uimodsigeligt er det, at ingen Bibliothekar, man kan vel sige før eller siden, har gjort et saa udstrakt litterarisk Brug af Bibliotheket som Gram. De Arbeider, som hos os især have sikkret hans Navn Udødelighed, hans Arbeider i Fædrenelandets Historie skrive sig alle fra dette Tidsrum; de vilde vel aldeles ikke være komne for Lyset uden Geheimearkivet, og ikke med den Fuldendelse uden det kongelige Bibliothek. Det var især den danske Middelalders Historie,

i) Man har en med hans Haand skreven Katalog over det Gottorpske Bibliotheks Mster dat. Apr. 1735, men denne kunde maaskee være forfattet paa Stedet selv, da han i Aug. 1734 gjorte en Reise til Tydskland.

k) Den er næsten heel og holden skreven med Mollmans Haand, uden Efterretning om Planen og uden Afdelinger; den har Chr. VI. Navnetræk. Nyerups Brev til Schlegel (1787) S. 16. *Struvii* Bibl. ed. *Jugler.* I. p. 367.

l) At der paa denne Tid maae have været flere Underofficianter paa eengang ved Bibliotheket, sees ogsaa af Wadskiærs poetiske Skueplads, (Kbhvn 1741) S. 192, hvor Forf. siger at han stundom besøgte Bibliotheket, indultu Cel. Dom. Bibliothecarii..... *inferiorumqve custodum* benevolentia.

vig paa Materialier, men paa saae Materialier, der fængslede ham, da dens mange mørke og uopklarede Partier aabnede en viid Mark for hans sjeldne kritiske Skarpsindighed (m). Men, at samle, ordne og forberede kritiske Udgaver af de vigtigste blandt hine Materialier, som hans Stilling gav ham, og fast ene ham, Adgang til, lod han sig ogsaa være magtpaaliggende. Derfor gjorde han alt i Aaret 1731 Begyndelsen til et dansk-norsk Diplomatarium, om hvis Anledning og Beskaffenhed han selv i sit, to Aar før sin Død opsatte Testament yttrede sig saaledes: "Christian VI. har udi Aaret 1731 allernaadigst ladet sig behage et allerunderdanigst Forslag, som jeg den Tid gjorte, om at afskrive alle de gamle Dokumenter, som jeg enten in Archivis Regiis, eller andenstedes fandt og antreffede, for deraf at sammensanke og siden paa Tryk udgive et Corpus diplomaticum Daniæ & Norvegiæ ecclesiasticum & politicum. Efter hvilken allern. Tilladelse jeg da haver, deels med min egen Haand, deels ved andre Skrivere, med store Penges Omkostninger, af den Løn Hans Majestæt mig som Archivario og Bibliothecario havde tillagt, faaet en stor Mængde, saavel af Arkivets Dokumenter, som af andres scil. Sl. Arnæ Magnæi

m) 18. Juli 1733 skrev han til J. Cph. Wolf i Hamborg. "Ex utrisqve vero (Geheimearkivet og Bibliotheket) aliqvid eruere, atqve in publicos usus proferre jam dudum gestit animus. Qvinimo invitat blande trahitqve, nescio qvibus illecebris istud studium, ut in veteribus etiam barbari ævi monumentis ruspandis, præsertim qvando ad *patriæ res* aliqvid conferunt, nullum unqvam tædiosum laborem sentiam. Præterea dandus aliqvando locus conviciis exterorum, qvi a nobis aliarum gentium exemplo certiores, qvam hucusqve habuimus, historiæ fontes exigunt reqviruntqve."

og fleres her og derfra laante Samlinger, afkopierede." Man seer, at om Bibliotheket end ikke af sine Skatte har kunnet bidrage synderligt til dette Værks Fuldstændighed (n), saa bidrog derimod Bibliothekarens Løn til dets Fremme (o). At Gram nu i Philologien og den klassiske Literatur ikke præsterede saameget som i Fædrenelandets Historie, maa ei tilskrives nogen Lunkenhed for hans gamle Hoved- og Yndlingsfag; tvertimod synes det endog som de mekaniske Forretninger ved hans nye Embeder i Begyndelsen vare ham dobbelt ubehagelige, fordi de fjernede ham fra de Studier, som han den Tid endnu ansaae for sit egentlige Kald (p).

---

n) Gram beklager i sit Forslag til et Colleg. Antiqv. l. c. S. 183, at Bibliotheket i det hele ei havde mange nordiske Haandskrifter. Nogle Kister med gamle Dokumenter, som efter Ildebranden 1728 bleve fundne i Ruinerne af Frue Kirke, og som Gram havde havt til Eftersyn, kom uden Tvivl til Geheimearkivet; Hamb. Correspondent, 1732. No. 62.; jfr. Nye danske Mag. III. S. 30.

o) Paa Grams Grundvold byggede især Langebek ved den store Mængde Diplomer, han samlede og med den nitide Haand afskrev deels i Fædrenelandet deels paa sine Reiser; men ogsaa hans Eftermænd, Schøning, Bosk og Hr. Etatsraad og Ridder Thorkelin skyldes betydelige Forøgelser. Skjøndt siden den Tid meget af dets Indhold er benyttet og udgivet af nyere Historikere, især Suhm, er en Udgave af det hele, med det fornødne Apparat, dog endnu altid et vigtigt Savn.

p) 3. Nov. 1731 skrev han til J. C. Wolf: "Neqve facile credi potest aut verbis exprimi, qvantum inde retusum ingenium, ad meliora studia, si subinde ad ea excitare velis, obtorpuerit." Strax efter sin Ansættelse skrev han til Samme, at han gjerne vilde være frie for Historiographposten, dersom det stod til ham.

Ii Rækken af hans lærde philologiske Disputationer nøvnes af hans, ogsaa i Udlandet kjendte og skattede, men desværre ufuldførte, Disquisitiones de V. T. versionis græcæ in N. T. allegatione, den 7de og 8de Partikel i dette Tidsrum (1733), i hvilke han har benyttet og meddeelt Oplysning om enkelte af Bibliothekets Haandskrifter, for, som han selv siger, at gjøre Fremmede opmærksomme paa disse Skatte (q). At undersøge de vigtigste af disse, især græske og romerske, var for Gram en kjær og interessant Sysel, hvorved enkelte af hans philologiske Disciple gik ham til Haande (r), men Mangel paa Opmuntring og Understøt-

q) Pag. 258 omtales en Perg. Codex af Esaias paa græsk med Glossa (*Mst. Reg.* No. 1319 4to); P. 264 en Perg. Codex af N. T. fra 13de Aarh. (*M. R.* 1322. 4to); P. 318 beskrives Rufini translatio Comm. Origenis in Pauli Ep. ad. Romanos, som han (dengang) giver en Alder af 700 Aar (*Mst. Reg.* 1338. 4.) "Videbis," skriver han 5. Juni 1733 til J. C. Wolf, me identidem id operam dedisse, ne *Bibliothecam regiam*, expertem bonarum rerum esse aut Mstorum bonæ notæ, credant exteri."

r) Cal. Oct. 1732 skrev han til J. C. Wolf: "Inter meas varii & multum diversi generis occupationes per aliqvod tempus una fuit, ut unum alterumqve disciplinæ meæ alumnum in conferendis Codicibus græcis, in *Bibl. Regia* qvi reperiuntur, exercerem, eo hactenus successu, cujus neqvaqvam me pœnitet. Absolvimus his ipsis diebus Volumen egregium, qvod libros Jobi, Proverbiorum, Ecclesiastæ, Canticorum, Sapientiæ Salomonis & Siracidem complectitur, una cum catena patrum græcorum Iobo ad oras adscripta (*Mst. Reg.* No. 6 fol.) qvam statim aliam Iuniana illa deprehendi, nihilqve eapropter adhuc operæ in ea ponendum duxi. Textus ipse ad Cod. Alexandrinum magis qvam Vaticanum accedit. Varias ex eo excerptas aliqva parte

telse, som foraarsagede at Værker af stort Omfang paa den Tid ikke kunde ventes fra danske Lærde (s), hindrede ogsaa ham fra selv at meddele Verden Frugten af sine Grandskninger. Derimod undslog han sig aldrig for med en sjelden Beredvillighed at meddele saadanne til hans lærde Venner, endog i Udlandet. Ligesom han, før han blev Bibliothekar, havde sendt Fabricius Bidrag til bibliotheca græca, Duker til Thucydides (t), J. Cph. Wolff til 4de Deel af Anecdota græca og Haverkamp til Josephus (u), saaledes sendte han nu Drakenborch en Kollation til Livius (v), Breytinger Bidrag til Udgaven af Septuaginta (x) og ligeledes Bidrag til den engelske Udgave af Thuanus (y); alt af det

non contemnendas, ad D. *Breytingerum* mittere jam certum est, siqvid forte ad Tomum ejus V. ornandum adhiberi ex eisdem qveat. Idem labor pluribus impendatur postea; ubi & latinis melioris notæ dabitur opera, ne, qvantum in me sit, infructuosa prorsus reipublicæ literariæ evadat illarum rerum custodia." Aaret efter affendte G. denne Kollation, hvis paafølgende Skjebne det var Umagen værd at efterspore, da der af Breytingers Septuaginta (egentlig den Oxfordske Udg. 1707-20 med nogen Forandring) kun udkom 4 Bind og de af B. belovede Supplementer og Varianter aldrig ere givne.

s) Grams Levnet af J. Møller S. 57.

t) Af en Rostgaardsk Codex som dengang tilhørte Danneskjold.

u) 1726, ligeledes af en Rostgaardsk Codex.

v) Af en Perg. Codex af Livii 3die Decade, som havde tilhørt Rostgaard (*Msta Reg.* No. 495. fol.) cfr. Livius ed. *Drakenborch* VII. p. 326.

x) See ovenfor Anm. (r).

y) *Thuani* hist. sui temporis. ed. Londin. T. I. Tres Epp. p. 20.

kgl. Bibliotheks Haandskrifter. Undertiden søgte han og, ved Tilbud af sin lærde Bistand, som dog ikke benyttedes, at befordre Arbeider, som han erfarede at fremmede Videnskabsmænd havde under Hænder (z).

Det anførte lærer os, at Bibliotheket ikke længer var nogen indsluttet, kun nogle faae Embedsmænds Studier opofret, Helligdom, men at dets velgjørende Lys nu begyndte at udbrede sig i forskjellige Retninger. Med den ædle liberale Karakter, Samtiden har lært os at kjende og skatte hos Gram, redebon til enhver literarisk Meddelelse, behøvede han ikke nogen mere udvidet Instrux, for at gjøre Bibliotheket tilgjængeligere for danske Lærde, end det under dets forrige Bestyrelse havde været. **O. H. Møllers** (æ), Pon-

z) Saaledes tilbød han 1734 den yngre Burmann Varianter til Virgil, formodentlig af den Rostgaardske Codex, (nu Mst. Reg. 429. fol.) og 1736 J. Chph. Wolf en ham selv tilhørende Samling af lærde Mænds Breve (nu Mst. Reg. 2133. 4.) til Brug ved en forehavende Udgave, jfr. *Thes. epist. Lacrozianus* II. p. 268. Den Kollation til Aurelius Victor, som han meddeelte J. Arntzen ved sin Udg. (1733) var neppe af nogen kgl. Codex. Ingen Dedikation kan vel indeholde mere Sandhed end den til Gram foran *Wolfii* Poetriarum VIII. fragmenta, Hamb. 1734.

æ) Den lærde **O. H. Møller** havde under sit Ophold her 1738-42 en frie Adgang til det kongel. Bibliothek hvortil Gram betroede ham Nøglen, hvilken Adgang han for en stor Deel maaskee havde at takke for sin udbredte historiske Lærdom. Her udskrev han blandt andet de haandskrevne Anmærkninger til Dankwerths Landesbeschreibung, som han siden lod trykke i **Noodts** Beyträge zur Hist. der Herzogthümer 6tes St. S. 608-53; jfr. **O. H. Møllers** Nachr. von den flensburgschen Probsten und von F. Dame. S. 17. **L. Har**boe havde fra 1735 Adgang til Kongens og Grams

toppidans; L. Harboes literariske Fortjenester skyldtes for en stor Deel det kongelige Bibliothek under Grams Bestyrelse. Overbeviist om at ethvert ægte videnskabeligt Brug af Bibliothekets Skatte, ikke mindre geraadede det til Hæder, end Videnskaberne til Gavn, stræbte han endog at udvirke kongelig Tilladelse til Udlaan af Bibliothekets kostbareste Eiendomme, Haandskrifterne, naar disses Udgivelse derved kunde opnaaes; og det ikke blot til fjerne Provindser, men endog uden for Fædrenelandet. Saaledes erholdt Reinboth i Slesvig i Aarene 1730 til 40, og Kortholt i Kiel 1741 til 43 flere Haandskrifter tillaans (ö). Men det vigtigste af Bibliothekets Haandskrifter, hvoraf der i det mindste indtil den Tid, er bleven gjort offentligt Brug, og

---

Bibliotheker Fortges. Nachr. im dem Zustande d. Wissensch. u. Künste in Dännemark I. S. 75. At Pontoppidan ved Udarbeidelsen af sine *Annales ecclesiæ Danicæ* nød Brugen af Bibliothekets Bøger og Haandskrifter sees af Dedik. foran 1ste D. Naar Hielmstierne under Mølmanns Veiledning skal have havt Adgang til Bibliotheket, maae det have været, medens M. i dette Tidsrum var Amanuensis eller Underbibliothekar; Jacobis Tale over ham S. 17. At, under Grams Bestyrelse, enkelte, endog uden for Bibliothekpersonalet, have havt Nøgle dertil, sees tillige af en Ordre til Mølmann strax efter dennes Ansættelse.

ö) Bircherodii taurus cimbricus og Cypræi Annales, der begge bleve trykte i 4de D. af Westphalens *Monumenta*. Mærkeligt nok, at det kongelige danske Selskab, som ved aabne Breve af 1747 fik Adgang til alle offentlige Arkiver, ikke og fik en saadan udtrykkeligen til det kongelige Bibliothek, hvilket dog dets Samlinger af Bøger, Mster og Dokumenter, i Tilfælde af Selskabets Opløsning, skulde tilhøre. Danske Selskabs Historie. S. 45. 77.

som ved Grams Indflydelse, blev betroet i en lærd Udgivers Haand, var dog det Rostgaardske Apparat til Libanii Breve, der blev lagt til Grund for den wolfiske Udgave heraf.

Det havde været en af Rostgaards fornemste Sysler paa hans Udenlandsreise, at afskrive og kollationere, hvad der i franske og italienske Bibliotheker forefandtes af Libanii utrykte Breve. Rygtet om denne i sit Slags eneste Samling udbredte sig blandt de Lærde og det varede ikke længe, før han fra flere Kanter opfordredes til, enten selv at meddele Verden dette Udbytte (a), eller overlade Udgivelsen deraf til Andre. Men til det første havde han ingen Tid, det sidste tillod hans Forfængelighed og Paaholdenhed ham ikke, og derfor kunde hverken J. C. Wolff eller J. A. Fabricius i Hamborg, skjøndt han selv havde givet dem Haab derom, og hans Venner og Klienter Gram og Lintrup talte deres Sag, ei heller Hollænderen Hemsterhuys erholde andet af ham end Løfter (b). Saaledes vedblev han at ruge over denne Skat; som han knap nænte at vise fremmede Lærde og vakte derved en grundet Frygt for, at den engang, ved et eller andet Ulykkestilfælde, maaskee kunde tabes for Verden. Ved Auktionen over hans Bibliothek havde den i det ringeste staaet Fare for at tabes for Fædrenelandet, da der vare flere tydske Kommissioner paa den, dersom ikke det hele Apparat var bleven kjøbt af Danneskjold. I den korte Tid det befandt sig i denne Mæcens Besiddelse, havde Gram, hvem Rostgaard ogsaa engang havde givet Haab derom, tænkt paa

a) *Schurzfleischii* Epp. arcanæ. T. II. p. 544. *Thes. ep. Lacroz.* III. p. 245. *Leibnitii* Epp. ed. Kortholt. I. p. 317.

b) Lintrups Breve 1709-10. 1716. Gram til J. Chph. Wolf 1725.

at udgive i det ringeste en Deel deraf, dersom han havde kundet erholde nogen Forlægger (c), hvilket dog ikke vilde lykkes. Men da det hele med flere Danneskjoldske Haandskrifter var blevet indlemmet i det kongelige Bibliothek, ansøgte den berømte Philolog Joh. Christopher Wolff i Hamborg, om at Samlingen maatte vorde ham meddeelt til Brug ved hans forehavende Udgave. Da nu Gram paa det kraftigste interesserede sig herfor, og forestillede Christian VI. den Hæder, det vilde være for Bibliotheket, naar et af dets vigtigste Haandskrifter saaledes blev offentliggjort, hvorved han nævnte Kongerne af Frankrige og Storhertugen af Toskana som Mønstere, gav Kongen sit Samtykke, og i Aaret 1733 blev det Hele oversendt til Hamborg. Efter fem Aars Forløb udkom Libanii Breve (1738), af Udgiveren, med skyldig Erkjendtlighed, tilegnet den danske Konge, der foreviiste det ham tilsendte Pragt-Exemplar i Konseilet og gjennem Gram lod Wolf takke for sin Opmærksomhed (d).

Udsigten over Bibliothekets Tilstand og Fremskridt under Grams Bestyrelse sluttes passende med følgende Beskrivelse i Thurahs *Hafnia hodierna*, der udkom 1748 kort efter Grams Død, og som altsaa giver et Begreb om Bibliothekets Størrelse, Lokale og øvrige Indretning, saaledes som det maae have været, da Grams Eftermand tiltraadte Bestyrelsen.

---

c) *Sylloge nova Epistolarum.* I. p. 581.

d) I Dedicationen nævnes Kongen som den, qvi in scientiarum commodum atqve adeo communem usum, *bibliothecas*, tam *regiam* qvam academicam, partim instauravit partim egregiis accessionibus locupletavit. Om denne Udgave s. *Fabricii* bibl. Gr. ed. *Harles.* VI. p. 779 sq.

(S. 109). "Det bestaaer nu tilvisse af 60 til 70,000 Voll. af trykte Bøger (e), som endnu ved høikongelig Omsorg aarlig formeres med de kostbareste og bedste udkommende baade uden- og indenlandske Værker. Den Orden, hvorudi Bøgerne nu staae er af Chr. V. saaledes anordnet, at i de Reoler, som staae under Galleriet imellem alle Vinduerne, 10 i Tallet paa hver Side af Salen, paa den venstre Side af Indgangen, de theologiske, Hist. Eccles. medicinske, politiske, philosophiske og philologiske Bøger, og paa den høire Side de juridiske og historiske, alle i Folio ere opsatte. I samme Orden staae og oven paa Galleriet alle de andre Formater. Ved hver Ende af Salen staae paa Galleriet 4 lukkede Skabe, forsynede med Glasdøre, hvorudi forvares en rar Skat af Manuskripter."

En Optegnelse paa 44 Nummere, deels af Palæotyper og andre sjeldne trykte Bøger, baade danske og fremmede, deels af Haandskrifter, som følger efter denne Beskri-

e) Efter det Reitzerske Bibliotheks Tilkomst skal det have oversteget 40,000 Voll.; *Thura* Idea. p. 225. Hvorvidt det ellers kan stoles paa saadanne runde Tal, kan sluttes deraf, at i St. Schulzes Reisen durch Europa, Asia und Afrika II. S. 294 fortælles, at Bibl. i 1748 da Forf. besaae det, skal have indeholdt over 100,000 Bind. Mærkeligt er det, at dets orient. Manuskriptsamling, som dog, efter Erichsens Udsigt S. 3. før Niebuhrs Reise kun skal have været ringe, af denne Reisende beskrives som meget betydelig: "Ein ziemlich grosses Repositorium ist mit arabischen, türkischen, persischen und chinesischen Mspten angefüllet..... die orientalische Mspte, welche die Copenhagener Bibl. in solcher Menge besitzet, als ich leicht in keiner Bibliothek gefunden habe."

velse, og formodentlig er meddeelt enten af Gram selv, af Langebek eller af Møllmann, er forsaavidt mærkelig, som den vel ogsaa er det første, der ved Trykken er offentliggjort om enkelte af Bibliothekets Mærkværdigheder (t).

a) Der siges blandt andet, at der dengang existerede i Bibliotheket 24 Editioner af Livius i Folio. Davids Psalter paa Pergament, som den norske Konge Hakon Hakonsens Datter Christina skal have skjænket en Ingeborg Erlingsdatter, som P. Syv 500 Aar senere foræ-rede K. Christian V. (P. Syvs Kjempeviser. Fort. Scr. rer. Dan. V. p. 386; jfr. III. p. 104), og hvoraf et norsk Necrologium er aftrykt i Scr. rer. Dan. V. p. 385, findes endnu i den gamle kongl. Saml. No. 1606. 4to, uagtet, besynderligt nok, Erichsen i sin Udsigt ikke har gjordt opmærksom herpaa. Den haandskrevne Efterretning bag i Bogen om dens Oprindelse, som P. Syv temmelig rigtig har meddeelt i sin Fortale, lyder, efter Hr. Prof. Rask's og min Læsning, nøiagtigen saaledes: "Þana Saltar ate Jofrv Christin̄ Doter Hakonar K. g (a) f. Frv ingibior Ellin̄ Doter sem gefe Gud henne vel at niota saltarens ok halv bætær aftær mans sins." Angaaende de her nævnte Personer maae jeg tilføie, at Prindsesse Christina 1257 gik til Spanien for at giftes med en spansk Prinds og døde 1262. Ingeborg var formodentlig den Ingibiørg Ellingsdotter, der døde 19. Cal. Febr. (*Scr. rer. Dan.* V. p. 385) og uden Tvivl var en Søster til den navnkundige Hr. Alf Erlingsen til Tønsberg. Hustrv Sigridh Erlendz Dotter som i Kalendariet foran ogsaa nævnes som Eier, maae vel være den Hustru Sigrid Erlandsdatter der, ifølge islandske Annaler, havde været gift med Hakon Sigurdsen (Søn af Rigsdrosten Hr. Sigurd Jonsen?) og siden 1410 blev gift med en svensk Adelsmand.

(S. 109). "Det bestaaer nu tilvisse af 60 til 70,000 Voll. af trykte Bøger (e), som endnu ved høikongelig Omsorg aarlig formeres med de kostbareste og bedste udkommende baade uden- og indenlandske Værker. Den Orden, hvorudi Bøgerne nu staae er af Chr. V. saaledes anordnet, at i de Reoler, som staae under Galleriet imellem alle Vinduerne, 10 i Tallet paa hver Side af Salen, paa den venstre Side af Indgangen, de theologiske, Hist. Eccles. medicinske, politiske, philosophiske og philologiske Bøger, og paa den høire Side de juridiske og historiske, alle i Folio ere opsatte. I samme Orden staae og oven paa Galleriet alle de andre Formater. Ved hver Ende af Salen staae paa Galleriet 4 lukkede Skabe, forsynede med Glasdøre, hvorudi forvares en rar Skat af Manuskripter."

En Optegnelse paa 44 Nummere, deels af Palæotyper og andre sjeldne trykte Bøger, baade danske og fremmede, deels af Haandskrifter, som følger efter denne Beskri-

---

e) Efter det Reitzerske Bibliotheks Tilkomst skal det have oversteget 40,000 Voll.; *Thura* Idea. p. 225. Hvorlidet ellers kan stoles paa saadanne runde Tal, kan sluttes deraf, at i Gr. Schulzes Reisen durch Europa, Asia und Afrika II. S. 294 fortælles, at Bibl. i 1748 da Forf. besaae det, skal have indeholdt over 100,000 Bind. Mærkeligt er det, at dets orient. Manuskriptsamling, som dog, efter Erichsens Udsigt S. 3. før Niebuhrs Reise kun skal have været ringe, af denne Reisende beskrives som meget betydelig: "Ein ziemlich großes Repositorium ist mit arabischen, türkischen, persischen und chinesischen Mspten angefüllet..... die orientalische Mspte, welche die Copenhagener Bibl. in solcher Menge besitzet, als ich leicht in keiner Bibliothek gefunden habe."

velse, og formodentlig er meddeelt enten af Gram selv, af Langebek eller af Møllmann, er forsaavidt mærkelig, som den vel ogsaa er det første, der ved Trykken er offentliggjort om enkelte af Bibliothekets Mærkværdigheder (t).

---

a) Der siges blandt andet, at der dengang existerede i Bibliotheket 24 Editioner af Livius i Folio. Davids Psalter paa Pergament, som den norske Konge Hakon Hakonsens Datter Christina skal have skjænket en Ingeborg Erlingsdatter, som P. Syv 500 Aar senere foræredе K. Christian V. (P. Syvs Kjempeviser. Fort. Scr. rer. Dan. V. p. 386; jfr. III. p. 104), og hvoraf et norsk Necrologium er aftrykt i Scr. rer. Dan. V. p. 385, findes endnu i den gamle kongl. Saml. No. 1606. 4to, uagtet, besynderligt nok, Erichsen i sin Udsigt ikke har gjordt opmærksom herpaa. Den haandskrevne Efterretning bag i Bogen om dens Oprindelse, som P. Syv temmelig rigtig har meddeelt i sin Fortale, lyder, efter Hr. Prof. Rask's og min Læsning, nøiagtigen saaledes: "þana Saltar ate Jofru Christin̄ Doter Hakonis K. g (a) f. Frv ingibior Ellin̄ Doter sem gefe Gud henne vel at niota saltarens ok halv bætær aftær mans fins." Angaaende de her nævnte Personer maae jeg tilføie, at Prindsesse Christina 1257 gik til Spanien for at giftes med en spansk Prinds og døde 1262. Ingeborg var formodentlig den Ingibiørg Ellingsdotter, der døde 19. Cal. Febr. (*Scr. rer. Dan.* V. p. 385) og uden Tvivl var en Søster til den navnkundige Hr. Alf Erlingsen til Tønsberg. Hvstrv Sigridh Erllendz Dotter som i Kalendariet foran ogsaa nævnes som Eier, maae vel være den Hustru Sigrid Erlandsdatter der, ifølge islandske Annaler, havde været gift med Hakon Sigurdsen (Søn af Rigsdrosten Hr. Sigurd Jonsen?) og siden 1410 blev gift med en svensk Adelsmand.

Paa hans Ansøgning, om at Bibliotheket ved en Kommission maatte vorde ham overleveret, fik Justitsraad og Professor C. L. Scheid med Kancelliraaderne E. J. Jessen, og Bernh. Ambders kongelig Befaling at sammentræde i dette Øiemed. Af det til dem udfærdigede Reskript af 18de Marts 1748, er følgende Hovedindholdet:

"Eftersom Os allerunderdanigst er bleven foredraget, at over bemeldte Vores Bibliothek skal være udi Aaret 1729 bleven forfattet et Registratur, men at samme for Tiden ikke kan ansees saa tjenlig og efterrettelig, som maatte behøves, i Henseende til Bibliotheket skal siden den Tid være bragt udi anden Orden, haver I at betjene Eder af det ved bemeldte Vores Bibliothek sig befindende og af 11 Tomer bestaaende Katalog, hvorefter I have at besørge Overleveringen, og derefter samme Katalog at lade gjennemtrække, samt med Vores Bibliothekario at underskrive og forsegle, paa det at dette saaledes authoriserede Registratur eller Katalogus kunde i Fremtiden, ved forefaldende Overlevering, igjen tjene til Grund og Overlevering. Men da der formodentlig, siden forskrevne Katalog blev færdig, maatte findes udi Bibliotheket at være skeet adskillige Forandringer, deels ved nye Bøgers Tilkjøb, deels derved at adskillige, som forefandtes in duplo efter derom ergangne allernaadigste Befa-

---

ad *Bernh. Möllmannum* a Daniæ Monarcha, *Bibliothecarium Regium* constitutum, som er trykt i Hamburg. Berichte von gel. Sachen. 1748. S. 330-35. M. havde studeret ved Gymnasium i Lybek og dengang boet i Seelens Huus, hvorfor denne ogsaa omtaler ham med megen Hjertelighed, saavel her som i sine *Memorabilia Flensburgensia* p. 66. 254. 282, og i sin Afh. *de Cimbrorum in rempublicam Lubecensium meritis* p. 8.

linger, ere enten blevne bortsolgte eller forærede til Universitets-Bibliotheket i Kjøbenhavn, foruden at mange som tilforn have været udi eet Bind, skal være blevne udskaarne og i adskillige Bind indbundne, saa ville Vi allern., at I ved Overleveringen sligt i Agt tager, saa at de tilkjøbte Bøger udi det forefindende Katalog indføres, men at I derimod ved de andre enten bortsolgte eller separerede i Catalogo in margine egenhændig antegner, at de ikke mere forefindes."

At nu denne Kommission ei kom til at fuldføre den befalede Forretning og Anledningen dertil, fik man først Oplysning om 33 Aar senere, da den, efter Møllmanns Død, nedsatte Bibliothek-Kommission til Veiledning ved sine Arbeider udbad sig af daværende Etatsraad Jessen, som den eneste Overlevende af hiin Kommission, Underretning om hvad ham om hiin Sag maatte være bekjendt. Dette meddeelte han i en Skrivelse af 19de Februar 1781, hvori han berettede, at hiin Kommission samme Foraar virkelig havde begyndt sine Forretninger, og fortalte tillige de nærmere Omstændigheder som havde foranlediget dens Ophævelse, saaledes:

"Nær vare vi ikke kommen til Ende med Folianterne, førend Justitsraad Scheid, formedelst erholdte Vocation til Hannover, 1749 forlod Kommissionen og Bibliotheket. I Anledning heraf forespurgte jeg mig hos sal. Geheimeraad Greve Holstein, om vi tvende andre Kommissarier skulde vedblive Overleveringen, eller udsætte den til en anden Medkommissarius i Justitsraad Scheids Sted var bleven beskikket? Herpaa fik jeg kort efter den mundtlige Resolution: at Hans Majestæt ikke fandt fornøden at beskikke nogen i Justitsr. Scheids Sted, men var fornøiet med at vi tvende øvrige fortsatte Afleveringen. Dette skeedte og, indtil vi vare

færdige med Folianterne, og skulde begynde med de mindre Formater paa Galleriet. Imidlertid faldt Prof. Møllmann paa at sige til os andre, at det hele Bibliotheks Aflevering vilde blive et altfor langvarigt Arbeide for Os: han kjendte næsten hver Bog, Manuskript og Andet i Bibliotheket, da han i mange Aar havde havt at bestille med dem i sal. Etatsraad Grams Tid: han var derfor villig at modtage Bibliotheket som det var, uden videre Overlevering, hvilket han strax vilde bekjendtgjøre Geheimeraad Holstein. Jeg paa min Side anmeldte dette ligeledes for samme Herre, og modtog kort derefter dette hans mundtlige Svar: at siden den nye Bibliothekarius Prof. Møllmann havde deklareret at ville modtage Bibliotheket som det var uden videre Aflevering, var Hs. Majst. fornøiet dermed, og kunde Kommissionen saaledes cessere. Denne Forandring i Sagen forvoldte, at ingen ordentlig Forretning over det Passerede blev fuldført, men at allene, efter alt hvad jeg derom kan erindre, en kort Recit om Afleveringens Begyndelse, Fremgang og Udfald blev i Pennen forfattet og henlagt til Kommissorium, som formodentlig vil findes paa Bibliotheket" (h).

Møllman modtog saaledes Bibliotheket uden nogen formelig Overlevering. Vel blev der, saavidt muligt sørget for, at Intet det tilhørende tabtes blandt den afdøde Bibliothekars Efterladenskaber, thi samme Dag som hiint Kommissorium udfærdigedes, fik Møllmann Befaling tilligemed Scheid, Justitsraad Hjelmstjerne og Arkivarius Langebek at indfinde sig ved Skiftet efter Gram, for ved de der

---

g) En saadan findes nu ikke. Den mølmannske Katalog er i Følge det ovenanførte kgl. Rsk. vel gjennemtrukken, men ei underskrevet og forseglet, da Kommissionens Arbeider ei bleve tilendebragte.

befindtlige Haandskrifters og Dokumenters Afgivelse til deres respektive Hjemstavne, at iagttage det kongelige Bibliotheks Interesse; tillige skulde han, efter eget Forslag, tilbagefordre Bibliotheks-Nøglen fra en og anden, hvem Gram havde betroet den, og herefter ikke betroe den til nogen uden til de antagne Famuli. Men at det dog, ved de haandskrevne Samlinger, Gram i Følge sin Stilling fra forskjellige Institutter havde under Opsyn og til Brug, ikke var muligt at forebygge alt Tab for disse og navnligen for Bibliotheket, viste den følgende Tids Erfaring (h); ogsaa havde Møllmans Ulyst til at underkaste sig en Overleverings Besværlighed, efter hans Død den Følge for hans Boe, at det i fem Aar kom til at henstaae, før Skiftet kunde sluttes.

2.

Bibliotheket berigedes i dette Tidsrum med fire hele Samlinger af større og mindre Omfang, hvorved især Manuskript-Samlingen fik en betydelig Udvidelse. Disse vare efter Tidsfølgen, det Gottorpske Bibliothek, den Gramske Samling Haandskrifter, en betydelig Mængde af Bøger og Haandskrifter som kjøbtes paa Fosses Auktion, og endelig de fra den arabiske Reise hjemsendte orientalske Haandskrifter.

Blandt disse var det Gottorpske Bibliothek uden Sammenligning den vigtigste. Efter Erobringen af den hertugelige Andeel af Hertugdømmet Schlesvig, især efter Freden 1720, synes vel den danske Regjering mere og mere at

---

h) Saaledes var en Perg. Codex af islandske Annaler (*Annales Regii*) i Grams Tid kommen til Geheimearkivet, hvorfra den først længe efter blev restitueret til Bibliotheket.

have anseet hiint forladte Bibliothek for dansk Eiendom (i), og fra Begyndelsen af Christian den Sjettes Regjering haves forskjellige, saavel over Bøgerne som Haandskrifterne forfattede, Designationer (k). Men til nogen egentlig Indlemmelse i det kongelige Bibliothek findes intet Spor før i Aaret 1749, da der ved Reskript af 9de Mai blev bestemt, at det kongelige Bibliothek skulde først udsøge deraf, hvad det kunde behøve, dernæst det **kongelige Haandbibliothek**, som ved denne Leilighed for første Gang officielt nævnes, og hvad der blev tilovers skulde tilfalde Sorøe Akademie (l). Mod Slutningen af Aaret fik Møllmann Befaling at modtage det hele Bibliothek, som nu oversendtes til Kjøbenhavn (m). Ikke blot dette Bibliotheks egen Vigtighed, men

---

i) Der skeebte Udlaan deraf til danske Lærde, f. Ex. 1723 til A. Højer. Alt 1713 bleve de Meyerske Karter over Danmark overbragte til det kgl. Bibliothek: Pontoppidans danske Atlas. I. p. XXV.

k) F. Ex. den Møllmanske over Mskpterne 1735; ligeledes en over de theologiske Bøger (2452 Værker) underskrevet af Lohman d. 7. Juli 1737.

l) I. A. Cold, Anniversaria Acad. Soranæ (1750) p. 28. Nogle skjænkedes og til det tydske Kancellie; Danske Atlas. VII. S. 567.

m) 6. Sept. 1749 skrev Rentekammeret til Møllmann om at modtage det Gottorpske Bibliothek som i 69 Kasser blev sendt til Kbhvn og hvorover daværende Klosterprædiker J. F. Noodt (den lærde schlesvigholstenske Historiker) og Notarius Høpner havde gjort Katalog og besørget Indpakningen; jfr. *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Jugler. I. p. 365. 456. Danske Atlas. VII. S. 567. Noodt fik, for sit Arbeide ved Oversendingen, Titel af Konsistorialraad; Fortges. Nachr. von dem Zust. d. Wissensch. u. Künste in den dänischen Reichen. II. S. 89.

ogsaa dets Alder, dets Stiftelse og Pleie af et med Danmarks Konger nærbeslægtet Fyrstehuus, samt de Omstændigheder, under hvilke det indlemmedes det Kongelige, give det en forhøiet Interesse, og vække Ønsket om en udførlig Fremstilling af dets Skjæbne i de hundrede Aar det existerede. En saadan lader sig nu vel ikke give; men enkelte Noticer som udbrede Lys over dets Beskaffenhed, Bestyrelse og Brug mangle os dog ikke.

Det stiftedes A. 1606 af Hertug Johan Adolph af Holsteen-Gottorp, og synes, hvad den første Stamme, især af Haandskrifterne angaaer, for en Deel at skylde Kloster-Bibliothekerne i Hertugdømmerne, f. Ex. Bordesholm og Cismar, sin Oprindelse (n). Hans Søn og Eftermand Hertug Frederik III., ligesom Faderen, Videnskabernes ivrige Dyrker og varme Befordrer (o) forøgede det betydeligt, og selv under Huset Gottorps stormfulde Periode lige til Tønningens Erobring, synes Vedligeholdelsen og Forøgelsen af denne Skat aldrig at være bleven aldeles tabt af Sigte (p); det berigedes ved hele Samlinger,

n) Danske Atlas. VII. S. 565; Erichsens Udsigt S. 9. F. Lindenbrog, hvem nogle af de Gottorpske Manuskripter findes at have tilhørt, testamenterede ellers den største Deel af sit Bibliothek til sin Fødebye Hamborg; Cimb. litt. III. p. 415.

o) *Cypræi* Ann. Episc. Slesvicensium p. 428. Olearii holst. Chronik p. 66. 136. *Torqvati* Acad. Kilon. inauguratio (1666) p. 26-27. Christiani Entwurf einer gelehrten Geschichte Herz. Frid. III. (Progr.) S. IV. XI. Lackmans Einleitung II. S. 241. Alt 1634 meente *Cypræus* l. c. p. 429 at dets Lige knap fandtes i Tydskland; Andre vovede kun at sætte det wolfenbüttelske Bibliothek ved Siden af det; Cimb. litt. I. p. 194.

p) Paa Bibliotheket haves et Pragtexemplar af Stan. Lubienitz theatrum cometicum, Amstelod. 1668. fol. med

f. Ex. 1612 ved den Hertugelige Raads Johan Wowerns (q) og 1688 ved den Hertugelige Geheimeraad Ulckens (r), begge i Følge Testament. Endnu i den sidste Tid af dets Tilværelse udgik under 30. Juni 1710 hertugelige Befalinger, at der fra alle Kollegier skulde til Bibliotheket indsendes 2 Exemplarer af publicerede Mandater, Patenter m. m.; ligeledes fra Universitetet i Kiel 2 Exemplarer af alle dets Disputatser, Orationer og andre Actus academici, og endelig at alle Bogtrykkere i de gottorpske Lande skulde, af alt hvad de trykte, inden 8 Dage efterat det havde forladt Pressen paa Forlæggerens Bekostning afgive 2 Exemplarer, "davon das eine, falls selbiges über 16 Bogen gros, nach der hiesigen Fürstl. Bibliothec Livree im frantzösischen und hinten verguldeten Leder, darauf der Titul auf roth Leder mit verguldeten Buchstaben gedruckt, eingebunden werden muß."

---

en vidtløftig Tilskrivt til Hert. Christ. Albert, "Principi .... *bibliothecam* vastam & splendidam Augusti *Soceri* (Frid. IIIdies) *exemplo* instruenti;" cf. Tom. I. p. 45. Chr. Albert bestemte 500 Rdlr. aarlig til Forøgelse af det og Kunstkammeret; Ofte Atlas VII. S. 565. Molesworth som 1692 besaae det, taler om dets stigende Værd (*Etat du Dannemarck*, Paris 1705. p. 102). Om dets Lokale s. Ofte Atlas VII. S. 566. En panegyrisk Beskrivelse over det i *H. Henningii* or. in funere D. Friderici p. 6. Den 18. Oct. 1710 fik Landrentemester Clausen Ordre at slutte Akkord med "Hof-Meubel-Conservirer" Israel Salomon, "das derselbe die hiesige fürstl. Bibliothek sampt denen Manuscriptis und Kunstkammer für eine jährliche Gage von 100 Rthlr. conserviren, und alsdann, für dasjenige was darann verderben könnte, und von seiner Conservation dependiret, responsabel seyn soll."

q) Cimb. litt. III. p. 656.

r) Ibid. I. p. 699.

Saalænge Bibliotheket var de gottorpske Hertugers Eiendom, kjende vi en uafbrudt Række af Bibliothekarer, blandt hvilke forekomme adskillige i Literaturen ikke ubersmte Navne. Den første var en **Elias Hutter**, som tillige var de hertugelige Børns Hofmester (s), maaskee en Søn af Orientalisten Elias Hutter der døde omtrent 1602 (t). Han synes kun at have været det en kort Tid og Bibliotheket overdroges da til en Søn af Nathan Chytræus, hvad enten denne nu har hedt **Simon**, som Nogle ville (u), eller efter Andre, **Nathan (Jonathan) Chytræus** (v). Fire Aar efter Bibliothekets Stiftelse 1610 beskikkedes alt den tredie Bibliothekar **Henrik Lindenbrog**, en Broder af den lærde Frid. L., selv en duelig Philolog, som paa sin Reise i Frankrige havde lagt Vind paa at undersøge gamle Haandskrifter (x). Han døde 1642 og en **Johan Latendorf**, der alt 1634 skal have været ansat ved Bibliotheket, men om hvem forresten intet vides, forestod det nu indtil 1650 (y). Dennes Eftermand **Adam Olearius**, fyrstelig Mathematikus og Antiquarius, berømt af sin persiske Reise († 1671) bragte Bibliotheket i Orden og forfattede en Katalog over det (z). Han efterfulgtes af den ligeledes berømte Literator og Bogsamler

---

s) Lackmanns Einleitung II. S. 242. Noodts Beyträge V. St. S. 520.

t) Cimb. litt. II. p. 392.

u) Lackmann l. c. Moller von der Familie Ahlefeldt S. 133. Journalen Hamburg und Altona III. 3. S. 295.

v) Noodt l. c. S. 521.

x) *Cimb. litt.* I. p. 345. *Cypræi* Annales p. 429.

y) Lackmann l. c. Hamburg u. Altona l. c. S. 296.

z) Dankwerths Landesbeschreibung S. 110. *Cimb. litt.* II. p. 593-94.

Marquard Gude († 1678) (æ), efter hvem igjen Hofraad August Heider forestod Bibliotheket (ö); det var formodentlig under dennes Bestyrelse, at Pagehofmesteren Joh. Daniel Eber, siden det kielske Akademies Secretair, d. 30. Marts 1683 beskikkedes til Vice-Bibliothekar (a). Endelig blev Bibliothekarposten overdraget den Hertugelige Livlæge og forrige Prof. Medic. i Kiel Joh. Nicolay Pechlin der forfattede en nye Katalog, i det ringeste over Haandskrifterne (b). Det var nemlig ved hans Bestalling af 22. Juni 1686 paalagt ham især at sørge for, at Bibliotheket "in fernere richtige Ordnung gebracht und darinn erhalten, die Bücher so albereit vorhanden, in sonderliche beqveme Classes gestellet, darüber ein richtiges Inventarium verfasset werde, auch darauf mit aller Sorgfalt sehen, das von den Büchern nichts entwendet, besondern dasjenige, was abgefodert wird, wieder zu Stelle geschaffet und suo loco reponiret werde." Pechlin saae medens han endnu levede († 1706) sin ældste Søn Joh. Pechlin, daværende gottorpsk Kancellie-Assessor, udnævnt til sin Eftermand, som da, ved det gottorpske Huses paafølgende sørgelige Katastrophe, kom til at slutte Rækken af de gottorpske Bibliothekarer (c).

Disse Embedsmænds Besolding synes ei at have været eens for alle, og, da Embedet som oftest var forbundet

æ) *Cimb. litt.* III. p. 284.

ö) Lackmann l. c.

a) Jfr. *Cimb. litt.* I. p. 144.

b) *Molleri* Isagoge II. p. 351. *Cimb. litt.* II. p. 639. Hamburg u. Altona l. c.

c) Lackmann l. c. Af denne P. haves endnu 3 Foliobind af en Realkatalog over Bibliotheket, med Aarstallet 1709.

med en anden Post, temmelig ubetydelig. Saaledes heed det, baade i Helders og J. N. Pechlins Bestallinger, at de skulde have samme Gage som Olearius; men denne havde som Hof-Mathematicus oppebaaret 400 Rdlr. og som Bibliothekar 100 Rdlr. foruden Kostpenge. Derimod havde M. Gude 200 Rdlr.

Dette Bibliothek synes sin hele Tilværelse igjennem at have udmærket sig ved en sjelden og roesværdig Tilgjængelighed, saavel for indfødte Lærde som for Fremmede. Blandt de første har vel ingen viist sig den ham forundte Adgang til Bibliotheket værdigere, end den af Hertugdømmenes Historie saa fortjente Johan Moller (d). De Sidstes Opmærksomhed fængsledes især af Haandskrifterne, saavel de orientalske, der for største Deel skyldtes den af Frederik III. foranstaltede persiske Reise (e), som de græske og romerske. Det gottorpske Bibliothek stod derfor, det hele syttende Aarhundrede igjennem, i langt større Anseelse, end det paa Haandskrifter fattigere og, naar enkelte Tidsrum undtages, med større Strænghed tillukte kongelige i Kjøbenhavn. Af Lærde,

---

d) *Joh. Molleri* vita p. 21. 51. Katalogen over det gottorpske Bibl. anføres paa flere Steder i *Cimbria literata* f. Ex. I. p. 196. II. p. 217. 269. Ogsaa *Cypræus* omtaler den Adgang han havde nydt til Bibliotheket, *Annales* p. 429.

e) *Cimb. litt.* II. p. 694. *Morhof* Polyhistor. ed. IVta I. p. 66 siger at Salmasius og Bochart har benyttet disse Manuskripter. Ogsaa Mosheim omtalte 1717 koptiske, armeniske og chinesiske Codices her (*Thes. epist. Lacroz.* I. p. 272). De fleste af disse maae være tabte, inden det gottorpske Bibl. indlemmedes i det Kongelige; thi i Designationen over de gottorpske Manuskripter 1735 forekomme kun 15 orientalske Nummere.

der vides at have benyttet Manuskript-Samlingen, kjende vi Huetius, som paa sin Reise til Sverrig erholdt sig nogen Tid i Gottorp, for at undersøge de græske Codices (f), Is. Vossius og Nic. Heinsius, hvilke ligeledes paa deres Gjennemreise besøgte Bibliotheket, hvis Haandskrifter de omtalte med megen Agtelse (g), og hvoriblandt den sidste især satte megen Priis paa nogle Codices af Ovid og et Fragment af Lucretz (h). Frid. Lindenbrog konfererede to Codices af Solini Polyhistor (i), og Salmasius skal have benyttet en Pergament-Codex af Plinii historia naturalis, der endnu findes i det kongelige Bibliothek (k). Ogsaa bleve enkelte af Bibliothekets Skatte i dets blomstrende Periode offentliggjorte; Bibliothekaren H. Lindenbrog udgav et Anek-

f) Især af en græsk Astrolog Vettii Valentis Anthologia, som han havde i Sinde at udgive (cf. *Fabricii* bibl gr. ed. *Harles*. IV. p. 144-47.), men som ei er kommen til det kgl. Bibl. Han roser ved denne Leilighed den Redebonhed, hvormed man aabnede ham Bibliotheket og Hert. Frid. IIIdies nedladende Høflighed; *Huetii* Comm. de rebus ad eum pertinentibus p. 116 sq.

g) *Burmanni* Syll. Epistolar. III. p. 682. 685-87 (1650). De vare endog i Besiddelse af en Katalog over dem.

h) Ibid. III. p. 506. 590-91. Ved sin Udg. af Ovid i 3 Bind har Heinsius til Fasti brugt en gottorpsk Codex, formodentlig No. 2011 blandt Qvarterne i den gamle kgl. Mstsamling og til Libri Tristium en lignende, formodentlig No. 2013. Ved den sidste anfører han tillige Varianter af en *Codex Hafniensis* og ved Epp. ex Ponto af tvende ditto, rimeligviis Universitets Bibl. tilhørende.

i) *Cimb. litt.* III. p. 423.

k) *Morhof* Polyhistor. I. p. 66. II. p. 890; cfr. *Rezzonici* Disqvis. Plinianæ. II. p. 246. 268.

botan til Middelalderens Literatur henhørende (l), og Orientalisten H. Henningsen fra Husum en arabisk Bønnebog (m); men det vigtigste var dog Procli Commentar over den platoniske Theologie, som den berømte græske Philolog Æmilius Portus, der i det Øiemed blev indkaldt, faae Aar efter Bibliothekets Stiftelse udgav under den fyrstelige Stifters Auspicier (n).

Noget over et Aarhundrede efter Bibliothekets Stiftelse tabte det gottorpske Huus sin Andeel af Hertugdømmet Slesvig og Gottorp ophørte at være en fyrstelig Residents. Der kunde nu ikke længer tænkes paa Bibliothekets Forøgelse, knap paa dets Vedligeholdelse; det synes endog at have lidt af Krigstummelen, der udbredte sig over disse Egne, og af fiendtlige Troppers Gjennemmarsch (o). Henved fyrgetyve

l) Altercatio Hadriani Aug. & Epicteti Philosophi, it. Disput. Pippini & Albini Scholastici; hæc nova, illa auctior prodit, una cum *Frid. Lindenbrogii* Variarum quæstionum centuria. Francof. 1628. 8. Pippini Disp. er efter Fortalen ex Msto Codice *Bibl. Gottorpianæ.*

m) Muhammedanus precans l. c. liber precationum muhammedicarum arabicus Mstus, in ill. *bibl. Gottorpiana* inventus, latinitate nunc donatus & notis illustratus. Slesvigæ 1666. 8.

n) Procli in Platonis theologiam Libri VI. per *Æm. Portum* ex Græcis facti latini, &, in gratiam platonicæ philosophiæ studiosorum, ex Ill. Princ. Friderici *bibl. Gottorpiensi*, gr. & lat. nunc primum in lucem editi. Hamburgi 1618. fol.; cf. Lackmann II. p. 243; *Ioh. Meursii* Dedic. til Hert. Fred. III. foran Fortuna attica. 1622. 4. Originalen til Procli Commentar findes endnu blandt Bibliothekets Haandskrifter.

o) Thesaurus partim derelictus, partim Danorum & Russorum insidiis dissipatus — skriver Mosheim 1717 i

Aar stod det hen, uden egentligt Tilsyn og overladt til sin egen Skjæbne, indtil det i Aaret 1749 kom til at udgjøre en Deel af det store kongelige Bibliothek. Det skal dengang endnu have bestaaet af 12000 trykte Bøger (p) og 381 Haandskrifter, blandt hvilke de af Klassikerne især udmærkede sig (q), og endnu er denne Acquisition kjendelig i Biblio-

Thes. ep. Lacroz. I. p. 272.; cf. *Struvii* bibl. ed. Jugler I. p. 457; *Suppl.* p. 91. Danske Atlas VII. S. 567.

p) *Struvii* bibl. I. p. 365.

q) I *Morhof* Polyhistor. ed. IV. T. I. p. 66. nævnes en Deel af de vigtigste Mskter, blandt hvilke følgende savnedes da de øvrige indlemmedes i det kgl. Bibliothek: Ηρωνος ἑισαγωγη των γεωμετρουμενων; Mich. Glycæ Annales; Fragmenta Mathematicorum græce; Heliodori Larissæi optica; Xenocrates de piscibus; Vita Hesiodi, Theocriti & Oppiani gr.; Glycæ orationes; Cassiodori tripartita historia ecclesiastica; Constant. Manassis Chronicon; Fulgentii Mythologia (600 Aar gammel, confereret af M. Gude; *Cimb. litt.* III. p. 302); Methodius de mundi excidio. M. Gude havde confereret flere Udgaver af Geoponica med en gottorpsk nu savnet Papiir Codex i 4to (*Cimb. litt.* III. p. 299); et af disse collationerede Exemplarer kom til J. A. Fabricius og med hans øvrige Mskter til Univers. Bibliothekets; jfr. *Geoponica ed. Niclas* (1781) *Præf.* p. VII-X. Ogsaa vides tilforn at have existeret i det gottorpske Bibliothek følgende: En Perg. Codex af Institutionerne, der havde tilhørt Karthauserne in domo Montis B. Mariæ ved Strasburg og som Gude tillagde en Alder af 500 Aar; Gudes Collation blev siden af W. O. Reitz meddeelt i Miscellaneæ Obs. criticæ novæ in auctores veteres & recentiores in Belgio collectæ, Tom. V. p. 321 sq. VI. p. 534 sq. VII. p. 645 sq.; en Codex, hvoraf Acta S. Ansveri meddeeltes i den Venetianske Udg. af Acta Sanctorum 4. Juli p. 104;

theket ved de særegne Bind, prydede med det gottorpske Vaaben paa Siden (r).

Den næste Acqvisition var Samlingen af de gramske Haandskrifter. Grams efterladte Bibliothek bestod, uagtet det ikke var bleven skaanet i Ildebranden 1728, af meer end 20000 Bind, meest henhørende til Historie, Theologie og Philologie; i det hele et Mindesmærke om dets Eiers polyhistoriske Lærdom. Med den ædleste Forekommenhed havde han i levende Live holdt det aabent for sine lærde Venner og Klienter (s); men ved Testamente var det bestemt til efter hans Død at bortsælges ved Auktion. Denne begyndte over de trykte Bøger i Slutningen af 1748 og skal være gaaet i 21000 Rigsdaler (t); Bibliotheket kjøbte kun for 385 Rdlr. Haandskrifterne skulde have været solgte ved en følgende Auktion, men efter Møllmanns Forslag bleve de 1752 kjøbte til Bibliotheket for 500 Rigsdaler (u). De bestode af 299 Nummere, meest nor-

---

et Haandskrift til Nordstrands Historie, hvoraf nogle Excerpter ere meddeelte i Suhms Saml. til den danske Historie II. 2. S. 193; og maaskee flere.

r) Topogr. økonom. Lommebog over Abhyns Mærkværdigheder. 1794. S. 97. En mærkelig Samling af Blomstertegninger paa Pergament i 4 Foliobind, har ogsaa tilhørt det gott. Bibliothek l. c. S. 88.

s) S. Dedic. foran C. L. *Scheidii* Disp. de Buccellariis, Hafn. 1745. Fortges. Nachr. vom Zustande d. Wissensch. in Dännemark. II. S. 181.

t) Ifølge Hamburg. Berichte von gel. Sachen. 1749. S. 328. Katalogen forfattet af Langebek med en Fortale af ham, indeholder 3440 No. i Fol., 6520 i Qv., 11337 i mindre Format; i alt 21297 No.

u) I et Forslag Langebek indgav til Kongen strax efter Grams Død angaaende dennes lærde Efterladenskab,

disse Sager, men ogsaa nogle til den klassiske og Middelalderens Literatur, af Gram for største Deel kjøbte efter Rostgaard, Danneskjold og Bibliothekaren J. C. Wolfen. Blandt de vigtigste kan maaskee nævnes en Afskrift af O. Sperlings antiquariske Collectanea i 11 Foliobind tilligemed flere Sperlingiana, nogle af Philologen Zach. Lunds Arbeider og en stor Samling af fremmede Lærdes Breve.

Etatsraad Niels Foss til Juellund, Præses i Underadmiralitets-Retten, efterlod sig et Bibliothek af meer end 11000 Bind, hveriblandt den fuldstændigste Samling til dansk Literatur, der, Resens tabte Samling undtagen, indtil den Tid havde eksisteret (v). Efter hans Død 1761 blev det bortsolgt ved offentlig Auktion (x), og paa denne kjøbtes,

---

yttrede han det Ønske, at hans Udarbeidelser, Udkast, Excerpter og Korrespondence paa en eller anden Maade maatte komme til at tilhøre det Offentlige.

v) I Dedic. til Foss af F. J. V. Dauws "Hør, Du Danske Mand," Kbhvn 1741, omtales hans "meget anseelige Samling af danske Sager, og det saavel af trykte, som især haandskrevne." Holberg benyttede disse Haandskrivter ved sin Danmarks Historie.

x) Bibl. *Fossiana* s. Cat. librorum tam editorum qvam manuscriptorum, ad Philologiam & Antiqvitates, imprimis vero ad *historiam patriæ* pertinentium, maximam partim nitidissima & qvam vocant ligatura anglica compactorum etc. Havn. 1761. 8. 682 Pagg. Den indeholder i alt 11491 Bind og gik i 11049 Rdlr. I offentlige Blade karakteriseredes dette Bibliothek paa følgende Maade: "Det som giver det fremfor andre Fortrin og Anseelse, er den store Mængde af Skrifter til Fædrelandets Historie, som bestaaer deels udi trykte Bøger og deriblandt mangfoldige gamle og rare Piecer, deels udi skjønne MSkter, som største Delen med den sal. Mands egen Haand meget net og accurat ere co-

efter kongelig Resolution, en betydelig Deel nordiske Bøger og Haandskrifter til Beløb af 1012 Rigsdaler. Haandskrifterne udmærke sig ved deres nitide Skrift, og alle de Fossiske Exemplarer ere ved deres solide og ziirlige Franskbind med Vaabenet paa Ryggen endnu en Prydelse for Bibliotheket (y).

At Møllmanns Forestilling angaaende disse to betydelige Kjøb saa let fandt Indgang, kan for en stor Deel vel tilskrives den Interesse, som for al Videnskabelighed, saa især for den nordiske Historie, der alt fra Ungdommen af udmærkede Frederik V. (z). Det var denne videnskabelige Sands, underholdt ved en Minister som Bernstorff og en Fortrolig som Moltke, der fremkaldte den berømte Reise til Orienten, hvorved ogsaa Bibliotheket berigedes med omtrent 150 hebraiske, arabiske og persiske Haandskrifter, som ifølge de Reisendes Instrux, der under visse Betingelser paabød

---

pierede, deels ogsaa i den rare Samling af Stridskrifter, Deductioner, Manifester, Tractater rc. som vel ikke paa eet Sted kunde findes Lige til. Den sal. Mands Curiositet og Ombyggelighed for sine Bøger er Publico saa vel bekjendt, at ingen kan tvivle om, det jo den hele Samling er overmaade vel conditioneret, indvendig de bedste Exemplarer og udvendig næsten alle i nye engelske Bind." Berlings Avis 1752. No. 10. Blandt Sjeldenhederne var ogsaa det uniqve Exemplar af Waterretten 1546, som Luxdorph kjøbte, efter hvem det kom til det kgl. Bibl. Luxdorphiana S. 261.

y) Molbechs Efterretning S. 9. Erichsens Udsigt S. 10.

z) Dedicat. foran Pontoppidans Dänische Reformationshistorie (1734) og foran Sammes Gesta ac vestigia Danorum (1740). I Langebeks Videnskabernes Haab under Frid. V. (1747) roses "den besynderlige Flid, som H. M. paa den nordiske Historie og sine egne Landes Kundskab stedse haver anvendt."

dem saadant Indkjøb, efterhaanden bleve kjøbte og hjemsendte (x). Den hele Reise havde vakt store Forventninger og at de nævnte Skatte maae have gjordt en ikke liden Opsigt, kan sees deraf at offentlige Blade, som ellers aldrig pleiede at tage Notice af Bibliothekets Anliggender, anmeldte denne Nyhed saaledes: "De, største Deel paa Pergament, haandskrevne Bøgers Tal er 150. Deriblandt findes otte hebraiske Bibler, deels af Ælde noget mutilerede, men dog alle i nogen Maade tjenlige til Criticorum Diemærke, fornemmelig et Exemplar, som af adskillige Egenskaber holdes for at være henved tusinde Aar gammel, følgeli-

x) Ifølge Instruxen af 15. Dec. 1760, §. 11. (i Michaelis Fragen an einige gelehrte Männer) maatte de kjøbe Manuskripter til en vis Summa, hvorved de ei saa meget skulde see paa deres Skjønhed og Kostbarhed, som Brugbarhed og Alder; ei Alkoraner eller megen Poesie, men især til Naturhistorie, Geographie og Historie samt Codices af Bibelen og gamle arabiske Bibelversioner. Af medicinske Mskter skulde de især søge saadanne, som omhandlede Kopper, (Koppeindpodningen var faae Aar tilforn begyndt i Danmark; dette Aar var Kronprindsen bleven indpodet), og af skrevne Lexica saadanne som ei vare brugte af Golius og Giggeius. Alle Mskter skulde sendes til det kgl. Bibl. under A. G. Moltkes Adresse. Nogle interessante Anmærkninger af J. C. Kall til dette Sted i Instruxen findes i Michaelis Briefwechsel herausg. von Buhle I. S. 451 fg. hvor der ved denne Leilighed klages over at de ostindiske Missionærer, fra hvem nogle malebariske Mskter paa Palmblade haves paa Bibl. skulde have sendt de rareste og bedste af deres Opdagelser til Halle. I v. Havens Breve til Bernstorf sammesteds II. S. 38. 69. 73. 78. 91 findes ogsaa gode Oplysninger om enkelte af de hjemsendte Mskter, deres Priser m. m.

gen det allerældste i Europa saavidt man veed (ö). De fleste ere arabiske, og blandt disse en rar Commentarius over Alkoranen (a)."

3.

Foruden disse Samlinger, der ved tilfældige Omstændigheder bleve Bibliotheket til Deel, savnede det i den største Deel af disse tre Decennier hverken Acqvisitioner fra inden- og udenlandske Auktioner, eller Supplering af den nyere Literatur, og ved Regjeringens splendide Rundhed med Hensyn til alt hvad der kunde fremme videnskabelige Foretagender og Indretninger, vilde hiin Forøgelse have været betydeligere, dersom Financerne havde været istand til at yde en varigere og rigere Understøttelse, og dersom ikke det kongelige Haandbibliothek mere og mere havde hævet sig ved Siden af dets ældre Søster. Men for ret at kunne vurdere saavel Bibliothekets Fremskridt som Bibliothekarens Virksom-

ö) I Bibl. Mskr.-Katalog antages det tilskrevne Aaretal, som fører til denne utroelige Alder, for urigtigt.

a) Berlings Avis 1764 No. 75. Af samme Blad No. 48 hensættes her følgende Anmeldelse af en Auktion over orientalske Haandskrivter: "Torsdagen d. 26. Juli bliver en rar Samling af Manuskripter offentlig bortsolgt udi Hr. Ackermanns Boghandlers Huus, bestaaende af orientalske udi følgende Sprog, nemlig: arabiske, syriske, tyrkiske, persianiske og tartariske, fast alle meget antiqves og vel conditionerede; ligeledes de rareste Bøger som i Constantinopel ere trykkede forinden det bekjendte Trykkeries Undergang, videre en Deel ældgamle Manuskripter paa Pergament med mangfoldige Zirater af blank og mat Guld, samt den hvide Farve kaldet Camajen, som alle ere af de forliiste Kunster." Hvem mon denne, som det synes, betydelige Samling kan have tilhørt?

hed i denne Henseende, er det nødvendigt først at kaste et Blik paa dets financielle Stilling, hvorover der nu begynder at opgaae os et noget klarere Lys end hidtil.

Under den hele foregaaende Tid have vi bemærket, at Bibliotheket ingensinde havde nogen fast Fond, men at dets Foresatte Tid efter anden maatte udvirke hos Regjeringen de fornødne Summer, det være sig til Forøgelse med nye Litteratur eller til Indkjøb paa Auktioner, og at disse Summer da, efter Financernes Leilighed og Vedkommendes Stemning, have været lettere eller vanskeligere at erholde (b). Hvormegen Ulempe hermed maae have været forbunden, er let at indsee, og allerede Wolfen klagede derover som over en betydelig Hindring for Bibliothekets Fremvext. I de første Aar af Møllmanns Bestyrelse herskede de samme Grundsætninger. Den 6te December, efterat han havde tiltraadt den, fik han gjennem A. G. Moltke kongelig Tilladelse til at kjøbe for 3 á 400 Rigsdaler Bøger og næste 12te Januar 1749 til at kjøbe for 427 Rigsdaler. Angaaende Grams og Fosses Auktioner maatte han hvergang gjøre særskilt Indstilling og indtil 1753 synes Bibliothekets Tilvext af nye Literatur i det Hele ei at have været betydelig. At see dets Forøgelse mindre afhængig af udvortes Forhold var derfor et Ønske som nødvendigen maatte opstaae hos enhver Bibliothekar, men hvis Opfyldelse Omstændighederne hidtil havde hindret. Nu derimod lykkedes det tildeels; Møllmann androg i en Memorial af 18de April 1754 om en fast aarlig Fond for Bibliotheket, og under 21de Mai næstfølgende meddeelte Moltke ham kongelig Re-

b) "La bibliotheque n'a d'autre fonds que la liberalité du Roi." *Lettres sur le Dannemarc.* II. p. 69.

solution, at en saadan, stor 1000 Rigsdaler, var Bibliotheket tillagt. Vel indskrænkedes denne saa fordeelagtige Bestemmelse paa flere Maader. Først faldt en kgl. Resolution af 6te Juli samme Aar, ifølge hvilken, efter Møllmanns Memorial, af Partikular-Kassen for det første, det er: for een Gang, skulde udbetales 1000 Rigsdaler til Bøgers Anskaffelse. Siden, da Bibliothekaren for Aarene 1754 og 55 indleverede Bogregninger til Beløb af 2003 Rigsdaler 3 ß, lod Kongen i den Anledning gjøre Forespørgsel, og paa hiins Erklæring i et Brev af 2den April 1756, at det var skeet ifølge Moltkes ovennævnte Meddelelse om en aarlig Fond af 1000 Rigsdaler, der for to Aar udgjorde 2000, resolverede H. M. den 27de April 1756 at hine 2003 Rigsdl. 3 ß vel skulde betales, men at de stipulerede 1000 Rigsdl. aarlig kuns skulde finde Sted i sex Aar, indtil 1761 inclusive. Møllmann holdt sig denne Bestemmelse saa efterrettelig som muligt; hans Regninger beløb sig for de sex Aar ialt til 6009 Rigsdaler. Men imidlertid havde Bibliothekets Financer dog gjort et mægtigt Skridt fremad, især da der foruden denne temporaire Fond til samme Tid aabnedes en anden, omtrent lige saa rig, Hjelpekilde. En fransk Boghandler i Kjøbenhavn Cl. Philibert ansøgte og erholdt nemlig flere Gange kongelig Tilladelse til at levere Bøger efter Bibliothekarens Bestilling og for bestemte Summer. Saaledes fik han den 17de November 1755 Tilladelse til at levere aarlig Bøger for 1000 Rigsdaler, og hans indgivne Regninger fra 1758 til 1763 beløb sig til 5330 Rigsdaler. Siden blev det under 3die October 1763 bestemt at ham i sex Aar maatte aarligen afkjøbes for 2000 Rigsdaler, deels til det kongelige Bibliothek, deels til Kronprindsen, da han ellers ikke kunde fortsætte sit

Trykkerie og Handel. Imidlertid havde dog saadanne extraordinaire Bestemmelser til Fordeel for Bibliotheket, forenede med Statsudgivternes betydelige Forøgelse i dette Mellemrum (c) den Virkning, at hiin aarlige Fond ophørte, da med A. 1761 de sex Aar vare forløbne. Neppe havde derfor Christian den Syvende besteget Thronen, før Møllman, hvem den unge Konges Interesse for Videnskaberne ikke kunde være ubekjendt (d), paa ny indkom med Ansøgning om en aarlig Fond, og søgte tillige at vinde (uden Tvivl) A. G. Moltke for Bibliothekets Interesse ved en Skrivelse af 1ste Mai 1766, som her meddeles efter hans egenhændige Udkast, men uden Udskrift:

"P. M.!

Til at vedligeholde det kongelige Bibliothek i sin Lustre, udkrævedes en aarlig Fond for at continuere og supplere samme med de nødvendigste af deels endnu manglende, deels ny udkommende anseelige Værker og nyttige Skrifter. Ingen kunde være bedre overbeviist derom, end Deres høigrevelige Excellence og Deres bekjendte Nidkiærhed til, endogsaa herudi at befordre Fædrelandets Fremtarv formaaede Viden-

c) I Begyndelsen af Frid. Vtes Regjering begyndte Financerne at forbedre sig, men i hans senere Aar voxte Statsgjelden betydeligt. Noget om Aarsagerne dertil s. Büschings Mag. für die neue Hist. und Geographie VI. S. 290; Caspari's Urkunden. I. Vorr. S. XIII; Suhms Udtog (1813) S. 177. 181; (H. J. Birchs) Aarsagerne til Danmarks Aftagelse i Velstand, 1790 S. 6.

d) Hvorfor han ogsaa paa sin Udenlandsreise flittig besøgte Bibliothekerne; Wadskiær Aula erudit. Septentr. p. 52; jfr. Nye danske Mag. IV. S. 36.

stabernes Opelstere, Kong Friderich V. hulløvlig Ihukommelse til den Ende 1000 Rigsdaler for det første udi sex Aar, allernaadigst at bestemme. Bibliotheket haver mærkeligen vunden derved; og da endog Fremmede af den allerførste Rang fandt sig besøiede Tid efter anden selv over Taffelet at tale derom: saa var det saa godt som afgjort, at den allerhøistsalige Herre vistnok havde prolongeret bemeldte Anordning, dersom Døden ikke havde forhindret det. Haabet oplives igjen ved vores nuregjerende livsalige Kong Christian den Syvendes Bevaagenhed til at stadfæste og fremme alle hans Hr. Faders høipriselige Indretninger: og da Deres høigrevelige Excellence ved Deres høiformaaende Intercession er redebond til at besørge samme Fond igjen sat paa en fast Fod; saa bliver inter vissere end at Deres store Fortjenester endogsaa om Eruditionen, derved blive des kjendeligere, ikke allene for nærværende Tid, men ogsaa hos de sildigste Efterkommere."

Paa dette Andragende fulgte Resolutionen af 24de Mai, der fra Aarets Begyndelse bestemte det halve af hvad Møllmann havde forlangt eller 500 Rigsdaler aarlig for Bibliotheket i sex Aar, nemlig til Aaret 1771 inclusive. Aaret efter blev ved Reskript af 31te December 1772 (e),

e) Formodentlig i Anledning af et Reskr. af s. D. ang. de Udgifter der for Fremtiden skulde sortere under det kgl. Particulairkammer og hvorledes disse igjen skulde hæves af Rentekammeret. Af en officiel Forestilling dat. 4. Febr. 1772 sees at Particulairkammeret eller Particulaircassen, (jfr. Authentische Aktenstücke zur Statistik d. dän. St. S. 3-4. Büschings Magazin XIV. S. 51. fg.), hvis Alder synes at stige op over Souverainiteten, og hvortil alt den Tid Øresundstold var henlagt, fik, efter hiin Periode de nordenfieldske

rimeligviis eengang for alle bestemt den Summa 700 Rigsdaler for Bibliotheket, men 22de Januari 1774 faldt kongelig Resolution, "at af den til Bibliothekerne (det kongelige og Haandbibliotheket?) udsatte Fonds fra dette Aars Begyndelse maatte henlægges 700 Rigsdaler aarlig til det store Bibliothek (f) og at disse Penge maatte udbetales paa Møllmanns Assignation." Dette communiceredes Bibliothekarin fra Particulair-Kammeret, og tillige, at disse 700 Rigsdaler ikke vedkom de 999 Rigsdaler, som endnu resterede af de for de afvigte Aar til Bibliotheket udsatte Fonds. Nu først kunde Bibliothekets Financer siges at være komne paa en reglementeret Fod og denne gunstige Bestemmelse kan vel ligesaameget tilskrives det Guldbergske Ministeriums Agt for videnskabelige Indretninger som Finantsreformen fra A. 1772 af (g). Profts Boghandling havde nu

---

Tolbindtrader og visse Revenuer af Staden Altona. I Decenniet 1758-67 udgjordte dets aarlige Indtægter efter et Middeltal noget over 460,000 Rdlr. Skjøndt under Frederik V. af denne Kasse adskillige offentlige Indretninger og Foretagender bleve understøttede, Videnskaber og Kunster opmuntrede, Fabriker ophjulpne ꝛc. befandt den sig dog ved Christian d. VIIdes Thronbestigelse i en blomstrende Forfatning, men maatte ogsaa i Aarene 1766-67 afgive betydeligt, saavel af sin Beholdning som af sine Indtægter til Stats-Gjeldens Afbetaling. Dette var da uden Tvivl Aarsagen til Indskrænkningen ved den omtalte Resol. 24. Mai 1766.

f) Maaskee den første Gang at denne Benævnelse officielt forekommer.

g) Om disse s. d'Yves: Geh. Hof- und Staats-Gesch. S. 20 fg. og de anførte Authentische Aktenstücke (uden al Tvivl af den samme Marqv. d'Yves) S. 7. fg.

snaet Leverance til Bibliotheket, og for Aarene 1775-77 beløb dens Regninger sig til 2310 Rigsdaler (h).

4.

Denne paa Aktstykker grundede Fremstilling af Bibliothekets financielle Tilstand i de tredive Aar Møllmann bestyrede det, viser os hvorledes hans Virksomhed maatte være indskrænket, ei blot ved Mangel af en tilstrækkelig og varig Fond, men og ved den ham stundom paalagde Forpligtelse, at modtage hvad en enkelt Boghandler kunde og vilde levere. Den, Møllmann af flere tillagte Efterladenhed i Anskaffelse af ny Literatur (i) bliver altsaa deels ubeviislig deels undskyldelig, og hans Bestræbelser for at udvirke en fast aarlig Fond, som tilsidst ogsaa lykkedes ham, bør altid henregnes ham til en sand Fortjeneste. At den nyere Literaturs Anskaffelse, under saadanne Omstændigheder, ei altid kunde gaae frem efter en fast Plan, stundom endog maatte synes at standse, er begribeligt. Saaledes savnede Eftermanden ved sin Tiltrædelse især nyere Værker i Naturhistorien og de skjønne Konster, Landkarter m. m., men fandt sig igjen bedre tilfredsstillet i den nyere historiske Literatur f. Ex. Italiens og Engellands, hvilke sidste Møllmann selv havde forskreven fra London.

I de første Aar kjøbtes der Bøger paa betydelige udenlandske Auktioner f. Ex. 1749 paa Jac. Chions i Haag, 1750 paa Grev Wassenaers sammesteds, 1751 paa den Ram-

h) Bogbinderregningerne fra 1756-75 beløb sig til 1219 Rdlr.

i) *Suhm* Essai sur l'etat present des sciences dans le Dannemarc p. 11. Nyerups Brev til J. F. W. Schlegel S. 12. Molbechs Efterr. S. 11.

bouilletske (?) Auktion og 1762-63 paa den Richeyske i Hamborg. Ogsaa kjøbtes til samme Tid paa indenlandske Bogauktioner, ikke blot efter Gram og Fosſ, men ogsaa 1750 paa Grev Christ. Lerkes, riig paa italiensk og spansk Literatur, paa hvilken enkelte vigtige Haandskriftet bleve Bibliotheket til Deel (k); ligesom og 1759 efter Geheimeraad Berkentin (l). Derimod vides ikke at der kjøbtes noget efter Dr. Med. og Professor Jens Fosſ, hvis medicinske og naturhistoriske Bibliothek eengang ansaaes for her at være uden Lige (m), og hvoraf 6500 Bind bortsolgtes ved Auktion 1756; eller efter den reformeerte Præst J. L. Stubenrauch, hvis, især paa theologiske Sjeldenheder rige Bogsamling, deels i hans levende Live (1769) deels efter hans Død bortsolgtes (1777). Heller ikke synes Bibliothekets Manuskript-Samling at have erholdt nogen Forøgelse efter Bisſop P. Hersleb, hvis, 1758 bortauktionerede Bogsamling indeholdt foruden 80 danske og norske Original-Dokumenter tillige 428 Haandskrifter, hvoriblandt mange af Vigtighed for den danske Kirkehistorie; eller 1759 efter det sjellandske Kleresies Forfatter Præsten D. G. Zwergius, som efterlod sig 149 haandskrevne Bind med allehaande Acta publica, Breve, Domme, Vers og deslige til den danske, især nyere Historie; eller af Procansler E. Pontoppidans Samling af omtrent 250 Nummere meest til den dansk-norske

k) Blandt hvilke en Perg. Kodex af Bibelen paa Latin og en dito af Korpus Juris; Erichsens Udsigt S. 13. 59.

l) Det Berkentinske Bibliothek stod aabent for Lærde, s. Fortges. Nachr. vom Zustande d. Wissensch. in Dännemark II. S. 183 og Dedicat. foran H. Mossins moralske Cosmologie 1ste St.

m) *Thura* Idea. p. 174. 232.

Topographie og Historie; eller af den betydelige Samling som 1764 bortsolgtes efter Geheimeraad W. A. Osten til den danske og norske Adels Historie og Statistik. Vist er det og, at Klevenfeldts og Langebeks Auktioner, der indfaldt i Møllmanns sidste Leveaar (begge 1777), med de vigtige Samlinger af gammel dansk Literatur og af nordiske Haandskrifter, aldeles forsømtes (n). Men da Thott, Suhm og Hjelmstjerne ikke lode disse Leiligheder gaae ubenyttede forbi, har en gunstig Skjebne i den følgende Tid ført det Vigtigste af hine adsplittede Skatte til Bibliotheket. Middelbar gjennem de samme Veie er uden Tvivl et og andet af tre i dette Tidsrum bortsolgte Bog- og Haandskrift-Samlinger, der havde tilhørt de lærdeste Kjendere af den flesvig-holsteenske Historie, nemlig Etatsraad Reinboths i Slesvig 1751 (o), den kielske Professor A. H. Lakmanns 1755 (p) og Kirkeraad J. F. Noodts i Slesvig 1757, ligeledes kommet hertil (q).

I Henseende til Bibliothekets Forøgelse med nye indenlandsk Literatur var Forordningen af 20. April 1732 gjeldende som almindelig Lov. Ved Reskr. af 10de Sept.

---

n) Klevenfeldts Bibliothek indeholdt tillige over 550 haandskrevne Nummere, Langebeks 986.

o) Katalogen indeholder 250 Haandskrifter, meest til Hertugdømmernes Historie og Topographie, hvoriblandt noget af de vigtigste uden Tvivl er No. 4-8 Fol. Reinboths vidtløftige Apparat til Cypræi annales Episcoporum Slesvicensium.

p) Ogsaa her forekomme 250 haandskrevne Nummere, meest flesvig-holstenske Sager; hans Samlinger til den holstenske Adelshistorie kom til Glykstad; Efterr. om nye Bøger og lærde Sager 1756. 1. S. 57.

q) 1760 overlod Frid. V. 70 af Christ. IVdes originale Haandbreve til Bibliotheket. Om nogle Mskter som den

1756 (r) blev befalet, at af de tre Exemplarer, som af alle i Kjøbenhavn trykte Bøger skulde leveres til Bibliotheket, eet skulde afgives til det kongelige Kabinets Bibliothek (Haandbibliotheket). At det altid var vanskeligt at hævde de Rettigheder, disse Lovbestemmelser hjemlede Bibliotheket, har baade foregaaende og efterfølgende Tiders Erfaring tilstrækkelig lagt for Dagen, men til ingen Tid synes hine Rettigheder dog mere at være blevne krænkede, end i det sidste Decennium af dette Tidsrum, da de fleste kjøbenhavnske Bogtrykkere slet intet leverede (s).

Ingen Auktion over Doubletter holdtes i dette Tidsrum. Endeel vare i Begyndelsen af Fred. d. Vtes Regjering afgivne til Sorøe Akademie; 1754 blev Resten indlemmet i Haandbibliotheket.

5.

Antages end for afgjort hvad Møllmann engang skal have yttret for sin Eftermand Schlegel, at Bibliotheket

---

lybekske Syndikus Dreier skal have solgt til Bibliotheket, vides intet nærmere. Hvor urigtigt Begreb man dengang ellers gjorde sig om hvad der egentlig egnede sig for Bibliotheket, kan sees deraf, at M. Moths danske Lexikon som 1753 af Arvingerne blev solgt til Kongen, blev bestemt til at henlægges i Geheime-Arkivet, naar det af Langebek var bleven benyttet, i Stedet for i det kgl. Bibliothek, der havde været et mere passende Sted, som Langebek selv foreslog, og hvortil det ogsaa siden kom.

r) Som ei paaberaaber sig hiin Fd. af 1732 men Reskr. 14. Dec. 1753 der dog egentlig kan udstrækker hiin Forordnings Virkende ogsaa til Univ. Bibliotheket.

s) Nyerups Brev til Schlegel S. 13. Bidrag til Riegels's Spørgsmaal og Tvivl i Anl. af Jansens Beskr. S. 11. Offentlig og sagtmodig Konference etc. S. 8. Seidelins Læsendes Aarbog. 1800. S. 117.

under han's Bestyrelse var voxet til det dobbelte (t), og tages end billigt Hensyn til de anførte Omstændigheder, der gjorde enkelte Anomalier ved dets Forøgelse uundgaaelige, saa synes det dog tillige unægteligt at der, hvad Vedligeholdelse af dets Orden samt regelmæssig Indbinding og Opstilling af dets Tilvæxt angik, vel kunde føres grundet Anke mod Bestyrelsen (u); gjaldt nu end denne Anke meest Møllmanns senere Leveaar, da Alder og Svaghed paa en Maade kunde undskylde ham (v), saa bliver dog Savnet af en Katalog, eller blot af en Fortsættelse af den af ham selv i Grams Tid begyndte, knap begribelig, mindre undskyldelig (x). Forsaavidt een duelig Amanuensis havde kundet raade Bod paa denne Mangel, da var den lærde akademiske Veteran Christ. Brandt, tilforn Famulus ved Universitetsbibliotheket, ansat

t) Dette stemmer ogsaa nogenlunde overeens med de løse Angivelser i trykte Værker. Ved Møllmanns Tiltrædelse skal der have været 60-70,000 Bind; *Thurahs* Hafn. hod. p. I *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Iugler I. (1754) og i Journal étranger 1755. Mai, p. 12-19 angives det til over 70,000. I *Lettres sur le Dannemarc* (1764) T. II: p. 58. nævnes over 80,000 Bind. I Haubers Beschr. von Kopenhagen (1770) S. 40, og *Suhm* Essai (1771) p. 11. siges det at have udgjordt henimod 100,000 Bind.

u) Fra 1756-75 udgjordte Bogbinderregningerne 1219 Rdlr. eller omtrent 60 Rdlr. for hvert Aar. Schlegel klagede over at Indbindingen i de sidste 10 Aar var bleven forsømt; jfr. Nyerups Brev. S. 15.

v) Suhms saml. Skr. X. S. 43. Schlegel tilskriver Mangelen af et Arbeidsværelse med Kakkelovn for en stor Deel Bibliothekets Forfald.

x) Nyerups Brev S. 16. I *Struvii* bibl. I. p. 367 bebudes det som mueligt, at Møllman vilde udgive en Katalog i det ringeste over Bibliothekets Mßter.

i denne Egenskab fra A. 1762 af, og oppebar derfor de tre Kommunitet-Koster eller 104 Rigsdaler, som fra gammel Tid vare henlagte til en Bibliotheks Famulus (y). Men rigtig nok synes hans Virksomhed ved Bibliotheket kun at have været indskrænket, da han ikke skal have staaet i god Forstaaelse med Møllmann (z); desuden havde der vel været Arbeide nok for to Amanuenses (æ).

At Prof. Design. J. H. Schlegel i Aaret 1770 fik Succession som Bibliothekar og Historiograph naar Møllmann engang ved Døden afgik (ö), virkede intet til Gavn for Bibliothekets Bestyrelse, da han først efter en speciel Ansøgning af 2den Februar 1775 fik nærmere Adgang dertil, og selv da var ham, efter hans egen Yttring, "vel den partikulaire Brug af Bibliotheket forundet, men Opsynet over samme endnu ei anbetroet." Blandt de Savn derved, som han nu af egen Erfaring lærte at kjende, var den af

---

y) Rskr. 18. Mart. 1748, bekræftet ved Comm. Fundatsen 25. Jun. 1777 § 21.; jfr. Kbhvns lærde Efterr. 1785. S. 677.

z) Nyerups Brev til Schlegel S. 14. Brandts udbredte literariske Kundskaber og Duelighed omtales i Fortalen til hans Katalog 1784.

æ) *Suhm* Essai p. 14.

ö) Schlegels Betragtninger over Journaler S. 178. Hans Bestalling er dateret d. 28. Sept. 1770. I Anledning af den under Struensees Ministerium paatænkte Universitetsforandring, foreslog baade Gunnerus og Hjelmstjerne, at i Stedet for Schlegel, som man ønskede et Professorat i den alminbelige Historie, Langebek maatte erholde Succession ved Bibliotheket; Suhms Levnet ved Nyerup S. 105. Nyerups Univers. Annaler S. 386.

Plads een af de væsentligste (a), og det var hans første Fortjeneste af Bibliotheket, at han, for at afhjelpe hint Savn, foranledigede følgende kongelige Kommissorium dateret Christiansborg d. 27de Mai 1775 til Etatsraaderne Møllmann og Langebek, Professor Harsdorf og ham selv:

"Da H. M. Kongen veed, at der paa det kongelige Bibliothek er saa lidet Rum, at Bøgerne hverken alle kan opsættes eller den fornødne Orden og Anstændighed vedligeholdes; saa er det Allerhøistsammes Villie, at De nu i denne milde Aarsens Tid træde tilsammen, for at overlægge, hvorledes bedre Plads kunde vindes, og da indkomme derom til H. M. med Deres allerunderdanigste Betænkning og Forslag, da det er Kongens naadigste Hensigt at gjøre dette gode Bibliothek herefter mere nyttigt for det Almindelige."

Friderich.

Fra dette Kommissorium kan man regne den uafbrudte Række af kongelige Foranstaltninger til Bibliotheklokalets Udvidelse, og overhoved til Bibliothekets hensigtsmæssigere Indretning, som naae lige til vore Dage. For øvrigt udrettede Kommissionen, især ved Møllmanns Ulyst og Skrøbelighed, intet (b), og dens vigtigste Resultat blev et senere approberet Forslag til Anbringelse af nye Reoler og Forhøielse af de gamle. De Ideer til Bibliothekets Regeneration, som Schlegel meddeelte i et eget Udkast, f. Ex. at det skulde aabnes til offentligt Brug, at der skulde forfattes forskjellige

---

a) Alt 1768 beklagede en svensk Reisende, at den store Bibliotheksal ei kunde rumme alle Bøgerne; Alg. Bibl. Tidningar om lærda Saker. 1768. S. 182.

b) Der holdtes kun to Møder, ved hvilke ingen Protokol førtes.

Kataloger o. s. v., mødte naturligviis Vanskeligheder saalænge Møllmann levede; først efter hans Død kunde der tænkes paa deres Udførelse.

6.

Naar A. Høier i Aaret 1721 frimodigen yttrede Ønsket om en friere Adgang til Bibliotheket for Videnskabsmænd, var det dengang, som længe efter, kun en Røst der raabte i Ørken. Men ved den høiere Anskuelse af Videnskabernes Forhold til Staten og den Overbeviisning om deres Værd for det Almindelige, som meer og meer begyndte at udbrede sig ved Bernstorfs og Moltkes Iver og Opmærksomhed for alt, hvad der kunde bidrage til at udbrede Glands om Thronen, kan det ikke undre os at finde Forslag gjorte og Indretninger paatænkte, som tilsigtede intet mindre end en saadan velgjørende Forandring af Bibliothekets Bestemmelse. Hvad der i den Anledning vides at være foregaaet, bestaaer først i tvende uden Navn og Aarstal forfattede Betænkninger, een paa Fransk og een paa Tydsk. Hiin skyldes uden Tvivl den ved sin Danmarks Historie, og Mercure danois bekjendte Schweitzer Mallet, fra 1752 til 62 Professor i den franske Litteratur og Kronprindsens Lærer i det franske Sprog. Bibliotheket karakteriseres her i Almindelighed saaledes: "La Bibliotheque royale de Copenhaque doit être comptée sans contredit au nombre des plus belles de l'Europe. Si les livres de ce siecle, ne s'y trouvent pas dans la même abondance que ceux du siecle passé, elle a diverses richesses qui compensent ce defaut facile à reparer." Efterat have oplyst Nytten for Videnskaberne af store Bibliothekers Offentlighed, især ved Fremstilling af det kongelige Bibliothek i Paris, som blandt andet ogsaa bidra-

ger til at trække mange fremmede Lærde derhen, nævner han nogle af de der, med Hensyn til Bibliothekets Brug fulgte Forholdsregler, som her kunde blive at anvende. Blandt disse ere da at Pariser-Bibliotheket til visse Tider om Ugen staaer aabent, at Flere derved ere ansatte, og at man, for at faae Bøger hjem, behøver en udtrykkelig Tilladelse af Intendant de la Bibliotheque. Den Indvending, at der i Kjøbenhavn kun behøvede at være eet offentlig Bibliothek, nemlig Universitetets, besvares saaledes: Une bibliotheque seule ouverte n'est rien pour la capitale d'un Royaume; les Etudians seuls de l'Université sont censés employer et les bibliothecaires et les livres; cette bibliotheque n'est jusqu'ici que mediocre (c); enfin puisque la Bibliotheque est déja formée, puisque ses augustes fondateurs ont assigné à son accroissement des fonds considerables (?); Pourquoi la laisseroit-on dans l'état d'obscurité ou d'inutilité où elle languit? Pourquoi ne s'en serviroit-on pas comme d'un moyen pour faire revivre le gout des lettres et des sciences. Y-a-t-il un moyen plus simple de produire cette heureuse revolution si propre à illustrer le regne d'un grand Roi, et à couronner dignement les efforts de Mécènes qui protégent les Muses à son exemple."

Den tydske Erklæring, uden Tvivl af den ædle og fortjente Hofpræst J. A. Cramer, er meget kort og foreslaaer blot at Bibliotheket skulde være aabent to Gange ugenligt tre á fire Timer, at Ingen maatte laane Bøger hjem paa

---

c) Denne Dom om Univers. Bibliotheket var man endnu 1773 nær ved at underskrive; Nyerups Univs. Annaler S. 409.

schriebenen Zettel, worauf der Nahme des Buchs und desjenigen der es sich ausbittet, angeführet werden, erhalten.

6) Keinem soll erlaubt seyn ein Buch länger als 4 Wochen bey sich zu behalten; demjenigen der solches in dieser gesetzten Zeit wiederum zurück zu liefern versäumet, oder der solches verdorben wieder giebt, soll inskünftige kein Buch wieder ausgeliehen, sondern auf dem dazu erhaltenen Zettel die Ursache, warum das Buch verweigert wird, aufgezeichnet, dem (e). — — — — — zu dessen Benachrichtigung zugesandt, und desselben weitere Verfügung abgewartet werden.

7) Ein jeder der die Erlaubnis hat, ein Buch mit nach Hause zu nehmen, soll nicht allein gehalten seyn obgedachte schriftliche Vergünstigung dem Bibliothecario einzuliefern, sondern auch noch über dem in ein eigenes dazu eingerichtetes Buch (so beständig öffentlich auf den Tisch zu eines jeden Nachsicht, ob und wie lange ein Buch schon ausgeliehen worden) seinen Nahmen, den Nahmen des Buchs, und den Tag wann er es empfangen, eigenhändig schreiben, oder falls er es unter seiner Hand abholen läst, durch den Bevollmächtigten schreiben lassen, und bey Zurücklieferung wiederum den Tag der Ablieferung unter des Ueberlieferers eigenhändiger Unterschrift in Gegenwart des Bibliothecarii oder eines der Unterbibliothecarien abschreiben, da sonst in

---

de l'inspection ou Direction générale de la Bibliotheque;" men der er slaaet en Streg derover.

e) Nemlig den hvis Navn ligeledes ovenfor stod in Blanco, og blev udfyldt med Moltkes.

Ermangelung dieser Vorsicht und Ordnung er ohne alle Einwendung für das ihm geliehene Buch beständig haftet.

8) Der Katalogus der Bibliothek soll in den gesetzten Stunden zu eines jeden Einsicht auf einem der Tische liegen; und haben die Bibliothecarii dahin zu sehen, daß die im Katalog aufgezeichneten und von den Anwesenden verlangten Bücher so fort und auf das allerwillfährigste gereichet werden. Auch müsten selbige, da sie Gelegenheit haben sich täglich die Bibliothek zu Nuze zu machen, in diesen den Gelehrten uberhaupt gewidmeten Stunden, denen, die sich daselbst einfinden, selbst diejenige Bücher nicht vorenthalten, welche sie, falls sie nicht gefordert wären, vor sich selbst zu brauchen willens gewesen.

9) Soll es des Bibliothecarii eigenem Gutbefinden überlassen seyn, wem er Manuskripta, verbothene Bücher, und kostbare Werke reichen lassen und ob oder wie lange? er solche um darin zu lesen, sie abzuschreiben, zu excerpiren, oder darin zu blättern, geben will.

10) Und da es dem Hrn Justitsrath Møllmann, als pro tempore einigem Bibliothecario einestheils zu mühsam werden möchte, während der Zeit, da die Bibliothek eröfnet und besuchet wird, auf alle Vorfälle ein wachsahmes Auge zu haben, die verlangte Bücher den Anwesenden zu reichen und selbige wieder an Ort und Stelle zu setzen; andern Theils auch bey ihm vorfallenden Verhinderung die Bibliothek verschlossen bleiben, und der Nuzen, den Ihro Maj. der König bey dieser Einrichtung sich vorgesetzet, nicht erhalten würde: So haben Allerhöchstdieselben annoch außer ihm 2 Unterbibliothecarios zu ernennen allergnädigst beschlossen, welche dann nebst Ihm, dem Bibliothecario J. R. Møll-

mann, an ernannten Tagen und zu den gesetzten Stunden, sich auf der Bibliothek einzufinden, schuldig und gehalten seyn sollen. Falls aber einer der ermeldeten Unterbibliothecarien zugestossener Krankheit oder aufgetragener Geschäfte halber zu erscheinen nicht im Stande wäre, soll er es vorhero und bey Zeiten dem Bibliothecario wissen lassen. Endlich soll auch ihm, dem Bibliothecario, erlaubt seyn, einen der alhier Studirenden, in welchem er ein sicheres Vertrauen setzt, zu wählen, und selbigen nach vorhergegangener Einwilligung ***** zur Hülfe anzunehmen und in der Bibliothek mit zu gebrauchen."

Mod Aanden i dette Udkast og de her fastsatte Bestemmelser for Bibliothekets Brug, kan i det Hele intet betydeligt erindres; en og anden Betingelse, f. Ex. at Bibliothekaren selv ingen Bog turde tage hjem til sig uden Bibliothek-Chefens Tilladelse, og at Meddelelsen af Haandskrifter og forbudne Bøger beroede paa Bibliothekarens eget Godtbefindende røber en vis pedantisk Engstelighed, som man maae holde Tiden tilgode. Tidsrummet for disse Forhandlinger kan med temmelig Sikkerhed sættes imellem 1755, da Møllmann blev Justitsraad og 1762, da Mallet forlod Danmark. Hvad der egentlig har hindret en Indretning, hvis heldbringende Følger Videnskaberne vilde have kommet til at høste 40 Aar tidligere, en Indretning, for hvilken Videnskabers og Konsters Beskytter, Frederik den femtes Fortrolige A. G. Moltke selv synes at have interesseret sig, fra at komme istand, vides ikke. Ingensteds, saavidt mig er bekjendt, omtales dette Forehavende, men vist er det, at den offentlige Stemme, gjennem agtværdige Organer, baade her og i Udlandet, ønskede en saadan Bestemmelse af Biblio-

thekel (f), skjøndt det varede længe før den kongelige Hensigt, at gjøre det mere nyttigt for Publikum officielt blev kundgjort (ved Kommissorium af 27de Mai 1775), og endnu længer før den blev opnaaet. At Møllmann selv, ifølge sine Grundsætninger og sin Anskuelse af Sagen, ikke kan have medvirket synderligt til Udførelsen af en saadan Plan, lader sig let begribe. Vel maa man ikke glemme at han var bunden ved en Instrux, at Bibliotheket var en kongelig Eiendom, hvis Døre intet alminheligt Kongebud endnu havde aabnet (g), men Grams Exempel havde dog viist, at en Bibliothekar kunde forene Opfyldelsen af sin Embedspligt med hjelpsom Velvillie mod Videnskabernes Dyrkere. Vist er det derimod, at Møllmann med altfor megen Strænghed vaagede over den ham betroede Skat (h). Naar Schlegel,

f) *Gesneri* narr. de statu præsenti rei literariæ in Dania (1761) p. 42. *Lettres sur le Dannemarc*. II. p. 69: "La Bibliotheque n'est par ouverte, comme il seroit à souhaiter dans des jours marqués, mais elle l'est toujours pour les etrangers curieux;" *Suhm* Essai p. 13: "La bibl. du Roi devroit — être publique." I et Brev fra en svensk Reisende 1773 i Samlaren S. 202 siges: "Det kongl. danska Bibliotheket, ehuru talrikt ok godt, är dock et dödt Verk." Samme Aar yttrede H. Treschow i en Erklæring til Kancelliet (Nyerups Univers. Annaler S. 410): "Nær havde jeg til Videnskabernes Tarv fordristet mig til at gjøre det Ønske, at H. Maj. vilde gjøre sit eget store og prægtige Bibliothek offentligt for alle."

g) Suhms s. Skr. X. S. 43.

h) I Begyndelsen synes han at have været mere villig (jfr. *Seelen* Memorabilia Flensburg p. 254), men med Alderen blev han vanskeligere. Derfor omtaler Hjelmstjerne det som en Skam, "at en Draco incubus skulde gjemme Noglen til dette saa herlige Bibliothek,

mann, an ernannten Tagen und zu den gesetzten Stunden, sich auf der Bibliothek einzufinden, schuldig und gehalten seyn sollen. Falls aber einer der ermeldeten Unterbibliothecarien zugestossener Krankheit oder aufgetragener Geschäfte halber zu erscheinen nicht im Stande wäre, soll er es vorhero und bey Zeiten dem Bibliothecario wissen lassen. Endlich soll auch ihm, dem Bibliothecario, erlaubt seyn, einen der alhier Studirenden, in welchem er ein sicheres Vertrauen setzt, zu wählen, und selbigen nach vorhergegangener Einwilligung ***** zur Hülfe anzunehmen und in der Bibliothek mit zu gebrauchen."

Mod Aanden i dette Udkast og de her fastsatte Bestemmelser for Bibliothekets Brug, kan i det Hele intet betydeligt erindres; en og anden Betingelse, f. Ex. at Bibliothekaren selv ingen Bog turde tage hjem til sig uden Bibliothek-Chefens Tilladelse, og at Meddelelsen af Haandskrifter og forbudne Bøger beroede paa Bibliothekarens eget Godtbefindende røber en vis pedantisk Ængstelighed, som man maae holde Tiden tilgode. Tidsrummet for disse Forhandlinger kan med temmelig Sikkerhed sættes imellem 1755, da Møllmann blev Justitsraad og 1762, da Mallet forlod Danmark. Hvad der egentlig har hindret en Indretning, hvis heldbringende Følger Videnskaberne vilde have kommet til at høste 40 Aar tidligere, en Indretning, for hvilken Videnskabers og Konsters Beskytter, Frederik den femtes Fortrolige A. G. Moltke selv synes at have interesseret sig, fra at komme istand, vides ikke. Ingensteds, saavidt mig er bekjendt, omtales dette Forehavende, men vist er det, at den offentlige Stemme, gjennem agtværdige Organer, baade her og i Udlandet, ønskede en saadan Bestemmelse af Biblio-

theket (f), skjøndt det varede længe før den kongelige Hensigt, at gjøre det mere nyttigt for Publikum officielt blev kundgjort (ved Kommissorium af 27de Mai 1775), og endnu længer før den blev opnaaet. At Møllmann selv, ifølge sine Grundsætninger og sin Anskuelse af Sagen, ikke kan have medvirket synderligt til Udførelsen af en saadan Plan, lader sig let begribe. Vel maa man ikke glemme at han var bunden ved en Instrux, at Bibliotheket var en kongelig Eiendom, hvis Døre intet almindeligt Kongebud endnu havde aabnet (g), men Grams Exempel havde dog viist, at en Bibliothekar kunde forene Opfyldelsen af sin Embedspligt med hjelpsom Velvillie mod Videnskabernes Dyrkere. Vist er det derimod, at Møllmann med altfor megen Strænghed vaagede over den ham betroede Skat (h). Naar Schlegel,

---

f) *Gesneri* narr. de statu præsenti rei literariæ in Dania (1761) p. 42. *Lettres sur le Dannemarc.* II. p. 59: "La Bibliotheque n'est par ouverte, comme il seroit à souhaiter dans des jours marqués, mais elle l'est toujours pour les etrangers curieux;" *Suhm* Essai p. 13: "La bibl. du Roi devroit — être publique." I et Brev fra en svensk Reisende 1773 i Samlaren S. 202 figes: "Det kongl. danska Bibliotheket, ehuru talrikt ok godt, år dock et dödt Verk." Samme Aar yttrede H. Treschow i en Erklæring til Kancelliet (Nyerups Univers. Annaler S. 410): "Nær havde jeg til Videnskabernes Tarv fordristet mig til at gjøre det Ønske, at H. Maj. vilde gjøre sit eget store og prægtige Bibliothek offentligt for alle."

g) Suhms s. Skr. X. S. 43.

h) I Begyndelsen synes han at have været mere villig (jfr. *Seelen* Memorabilia Flensburg p. 254), men med Alderen blev han vanskeligere. Derfor omtaler Hjelmstjerne det som en Skam, "at en Draco incubus skulde gjemme Nøglen til dette saa herlige Bibliothek,

feildet i det ringeste med Hensyn til een Mand, der paa flere Steder fremstilles som et Exempel paa den inhumane Strenghed, hvormed danske Lærde fjernedes fra Bibliotheket, nemlig Langebek. Man har nemlig forsikkret, at han efter Grams Død ei havde havt sin Fod paa Bibliotheket før den 24de Junii 1775, faae Uger før sin Død, da han fulgtes derop med Schlegel, som nylig havde faaet Nøglen dertil, og viste sig meget rørt ved, efter saa lang Tids Forløb, atter at betræde det ham saa kjære Sted (p). Dette maa uden al Tvivl grunde sig paa en Misforstaaelse; thi da den i Langebeks Boe nedsatte literaire Kommission, bestaaende af Carstens, Suhm, Temler, Erichsen og Schøning under 15de Mai 1776 tilskrev Møllmann om en Kiste, hvori nogle af Gram til Slanges Christ. d. 4des Historie laante Dokumenter skulde være bevarede, og som formodedes hensat paa Bibliotheket, gav denne følgende Erklæring:

"Jeg haver den Ære at forsikkre, at afgangne Etatsraad Langebek aldrig haver havt Rettighed til nogen Kiste, hverken udi eller udenfor det kongelige Bibliothek, i al den Tid samme har været under min Opsigt, ikke heller haver han nogensinde talt med mig om noget deslige, ikke engang, naar han Tid efter anden med mig sammesteds indfandt sig, for at eftersee, hvad der kunde være tjenligt til at oplyse de ideligen under Hænder havende Arbeider til Fædrenelandets Histories Forfremmelse."

---

den Henseende. Det fulgte af sig selv, at det genealogisk-heraldiske Selskab ved sit Patent af 14. Jan. 1777 ogsaa fik Adgang til det kongel. Bibliothek. Adelslexicon I. Fort. S. X

p) Nyerups Brev til Schlegel S. 9. Molbechs Efterretninger S. 12. Schlegel selv siger det udtrykkelig paa et Sted i sine Forslag angaaende Bibliotheket.

At Møllmann her skulde have foregivet noget mod bedre Vidende, giver hans, blandt hans Samtidige for øvrigt, hæderligt bekjendte Karakter ingen Grund til at antage, saameget mindre, som andre Data lader os formode at det virkelig forholdt sig saa. Nogle Aar efter Grams Død omtaler nemlig Langebek selv sin Adgang til det kongelige Bibliothek (q), og til Udgaven af Scriptores erholdt han Manuskripter derfra til Afskrivt (r).

7.

Møllmanns Forsømmelse af den ham paaliggende Pligt, at meddele den lærde Verden noget om eller af de Skatte, der i 30 Aar vare betroede hans Varetægt, var at tilskrive hans afgjordte Ulyst til alt Forfatterskab. En fuldstændig Efterretning om Bibliotheket, en kritisk Fortegnelse over dets Haandskrifter bebudedes fra hans Haand, mere maaskee som noget der var at ønske end at vente (s). End ikke i de blandt hans faae Arbeider, hvor Leilighed dertil gaves (t), nævnes, mindre beskrives noget af Bibliothekets Haandskrifter eller trykte Sjeldenheder, og man skulde næsten troe, at hans egen Ligegyldighed i denne Henseende maae have været en medvirkende Aarsag til den Utjenstagtighed, han i Almin-

q) Langebekiana ved Nyerup S. 48. 52.

r) *Scr. rer. Dan.* IV. p. 27.

s) *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Jugler I. p. 367.

t) I hans ei uvigtige *Spicilegium Antiqvitatum patriae* hvoraf 5 Partikler udkom som Disputatser 1753-65 har han benyttet adskillige Haandskrifter, men intet af det kgl. Bibliotheks, uden maaskee (p. 117) Krabbes tydske Oversættelse af Jydske Lov, hvoraf han meddeler Dedikationen til Chr. III., og ligeledes Sanctuarium Birgerianum.

villighed skal have viist mod Lærde, som kunde og vilde bruge disse Bibliothekets Skatte (u). Hvad der altsaa under hans Bestyrelse af Bibliotheket er offentliggjort eller i udgivne Skrifter benyttet, kan vel kun for en liden Deel regnes ham til Fortjeneste.

I Aaret 1764 underrettede Bernstorf Engellænderen Kennicott, der i adskillige Aar havde arbeidet paa en kritisk Udgave af Bibelen, om at der, blandt de af det danske Reiseselskab fra Orienten hjemsendte Haandskrifter, befandt sig syv hebraiske Codices, af hvilke Varianter stode ham til Tjeneste. Efter hans Ønske bleve disse kollationerede under Opsyn af Orientalisten J. C. Kall samt Theologerne Kramer, Holm og Rosenstand-Goiske, af hvilke den Første selv har meddeelt en kritisk Beskrivelse over dem (v). Foruden Varianterne bleve de syv Codices selv, tilligemed en ottende der fra ældre Tider opbevaredes i Bibliotheket, oversendte til Engelland, for at Kennicott, efter egen Undersøgelse, kunde dømme om deres Alder og Beskaffenhed; en Opmærksomhed som han selv omtaler med skyldig Erkjendtlighed (x). En

u) I Pontoppidans Instrux som Procantsler (Nye Saml. til d. danske Hist. IV. 2. S. 26) paalagdes ham aarlig at besørge nogle af de gamle Manuskripter, som enten ved A. Magnæi eller andres Donationer vare tilovers paa Univ. Bibliotheket, ved Trykken publicerede. Men at der paa lignende Maade aldrig tænktes paa det kongl. Bibl. Manuskripter, kan for en stor Deel vel tilskrives Mollmann.

v) Univ. Program 1. Aug. 1766, aftrykt i Lærde Efterretninger 1769 No. 25; jfr. Schlegel oratio in mem. *P. Holmii* p. 26.

x) Kritisk Journal 1768 S. 398, hvor Bernstorfs Brev til K. findes; jfr. Michaelis Briefwechsel II. S. 197. Kennicott Diss. gener. i 2den D. af hans Bibelværk p.

Frugt af den orientalske Reise var ogsaa den persiske Regent Nadir Schahs Historie, hvoraf Niebuhr i Schiraz havde faaet en Afskrift (y), der under Christian den Syvendes Ophold i Engelland 1768 blev overdraget den siden saa berømte Orientalist W. Jones til Udgivelse; skjøndt denne, ved den Hurtighed, hvormed Arbeidet paaskyndedes, ikke kunde give det den Fuldendelse han selv ønskede (z). Det er allerede bemærket, at Kofod Anker til sin danske Lovhistorie benyttede de i det kongelige Bibliothek befindtlige Codices af gamle danske Love, som dengang dog hverken i Mængde eller Vigtighed kunde maale sig med Universitets-Bibliothekets Samling; ligesom og Langebek i sine Scriptores rerum danicarum, hvoraf 4 Dele udkom i dette Tidsrum (1772-76) meddeelte tre af Bibliothekets vigtige Haandskrifter, nemlig i tredie Deel

---

63. 65; hvor tillige p. 85-86 en kritisk Fortegnelse over de 8 Codices haves; *Rossi* Variæ Lectiones V. Test. Vol. I. p. LXVIII.

y) Niebuhrs Reisebeschreibung. II. S. 94.

z) Den udkom under følgende Titel: Histoire de Nader Chah, connu sous le nom de Thamas Kuli Khan, traduite d'un *Manuscrit persan* par ordre de Sa Maj. *le Roi de Dannemark*, par Mr. Iones. Partie 1-11. Londres 1770 4to. En nye Udgave udkom London 1790, og desuden i 5te D. af den Londonske Udgave af the Works of *W. Iones*. Til Værkets Historie er noget meddeelt af Niebuhr (hvem W. Jones slet ikke omtalte i sin Udg.) i Kritisk Journal 1771. No. 29; jfr. Memoirs of the life of *W. Iones* by Lord Teignmouth. p. 39-42. 81. Til den tydske Oversættelse som udkom i Greifswalde 1773, har Niebuhr føiet nogle historiske Efterretninger om Landets Skjebne efter Nadir Schahs Død, som han havde samlet i Persien; Kielerblätter III. 1. H. S. 33. Den persiske Original opbevares endnu paa Bibliotheket.

de islandske Annales regii, og i fjerde Deel den yngre liber daticus Lundensis, og liber donationum mon: Sorensis (æ).

Endelig fortjener det og at erindres, at i Møllmanns sidste Levedage en Mand fremstod, som bebudede en nye Udgave af T. Brahes Observationer, men dog ligesaalidet bragte denne i Stand, som et hundrede Aar tilforn, R. Bartholin. Denne Mand var Justitsraad Christen Hee Hvass, fra 1772 Inspekteur og Hoved-Kasserer ved det danske Theater (ö). Han indgav i Anledning af sit Forehavende, under 24de December 1777, følgende Ansøgning, som maaskee meddeler den eneste authentiske Oplysning om et ellers lidet bekjendt literarisk Forehavende:

"I mange Aar har jeg arbeidet paa en Udgave af den berømmelige T. Brahes samtlige Værker, og haaber endelig at see samme begyndt i Engelland, saasnart de endnu manglende Materialier ere bragte i Orden, uden hvilke den betydeligste Deel af hans Skrifter, nemlig Observationes Astronomicæ, vilde blive ligesaa uefterrettelige, som de i Aaret 1672 efter K. Ferdinandi 3tii Befaling under Navn af historia cælestis udgivne, hvori feile ikke allene de Tychoniske Observationer indtil 1581 inclusive, saavelsom hele Aaret 1593, men de øvrige ere endog fulde af utallige Vildfarelser. Da der nu findes i D. K. M. Bibliothek Tychonis originale Autographa fra 1563 til 1601, bestaaende

æ) Denne var fra Sorøe-Akademie bleven udlaant til Gram, med hvis Manuskripter den siden kom til det kgl. Bibliothek.

ö) Forekommer paa Stamtavlen i Giesslings Jubellærere III. 1. S. 241. Var nok den samme der reiste udenlands med Bernt Anker og hans Brødre, Iris 1793. IV. S. 12. Efter Universitetsjournalen 1. S. 155. skal han i Anledning af sin Plan, have gjort en Reise til Paris (maaskee i A. 1781, s. Berlings Avis 1781. No. 97) og beholdt en Deel af sin Løn i Pension.

af 7 Folianter, 2 Qvarter og 1 Octavbind, af hvilke Prof. Bartholin for mere end 100 Aar siden havde begyndt at rette og forbedre ovenmeldte historia cælestis, fordrister jeg mig allerunderdanigst at ansøge om disse Brahiske Haandskrifters Laan tilligemed Bartholins Udtog, om noget af det sidste maatte være tilstede. Jeg forsikkrer paa det høitideligste at denne Skat ikke skal komme i andre Hænder, men blive bevaret med al optænkelig Forsigtighed, og til den Ende udbedes allerunderdanigst ikkun eet Bind af Gangen, imod mit Beviis til Bibliothekaren. Denne kongelige Naade vil allene sætte mig i Stand til at bringe vor store danske Mands Fortjenester i sit fulde Lys; men Umage og Bekostning derpaa anseer jeg som en Vinding i Henseende til Fædrenelandets Ære."

De Brahiske Haandskrifter bleve ham efter Ønske meddeelte, men næste Aar efter Møllmanns Død tilbageleverede, og det hele Foretagende synes, som flere lignende i vort Fædreneland, at have standset i Begyndelsen (a).

a) Følgende hidhørende Notice forekommer i Neues Allg. Intelligenzblatt für Litt. u. Kunst, zu Leipz. Litt. Zeitung 1804, 10 St.: "In Passy (bey Paris) privatisirt ein Däne, Namens Hvass, der ein Autographum von Tycho Brahe besitzt. Er versichert, dieses Werk sey für die Wissenschaften sehr wichtig. Hr. Lalande hatte seinen Vater oft gebeten, es ihm auf einige Zeit zu leihen; allein da dieser immer die Absicht hatte, es einst herauszugeben, so lehnte er das Lalandische Ansuchen immer ab. Seitdem kam die Revolution, an Herausgabe von Werken dieser Art war nicht mehr zu denken, und Hr. Hvass der Vater, starb; der Sohn wurde, falls ein deutscher Buchhändler einige billige Anträge machte, sich gern mit ihm in Unterhandlungen einlassen." Hvori har egentlig dette Brahiske Autograph bestaaet og hvor er det siden afblevet?

V.

Bibliotheket under J. H. Schlegels og J. Erichsens Bestyrelse (1778-87).

I.

Begge disse Mænds bibliothekariske Virksomhed stod i et saa nøie indbyrdes Sammenhæng, at den vanskelig kan adskilles og derfor her fremstilles i et Afsnit. Deres Embedstid indbefattede knap 10 Aar; de af Schlegel for Bibliothekets Tarv og Fremvæxt lagte Planer overlodes Erichsen til Udførelse, og den under hiin begyndte Bibliothek-Kommissions Forretninger bleve først sluttede under hans Eftermand. I det Hele kan dette Decennium af Bibliothekets Historie betragtes som Morgenrøden, der forkyndte den sig nærmende klare Dag.

Ved Møllmanns Død d. 25de Julii 1778 blev Schlegel, som siden 1770 havde havt Succession, virkelig Bibliothekar, med en Gage, for dette Embede og Historiograph-Posten, af 500 Rigsdaler. Ifølge hans Kjendskab til Bibliothekets Tilstand havde han alt 1775 troet det nødvendigt at foreslaae en Kommission til dets Overlevering, bestaaende af Suhm, Kofod Anker, Langebek og Erichsen;

hvorpaa dog ikke var at tænke saalænge Møllmann levede. Men neppe var denne død, før Schlegel, der ikke uden formelig Overlevering vilde modtage Bibliotheket, anholdt om Nedsættelse af en saadan kongelig Kommission, og under 12de August 1778 udgik da følgende kongelige Kommissorium:

"Chr. VII. &c. Vor synderlige Gunst tilforn. Eftersom Os elsk. Justitsraad og Professor J. H. Schlegel, som nu ved Etatsraad B. Møllmanns Død d. 25de Juli næst afvigt, er bleven Vores Bibliothekarius og Historiographus, udi indkommen Memorial allerunderdanigst har anholdt om Vores allernaadigste Befaling og Forskrift, hvad for nærværende Tid i Hensyn til bemeldte afgangne Etatsraad Møllmanns Stervboe maatte være at iagttage, da, foruden at Nøglerne til Vores Bibliothek, Manuskript- Kobberstik- og andre Skabe have været i hans Gjemme, skal der ogsaa være stor Grund til at formode, at mange Bøger og Manuskripter, Vores Bibliothek tilhørende, fra mange Aar siden, maae ligge blandt hans egne Bøger og Sager; hvortil kommer at Bibliotheket ikke findes i den bedste Orden, eller med fuldstændige og efterrettelige Catalogis forsynet, saa at Supplikanten let kunde blive ansvarlig til de forekommende Mangler, hvorudi han dog ingen Skyld havde, da han nu først skal tiltræde Opsynet med Vores Bibliothek; desaarsag han dertil allerunderdanigst haver begjert, at Vi ville udnævne en Kommission, i hvis Overværelse han kunde imodtage Bibliotheket. Thi er, i Anledning af saadan Justitsraad Schlegels Ansøgning, hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I rette Eders Leilighed efter udi en Kommission at sammentræde, for med bemeldte Justitsraad Schlegel ikke allene at eftersee Bibliothekets Bøger og Manuskripter, men og for paa Vore Vegne at eftersee, hvad Os til-

hørende kunde findes i afgangne Etatsr. Møllmanns Gjemme, saavel imellem hans Bøger som Papirer; derefter I Eder allerunderdanigst have at rette, og vente Vi Os af Eder Vore gode Mænd al den Nidkjærhed, som denne Sag udfordrer; befalendes Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Fredensborg d. 12te August 1778. Under Vores kongelige Haand og Signet.

Christian Rex.

O. Thott.

Luxdorph. P. Aagaard.

Luxdorph, Suhm, Schøning og General-Administratoren ved Lottoet Kapitain Joh. Reinholt Grube bleve Medlemmerne af denne Kommission, som siden under 12te April 1780 Konferentsraad Nielsen, Etatsraad Mahling, Prof. Theol. C. F. Hornemann og Sognepræsten ved Trinitatis Kirke (siden Biskop i Thronhjem) Doctor Schønheyder fik Befaling at tiltræde. Den holdt sin første Samling d. 27de August 1778 og fortsatte sin Revision af de trykte Bøger og Haandskrifterne een eller flere Gange ugentlig, saalænge Aarstiden tillod det, indtil Udgangen af 1780. Dens Arbeider gik ud paa at forfatte en ordentlig Designation over Haandskrifterne, dengang henved 3000 Nummere, hvorved blandt Kommissarierne især Grube viste sig virksom; konferere med ældre Kataloger og Regninger Bøgerne selv, hvoraf de dog kun fik gjennemgaaet Foliantern, som udgjorde 15000; og endelig opskrive Inkrementerne, samt besørge de endnu henliggende raae Materier indbundne (b). Men alle

b) Om den Uorden i hvilken Bibliotheket dengang befandt sig, og følgelig Nødvendigheden af en saadan Revision s. Nyerups Brev til Schlegel S. 8. Suhm siger el-

disse Arbeider gik kun langsomt fra Haanden, thi ved Kommissionens andet Formaal, Undersøgelsen af Møllmanns Boe, mødte store Vanskeligheder. Det at han, efter Grams Død, modtog Bibliotheket uden ordentlig Overlevering, havde nu til Følge, at Bibliotheks-Kommissionens Arbeider forhaledes i fem Aar, under idelige Kævlerier med hans Arvinger og Hof- og Stads-Rettens Skiftekommission. "Det er os bekiendt," skrev Luxdorph i December 1782 i et Svar til denne, "at Møllmann ingen Rigtighed har fordret efter hans Formand og det er troligt at han vel ikke heller er forsynet med nogen kongel. Bevilling, der fritager ham for Ansvar for hvis der førend hans Tid var foregaaet, hvilken dog, naar den var til, nødvendig indeholdt den Clausul, at han ikke mindre derfor skulde søge at bringe det forbigangne i Rede og Orden. Havde den sal. Mand fra Begyndelsen af nøie iagttaget disse tvende ham altid paaliggende Pligter, havde han i de mange paafølgende Aar fortfaret i det Embede han blev lønnet for, paa samme Maade, saa var det ikke engang gjørligt, at saadanne Fordringer, som nu med Rette er skeet, vilde blive anmeldte."

Den haarde Tone hvori Luxdorph her yttrede sig, havde Vedkommende selv forskyldt. Uagtet en nye kongelig Befaling d. 27de Januari 1781 paalagde Kommissionen snarest muligt at bringe Bibliothekets Fordringer paa Boet i Rigtighed, varede det til 6te Junii 1782, før de møllmannske Bøger og Haandskrifter saavidt vare ordnede og registrerede, at Kommissionen kunde begynde at undersøge hvad deriblandt muligt kunde tilhøre Bibliotheket. Mod den Paastand, den

lers (saml. Skr. X. S. 43) at Uordenen ei var nær saa stor som den udgaves for og egentlig var opkommen i Møllmanns sidste Leveaar.

formerede paa flere Nummere saavel af Bøgerne som Haandskrifterne, nedlagde Boets Kurator adskillige mere eller mindre ugrundede Exceptioner, og foreslog at Kongen skulde kjøbe det hele møllmannske Bibliothek, eller en Deel deraf; hine besvaredes af Luxdorph i ovennævnte Skrivelse til Skifte-Kommissionen, Forslaget henvistes til Bibliotheks-Chefen Grev J. G. Moltke. Endelig, da Kommissionen forgjæves havde anvendt alle muelige Anmodninger, Erindringer, Tilbud og Forslag, for at faae Sagen bragt i Rigtighed, hævedes alle Vanskeligheder ved et kongeligt Reskr. af 19de Marts 1783, der befalede at "i Betragtning af den befundne totale Mangel af Rigtighed paa den Afdødes Side, for det ham havde været betroet under Opsyn og Ansvar", og "da her handledes om offentlige, til Videnskabernes Udbredelse oprettede, Stiftelsers Eiendomme, der altid bør være hellige, skulde de møllmannske Arvingers Mandatarier uværgerlig møde for Kommissionen, for at tage de af den udmærkede Bøger og Manuskripter i Oiesyn, anhøre de Grunde, hvorfor enhver Bog stykviis var udtagen, og dertil give deres Tilsvar, og inden dette skeedte, skulde den forehavende Auktion paa Møllmanns Bøger og Manuskripter aldeles være forbuden at gaae for sig," ligesom og Kommissionen "bemyndigedes til at udtage til Aflevering til Bibliotheket, saavel alt det, som kjendelig saaes eller kunde vides at tilhøre samme, som og det der med Grund kunde formodes at høre derhen og finaliter at decidere, hvad der i den Henseende kunde komme under Quæstion." — Nu udleverede Boet alle de udmærkede Nummere, af hvilke omtrent 40 Haandskrifter og nogle trykte Bøger bleve vindicerede som Bibliothekets Eiendom, og da Kommissionen nu saaledes kunde ansee sine Forretninger, hvad Hovedsagen angik, for

at være tilendebragte, holdt den sin sidste Samling d. 24de April 1783, næsten 5 Aar efter at den var begyndt og indgav under 27de November s. A. en allerunderdanigst Rapport.

2.

Midt under disse lige trættende og nødvendige Arbeider vedblev den første af dette Tidsrums fortjente Bibliothekarer at lægge Planer for Bibliothekets Tarv. Han foretog sig i de 5 Sommermaaneder af 1779, paa kongelig Bekostning, en Reise til Tydskland, deels for at besee de vigtigste Bibliotheker, deels for at indsamle praktiske Kundskaber om Haandskrifters Bedømmelse, Kobberstykker ꝛc. som han kunde behøve i sin nye Stilling (c). Sine, især fra Bibliothekerne i Dresden, Berlin og Wien, hentede Erfaringer, Ideer og Forslag til en hensigtsmæssigere Indretning af Bibliotheket, meddeelte han i en udførlig Forestilling af 4de Februari 1780. — Efter her at have skildret Bibliothekets Tilstand efter Møllmanns Død, saaledes som vi have lært at kjende den, og givet en Udsigt over hvad der indtil Dato, saavel af Kommissionen som af ham selv, var udrettet, forelagde han til høie Vedkommendes Betænkning, "hvad fremdeles maatte skee, for at Bibliotheket virkelig kunde geraade til Videnskabernes Forfremmelse og til Landets Ære." Først og fornemmelig ønskede han da "til Bibliothekets stedsevarende Gavn, til Sikkerhed og Lettelse i sit Embede, at Kongen vilde behage at udnævne til Chef for Bibliotheket en lærd, høi Embedsmand, som tog sig Videnskabernes Opkomst til Hjerte, hvilken umiddelbar for Hans Majestæt kunde og vilde frembringe Bibliothekets Tarv, forklare H. Ms. Villie

---

c) Luxdorphiana S. 497-502.

efter hans allerunderdanigste Forespørgsel i nogenledes magtpaaliggende og tvivlagtige Sager." Med Hensyn til Bibliothekets Forsynelse med fremmed Literatur, fandt han det fornødent ogsaa at bruge udenlandske Boghandlinger, da Prisen hos de indenlandske undertiden faldt høiere end naar Bøgerne toges fra første Haand, og da de vanskeligt kunde skaffe Alt hvad der udkom udenfor Tydskland. Til et særskilt nordisk Bibliothek forekommer her den første Idee. Han ønskede nemlig at Forordningen af 25de April 1732 maatte blive udstrakt til alle danske og norske Stater og Bilande, da hans Hensigt var, "paa et eget Repositorium at gjøre en fuldstændig Samling, i det mindste fra nuværende Tid, af Alt hvad der Aar efter andet tryktes i de danske Stater, som vilde blive nyttigt for at overſee den danske Literatur, og den eneste i sit Slags." — Saavel til at holde Bibliotheket i Orden, som til at tilveiebringe de saa fornødne Kataloger udfordredes et større Personale og et mere udvidet Lokale. Angaaende det almindelige Ønske at Bibliotheket til bestemte Tider maatte staae aabent for det lærde Publikum, yttrede han at det ei vilde være muligt, før det var bragt i fuldkommen Orden, men han haabede dog "i tilkommende Sommer at bringe det saavidt, at det med Anstændighed kunde forevises Fremmede, saa og med nogen Nytte bestemmes til en ugentlig Sammenkomst for en Deel Lærde." Endelig yttrede han og det Forsæt, "naar Tingene vare lidt mere i Orden, at udgive en Efterretning om nogle Manuskripter under Titel Commentarii de bibliotheca Regia, hvormed nogle Bemærkelser, han havde gjort paa Reisen, kunde anbringes."

I Anledning af dette Forslag indgav Erichsen en detailleret Betænkning, hvori han gjennemgik det Post for

Post og tilføiede sine Anmærkninger, der vidne om saa megen Sagkundskab og praktisk Duelighed, at maaskee netop de kunde have banet ham Vei til den Post han kort efter kom til at beklæde. Som en Prøve ville vi her anføre hvad han har om Bibliothekets foreslaaede Offentlighed: "At Bibliotheket skulde blive publique, forstaae i den Grad, at ei allene Lærde som skrive, men og andre Lærdoms og Videnskabers Elskere og Studerende tillodes at benytte sig deraf i behøvende Tilfælde, synes baade dets egen Vigtighed og dets Høilovlige Stifters Diemærke (hvorpaa forrige Tiders Exempler endog vise Prøver) ufeilbarlig at fordre. Men at alle og enhver skulde tillades frie Adgang til det Sted, hvor Bøgerne staae, er slet ikke raadeligt, om disse, som jeg synes at erindre fra den Tid jeg var der, omtrent for 20 Aar siden, ikke ere i lukte Skabe men staae løse. Indretningen maatte altsaa være saa, at der var et eller flere Kammere ved Bibliotheket med Borde, Stole og Skrivertøi, hvor Folk kunde faae til Brug hvad Bøger de behøvede, imod at disse med den Brugendes Navn bleve antegnede i en dertil indrettende Journal og leverede hver Gang naar han gik. Men egentlig Værelse til ugentlig Sammenkomst for visse Lærde, synes her i Staden ikke saa fornødent som i Paris, hvor Mængden er saa stor. Bekjendte Folk, dog ikkun her i Staden, troer jeg maatte og tillades, at faae Bøger tillaans hjem i Huset, imod deres Haand."

Men af alle sine Planer til Bibliothekets Regeneration oplevede Schlegel kun Udførelsen af een, den nemlig at det erholdt en Chef (d). O. H. Guldberg, som han først ønskede

d) Under Gram og Møllmann udfærdigedes kongelige Ordrer, Bibliotheket vedkommende, giennem Oversekreteren i danske Kancellie eller Overhofmarskallen.

dertil, afslog det, og efter Bernstorfs Forslag udnævntes da Grev J. G. Moltke, under hvem vi vilde faae at see næsten alle de schlegelske Ideer, Tid efter anden modnede og iværksatte.

3.

Alt for tidlig for Bibliotheket og for Fædrenelandets Historie døde denne virksomme Lærde og Embedsmand d. 18de October 1780, i en Alder af 54 Aar. Hans Eftermand blev daværende fjerde Deputeret i Rentekammeret, forhen Prof. Juris i Sorøe, Islænderen J. Erichsen, fortjent ved adskillige lærde Arbeider i de nordiske Oldsager og sit Fødelands Statistik (e); men da den efter Møllmanns Død nedsatte Kommission endnu ikke havde faaet Bibliothekets Fordringer i Møllmanns Boe herigtigede, blev han senere (26de Marts 1784) fritaget for alt Ansvar før den Tid, da han var bleven ansat.

Blandt de schlegelske Forslag vare der især tre, hvis Udførelse kunde ansees for nødvendige Betingelser, uden hvilke en hensigtsmæssig Supplering og Vedligeholdelse af Bibliotheket og den tilsigtede Forandring af dets Bestemmelse til Fordeel for det Offentlige, ikke kunde tænkes muelig; nemlig Forøgelse af dets Personale, Udvidelse af dets Lokale, og Reglementering af en, i Forhold til Tiderne, passende aarlig Fond. At nu alle disse Betingelser i Løbet af faae Aar bleve opfyldte, maae man for en stor Deel tilskrive Bibliothekets ædle Chef, Statens og Videnskabernes trofaste Ven, som, veiledet af de virksomme Bibliohekarers Forestillinger, tolkede dets Interesse for Thronen.

Ved det meget Arbeide, der efter Møllmanns Død forefaldt, og den stedse tiltagende Virksomhed, var een Ama-

e) Hans Bestalling er dateret 9. Apr. 1781. Han fik 600 Rdlr. i Gage.

nuensis ikke længer tilstrækkelig. Da derfor den gamle C. Brandt døde 1780, blev ei allene Fuldmægtigen i Kammerarkivet Jonas Broager under 28de Sept. (f) tillige beskikket til Sekretair og Amanuensis, men daværende Studiosus R. Nyerup, hvem Schlegel alt 1778 privat havde antaget til Bibliothekets Tjeneste og ved flere Leiligheder omtaler med de Forhaabninger, han siden i fuldeste Maade har opfyldt, vedblev der sit Arbeide, mod den gamle reglementerede Godtgjørelse af tre Klosterportioner. Broager blev 1784 Underbibliothekar, og Studiosus Frid. Ekkard, som i flere Aar havde været ansat ved det Gøttingske Bibliothek, Amanuensis; 1785 blev Nyerup anden Amanuensis. Kort før denne Tid var ogsaa et fast Bud bleven antaget.

Den uomgjængelig nødvendige Lokal-Udvidelse erholdt Bibliotheket, ved at benytte en mellem Bygningen og Tøihuset beliggende Gang, til Indretning af tvende nye Sale den ene oven over den anden, hver 29 Alen lang, 18 Alen bred og henved 10 Alen høi. Noget over 15,000 Rigsdaler var Overslaget til denne Indretning, som efter Harsdorffs Plan og Regning og under Bygnings-Inspekteur Zubers Opsigt, fuldførtes i Aarene 1781-85. Den øverste af disse Sale bestemtes udelukkende for den nordiske Litteratur. Paa samme Tid blev et Kabinet imellem Bibliotheket og Geheimearkivet, som Kongerne i ældre Tid synes at have havt til Afstrædelse, naar de besøgte Bibliotheket, men senere var skilt derfra, igjen restitueret og indrettet til Opbevaring for Haandskrifterne, der hidtil havde havt en temmelig indskrænket og upassende Plads i otte

f) J. N. Wilse ansøgte 1780 forgjæves om at blive Underbibliothekar: Luxdorphiana. S. 507.

Glasskabe i den store Sal. Et Værelse ved Indgangen til Bibliotheket blev forsynet med Kakkelovn til Brug om Vinteren. Men det vigtigste var dog at Bibliothekets Financer nu kom paa en fast og ordentlig Fod. Fra 1774 bestod dets aarlige Fond, som vi ovenfor have seet af 700 Rigsdaler, der paa Bibliothekarens Anfordring udbetaltes af Partikulairkammeret. Da nu en Kabinets-Ordre af 24de Februar 1781 bestemte, at Partikulair-Kammeret fra 1ste Januar s. A. skulde befries fra alle Udgivter til Bibliotheket, faldt en kongelig Resolution af 26de Marts næstfølgende, at de 591 Rdlr. 1 ß, som Bibliotheket havde tilgode indtil Udgangen af 1780 maatte udbetales, og de fornødne Summer til Indbinding af den store Mængde raae Materier, som henlaae fra Møllmanns Tid og til Indkjøb af manglende Kontinuationer, maatte anvises af Financerne, indtil Omstændighederne engang tillode at der kunde gjøres nærmere Forslag til en bestemt aarlig Fond. Dette var et Slags carte blanche, som ved Bibliothekets daværende Tilstand var nødvendigt, dersom det igjen skulde komme paa Fode. Der udbetaltes nu for Aaret 1781 til Bogkjøb, Indbinding, m. v. 3354 Rigsdaler, for 1782 ligeledes 3549 Rigsdaler, og for 1783, 3627 Rigsdaler. — Da Bibliotheket nu var kommen i en saadan Orden, at Opmærksomheden ene kunde være henvendt paa Litteraturens aarlige Tilvext og man tillige kunde gjøre et Slags Overslag over dets øvrige Fornødenheder, udvirkede Moltke Kabinetsordren af 29de Marts 1784, den sidste blandt hans store Fortjenester af Bibliotheket, hvorved Kongen reglementerede for de næste 10 Aar en aarlig Summa af 3000 Rigsdaler til Bibliothekets Forøgelse og Vedligeholdelse; en Summa som stod i et passeligt Forhold til dets Fornødenhed, til Litteraturens daværende

Tilstand og Statens Kræfter (g), især naar dertil føiedes at Bibliotheket i Aarene 1783 og 1786 holdt Doublet-Auktioner, hvis Beløb for dem begge stort 2085 Rigsdaler ene anvendtes til dets Fornødenhed (h).

4.

Ved saadanne Hjelpekilder kunde Bibliotheket ikke blot holde temmelig Skridt med den udenlandske Litteratur, men og tillige efterhaanden udfylde sine Lakuner i den ældre, og forøge sin Manuskriptsamling ved Indkjøb paa Hovedstadens jevnlige Bogauktioner. Saaledes kjøbtes paa Auktionen 1781 over Konferentsraad F. E. Sevels betydelige Haandskriftsamling af fleer end 1900 Nummere meest til den danske Historie og Lovkyndighed, blandt andet en Pergaments-Codex af Adamus Bremensis, en Ditto af Sachsenspiegel, en Ditto af lybske Ret, nogle gamle danske Love m. m. foruden en Deel trykte Bøger, alt til Beløb af 162 Rigsdaler. Samme Aar kjøbtes en Deel, saavel Bøger som Haandskrifter, af den paa Sjeldenheder saa rige Samling, som Etatsraad Temler efterlod sig; hvoriblandt en latinsk Bibel paa Pergament fra det 13de Aarhundrede og Temlers linquistiske Samlinger især til det slaviske Sprog (i). 1783 kjøb-

---

g) I en Forestilling af Financekollegium om Financernes Tilstand ved Udgangen af 1786, sættes Udgivterne for det kongelige Bibliothek til 4450 Rdr.

h) Ved kgl. Resol. 26. Mart. 1784 blev det bestemt, som en Regel for Fremtiden, at Bibl. Doubletter maatte bortsælges ved offentlig Auktion. Dette var et Tilfælde, hvori man afveg fra Schlegels Plan; han havde foreslaaet, at de skulde deles mellem Kieler-Universitet og Kunstakademiet.

i) Omtalte og beskrevne i Dobrowsky's Reise nach Schweden und Rusland, S. 16 fg.

tes paa Auktionen efter Møllmann saavel Bøger som Haandskrifter, ligeledes 1784 efter den forrige Bibliotheks-Amanuensis C. Brandt og samme Aar paa det hamborgske Domkapitels Auktion (k) omtrent 20 Pergaments-Haandskrifter, hvoriblandt Hieronymi Bibel-Version, skreven 1255 i tre Bind, Codices af Virgil (l), Ovid, Lucan, Juvenal, Priscian, Glosser til Terents m. m. Efter Konsistorialraad Volquarts i Ditmarsken kjøbtes 1785 nogle Haandskrifter til Hertugdømmenes Historie, og samme Aar nogle Codices, hvoriblandt et græsk Martyrologium paa Pergament, to græske Lexica paa Papiir m. m. paa Auktionen efter Dr. Med. Ant. Askew i London (m). I Aaret 1786 forefaldt fem betydelige Bogauktioner i Kjøbenhavn, paa hvilke Bibliotheket gjordte Acqvisitioner, saavel af Bøger, som Haandskrifter; disse vare efter Biskop Harboe (n), Sekretair Hersleb, Pastor Jos. Lork, Etatsraad J. G. Augustinus og Konferentsraad Kofod Anker. Derimod findes intet Spor til, at der 1781 kjøbtes noget efter den forrige Bibliothekar Schlegel, i hvis Katalog forekommer 256 Haandskrifter, hvoriblandt mange af den Afdødes Autographa; lige saa lidet 1783 efter Præsten i Munkebjergbye, N. Albek, (af hvem Worm fik Bidrag

k) Bibliotheca capitularis, s. Apparatus librorum ex omni parte eruditionis in Rev. Capit. Hamburgensi hucusqve asservatorum, jam vero publica auctione distrahendorum. Hamb. 1784. 8.

l) Ere uden Tvivl de to Codd. af denne Auctor der roses i Heynes Virgil ed. 2da Tom. I. Præf. p. LII.

m) Om dette paa græske og romerske Bøger og Manuskripter rige Bibliothek, s. Reiskes Lebensbeschreibung S. 208.

n) Her kjøbtes blandt andet Originalen til Necrologium Ripense, som alt var trykt i 5te D. af *Scr. rer. Dan.*

til sit lærde Lexicon) der efterlod adskilligt til den danske Kirkehistorie og Litterairhistorie, eller efter Skriveren af det genealogisk-heraldiske Selskab Klokker O. Bang; ei heller 1787 paa Auktionen over Justitsraad og Kommiteret i Oekonomie- og Kommerce-Kollegium J. S. Munks temmelig betydelige Samling af dansk Litteratur, hvoriblandt 348 Haandskrifter. Men da Suhm, Uldall og A. Kall paa alle disse Auktioner forøgede deres egne Samlinger, som efterhaanden alle tilhobe indlemmedes i det kongelige Bibliothek, blev hiin Forsømmelse paa en Maade igjen oprettet.

Foruden disse og lignende Forøgelser erholdt Bibliotheket i dette Tidsrum, deels ved Kjøb som skyldtes Regjeringens Rundhed, deels paa andre Maader flere hele Samlinger af betydeligt Omfang og Værd. Ved Kjøb erhvervedes saaledes:

a) Landsdommer C. L. Scherevjens († 1779), Samling af Disputatser, holdte ved Kjøbenhavns Universitet, eller af Danske ved udenlandske Universiteter, der 1781 kjøbtes af Regieringen for 300 Rigsdaler, og 1783 suppleredes med henved 1300 Nummere, som Professor A. Kall overlod (o). Over denne Samling haves en haandskreven Katalog i to Bind.

b) Af Justitsraad og Geheime-Arkivar G. Schønings Excerpter og Kollektanea til Norges Geographie og Historie, som efter en nedsat Kommissions Vurdering kjøbtes ved Resolution af 26de Marts 1781 for 1262 Rigsdaler 2 ß, afgaves det egentlig diplomatiske til Geheimearkivet, men det Øvrige, hvoriblandt det vigtigste vel er 100 tegnede norske Karter

o) *Jugleri* Suppl. & emendationes ad *Struvii* bibl. p. 60.

og hans haandskrevne Reise gjennem Norge, til Bibliotheket (p).

c) Konferentsraad Wasserslebens Samling af fleer end 29,000 Kobberstykker af fremmede Mestere kjøbtes i Begyndelsen af 1783 for 2000 Rigsdaler, som udbetaltes af Fondet ad usus publicos af de 6000 Rigsdaler, der efter kongelig Resolution af 30te April 1781 vare henlagte til Bibliothekchefens Disposition. Efter kongelig Befaling sammentraadte Konferentsraad og Stempelpapiirs-Forvalter Müller, Justitsraad Wiedewelt og nuværende Professor Clemens, ordnede denne Samling efter de forskjellige Skoler og Mestere i 312 større og mindre Bind, og forfattede over den, saavel som over de øvrige i Bibliotheket opbevarede Kobbere, en Designation i 9 Bind. Den ældre Kobber-Samling, bestaaende af 47,228 Blade i 56 Bind er derimod ei saa hensigtsmæssigt ordnet (q).

5.

Da adskillige offentlige Depots vare i Besiddelse af Bøger og Haandskrifter, som i Følge deres Natur bedre egnede sig for Bibliotheket end for de Steder, paa hvilke de, tildeels tilfældigen havde faaet Plads, udvirkede Moltke efter Erichsens Forslag kongelig Resolution, at hine Sager skulde afgives til Bibliotheket. Det var især tre Acqvisitioner, det paa denne Maade kom til at gjøre, fra Rosenborg Slot, det kongelige Haandbibliothek og Geheime-Arkivet.

De første hidrørte fra en Samling af Haandskrifter, der i Aaret 1781 vare opdagede i et gammelt Skab paa Rosen-

p) Jfr. Erichsens Udsigt S. 110.

q) Topographisk og oekonomisk Lommebog over Kjøbhvns Mærkværdigheder S. 88.

borg-Slot og hvoraf 11 Nummere efter Resolution af 27de Novbr. s. A. bleve afleverede til Bibliotheket, bestaaende af Missaler, Bønnebøger som havde tilhørt kongelige Personer og deslige, for det meste Pragtstykker (r).

Det kongelige Haandbibliothek afgav, ifølge Resol. af 5te November 1782, 65 haandskrevne Nummere, meest danske Sager fra den nyere Tid, hvoriblandt Lovkommissionens Forhandlinger under Frederik III. og Christian V. turde være det vigtigste (s). Ønskeligt havde det været, om flere af de Skatte hiin kostbare Samling indsluttede, ved denne Leilighed vare blevne overladte til vort Institut, og saaledes reddede fra Undergang. Desmere turde det her være Stedet at reise denne det kongelige Bibliotheks yngre, kun lidet kiendte og desværre tabte Søster, et Minde.

Den egentlige Stifter af det kongelige Haandbibliothek eller som det og kaldtes Kabinets-Bibliothek var Frederik V. (t). Alt som Kronprinds kundgjorde denne ædle Fyrste sin udmærkede Kjærlighed for Videnskaberne, ogsaa ved at lægge Grund til et privat Bibliothek. "Bøger at handle og omgaaes", skriver Langebek (u), "har stedse været Hans

r) Fortegnelse over dem haves i Kielische Literaturzeitung 1781. S. 766; jfr. Erichsens Udsigt S. 10.

s) Erichsens Udsigt S. 131.

t) De Bøger Christian VI. som Kronprinds havde samlet, skjænkede han til Univers. Bibliotheket: Dänisches Journal. I. S. 571.

u) Videnskabernes Kaab under Frid. V. S. 67. Pontoppidan som i Dedic. foran Gesta & vestigia Danorum (1740) roser Kronprindsens Hengivenhed for Fædrenelandets Historie, nævner ogsaa hans Bibliothek: "In *libraria* tua, cui libenter inhæres, *supellectili*, numero

Majestæt en behagelig Tidsfordriv. Til den Ende har Han, endnu meget ung, begyndt at samle sig et smukt og udvalgt Bibliothek, hvilket ikke har tjent Ham saameget til at forlyste Øinene, som til at vederqvæge Sindet, og til at forøge den Viisdom, som Han nu lader see i alle sine Ord og Gjerninger. Samme sin Bogsamling har Han ei alene ideligen formeret med ny og gode trykte Bøger, men endog prydet med adskillige tildeels rare og gamle Haandskrifter, og føiet dertil.... en skjøn Samling af lærde og berømte Mænds Billeder i Kobber, Skilderier af berømte Mesteres Arbeide, og Tegninger af de fornemste Steder i disse Riger og Lande." Ikke mindre Omhu drog han som Konge for sin Bogsamling, der forøgedes ved Doubletter fra det store Bibliothek, ved Foræringer og ved Kjøb, endog paa udenlandske Auktioner. Christian VII. arvede Haandbibliotheket; hans Udenlandsreise bidrog især til dets Tilvæxt og i Aaret 1777 indtog det fire store Værelser i Slottets nederste Mesanin-Etage, af hvilke eet indeholdt blot historisk Literatur, hvori saavelsom i Mathematik og Naturhistorie der fandtes mange Kostbarheder, foruden en betydelig Kobberstiksamling (v). Ved Foræringer og Prænumerationer vedblev det at voxe, ikke uden Skade for det store Bibliothek, og skjøndt der ved flere Leiligheder afgaves til dette, deels Doubletter, deels saadanne Værker, som her kunde synes mere passende, skal det dog,

---

& nitore conspicua, eminent opera historica, de qvibus augendis & prout tempus fert, legendis, maxime sollicitus videris."

v) Haubers Beschr. d. St. Kopenhagen S. 90. Ved Aaret 1784 skal det have indeholdt omtrent 20,000 Bind; s. en Reise g. Danmark i 1ste D. af *Collection de Voyages faites autour du monde.* Paris.

da det den 26de Februar 1794 maatte dele Kongeborgens Skjæbne, have fyldt otte Værelser. Vel kan man nu ingen ret Idee gjøre sig om dets Beskaffenhed; dog veed man, at det, foruden en Rigdom af Pragtværker og Pragtexemplarer, ogsaa besad mange vigtige Haandskrifter til Fædrenelandets Historie; blandt hvilke kan nævnes den Lerkiske Afskrift af Resens Atlas (x), et gammelt Haandskrift over Christian den Tredies Historie, som benyttedes i Sandvigs Oversættelse af Krags Værk (y), G. C. Frankenaus Samlinger til den danske Adels Historie, og Michelsens Verk om danske Adels-Slægter (z). Haandbibliotheket havde sine særskilte Bibliothekarer, skjøndt det er vanskeligt at bestemme, hvorledes disse ere fulgte efter hinanden. Medens Frederik V. var Kronprinds bestyredes det af H. Henrichsen, siden Hjelmstjerne (æ); senere skal Klopstok, som kom hertil i Aaret 1750, i nogen Tid have været derved (ö). Den første Bibliothekar der udtrykkelig nævnes, var en Justitsraad Frankenau, formodentlig Fred. Christ. Frankenau, en Søn af den ovenanførte genealogiske Samler, men han maa dog kun have været det kort, thi omtrent 1766 fik Christian den Syvendes Lærer, G. Nielsen denne Post. Efter Hof-Revolutio-

---

x) R. Ankers jurid. Skr. II. S. 721. Det var et Exemplar som Geheimeraad og Overceremoniemester Winc. Lerke før 1728 havde ladet afskrive af Originalen paa Univ. Bibliotheket og som hans Søn, General og Overkrigssecretair Gr. Lerke, siden forærede til Frid. V. der tillod Thurah at benytte det ved sit store topographiske Værk.

y) Jfr. 1. D. S. 5.

z) Fort. til Adelslexicon. I. S. XXVII-VIII.

æ) *Wadskiær* Hilaria sorana, fol. d.

ö) *Jugleri* Supplementa. p. 62.

[illegible] d. 17de Januar 1772 anmeldtes i offentlige Blade, at „Conferentsraad Nielsen igjen havde bekommet Opsigt over det kongelige Haandbibliothek, istedetfor Hr. Etatsraad Reverdil." Denne Reverdils Tjeneste ved Haandbibliotheket, hvorom ellers Intet vides (a), maa da falde ind i det korte Tidsrum af hans andet Ophold her, fra Foraaret 1771 til Efteraaret 1772. Den udmærkede danske Literator P. T. Wandal blev 1771 Underbibliothekar derved, og saavel Nielsen som han overlevede dets Undergang.

Den meeste indvortes Værd havde, af alle disse Overdragelser, dog den fra Geheime-Arkivet. Efter Bibliothekchefens Forestilling blev det ved en kongelig Resolution af 26de Marts 1784 bestemt, at ei allene Membranen af de islandske saakaldte Annales regii, som engang, uvist ved hvilken Leilighed, var kommen fra Bibliotheket til Arkivet, igjen skulde restitueres, men og at alt det af Klevenfeldts og Langebeks Samlinger, som ei direkte vedkom det store diplomatiske Verk, dertil skulde afgives. Daværende Geheime-Arkivar Justitsraad Bosses Erklæring af 23de April næstfølgende bevirkede vel en Indskrænkning heri, i det han nemlig godtgjorde, at Klevenfeldts genealogiske Værk og de Langebekske Tegninger af Sigiller m. m. hørte til Diplomatariet (b); hvorimod han fandt det passende, at Langebeks Souverainitets Historie, Apparatet til danske Ordbog, og endelig den store Mængde af Langebekske Excerpter, som dengang alle vare betroede Suhm til Brug ved Fortsættelsen af Scriptores rerum danicarum, bleve afgivne. Paa disse Excerpter nær, som Arki-

a) I det ringeste forekommer intet derom i hans Biographie i Iris og Hebe, 1809, II.

b) Som dog selv, forsaavidt det egentlig vedkom Middelalderen og bestod af nye Afskrivter, havde bedre passet sig for det kgl. Bibl. end for Geheime-Arkivet.

vet efter Suhms Død igjen tog i Besiddelse, blev alt det øvrige, tilligemed Moths og Rostgaards Samlinger til den danske Ordbog, den Abildgaardske Samling af tegnede danske Monumenter (c), Langfeldts Anekdoter til Frederik den Femtes Historie, m. m. efterhaanden indlemmet i Bibliotheket, hvor det for største Deel endnu befinder sig.

Ligesom hine Acqvisitioner meest tjente til at berige Bibliothekets nordiske Manuskriptsamling, saaledes erholdt ogsaa dets orientalske en betydelig Tilvext ved en Samling af 258 persiske og arabiske Haandskrifter, tildeels af historisk og medicinsk Indhold, som Prof. Kratzenstein havde arvet efter Doctor Flor i Ostindien og overdrog d. 30te September 1785 til det kongelige Bibliothek under visse Betingelser, der stode i Forbindelse med hans for Universitetet bestemte Legater til det physikalske Studiums Fremme. Samme Aar blev omtrent ligesaamange persiske og arabiske Haandskrifter som v. Haven havde samlet paa den orientalske Reise, og som hidtil havde henlagt ved Universitetets Museum, afleverede til Bibliotheket.

6.

Men endnu en Samling indlemmedes dette i nærværende Tidsrum, som, hvad enten man henseer til dens absolute Værd, eller til dens relative Værd for vort Bibliothek, tog Rangen fra alle Samlinger, som indtil den Tid havde beriget Bibliotheket. Dvælede vi derfor ved flere end een lignende Berigelse i ældre Tider, er dette en dobbelt Pligt ved den uskatteerlige Gave af Palæotyper og Haandskrifter, som fra det thottske Bibliothek, ifølge den patriotiske Eiers testamentariske Disposition, gik over i det Kongelige.

---

b) Senere ere disse, i Følge kgl. Resol. afleverede til den kgl. Kommission for Oldsagers Opbevaring.

nen d. 17de Januar 1772 anmeldtes i offentlige Blade, at "Konferentsraad Nielsen igjen havde bekommet Opsigt over det kongelige Haandbibliothek, istedetfor Hr. Etatsraad Reverdil." Denne Reverdils Tjeneste ved Haandbibliotheket, hvorom ellers Intet vides (a), maa da falde ind i det korte Tidsrum af hans andet Ophold her, fra Foraaret 1771 til Efteraaret 1772. Den udmærkede danske Literator P. T. Wandal blev 1771 Underbibliothekar derved, og saavel Nielsen som han overlevede dets Undergang.

Den meeste indvortes Værd havde, af alle disse Overdragelser, dog den fra Geheime-Arkivet. Efter Bibliothekchefens Forestilling blev det ved en kongelig Resolution af 26de Marts 1784 bestemt, at ei allene Membranen af de islandske saakaldte Annales regii, som engang, uvist ved hvilken Leilighed, var kommen fra Bibliotheket til Arkivet, igjen skulde restitueres, men og at alt det af Klevenfeldts og Langebeks Samlinger, som ei direkte vedkom det store diplomatiske Verk, dertil skulde afgives. Daværende Geheime-Arkivar Justitsraad Bosses Erklæring af 23de April næstfølgende bevirkede vel en Indskrænkning heri, i det han nemlig godtgjorde, at Klevenfeldts genealogiske Værk og de Langebekske Tegninger af Sigiller m. m. hørte til Diplomatariet (b), hvorimod han fandt det passende, at Langebeks Souverainiteets Historie, Apparatet til danske Ordbog, og endelig den store Mængde af Langebekske Excerpter, som dengang alle vare betroede Suhm til Brug ved Fortsættelsen af Scriptores rerum danicarum, bleve afgivne. Paa disse Excerpter nær, som Arki-

a) I det ringeste forekommer intet derom i hans Biographie i Iris og Hebe, 1809, II.

b) Som dog selv, forsaavidt det egentlig vedkom Middelalderen og bestod af nye Afskrivter, havde bedre passet sig for det kgl. Bibl. end for Geheime-Arkivet.

vet efter Suhms Død igjen tog i Besiddelse, blev alt det øvrige, tilligemed Moths og Rostgaards Samlinger til den danske Ordbog, den Abildgaardske Samling af tegnede danske Monumenter (c), Langfeldts Anekdoter til Frederik den Femtes Historie, m. m. efterhaanden indlemmet i Bibliotheket, hvor det for største Deel endnu befinder sig.

Ligesom hine Acqvisitioner meest tjente til at berige Bibliothekets nordiske Manuskriptsamling, saaledes erholdt ogsaa dets orientalske en betydelig Tilvext ved en Samling af 258 persiske og arabiske Haandskrifter, tildeels af historisk og medicinsk Indhold, som Prof. Kratzenstein havde arvet efter Doctor Flor i Ostindien og overdrog d. 30te September 1785 til det kongelige Bibliothek under visse Betingelser, der stode i Forbindelse med hans for Universitetet bestemte Legater til det physikalske Studiums Fremme. Samme Aar blev omtrent ligesaamange persiske og arabiske Haandskrifter som v. Haven havde samlet paa den orientalske Reise, og som hidtil havde henlagt ved Universitetets Museum, afleverede til Bibliotheket.

6.

Men endnu en Samling indlemmedes dette i nærværende Tidsrum, som, hvad enten man henseer til dens absolute Værd, eller til dens relative Værd for vort Bibliothek, tog Rangen fra alle Samlinger, som indtil den Tid havde beriget Bibliotheket. Dvælede vi derfor ved flere end een lignende Berigelse i ældre Tider, er dette en dobbelt Pligt ved den uskatteerlige Gave af Palæotyper og Haandskrifter, som fra det thottske Bibliothek, ifølge den patriotiske Eiers testamentariske Disposition, gik over i det Kongelige.

b) Senere ere disse, i Følge kgl. Resol. afleverede til den kgl. Kommission for Oldsagers Opbevaring.

Af Naturen ligesaameget som ved Opdragelse begavet med en Tilbøielighed for Videnskaber, der tidlig næredes ved Omgang med Fædrenelandets første Lærde, fattede Otto Thott alt i sin første Ungdom den Idee at samle et stort Bibliothek. Noget over 17 Aar gammel (han var født 1703), kom han til at gjøre en Udenlandsreise, og efterat have studeret to Aar i Halle og Jena, foruden de historiske og politiske Videnskaber, ogsaa Literairhistorien, besøgte han Holland, Engelland og Frankerige, gjorde overalt Bekjendtskab med Lærde og med Bibliotheker, og forsømte ingen Leilighed til at kjøbe sjeldne Bøger og Haandskrifter. I Frankrige især var han i denne Henseende saa heldig, at der endog androges paa, at enkelte Sjeldenheder, som man nødig vilde skulde gaae ud af Landet, selv mod hans Villie skulde afkjøbes ham (d). Vel gik nu denne hele, til Fædrenelandet hjembragte Skat til Grunde i Ildebranden 1728 (e), men han tabte dog ikke Modet til at lægge en nye Grundvold. Et rigt Giftermaal, som han indgik 1732 og stræng Sparsomhed satte ham i Stand til efterhaanden at tilveiebringe hiin overordentlige Bogsamling, mellem hvis Skatte han søgte en gavnlig og hæderlig Adspredelse under et forretningsfuldt, Statens Tjeneste i næsten 60 Aar helliget, Liv. For største Deel opstod dette Bibliothek ved Kjøb paa Auktioner, og neppe forefaldt nogen saadan af Betydenhed, enten her eller i Udlandet, hans sidste Leveaar maaskee undtagne, der jo skaffede det Berigelse. Alt paa Danneskjolds-Auktion 1732 var Thott en ivrig Kjøber (f).

(d *A. Kall* Symmikta historica de O. Thott. p. 9.

e) Badens Universitetsjournal 1800. S. 153.

f) Han erholdt og den Samling af 600 danske Liigprædikener, som forekommer i Rostgaards Katalog 1726; Dänische Bibliothek VIII. S. 694.

Ved udenlandske Auktioner havde han sine Kommissionairer, og da disse undertiden vare Lærde af megen Anseelse, f. Ex. Haverkamp i Leiden, J. E. Kapp i Leipzig og flere, han selv desuden sjelden fandt nogen Priis for høi for hvad han fortrinlig ønskede, havde han ofte Overvægt (g). Een af hans vigtigste Acqvisitioner var udentvivl den Samling af over 500 Palæotyper, han omtrent 1745 erholdt af det Harleyske Bibliothek, som han alt i London havde lært at kjende (h); Haandskrifter kjøbte han blandt andet paa Auktionen efter Ludewig i Halle, og her hjemme efter Pontoppidan, Osten, Klevenfeldt og Langebek. Man har Grund til at antage, at han engang har havt i Sinde at kjøbe den berømte Philolog J. A. Fabricius's Samling af Haandskrifter og kollationerede Udgaver af Klassikerne for sig selv (i).

---

g) W. Cramers Hauschronik S. 228.

h) *A. Kall* Symmikta p. 9. Dette kostbare Bibliothek havde en londonsk Boghandler Osborne tilkjøbt sig for 13,000 Rdr., og solgte det igjen ud; jfr. Hamburgische Berichte von gelehrten Sachen. 1743 S. 109-10.

i) Dette grundes paa et Brev, som jeg har for mig, fra Fabricius's Dattersøn Dr. Med. J. A. H. Reimarus til Thott dat. 6. Juli 1770, efterat Kjøbet var sluttet. "Ich überliefere sie mit Vergnügen," skriver han, weil ich weiss, das Ew. Hochgräfl. Excell. Selbst ein grosser Kenner von Gelehrsamkeit sind und auch ein besonderer Gönner meines seel. Grossvaters gewesen, dass Dero ansehnliche Büchervorrath gewis zum Nutzen der gelehrten Wellt bestimmt ist ꝛc." At man endnu længe efter i Tydskland stod i denne Formening, sees af et Brev dat. 3. Febr. 1775 fra Prof. G. J. L. Vogel i Halle, som vilde udgive H. Grotii Annotationes in V. Test. hvori han anmoder Thott om at overlade sig det Exemplar heraf med Fabricii haand-

At han desuden ved sin Stilling havde Leilighed til at erholde mangen enkelt, af danske Lærde fra Udlandet hjembragt Skat, lader sig let indsee (k). Hvorledes det nu efterhaanden voxte, kan man slutte deraf, at omtrent 1742 omtalte Gram "Thotts ugemene Samling af saavel fremmede Nationers som vore egne Folks Skrifter" (l), og i Midten af 18de Aarhundrede nævntes det alt som det første Privat-Bibliothek i Danmark, og et af de ypperste i Europa (m). Ved hans Død havde det naaet et Antal af meer end 120,000 Bind, og overgik saaledes det Kongelige (n). Vel kunde det nu med den Omfang ei være lige stærk besat i alle Fag; vel maatte meget af den nyeste Literatur savnes, men i intet Fag manglede Sjeldenheder, og de theologiske, philologiske, historiske og juridiske Discipliner kunde siges at være rigt forsynede. Som Træk til dets Beskrivelse kan anføres følgende latinske Panegyrik af Een som kjendte det da det var i sin fulde Stigen: "cujus in *bibliothecam* (*patentem doctis*

---

spredne Anmærkninger, som befandt sig i hans Bibliothek. Imidlertid er det vist at det alt d. 21. Marts 1770 blev besluttet i Consistorio, at disse Manuskripter efter Patronens (Thotts) Død skulde kjøbes for Universitetsbibliotheket; jfr. Nyerups Universitetsannaler, S. 368; Fortalen til Geoponica ed. *I. N. Niclas* (1781) p. VIII.

k) Jfr. Langebekiana S. 9. Suhms Levnet S. 397.

l) S. Blochs throndhjemske Mindinger 2. H. S. 179.

m) *Pontoppidan* Ann. eccl. IV. S. 47. Götting. Anzeigen 1750. S. 380. *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Iugler. I. (1754) p. 374. 1759 skal det have været 80,000 Bind stort, *Iugler* Suppl. p. 65, og 1764 udgjorde Folianterne allene over 18,000, Danske Atlas II. S. 179. Alt dengang vare enkelte af dets Kostbarheder bekjendte i Udlandet, jfr. *Celsii* hist. bibl. Stokholm. (1751) p. 9.

n) *Suhm* Essai p. 12.

et per quam..... plurimi se profecisse grate agnoscunt) plus quam Ciceronianum Αμαλθειον tanquam in alium orbem fato delatus quid prius obstupescas, dubites, *bibliothecamue spatiosissimam* et tamen multitudine literariarum opum *ad angustias pene redactam*, tot *manu exaratis* notatisve.... tot *a primis typographiæ incunabulis*, calcographa arte *excusis*, universi orbis monumentis literariis, Colbertinæ illi, Thuaneæ, Uffenbachianæ, Kraftianæ, Bünovianæ, et si quid in Nobilium bibliothecis nobilius, modo non inducturam omnibus caliginem, certe provocaturam, (quæ Pinacotheca quantivis pretii continuatur) de qua alio tempore et loco plura et specalius speramus nos dicturos: an spatiantem Illam Alteram, immo in cujusque scripti, cujusque scriptoris, historiam, fata, virtutes, nævos, ingenti non judicio ingenioque minus, quam memoria exspatiantem.... certe sunt qui deplumandam.... olim hanc aquilam indignantes, aliquid sibi vel imaginantur, vel audacius optant, quale Oxonii Thomas Bodleius, Venetiis Bessarion, qui... *bibliothecam suam* ædi beati Marci *dicavit* (o)."

I sit prægtige Palais paa Kongens Nytorv havde Thott opført en egen Bygning saavel for Bibliotheket, som for hans øvrige Samlinger (p). Her besaae Reisende disse Skatte som een af Hovedstadens første Mærkværdigheder (q);

o) *Wadskier* propylæum Aulæ eruditi Septentrionis p. 74-78.

p) Danske Atlas II. S. 179. At det stod i megen Fare 1768, da et Sukkerraffinaderie i Bredgaden brændte, anmeldtes i Berlings Tidende s. A. No. 5.

q) Willebrandts Anmerkungen auf Reisen (Leipzig 1769.) S. 290. Saadanne Besøg omtaltes endog i de offentlige Tidender, f. Ebhvns Adresseavis 1768. No. 86. 1770 No. 182.

her satte Eierens udstrakte Bogkundskab, understøttet af en ualmindelig Hukommelse, selv de Lærdeste i Forundring (r), og Enhver maatte erkjende, at ikke udvortes Bram eller tomt Liebhaberie havde opdynget disse Skatte. Uagtet nu Adgangen hertil aldrig lukkedes for danske Videnskabsmænd, blandt hvilke vi kunne nævne Langebek (s), Kofod Anker, som benyttede de Thottske Codices af gamle Love ved sin Lovhistorie, H. de Hofmann, som herfra erholdt Haandskrifter til Fortsættelsen af Danske Atlas (t), Schlegel og A. Kall (u), kunde den dog, ved Mangel af en bestemt Bibliothekar og af Kataloger, samt ved Eierens mange øvrige Forretninger, ikke være saa frie, som han selv maaskee ønskede (v); derfor ere heller ikke mange af dette Bibliotheks Haandskrifter udgivne eller benyttede. Udgivet er i Eierens levende Live neppe noget uden en Deel af Harpestrengs Lægebog i første D. af Nye Danske Magazin, og et Udtog af Abs. Pedersens bergenske Kapitels-Bog i anden D. af Suhms Samlinger til den danske Historie. Beskrevne ere den gamle danske

---

r) Suhms s. Skr. X. S. 39. *Schlegel* Obs. in Corn. Nepotem Præf. p. 3; jfr. *Wadskiær* l. c.

s) Dog synes L. ikke at have kjendt Originalen af Obituarium ecclesiæ b. Virginis Hafniensis, i Thotts Bibliothek, da han kun har efterladt sig Excerpter deraf, som ere trykte i Scr. rer. Dan. T. VI.; jfr. Abhyns lærde Efterr. 1787. S. 5.

t) S. Fortalerne til D. Atlas. III. IV.

u) Han confererede 3 thottske Codices af Birgil; Nye krit. Journal 1778. No. 24–25.

v) *Suhm* Essai p. 12. *Nyerup* librorum qui ante reformationem in scholis Daniæ prælegebantur notitia, Præf. p. VIII. Wilses Reiseiagttagelser. III. S. 184.

Bibel-Oversættelse af Prof. Theol. M. Wøldike (x), og en Pergaments-Codex af Cornelius Nepos af Bibliothekaren J. H. Schlegel (y). Havde nu Eieren sine Grunde, hvorfor han ikke, i Overeensstemmelse med Publikums stiltiende Ønske, efter sin Død kunde hellige sin Bogsamling til offentligt Brug (z), maae man dog ære det patriotiske Sindelag, der indgav ham den Beslutning, ved Testament at bestemme den vigtigste Deel deraf, nemlig Haandskrifterne og Palæotyperne til Indlemmelse i det store kongelige Bibliothek. Hoveddrivefjedren hertil var vistnok Hengivenhed for et Kongehuus, af hvilket fire Konger havde paaskjønnet hans utrættelige Arbeider i Fædrenelandets Tjeneste; men med stedsevarende Taknemmelighed bør ogsaa erindres den Andeel heri, som skyldes Bibliothek-Chefens J. G. Moltkes Indflydelse hos Eieren (æ). Bibliotheket erholdt ved denne Donation en Tilvæxt af 4154 Manuskripter, hvoriblandt 400 paa Pergament, og en, maaskee ikke mindre vigtig Samling af 6,159, før Aaret 1530 trykte Bøger (ö). Over begge

x) Kbhvns Vid. s. Skr. II. S. 1. fg. Han skal have havt i Sinde at udgive den heel; Kbhvns lærde Tidender 1750. S. 388.

y) Obs. in Cornelium Nepotem p. 23. Er No. 1200 i 4to af de thottske Mskter. Sammest. S. 28. beskrives nogle gamle Udgaver af Vita Attici i Thotts Bibliothek; jfr. Recens. i Nye krit. Journal 1728. No. 24–25. N. krit. Tilskuer 1778. No. 35–36.

z) Enkelte Yttringer fra den Tid synes at pege hen baade paa Forhaabninger og Forventninger om en saadan Bestemmelse; Lorcks Bibelgeschichte in Beyträgen II. S. 10–11; Lærde Efterretninger 1789. S. 787; det ovenfor S. 241 anførte Citat af Wadskiær; jfr. Kjøbenhavns Skilderie XVII. B. No. 23.

æ) *B. Thorlacii* prol. festi ac. in mem. I. G. Moltke p. 9.

ö) Om Værdien og Vigtigheden af den sidste Deel af denne Gave s. Molbechs Mindeskrift over Moldenhawer

Samlinger bekostede Exekutorerne af det thottske Testamente et af Nyerup forfattet Katalog trykt; som, med en Fortale, blev udgivet af den følgende Bibliothekar Moldenhawer (a). Af lærde Skatte er i dette Tidsrum kun een gaaet ud af Landet, men som vel aldrig kan erstattes; dette var Pastor J. Lorks Bibelsamling af over 5100 Nummere som Hertug Karl Eugen af Würtemberg ved sin Nærværelse i Kjøbenhavn 1783 kjøbte af Eieren (b).

7.

Blandt Schlegels bibliothekariske Ideer hørte ogsaa, som vi alt have bemærket, en egen, fra det øvrige Bibliothek, afsondret Samling af alt hvad der vedkom de danske, norske og holsteenske Staters Historie og Literatur, som igjen ikke var tænkelig uden en Udvidelse og Forandring af de ældre Anordninger angaaende Bogtrykkernes Forpligtelse til at afgive Fri-Exemplarer til Bibliotheket. Efter den gjeldende Forordning af 25de April 1732, var det kun Bogtrykkerne i Kjøbenhavn, som denne Forpligtelse paalaae; men efterhaanden vare Bogtrykkerier opstaaede paa flere Stæder i Rigerne, fra hvilke

---

som Bibliothekar S. 22. I Nyerups Diss. de Lactantio (1781) p. 23 sq. opregnes 17 Udgaver af L. fra det 15de Aarh. af hvilke Thotts Bibl. havde de 8 og det Kongelige kun een.

a) Catalogi Bibliothecæ Thottianæ Tomus septimus, cum ab inventa typographia ad A. 1530 excusos, tum manuscriptos continens. Havniæ 1795. 8.

b) For 8000 Rdlr. og en Pension til Enken af 1000. Kbhvns lærde Efterr. 1784. No. 36. Man har: Bibliotheca biblica Seren. Würtenbergensium Ducis olim *Lorkiana* edita & Seren. Duci inscripta a *J. G. C. Adler* Pars. I-V. Altonæ 1787. 4. Om denne Samlings

deels Værker af Betydenhed udgik, f. Ex. fra Sorøe, deels Aviser og andet lignende, som ikke burde savnes naar en saadan Samling skulde svare til sin Bestemmelse. Hertil kom, at der i lang Tid ei med tilbørlig Strænghed var vaaget over hiin Anordnings Efterlevelse, og ved den af Schlegel anstillede Undersøgelse befandtes, at flere kjøbenhavnske Bogtrykkere i ti Aar intet havde leveret, ja Nogle endog vare aldeles uvidende om Anordningen (c). Et nyt, til Bibliothekets nuværende Tarv svarende Lovbud var altsaa fornødent, og et saadant gaves ved Anordningen for Kongerigerne af 10de Januari 1781 og for Hertugdømmene af 19de Januari s. A. Denne bestemte, "at Alle og enhver Bogtrykker i disse Riger og Lande, saavel i Europa som i de andre Verdens Parter, samt de, der for sig selv udgave Portraiter eller Tegninger, stukne i Kobber, skulde fra indeværende Aars Begyndelse at regne, til det store kongelige Bibliothek uden Betaling levere tre uindbundne Exemplarer af alt det, som i deres Bogtrykkerier var blevet trykket, saavelsom af hvad Portraiter eller andre Tegninger, der udgaves for sig selv i Kobber, hvad heller saadant af dem selv eller af andre var bleven oplagt eller bekostet, hvorunder endog vare at forstaae ugentlige Aviser og Intelligenz-Blade, samt Auktions- og andre Kataloger over Bøger og Kobberstykker, samt Naturalie-Mynte- og deslige Kabinetter, men derimod ikke andre Katalogi, Auktions-Plakater eller Bryllups- og Begravelses-Vers." Antallet af tre Exemplarer blev senere ved

betydelige Værdie, s. Antiqvariske Annaler. IV. 1. Hefte S. 39. *Dibdin's* bibliographical Tour. III. p. 137-38.

c) R. H. Seidelins Læsendes Aarbog, 1800, S. 117. Hvorledes det gik Univers. Bibliotheket, der omtrent

Plakat af 5te Jan. 1783 for Kongeriget og 15de Januari s. A. for Hertugdømmene nedsat til to, men af hvilke det ene skulde være paa Skrivpapir (d). Saa hensigtsmæssige disse Bestemmelser end vare, naar de tilbørligen vare blevne overholdte, savnedes dog een, der fandtes i den ældre Anordning, den nemlig at Bogtrykkerne under Mulkt maanedlig skulde til Politiemesteren indgive to Fortegnelser over Alt hvad der i deres Officiner var trykt, af hvilke den ene skulde sendes til Bibliothekaren, der, uden en saadan altid vanskelig kunde komme til Kundskab om, hvad der egentlig kunde fordres, da naturligviis meget tryktes, som aldrig anmeldtes til offentligt Salg (e). Imidlertid var det dog først den følgende Tids Erfaring, der gjorde denne Mangel følelig (f); for Øieblikket var altid et stort Skridt gjort til Øiemedets Opnaaelse: et fuldstændigt National-Bibliothek. — Dettes Stiftelse, skiønt alt af Schlegel paatænkt, kan egentlig siges at være foranlediget ved en Forestilling af J. G. Moltke dat. 9de Dec. 1780 angaaende den nysnævnte Anordning om Afgivelse af Fri-Exemplarer. Heri havde han nemlig foreslaaet, "at alle de Skrivter, som findes at henhøre til de danske Staters Literatur, maatte, naar Bibliothe-

havde samme Rettigheder som det Kongelige, f. Elerts Svar paa det anonymiske Bidrag til Riegels's Spørgsmaal og Tvivl S. 3.

d) C. F. Cramer über die Kieler-Universitetsbibliothek (1791) S. 49-50 klager over det byrdefulde i denne Anordning for de slesvigholsteenske Forfattere.

e) Jfr. Molbeks Efterr. om det kgl. Bibl. S. 17. 18.

f) Baade 1782 og 1786 skeedte i de offentlige Blade Opfordringer til dem som udgave særskilte Portraiter og Tegninger, om at opfylde den dem paaliggende Forpligtelse, som kun faae havde efterkommet.

ket sættes i Orden, adskilles fra dets øvrige Klasser og deraf formeres en Klasse for sig selv, som efterhaanden kompleteres ved Indkjøb, saavidt som Leiligheden saadant vil tillade, samt at saameget af den svenske Literatur, som dermed staaer i Forening, saasom hvad der angaaer Sverrigs Geographie, Historie og Sprog, maatte ligeledes samles dermed." Dette Forslag erholdt kongelig Approbation og faae Aar efter fik denne nye Bestanddeel af Bibliotheket et eget Lokale i den øverste af de to nye opførte Sale. Men endnu var denne Samling langt fra at kunne kaldes fuldstændig. Ei at tale om, hvad Bogtrykkernes Forsømmelse havde unddraget Bibliotheket af de sidste 50 Aars Literatur, savnedes — hvorom det Moltkiske Forslag ogsaa gav Vink — endnu mange af de ældste og sieldneste danske Skrifter. Dette foranledigede Plak. 15. Mai 1782, der befalede "saavel verdslig som geistlig Øvrighed i Danmark og Norge at undersøge hvad haandskrevne Codices paa Pergament eller paa Papiir, eller og gamle danske Bøger af første Tryk til Midten af det 16de Aarh. eller omtrent 1550, der maatte forefindes ved Kirker eller andre Stiftelser, og efter deres Indretning derfra kunde afhændes, og i saa Fald — at foranstalte samme opgivne, samt afhandlet med Vedkommende, hvad billig Erstatning derfor kunde være at tilstaae." Ligeledes bleve og de, "som maatte besidde og være sindede at ville afhænde deslige gamle Codices eller Bøger, indbudne til at overlade til Bibliotheket samme for en af dem selv bestemt billig Betaling" (g). Dog var den Tilvext Samlingen fik efter denne Indbydelse ei af synderlig Betyden-

g) En lignende Plak. for Hertugdømmene er dat. Glykstad 2. Mai 1782.

hed; mere berigedes den paa Sevels, Ankers og flere Auktioner, samt ved den thottske Donation. Til Erichsens Fortjenester af dette nordiske Bibliothek, for hvilket hans egne Studier og Arbeider naturligvils maatte give ham en fortrinlig Interesse, kan det ogsaa henregnes, at han omhyggelig sørgede for at lade mange, især ældre danske Smaaskrifter, naar disse vare af nogen historisk Værd, forsyne med Bind og derved sikkrede dem en større Varighed.

8.

Paa begge Bibliothekarernes efter een Plan fortsatte Bestræbelser for Bibliothekets Opkomst, vilde dets Aabnelse til offentligt Brug have sat Kronen, dersom den, efter deres eget og Publikums Ønske og Regieringens Forsæt, havde kunnet iværksættes. Men først 1783 endtes Bibliothek-Kommissionens Forretninger; siden var endnu meget at gjøre med de Omflytninger som Indretningen af det nye Lokale gjorde nødvendige; først Aaret før Erichsens Død blev den thottske Donation overleveret og endnu havde overhoved det indskrænkede Personale for meget at bestille med den hele indre Organisation, til at det paa samme Tid skulde have kunnet paatage sig det forøgede Arbeide, som en saadan Forandring vilde have medført (h). At Bibliotheket imidlertid blev mere og mere tilgængeligt for den Klasse af Medborgere, der nærmest burde have Adgang dertil, derfor have vi alt et ubetrykkeligt Vidnesbyrd i den Fuldmagt, som Schlegel gav Capt. Grube ved sin Udenlandsreise 1779, hvori han authoriserede ham til, "imod Beviser, efter eget

h) "Diese Bibliothek soll nun in völlige Ordnung gebracht und alsdann zum gemeinen Gebrauch geöfnet werden.;" Haubers Beschr. Kopenhagens (1782) S. 97.

Godtbefindende at udlaane Bøger; dog for det første med Sparsomhed, saalænge Bibliotheket ikke endnu var fuldkommen registreret; undtagen der var kjendelig Nytte for den danske Literatur ved Udlaan. For at alt det udlaante desbedre kunde oversees, skulde Mfr. Nyerup indføre det Udlaante, foruden de besynderlige Beviser, i den dertil indrettede Protokol." De samme liberale Grundsætninger aander et Udkast til en Instrux for Bibliothekaren, skrevet med Erichsens Haand, uden Dato, men før 1783: "Da det er H. Maj. allern. Villie at Lærde og Studerende skulde høste Frugt af denne Lærdoms Kilde, saa skal Bibliotheket alle Søgnedage (Onsdag og Løverdag undtagne) staae aabent fra Kl. 9-11 Formiddag, da de Studerende, som indfinde sig der, og for hvilke den fornødne Plads og Bequemmeligheder kunne ventes bestemte og anviiste, maae udlaanes til Brug paa Stedet hvad Bøger de forlange til Læsning eller Eftersyn". — — — "Uden for Bibliotheket bliver det og tilladt at udlaane til Lærde og Studerende her i Staden ei allene trykte Bøger men ogsaa Manuskripter, dog at saadant Udlaan ikke maae skee uden til bekjendte og sikkre Folk." (i) Af denne friere Adgang til Bibliotheket og overhoved af den Publicitet, som nu med Hensyn dertil fandt Sted, hvorved to af dets Embedsmænd foregik med et roesværdigt Exempel, spores alt i dette Tidsrum de heldigste Frugter, ei blot i en større Fuldendelse af vigtige literariske Arbeider, men ogsaa i Offentliggjørelse af og Beskrivelse over flere af Bibliothekets Skatte.

---

i) *Nyerup* librorum qvi ante reformationem in scholis Daniæ prælegebantur, notitia. Dial. p. IX. (Ekkards) Strøetanker om Lærdom, Universiteter, Bibliotheker og lærde Tidender, 1787. S. 4.

Udgivne af dets Haandskrifter ere saaledes følgende:

1) Vafþrudnismál s. Odarum Eddæ Sæmundianæ una, qvam ex Cod. Membr. *Bibl. Regiæ* c. vers. latina.... sistit *G. J. Thorkelin.* Havn. 1779. 4to.

Den kongelige Codex, som her ordret er fulgt, siges at være skrevet i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede (k).

2) Anecdotes of Olave the black, king of Man, and the hebridian princes of the Somerled Family... now first published in the original islandic from the *Flateyan* and other Manuscripts... by *J. Johnstone,* (Copenhague) 1780. 8vo.

Er et Fragment af Hakon Hakonsøns Saga i Flatøebogen. Varianter dertil af en Arne-magnæansk Codex, meddeeltes siden i Fortalen (S. XI-XIII.) til

3) The norwegian Account of Hacos expedition against Scotland A. D. 1263, now first published, in the original islandic, from the *Flateyan* and Frisian Mss...... by *J. Johnstone,* (Copenh.) 1782. 8vo; hvilken ligeledes er et Fragment af Hak. Hakonsøns Saga. I Fortalen S. XIII-XV beskrives Flatøebogen.

4) I 5te D. af Scriptores rerum Danicarum (1783) bleve udgivne Annales Danici Sorani, 1202-1347, efter den Langebekske Afskrivt af den Codex af Justinus i Bibliotheket som før havde tilhørt Sorøekloster; og Processus litis inter Christophorum I. & Jacobum Erlandi, efter en Afskrivt, som blandt Grammiana var kommen til Bibliotheket.

5) *Geisli* ɔ: Straalen, en Vise af Einar Skulesen om Olaf den hellige; udgiven efter Originalen i Flatøebogen

---

k) Jfr. Danske Literaturjournal 1779 S. 341 fg.

med latinsk og dansk Oversættelse af G. T. Thorlacius i 3die D. af Heimskringla (1783).

6) Levninger af Middelalderens Digtekunst. Andet Hefte, udgivet af det kongel. Bibliotheks Haandskrifter af R. Nyerup. Kbhvn. 1784. 8.

7) Et Fragment af en gammel tydsk Roman meddeelt af Nyerup (efter et Pergamentsblad blandt Grammiana) i Deutsches Museum 1784. II. S. 91 (l).

8) J. G. C. Adlers neue Beyträge zu Gesch. der Drusen aus den arabischen Handschriften der königl. Bibliothek zu Kopenhagen; meddeeltes i Eichhorns Repertorium für biblische und morgenländische Literatur. XV. Th. 1784.

9) Jon Loptsons Encomiast eller en ubenævnt Forfatters Lykønskningsvers til ham, indeholdende en Fortegnelse og Tidsregning over de norske Konger fra Harald Haarfager indtil K. Sverrer, med dansk Oversættelse og nogle Anmærkninger.... ved J. Erichsen. Kbhvn. 1787. 4.

Dette interessante chronologiske Digt er her aftrykt efter dets eneste Original i Flatøebogen (m).

10) Udtog af Chr. Lunds Indberetninger til K. Frederik III. af 28. Marts 1664, ang. de i A. 1652-53 — foranstaltede Søetoge til Grønland, for tillige at beseile den gamle Østerbøigd sammesteds... af Originalen i det store kgl. Bibl. Mskriptsamling ved J. Erichsen. Kbhvn. 1787. 8.

11) Symbolæ ad literaturam teutonicam antiqviorem ex codicibus manu exaratis, qvi Havniæ asservantur, editæ (a *B. C. Sandvig* & *E. Nyerup*) sumtibus P. F. Suhmii. Havn. 1787. 4.

---

l) Jfr. Bragur. II. S. 441.

m) I Recensionen i Lærde Efterretninger 1788, No. 12 findes nogle af Forf. selv meddeelte Rettelser.

S. 446–59 ere meddeelte Prøver af Speculum humanæ salvationis paa nedersaxisk af en Rostgaardsk Afskrift i Bibliotheket, hvorover Nyerup begyndte at give en Beskrivelse i Fragm. libri Biblia pauperum dicti, p. 13–16. S. 462 findes Begyndelsen af et hidtil utrykt Digt om Daniel Blumenthal af en thottsk Papirscodex No. 423 fol.

Over hele Klasser eller enkelte Stykker af Bibliothekets Haandskrifter og Bøger haves følgende Beskrivelser:

1) *I. G. C. Adler* descriptio codicum qvorundam cuficorum, partes Corani exhibentium in *Bibl. Regia Hafniensi* et ex iisdem de scriptura cufica Arabum Observationes novæ... Altonæ 1780. 4. (n).

2) Efterretning om et rart (medicinsk) Haandskrift af H. M. Kongens Bibliothek; i Samlinger til den danske Historie 1. D. 3. H. (1780) S. 206–9 (o).

Nogle Berigtigelser hertil haves i Nyerups librorum qvi ante ref. in scholis prælegebantur notitiæ mantissa p. 71–74.

3) I Nyerups Diss. de Lactantio, 1781 haves S. 30–35 en kritisk Beskrivelse af en Perg. Codex i 8vo af

n) Jfr. Recens. i Danske Literaturjournal 3. D. S. 120. Lærde Efterretninger. 1782. No. 7. Naar disse kufiske Mskter ere komne til Bibliotheket vides ikke. I eet af dem er skrevet foran: Friderici a Bokwalde, Cairi 18. Marts 1626; maaskee den samme Frid. Buchwald der døde 1676 som Generalmajor og R. af Elephanten. — Orientalisten Mich. Fourmont Professor i det syriske Sprog i Paris († 1746) havde i Grams Tid, efter Anmodning gjennem den franske Minister Gr. Plelo, givet en kort Beskrivelse over dem.

o) Jfr. Erichsens Udsigt S. 35.

denne Auctor, og S. 35-36 over en anden Perg. Codex i 8vo indeholdende Valerii Maximi Abreviatio per Alphabetum og Lactantii Firmiani Abreviatio per Alph.

4) Varias lectiones in libro Imo Codicis Mscti Fl. Josephi de bello judaico qvi *Havniæ* in *Bibl. regia majori* asservatur, repertas collegit atqve edidit *El. Christ. von Haven*. Havn. 1783. 8.

Af denne Codex (No. 1569. 4to i den gamle kgl. Samling) som har tilhørt Rostgaard, meddeelte Gram i sin Tid Haverkamp Varianter til hans Udgave; men denne Kollation vises her, ei at være skeet med tilbørlig Fuldstændighed og Nøiagtighed. Forfatteren († 1813 som Præst i Odden) nævner daværende Prof. Moldenhawer i Kiel, som den der havde opmuntret ham til dette Arbeide.

5) "Eine kurze Nachricht von der Bibelsammlung in der königl. Bibliothek zu Kopenhagen," indført i Die Bibelgeschichte in einigen Beyträgen erläutert von Jos. Lorck, 2ter Th. S. 1-16, er blot en Fortegnelse paa de mærkeligste af Bibliothekets Bibeludgaver i Folio, som dengang (i Begyndelsen af 1780) i alt udgjordte 308 Bind; til Slutning opregnes nogle af dets bibelske Haandskrivter.

6) En Disputats af Nyerup, hvoraf kun et Ark udkom 1783, uden Titel, indeholder en Beskrivelse over et tydsk Fragmentum libri *Biblia pauperum* dicti paa Pergament, som med de Gramske Manuskripter var kommet til Bibliotheket (p); tilligemed Begyndelsen til en Beskrivelse over det ovenfor omtalte Speculum humanæ salvationis.

---

p) Jfr. Nyerups Not. libr. qvi ante Ref. in sch. prælegebantur. 1. Dial. p. XX. Worms Lexicon. III. S. 571.

7) *E. Nyerup* Spicilegium bibliographicum ex *Bibl. regia Havniensi* continens Semicenturiam Monumentorum typographicorum rarissimorum Mich. Maittairio ignotorum. Havn. 1784. 8.

Indeholder en bibliographisk Beskrivelse over 50 Palæotyper deels fra 1473 til 1500, deels uden Aarstal (q).

8) *C. G. Hensler* Codicum N. Test. græcorum qvi Havniæ in *Bibl. Regia* adservantur, notitia. Spec. 1. Havn. 1784. 8.

De nævnte Codices ere No. 1322-24 i Qvarto i den gamle kongelige Samling, men kun den første er her beskrevet af Forf., dengang Hofmester hos (Bibl. Chefen?) Greve Reventlov, siden Prof. Theol. i Kiel. Tillæg og Berigtigelser findes i Recens. i **Michaelis** orient. u. exeget. Bibl. XXIII. Th. (r).

9) **R. Nyerup** meddeelte i Maanedsskriftet **Minerva**, Aug. 1785, "Poved Pedersen, et Bidrag til Danmarks poetiske Litteratur," af Jac. Bircherods Haandskrifter i Bibliotheket; i Juli 1786 "Efterretning om en fyensk dramatisk Forfatter (Christen Hansen) fra Begyndelsen af det 16de Aarh." af de Thottske MSkter No. 780. fol.

10) **Udsigt over den gamle Manuskript-Samling i det store kongl. Bibl., ved J. Erichsen.** Kbhvn. 1786. 8.

---

q) Recens. i Lærde Efterretninger 1784. No. 9. og i Meusels historische Literatur 1784. 1. Bd. S. 332 fg. hvor adskillige vigtige Bemærkninger ere gjorte. I samme Forfatters Librorum qvi ante reformationem in scholis Daniæ prælegebantur notitia, Hafn. 1784. ere flere af Bibliothekets trykte og haandskrevne Mærkværdigheder beskrevne, de sidste S. 30. 40. 62.

r) Skriftet blev siden benyttet i den Birchske Udg. af det N. Test., jfr. Lærde Efterretninger 1784. No. 15.

Over denne, til Forskjel fra den da nyelig tilkomne Thottske, saa kaldede gamle Manuskriptsamling, havde Erichsen selv med sine Medhjelpere forfattet en fuldstændig Katalog, som før den Tid egentlig ikke existerede, og paa denne grunder sig dette høist fortjenstfulde Arbeide. Foruden Recensionen (af Frid. Ekkard?) i Lærde Efterretninger 1786 No. 44-45, og i Wahls Magazin für die ältere Litteratur, 3te Lieferung, haves og en med megen Sagkündskab affattet Recension deraf i Analytical Review, 1789, Jan. som igjen er extraheret i Esprit de Journaux 1790, Jan. S. 193 hvor dette Skrift tillige siges at være réimprimé chez Nicol., Londres 1789 (!).

Blandt Forfattere som vides at have benyttet Bibliotheket til betydelige Arbeiders Fremme, fortjener især at nævnes Bolten, som til sin Ditmarsische Geschichte (1781-88) brugte flere af dets Haandskrifter (s); C. J. Pontoppidan, som til sine norske Karter havde Hjelp saavel af de Schøningske tegnede Karter, som af hans haandskrevne norske Reise (t); Forfatteren til Krigens Skueplads H. O. Scheel og Kommunitetets Historieskriver Beckman, som begge ligeledes nøde Adgang til Manuskriptsamlingen. J. Worm omtaler i Fortalen til 3die D. af sit lærde Lexicon (1784) de vigtige Oplysninger som R. Nyerups Interesse for dette Værk havde forskaffet ham fra det kongelige Bibliothek. Ogsaa fortjener det at erindres, at ved den Magnæanske Kommissions Udgave af Sæmunds Edda (1787) er Bibliothekets Pergament-Codex, som er den

s) De omtales og beskrives 1. Th. S. 69. 79. 96. 144.

t) Pontoppidans Geogr. Oplysning til K. over det sydlige Norge. Indl. S. 19. 23.

egentlige Hovedrecension, lagt til Grund, beskreven i Fortalen og Skriftprøve deraf meddeelt.

Det var altsaa blot at tilskrive deels en tilgivelig Uvidenhed om hvad Bibliotheket egentlig eiede, deels maaskee ogsaa nogen Forsømmelse paa Vedkommendes Side, at Hovedrecensionen af Orkneyingasaga i Flatøebogen ei benyttedes i Jonsens Udgave (1780) (u); at Udgiveren af Rymbegla (1780) ei kjendte noget til de interessante islandske computistiske Fragmenter (v); og endelig, at en Pergamentscodex af Heidreks Saga først kom den kjøbenhavnske Udgiver af Hervararsaga (1785) for Øine, efterat Bogen var trykt (x).

u) Torfesens Levnet. S. 193. Dog har han havt Torfæi Kollation ved Haanden. Præf. p. X.

v) Erichsens Udsigt S. 45; jfr. *Werlauff* Arius multiscius p. 32-34.

x) Præf. p. VIII.

VI.

Overbibliothekaren D. G. Moldenhawers Bestyrelse 1788–1823.

1.

Da en pludselig og uventet Død henrev Erichsen i sin kraftfulde Alder d. 29de Marti 1787, havde der ingen Anledning været til, ved nogen tidligere Adjunction, at sætte hans Efterfølger i Stand til at gjøre sig bekjendt med Bibliotheket, saaledes som Tilfældet havde været under W. Worm, Wolfen og Møllmann; skjøndt dette vel ingensinde havde været ønskeligere end nu, da Bibliothekets betydelige Udvidelse ei giorde nogen Overdragelse ved en Kommission tænkelig eller muelig. Regjeringen fandt det derfor raadeligt, at udsætte Embedets Bortgivelse i nogen Tid, deels for at skaffe sig et mere udstrakt Valg, deels fordi Bibliothekets paatænkte Offentlighed gjorde det fornødent, ved egne Instruktioner nøiere end hidtil at bestemme Bibliothekarens og det øvrige Bibliothekpersonales Virkekreds og Pligter. Endelig, efterat Embedet i Følge kongelig Resolution af 2den Juni 1787 havde staaet ledigt næsten et heelt Aar, foreslog Bibliothek-Chefen, blandt flere Ansøgende (a), tre, som de bedst qva-

a) De øvrige vare Prof. Hvid, Morville, N. D. Riegels og forrige Generalfiskal F. W. Wivet.

liskerede, nemlig Prof. Eloqv. J. Baden, Prof. Theol. Moldenhawer og daværende Justitsdirecteur ved det kongelige Lotto i Altona H. W. Gerstenberg. Af disse valgtes Moldenhawer, som derpaa under 9de Mai 1788 erholdt Bestalling som Overbibliothekar, et Prædikat der ei havde været tillagt nogen af hans Formænd, med en Gage af 400 Rdlr.; de 200 af den reglementerede Bibliothekargage 600 Rdlr. bleve nemlig anvendte til Forhøielse af Amanuensernes Lønning, saaledes at Overbibliothekaren først efter to Aars Forløb, kom til at nyde fuld Gage.

Daniel Gotthilf Moldenhawer var født d. 11te Decbr. 1753 (b) i Kønigsberg. Han blev 1776 Repetent i Gøttingen; d. 6te Aug. 1777 Prof. extr. Philos. (Græcæ & LL. orient.) og Adjunct ved det theologiske Facultet i Kiel; d. 25de Febr. 1778, Prof. extr. Theol. d. 22de Oct. 1779 Prof. ord. Theol. og 1782 Dr. Theol. sammesteds. Paa sin første Udenlandsreise blev han 1783 kaldet til fierde Prof. Theol. ved Kjøbenhavns Universitet. I dansk Tjeneste havde han i alt gjort to lærde Reiser; den første i Aarene 1782-84 under det Guldbergske Ministerium, til Holland, Engelland, Frankerig, Italien og Spanien; den anden som kjøbenhavnsk Professor 1786-87 til Spanien. At nu en Mand med det ypperlige Hoved, den lykkelige Hukommelse og mangesidige Aandsretning, fra disse Reiser, for-

---

b) Efter Inskriptionen paa hans Ligkiste. Dog angives i Literaturtidenden 1823, S. 762, A. 1754, som hans Fødselsaar efter hans egen til Ordenskapitlet indgivne Optegnelse. I Thiesses Gelehrtengesch. Kiels, Pütters Gelehrtengesch. Gottingens, Meusels Gel. Teutschland og Worms Lexikon nævnes 1752 og i Nyerups Lexikon 1751.

uden andet lærd Udbytte, ogsaa maae have hjembragt en udstrakt Bogkundskab, et uddannet Begreb om et Bibliotheks Indretning og Bestemmelse og Kjendskab til Boghandelens Væsen, alt vigtige Reqvisiter for en tilkommende Bestyrer af et stort Bibliothek, lader sig ikke omtvivle. I hans Ansøgning dateret 21. Apr. 1788 forekommer blandt andet følgende: "Die Kunde alter und neueren Sprachen und die Literaturkenntnisse, die zu einer solchen Stelle wesentlich sind, habe ich von früher Jugend auf geliebt; es hat mir eben so wenig an Zeit als an den erwünschtesten Gelegenheiten gefehlt, sie auf meinen ausländischen Reisen und durch eine vertraute Bekanntschaft mit den berühmtesten Bibliotheken in Europa in dem erforderlichen Umfange erweitern zu können; die besten Jahre meines bisherigen Lebens waren eine fortgehende Vorbereitung zu ihr." At denne Ytring ei indeholder tom Selvroes, vil det følgende indeholde tilstrækkelige Beviser for; og med al Agtelse for de to övrige med ham indstilledes, især en Badens, Talenter og Fortjenester, maae enhver Upartisk dog vel tilstaae, at ingen af dem i høiere Grad end han svarede til den af Chefen, i sin Forestilling til Kongen efter Erikſens Død, udkastede Karakteristik af en tilkommende Bibliothekar: "Et Embede, som efter sin Natur ikkun kan forestaaes af en Lærd og altid, saavidt mueligt, burde tildeles den, som var det fuldkommen efter Ordets sande og egentlige Bemærkelse og som foruden de dermed nødvendig forbundne almindelige udbredte Kundskaber i de fleste og fornemste lærde Videnskaber, tillige havde erhvervet sig en vis Anseelse endog udenlands for sin bekjendte Duelighed." (e)

e) Det fortjener her at anføres, at en saa kompetent Dommer som Bibliothekaren Adelung i Dresden yttrede, at det kongelige Bibliothek ei kunde havet faaet nogen

Den af Chefen opsatte Instruktion for Overbibliothekaren blev af Hans Majestæt underskreven d. 21de Apr. 1788. Af denne Instruktion, som foruden at den bestemte Forholdet imellem Chefen og Bibliothekaren, tillige i en temmelig fuldstændig Detail gjennemgik dennes Pligter, torde det være interessant, her at uddrage følgende, i en eller anden Henseende, karakteristiske Træk.

Angaaende Bibliothekets almindelige Bestemmelse og deraf følgende Plan i dets Supplering, hedder det §. 2. "Da Wir Unsere große Bibliothek zum allgemeinen und öffentlichen Gebrauche bestimmen, und vornehmlich die Beförderung der moralischen Glückseligkeit unserer sämmtlichen Staaten, und die grössere und ausgebreitetere Cultur aller Wissenschaften und Künste, so wie die Gelehrsamkeit überhaupt ihr eigentlicher Zweck beständig seyn und bleiben soll, so wird Unser Bibliothekarius hiedurch angewiesen und verpflichtet, diese Absichten in Ansehung der noch nicht vorhandenen und noch anzuschaffenden gelehrten Wercke und Schriften unverrückt vor Augen zu haben, ... auch alle Vorschläge die er deshalb dem Chef Unserer Bibliothek zu thun nach seiner besten Einsicht für dienlich findet, nach diesen Absichten einzurichten und abzumessen." — §. 3. "Besonders soll er also Sorgen tragen, unsere Bibliothek mit allen den einländischen und ausländischen wichtigen Wercken und Schriften zu bereichern, welche sich auf die natürliche, bürgerliche und politische Beschaffenheit und Verfassung Unserer sämtlichen Dänischen Staaten und Besitzungen in verschiedenen Welttheilen, auf ihre Rechte, Ansprüche und Aus-

---

dueligere Bestyrer end M.: Bozenhards Tagebuch einer Reise von Kopenhagen nach Wien, 1794. S. 32; jfr. Meermanns Reise nach Norden. S. 64.

sichten auf andere Länder und auf ihre verschiedene Verbindungen mit ihnen beziehen, oder die Einsichten in alles dasjenige befördern und erweitern können, was die darinnen möglichen Künste, Gewerbe und Handelszweige zur bessern Aufnahme bringen kann, damit sie in dieser Absicht im eigentlichen Verstande eine Bibliothek des Staats heissen könne. Deswegen soll auch dem Ankaufe der zur Erreichung dieser Absicht noch fehlenden Wercke, die Anschaffung anderer zu diesem Zwecke minder wichtigen Bucher, sowohl als derjenigen nachstehen, welche sich einzig und allein, ohne einigen anderweitigen Nutzen, durch blosse Pracht und Seltenheit empfehlen könnten." Ved Anskaffelse af nye Litteratur skulde fornemmelig tages Hensyn paa Hovedværker og de vigtigste Hjelpemidler i enhver Videnskab: §. 4. "Ist indessen ein oder anderes Fach der Wissenschaften und Künste schon zu einer besondern Vollständigkeit gediehen, so muß auf die Erhaltung und Vermehrung desselben freilich vorzüglich Rucksicht genommen werden." §. 5. "Unter den ausländischen Buchern, soll den in Portugal, Spanien und Italien gedruckten, alten oder neuen Werken, wenn sie von einem erheblichen historischen, statistischen, oder zur Naturkunde dienlichen Inhalte sind, oder denen in Engelland und Frankreich herauskommenden zu allerley Wissenschaften und Künsten gehörenden Büchern, diejenigen so in Deutschland herauskommen, nachstehen, es wäre denn, daß diese von ganz besonderer Erheblichkeit und Wichtigkeit wären, und darum jenen im Ankaufe vorgezogen zu werden verdienten, weil diese für die Gelehrten Unserer Staaten leichter und wohlfeiler zu haben sind." §. 6. "Was die verschiedenen Ausgaben eines oder desselben ältern oder neuern Buches betrift, so sollen keine andere Editionen in Unserer Bibliothek

aufgenommen werden, als solche welche *principes* genannt zu werden verdienen, oder besonderer merkwürdiger Umstände wegen castrirt oder verfälscht worden sind, oder, was insonderheit die sogenannte griechischen und lateinischen Autores angehet, von einem erheblichen Nutzen für die Kritik sind, oder wegen ihrer Pracht geschätzt und für besondere Zierden öffentlicher Bibliotheken angesehen zu werden pflegen. Alle andere Ausgaben, die nichts zur bessern Kenntniß der Originaleditionen und ihres Inhalts, oder deren welche *principes* heissen, beitragen, bloße und oft fehlerhafte Nachdrücke derselben, oder nur Handausgaben für Schulen sind, sollen als Doubletten angesehen, und mit des Chefs Bewilligung verkauft und dafür andre nöthigere Bücher angeschafft werden (!) I §. 9. paalægges det Overbibliothekaren: "die endliche Verfertigung eines Real-Catalogi, sowohl nach den Ordnungen und Abtheilungen der Wissenschaften, über die ganze Bibliothek als auch eines alphabetischen (indem es ihm überlassen bleibt, die anonymischen Schriften und die Sammlungen mehrerer in einem Werke, entweder noch in einen besondern alphabetischen Catalogus zu bringen oder sonst auf die der Absicht am gemässensten scheinende Art einzutragen), so viel möglich zu beschleunigen."

I 15de §. tilkjendegives den kongelige Hensigt at Bibliotheket, saa snart visse indvortes Foranstaltninger vare trufne, skulle til bestemte Tider staae aabent til offentligt Brug. Indtil den Tid kunde Værker, som ei vare alt for kostbare, udlaanes til Embedsmænd og Lærde i Hovedstaden, især Professorer, hvorved dog adskillige her nærmere fastsatte Regler bleve at iagttage. Haandskrifter maatte ikke udlaanes uden Chefens Samtykke og til Udlandet ikke uden Kongens.

Unægteligen spores denne Instruktion i flere Henseender at have veiledet den bibliothekariske Bestyrelse i dette Tidsrum; ligesom man og gjenfinder dens Grundsætninger i Reglementet angaaende Bibliothekets Brug af 16de Decbr. 1793. Men ligesaa vist er det tillige, at forandrede Forhold og Bibliothekets ved Omstændighederne betingede Tarv i den følgende Tid krævede en og anden Afvigelse herfra, hvortil Regjeringen, som kjendte sin Overbibliothekars udstrakte Erfaring og sjeldne praktiske Blik, dog aldrig negtede sit corroborerende Samtykke. Saa meget lettere var dette at erholde, som de ved Fødsel og Stilling ophøiede Personer, hvem Overtilsynet med Bibliothekets Anliggender var betroet, med den meest levende Sands for Videnskaberne og følgelig Interesse for Bibliotheket, tillige forbandt Agtelse og Tillid til dets Bestyrer. Denne erkjendte derfor altid med Taknemmelighed hvad Bibliotheket skyldte Hs. Excellence Greve Cay Reventlow, hvis Functioner, da han i Aarene 1789–94 var fraværende som overordentlig Gesandt i Sverrig, overtoges af den store A. P. Bernstorf, hvis ædle Huus stedse talte Overbibliothekaren blandt sine ivrigste Klienter. Efter Greve Reventlows Fratrædelse i Aaret 1802 overdroges denne Hæderspost til Hans Durchlauchtighed Hertug Friderik Christian af Augustenborg, indtil sin Død Moldenhawers uforandrede Velynder og Bibliothekets kraftige Talsmand. I den høimodige Aand der udgik fra Thronen, erkjendes og paaskjønnes med dyb Ærbødighed Kilden til Bibliothekets stedse voxende Fuldkommenhed; men aldrig bør det heller glemme hiin forevigede Fyrste og enhver af hans ædle Forgængere, der tolkede dets Tarv for Thronen.

2.

Den betydelige Tilvæxt, Bibliotheket i dette Tidsrum har erholdt, saavel ved aarlig Supplering med Litteraturens

aufgenommen werden, als solche welche *principes* genannt zu werden verdienen, oder besonderer merkwürdiger Umstände wegen castrirt oder verfälscht worden sind, oder, was insonderheit die sogenannte griechischen und lateinischen Autores angehet, von einem erheblichen Nutzen für die Kritik sind, oder wegen ihrer Pracht geschätzt und für besondere Zierden öffentlicher Bibliotheken angesehen zu werden pflegen. Alle andere Ausgaben, die nichts zur bessern Kenntniß der Originaleditionen und ihres Inhalts, oder deren welche *principes* heissen, beitragen, bloße und oft fehlerhafte Nachdrücke derselben, oder nur Handausgaben für Schulen sind, sollen als Doubletten angesehen, und mit des Chefs Bewilligung verkauft und dafür andre nöthigere Bücher angeschafft werden (!) I §. 9. paalægges det Overbibliothekaren: "die endliche Verfertigung eines Real-Catalogi, sowohl nach den Ordnungen und Abtheilungen der Wissenschaften, über die ganze Bibliothek als auch eines alphabetischen (indem es ihm überlassen bleibt, die anonymischen Schriften und die Sammlungen mehrerer in einem Werke, entweder noch in einen besondern alphabetischen Catalogus zu bringen oder sonst auf die der Absicht am gemässensten scheinende Art einzutragen), so viel möglich zu beschleunigen."

I 15de §. tilkjendegives den kongelige Hensigt at Bibliotheket, saa snart visse indvortes Foranstaltninger vare trufne, skulle til bestemte Tider staae aabent til offentligt Brug. Indtil den Tid kunde Værker, som ei vare alt for kostbare, udlaanes til Embedsmænd og Lærde i Hovedstaden, især Professorer, hvorved dog adskillige her nærmere fastsatte Regler bleve at iagttage. Haandskrifter maatte ikke udlaanes uden Chefens Samtykke og til Udlandet ikke uden Kongens.

Unægteligen spores denne Instruktion i flere Henseender at have veiledet den bibliothekariske Bestyrelse i dette Tidsrum; ligesom man og gjenfinder dens Grundsætninger i Reglementet angaaende Bibliothekets Brug af 16de Decbr. 1793. Men ligesaa vist er det tillige, at forandrede Forhold og Bibliothekets ved Omstændighederne betingede Tarv i den følgende Tid krævede en og anden Afvigelse herfra, hvortil Regjeringen, som kjendte sin Overbibliothekars udstrakte Erfaring og sjeldne praktiske Blik, dog aldrig negtede sit corroborerende Samtykke. Saa meget lettere var dette at erholde, som de ved Fødsel og Stilling ophøiede Personer, hvem Overtilsynet med Bibliothekets Anliggender var betroet, med den meest levende Sands for Videnskaberne og følgelig Interesse for Bibliotheket, tillige forbandt Agtelse og Tillid til dets Bestyrer. Denne erkjendte derfor altid med Taknemmelighed hvad Bibliotheket skyldte Hs. Excellence Greve **Cay Reventlow**, hvis Functioner, da han i Aarene 1789–94 var fraværende som overordentlig Gesandt i Sverrig, overtoges af den store **A. P. Bernstorf**, hvis ædle Huus stedse talte Overbibliothekaren blandt sine ivrigste Klienter. Efter Greve Reventlows Fratrædelse i Aaret 1802 overdroges denne Hædersposst til Hans Durchlauchtighed Hertug **Friderik Christian af Augustenborg**, indtil sin Død Moldenhawers uforandrede Velynder og Bibliothekets kraftige Talsmand. I den høimodige Aand der udgik fra Thronen, erkjendes og paaskjønnes med dyb Ærbødighed Kilden til Bibliothekets stedse voxende Fuldkommenhed; men aldrig bør det heller glemme hiin forevigede Fyrste og enhver af hans ædle Forgængere, der tolkede dets Tarv for Thronen.

2.

Den betydelige Tilvæxt, Bibliotheket i dette Tidsrum har erholdt, saavel ved aarlig Supplering med Litteraturens

vigtigste Frembringelser i Udlandet, som ved Indkjøb paa Bogauktioner, lader sig ikke forklare, uden en forudskikket Udsigt over dets financielle Tilstand.

Ved Kabinets-Resolution af 29de Marts 1784 var Bibliothekets aarlige Fond bestemt til 3000 Rbdlr. i 10 Aar, af hvilke altsaa 6 Aar vare tilbage ved Moldenhawers Embeds Tiltrædelse. Saa betydelig denne Fond til en anden Tid og under andre Omstændigheder kunde have været, saa utilstrækkelig maatte den derimod befindes, naar Bibliotheket fra sin daværende Standpunkt skulde hæves til den af Regjeringen selv bestemte. Ikke at tale om de mange Lakuner i det sidste halve Aarhundredes Litteratur, som, alle Schlegels og Erikſens Bestræbelser uagtet, endnu stode tilbage at udfylde, indtraf ogsaa det lykkelige Tilfælde at i de første Aar af dette Tidsrum, flere Auktioner i Hovedstaden over Luxdorphs, Kofod Ankers, Gerners, Martfeldts, Stampes og fremfor alle Thotts vigtige Bogsamlinger, aabnede en Leilighed til at gjøre Acqvisitioner i alle Fag af den ældre Litteratur, som en Bibliothekar med Moldenhawers Iver og Virksomhed et let kunde lade gaae ubenyttet forbi. I Begyndelsen af 1791 fandt han sig altsaa foranlediget til at ansøge om et Forskud af 4600 Rdlr. som han haabede igjen at kunne afdrage ved Salg af Bibliothekets Doubletter; og i April samme Aar bemyndigedes han til, under kongeligt Garantie, at optage i Banken et Laan af 5000 Rdlr. der anvendtes til Indkjøb paa den Thottske Auktion (d) og med Renterne igjen skulde afdrages af den aarlige Fond. Men herved var igjen et betydeligt aarligt Deficit uundgaaeligt, hvis

d) De øvrige 4762 som dette Indkjøb medtog, afholdtes af Bibliothekets Fond.

Dækning maatte blive et næsten ligesaa vigtigt Anliggende for Bibliotheket som Bestemmelsen af en nye Fond, da det Decennium, for hvilket det nærværende var tilstaaet, nærmede sig sin Ende. Ved skriftlige Andragender for Finantskollegiet og ved mundtlige Forestillinger hos flere af dets Medlemmer, især hos den ædle Statsmand, i hvis høie Agt for Videnskabelighed Bibliotheket altid fandt en kraftig Støtte, Hs. Excellence Greve Schimmelmann, anvendte Moldenhawer al sin Veltalenhed og alle de Grunde som Gjenstandens Vigtighed og hans Interesse for den ham anbetroede Stiftelse saa rigeligen frembød, for at bevirke et for denne gunstigt Udfald af Kollegiets Ventilationer. Man læse følgende Yttring af hans Forhaabninger i en Skrivelse til Kollegiet af 9de Dec. 1792: "Wäre die Bibliothek, deren Sache mir blos in Hinsicht auf ihre entschiedene Wohlthätigkeit so sehr am Herzen liegt, die Bibliothek eines Staats, wo eine eingeschränkte und für gelehrte Bedürfnisse unempfindliche Denkungsart den Schatz desselben bewachte; ich würde mich hüten von Erhöhung eines zu dieser Bestimmung ausgeworfenen Fonds ein Wort zu verlieren; ich würde froh seyn, das ihr noch gegönnte Gnaden-Geschenk bergen zu können. Aber in Dänemark, hier wo die weiseste Oeconomie nie die aufmerksamste Sorgfalt auf Menschenwohl und den grossen Zweck ihrer Bildung und Verwollkommung vermindert, sondern augenscheinlich vergrössert; wo ein heller und scharfer Blick alle dazu beförderliche Gegenstände umfast und würdigt — da verlohnt sich ein Versuch, der selbst in dem herschenden Geiste der Regierung Aufmunterung und Nahrung findet; hier darf eine warme Theilnehmung an dem allgemeinen Ruhme derselben sogar die Hoffnung wagen, durch ein neues und der gelehrten Welt vorzüglich auffallendes

til 1802 havde det efterhaanden modtaget af Statskassen Forskud til Beløb af 12,987 Rdlr. 5 ℔ 2 ß (h). Endelig udvirkede Overbibliothekarens Forslag og den daværende Bibliothek-Chefs Hertugen af Augustenborgs Indstilling en kongelig Resolution af 29de April 1803 ifølge hvilken saavel denne Gjeld til Statskassen som den gamle Gjeld til Banken, i Alt omtrent 18000 Rdlr. blev liqvideret derved, at Bibliothekets betydelige Doubletsamling overlodes til Direktionen for Fonden ad usus publicos; ved samme Resolution forøgedes tillige den aarlige Fond til 4500 Rdlr. med Bestemmelse, at denne endnu skulde forøges til 5000 Rdlr., dersom Doubletterne, som man haabede, kunde ved Salg udbringes høiere end Gjeldens Beløb (i). Det sidste blev dog ikke Tilfældet. Der underhandledes vel i Aaret 1805 om Salget af disse Doubletter, for hvilke forlangtes 30,000 Rdlr. Banko, til Rusland; men Skjebnen havde opbevaret dem for en ædlere Bestemmelse, i det de ved kongelig Resolution af 2den Septbr. 1811 bleve skjænkede til det da stiftede norske Universitet (k). Imidlertid var Bibliotheket

---

P. J. Wandals Død ledigblevne Underbibliothekar-Gage ved Haandbibliotheket, maatte lægges til Bibliothekfonden; hvilket dog blev afslaaet.

h) Ved Slutningen af A. 1802 vare de forstrakte 3300 Rdlr. afdragne paa 300 nær. Bibliothekets Fond havde derimod paa omtalte Maader, ved Coursen m. m. i dette Decennium tabt omtrent 800 Rdlr.

i) Kbhavns lærde Efterretninger 1804. S. 189. Efter Moldenhawers Overslag vilde nemlig Bibliothekets regelmæssige Forøgelse, nødvendige Indbinding og andre Biudgivter aarligen medtage noget over 5000 Rdlr.

k) Engelstofts Univers. og Skoleannaler 1811, II. S. 82. Antallet af de til Norge afgivne Doubletter lader sig

nu kommet ud af sin Gjeld og det var saa langt fra at de politiske Storme, der fire Aar senere begyndte at ryste Staten i dens Grundvold, havde nogen standsende Indflydelse paa dets Hjelpekilder, at Fonden tvertimod i det sidste Krigsaar 1813 ved kongelig Gavmildhed var steget til 4000 slesvig-holsteensk Courant eller 6400 Rdlr. r. S. foruden 1000 Rdlr. S. V.

Hvad Moldenhawer nu ved Anvendelsen af denne betydelige Fond uafbrudt havde for Øie, hvad han altid ansaae for Bibliothekets Hovedbestemmelse var et, saavidt muligt, stadigt Fremskridt med de europæiske Hovedlitteraturer. Heri fulgte han de med et offentligt Bibliotheks Fordringer meest overeensstemmende, ved ingen individuelle Hensyn indskrænkede, Grundsætninger: "En bestemt Forkjerlighed for noget vist Fag, til Skade for de øvrige" — ere hans Mindeskrivers Ord herom (1) — "kan ikke med Grund tillægges M. som Bibliothekar. At den theologiske Litteratur med særdeles Omhue og Udvalg forøgedes, hindrede saaledes ikke at alt hvad der hører til de historiske Videnskaber og til klassisk Lit-

---

neppe bestemt angive. En Optegnelse af Prof. Sverdrup, der paa det norske Universitets Vegne modtog dem, angiver det hele Antal til noget over 20,000, (jfr. Kbhvns Skilderie XVIIde Bd. No. 50). I Krafts Beskrivelse over Norge 1. D. S. 179 angives Antallet til 4000 Foll., 5000 Qvarter og 20,000 Octaver som torde være det rigtigste, (jfr. Kbhvns Skilderie I. S. 637). I Meermanns Reisen durch den Norden (1798) S. 65 angives Doubletternes Antal til 50,000.

1) D. G. Moldenhawer som Bibliothekar og hans Fortjenester af det store kongelige Bibliothek; et Mindeskrift oplæst i det Skandinaviske Litteraturselskab af C. Molbech. Kjøbenh. 1824, S. 12-13.

teratur beskedes i et stærkt voxende Forhold. De physiske, mathematiske og medicinske Videnskabsfag som før Moldenhawers Tid vare, hvad den nyere Litteratur vedkommer, næsten tomme i Bibliotheket, har han efterladt i en saadan Tilstand at de nu høre til dets fortrinlige Prydelser." (m).

m) Moldenhawers Forestilling til Chefen dat. 10. April 1803 angaaende Bibliothekets oeconomiske Tilstand tilføies følgende "Anschlag der Kosten um die königliche Bibliothek mit dem jährlichen wichtigsten Zuwachse in jedem Fache der Litteratur zu versehen. 1) Encyclopædien, gesammelte Wercke der Schriftsteller, vermischte Schriften, 186 Rthlr. 2) Allgemeine und besondere Sprachkunde, griechische, römische, orientalische Litteratur. Lebende Sprachen, 245 Rthlr. 3) Archæologie, Numismatik, Inschriften, 125 Rthlr. 4) Theologie in allen ihren einzelnen Theilen, 130 Rthlr. 5) Theoretische und praktische Jurisprudenz mit Inbegrif der Gesetze und Verordnungen ausländischer Staaten, die unsern Landes-Collegien oft unentbehrlich würden, 250 Rthlr. 6) Medicin in besonderer Hinsicht auf die Kostbarkeit der anatomischen und physiologischen Wercke, 335 Rthlr. 7) Theoretische und praktische Philosophie, 120 Rthlr. 8) Pædagogik, 35 Rthlr. 9) Allgemeine Politik, Staatspoliceywissenschaft, angewandte Politik der einzelnen Staaten, 260 Rthlr. 10) Mathematik mit Inbegrif der Nautik und den Militærwissenschaften, 350 Rthlr. 11) Physik und Chymie, 280 Rthlr. 12) Naturgeschichte und Metallurgie, 440 Rthlr. 13) Oeconomische Wissenschaften, Forstwissenschaft, Technologie, 156 Rthlr. 14) Geographie, Landcarten, Reisebeschreibungen, Statistik, 270 Rthlr. 15) Historische Hülfswissenschaften, Völker- und Staaten-Geschichte, 366 Rthl. 16) Kirchen- und Litterær-Geschichte, 155 Rthlr. 17) Schriften der gelehrten Societeten und Academien, 110 Rthlr. 18) Journäle der Wissenschaften und die wichtigsten periodischen Schriften, 185 Rthlr. 19) Schöne Wissenschaften und Künste, 270 Rthlr. Ausgabe für Buchbinderlohn in- und ausländischer Bücher, 270 Rthlr. Transport und Assecuranzkosten, 65 Rthlr. Summa

At et enkelt Fag stundom kunde synes noget tilsidesat (n) hidrørte dels fra udvortes Omstændigheder, dels derfra at Manglerne ei vare saa følelige, at man jo kunde oppebie deres Udfyldelse ved forefaldende Leiligheder. I hans første Embedstid benyttede han, hvad den tydske Litteratur angik, den Proftske Boghandling som alt under hans Formænd havde erholdt Bibliothekets Bestillinger. Senere indlod han sig med den Bohnske Boghandling i Hamborg, som til hans fuldkomne Tilfredshed fortsatte denne Leverance, endnu en Tid efter Husets Fald. Paa samme Maade erholdtes fransk og engelsk Litteratur gjennem den Perthes-Bessersk Boghandling i samme Stad, hvis Forbindelse med Bibliotheket vedvarede til Moldenhawers Død. Fra Aaret 1816 overdroges Bibliothekets tydske Bestillinger samt de fleste øvrige udenlandske, til den ved sin Ælde, Soliditet og udmærkede Fortjenester af Fædrelandets Litteratur saa meget agtede gyldendalske Boghandling. Desuagtet undlod han aldrig, naar gunstig Leilighed tilbød sig, ogsaa paa andre Maader, at udfylde enkelte Lakuner (o). Saaledes tilkuskedes i 1799 fra en Bog-

5033 Rthlr." Skjøndt dette Overslag nødvendigen maatte være underkastet mange Modifikationer, kan det dog tjene til at give en Idee om den Plan M. i Almindelighed fulgte, med Hensyn til Bibliothekets regelmæssige Fremskridt.

n) Saaledes anmærkedes 179 i Schneiders Overs. af Thorkelins Udkast til en Karakteristik af Kronprindsen, S. 44 at det var ufuldstændigt i den nyeste Philosophie og Pædagogik og i den nyeste svenske Litteratur, hvilken sidste, ved den svenske Boghandels maadelige Tilstand, endnu vanskelig lader sig vedligeholde.

o) Af en Forestilling fra Moldenhawer sees, at han under Skrækkeperioden i Frankerig gjorde betydelige Acqvisitioner for Bibliotheket.

handling i Edinburg en betydelig Deel af den nyere engelske Litteratur for Doubletter. Daværende Bibliothekssecretair, nu Etatsraad Engelstofts Iver og Virksomhed for Bibliothekets paa hans Reise i Italien 1804, havde det at takke for en betydelig Tilvæxt af italiensk Litteratur, da han nemlig for omtrent 500 Rdlr. Kour. i Venedig, Florents og Rom erholdt, tildels under fordeelagtige Betingelser, en Mængde, saavel af Kontinuationer, som af andre her manglende Værker, hvoriblandt flere som aldrig vare komne i Boghandelen. Ogsaa Prof. Molbechs videnskabelige Reise i Sverrig i Aaret 1812 og i Italien og Engelland 1820 skylder det adskillige Acqvisitioner fra disse Lande. Derimod beklagede Moldenhawer ofte at Omstændighederne sjeldnere satte ham i Stand til at see Bibliotheket forøget med spansk og portugisisk Litteratur og at det var endnu vanskeligere at erholde noget af de russiske, ungarske og de andre Verdensdeles lærde Frembringelser. Dog anskaffedes i Aaret 1802, ved Medvirkning af daværende Pastor Fuglsang i Trankebar, en Deel vigtige til den indiske Litteratur henhørende Værker (p), der siden ere blevne forøgede ved Gaver fra Universitetsbibliotheket.

At Hovedlitteraturernes Supplering i Krigsaarene 1807–14 ikke kunde gaae saa stadigt frem som den pleiede, deels formedelst de Indskrænkninger det franske Kontinentalsystem underkastede den tydske Boghandel (q), deels fordi Søekrigen gjorde Erholdelsen af engelske og italienske Bøger vanskelig om ei umulig (r),

---

p) Lærde Efterretninger 1802, S. 45. 78.

q) En Prøve herpaa haves i Kollegialtidenden 1812, No. 2.

r) Før Krigen opbrugtes derimod den aarlige Fond næsten altid. Saaledes kostede allene den franske og italienske

havde Bibliotheket at takke for en efterhaanden opsparet betydelig, i Statskassen henstaaende Kapital. Uagtet nu denne efter Freden for en stor Deel maatte anvendes til successiv Udfyldelse af de opstaaede Lakuner, var Overskuddet deraf dog tilstrækkeligt til ei allene at skaffe Bibliotheket enkelte Acqvisitioner, hvis Kiøb ellers vilde have faldet selve Statskassen til Byrde f. Ex. den Kallske Manuskriptsamling, men endog til at bestride de betydelige Omkostninger som Realkatalogen udkrævede.

3.

Skjøndt Overbibliothekarens Opmærksomhed fornemmeligen var henvendt paa den nye Litteraturs Frembringelser, tabte han dog aldrig Bibliothekets størst mulige Fuldstændighed, ogsaa i den ældre Litteratur, af Sigte. Anledning dertil frembød sig ofte i hans lange Embedstid. Tidsaanden og Omstændighederne giorde det i Løbet af det attende Aarhundrede baade mueligt, nødvendigt og hæderligt for Danmarks Magnater og Lærde at anlægge betydelige Bogsamlinger. De fleste af disse adspredtes efterhaanden ved Eiernes Død, og da de forandrede Tidsforhold ei længer fremkaldte nye private Bibliotheker af de ældres Ruiner, var der en Hindring mindre i Veien, for at det bedste og kostbareste af hine Samlinger efterhaanden kunde gaae over i den kongelige (s).

Allerede i det andet Aar af dette Tidsrum indtraf den største Bogauktion som til den Tid vel i Europa var holdt, over Greve Thotts (t) efterladte Bogsamling. Aldrig har

---

Litteraturs Anskaffelse i A. 1804, 2000 Rdlr; Kjøbenhavns Skilderie II. B. S. 1225.

s) Jfr. C. Molbech Moldenhawer som Bibliothekar S. 27.

t) Katalogens 10 Bind 1789-92 indbefattede 116,395 Bind, foruden 15000 juridiske Disputatser.

S

vel en Samling af saadan Omfang og Værd været mere udsat for Undergang end denne, og at dette kun for en Deel blev dens Lod, skyldte Videnskaberne, foruden den afdøde Eiers patriotiske Sind, især to Mænd. Vel indfandt sig enkelte Kommissionairer fra Udlandet (u), vel gik en stor Deel bort til Makulatur (v); men den største og bedste Deel deraf deelte dog det kongelige, Universitetets og Suhms Bibliotheker imellem sig. Det første fik Broderparten; henved 60,000 Bind kjøbtes her for omtrent 10,000 Rdlr. (x). Hvilken vilde vel altsaa have været Halvpartens Skjebne af denne Bogsamling, dersom de samme Grundsætninger i Henseende til Bibliothekets Forøgelse havde herskeт nu som i Møllmanns Dage, eller dersom Overbibliothekaren havde besiddet sin, ellers saa virksomme, Forgjængers Ængstelighed for at overskride Fondets Grændser. Han derimod tilbød sig selv at

u) F. Ex. for det Dresdenske Bibliothek; Eberts Gesch. d. Dresd. Bibl. S. 105.

v) Kbhvns Skilderie IV. Bd. S. 1121. Samlingen af de juridiske Disputatser kjøbtes af afd. Etatsr. Bærens, hos hvem de brændte i Bombardementet; Tillæg til Lærde Efterr. 1807. S. 9. Salget af det hele skal, Omkostningerne fradragne, have udbragt 15000 Rdlr.

x) I en Forestilling til Hertugen angiver M., at 61,547 Bind her kjøbtes for 9762 Rdlr.; jfr. Moldenhawer som Bibliothekar S. 25. Ekkard (Kbhvns pol. oecon. Lommebog 1794. S. 79.) beregner den Thottske Acqvisition til 54,000 Bind; Nyerup i Kjøbenh. Beskrivelse S. 324 til henved 50000. I Moldenhawers Forestilling til Finantscollegiet ang. Bibliothekets Status dat. 9. Dec. 1792 anføres at der d. 5te Juli 1792 var anviist en Regning fra den Thottske Auktion til Udbetaling, stor 1594 Rdlr. 70 ß og at der paa den sidste Th. Auktion vare kiøbte 8600 Bind for 807 Rdlr. 59 ß. Hertil anvendtes ogsaa det i Apr. 1791 i Banken optagne Laan af 5000 Rdlr.

beholde det Kiøbte for egen Regning, dersom man fandt Prisen for høi; men saa overeensstemmende med Bibliothekets Trang og Tarv fandt Vedkommende den hele Handel, at man under Løbet af Auktionen, der varede i 4 Aar, tillod ham at optage i Banken det omtalte Laan af 5000 Rdlr. Større Forøgelse paa een Gang havde det kongelige Bibliothek endnu aldrig modtaget og indtil sine sidste Dage kunde Moldenhawer ikke afholde sig fra, med en grundet Selvtilfredshed, at omtale denne Auktions vigtige Resultater. Enhver som kjender Bibliotheket nøiere, vil ogsaa have havt Leilighed til at skatte den betydelige Tilvæxt de fleste Fag, især det theologiske, philosophiske og historiske, herfra have erholdt i det sextende til attende Aarhundredes Litteratur. Følgende Træk til denne Bogsamlings Karakteristik i Almindelighed, af en lærd og nøiagtig Litterator, Bibliotheksekretair Ekkard, kan maaskee lede til en Vurdering af Bibliothekets Acqvisition ved denne Leilighed: "Thotts Bibliothek var unægtelig det allerfuldstændigste af alle Privatbibliotheker i Verden og havde mange Fortrin for de fleste Kongers og Førsters Bibliotheker; thi foruden en stor Mængde af ældre Sjeldenheder som han med yderste Omhyggelighed og Bekostning havde sammenkjøbt fra England, Frankerig, Nederlandene, Tydskland og Sverrig, indeholdt dette Bibliothek den anseeligste Rigdom paa Smaaskrifter over alle de Emner, som af Skribenter ere blevne omhandlede. Fremdeles, foruden de sydlige europæiske Nationers Bøger, de portugisiske ikke undtagne, findes her saa mange tusinde tydske, danske og svenske Bøger, hvoraf næsten ingen findes i alle andre Nationers Bibliotheker og Kataloger. De eneste bogskrivende Nationers Skrifter som her savnes, ere Polakkernes, Russernes og Ungarernes, siden disse flittigere have skrevet

vigtigste Frembringelser i Udlandet, som ved Indkjøb paa Bogauktioner, lader sig ikke forklare, uden en forudskikket Udsigt over dets financielle Tilstand.

Ved Kabinets-Resolution af 29de Marts 1784 var Bibliothekets aarlige Fond bestemt til 3000 Rbdlr. i 10 Aar, af hvilke altsaa 6 Aar vare tilbage ved Moldenhawers Embeds Tiltrædelse. Saa betydelig denne Fond til en anden Tid og under andre Omstændigheder kunde have været, saa utilstrækkelig maatte den derimod befindes, naar Bibliotheket fra sin daværende Standpunkt skulde hæves til den af Regjeringen selv bestemte. Ikke at tale om de mange Lakuner i det sidste halve Aarhundredes Litteratur, som, alle Schlegels og Erikssens Bestræbelser uagtet, endnu stode tilbage at udfylde, indtraf ogsaa det lykkelige Tilfælde at i de første Aar af dette Tidsrum, flere Auktioner i Hovedstaden over Luxdorphs, Kofod Ankers, Gerners, Martfeldts, Stampes og fremfor alle Thotts vigtige Bogsamlinger, aabnede en Leilighed til at gjøre Acqvisitioner i alle Fag af den ældre Litteratur, som en Bibliothekar med Moldenhawers Iver og Virksomhed et let kunde lade gaae ubenyttet forbi. I Begyndelsen af 1791 fandt han sig altsaa foranlediget til at ansøge om et Forskud af 4600 Rdlr. som han haabede igjen at kunne afdrage ved Salg af Bibliothekets Doubletter; og i April samme Aar bemyndigedes han til, under kongeligt Garantie, at optage i Banken et Laan af 5000 Rdlr. der anvendtes til Indkjøb paa den Thottske Auktion (d) og med Renterne igjen skulde afdrages af den aarlige Fond. Men herved var igjen et betydeligt aarligt Deficit uundgaaeligt, hvis

d) De øvrige 4762 som dette Indkjøb medtog, afholdtes af Bibliothekets Fond.

Dækning maatte blive et næsten ligesaa vigtigt Anliggende for Bibliotheket som Bestemmelsen af en nye Fond, da det Decennium, for hvilket det nærværende var tilstaaet, nærmede sig sin Ende. Ved skriftlige Andragender for Finantskollegiet og ved mundtlige Forestillinger hos flere af dets Medlemmer, især hos den ædle Statsmand, i hvis høie Agt for Videnskabelighed Bibliotheket altid fandt en kraftig Støtte, Hs. Excellence Greve Schimmelmann, anvendte Moldenhawer al sin Veltalenhed og alle de Grunde som Gjenstandens Vigtighed og hans Interesse for den ham anbetroede Stiftelse saa rigeligen frembød, for at bevirke et for denne gunstigt Udfald af Kollegiets Ventilationer. Man læse følgende Yttring af hans Forhaabninger i en Skrivelse til Kollegiet af 9de Dec. 1792: "Wäre die Bibliothek, deren Sache mir blos in Hinsicht auf ihre entschiedene Wohlthätigkeit so sehr am Herzen liegt, die Bibliothek eines Staats, wo eine eingeschränkte und für gelehrte Bedürfnisse unempfindliche Denkungsart den Schatz desselben bewachte; ich würde mich hüten von Erhöhung eines zu dieser Bestimmung ausgeworfenen Fonds ein Wort zu verlieren; ich würde froh seyn, das ihr noch gegönnte Gnaden-Geschenk bergen zu können. Aber in Dänemark, hier wo die weiseste Oeconomie nie die aufmerksamste Sorgfalt auf Menschenwohl und den grossen Zweck ihrer Bildung und Verwollkommung vermindert, sondern augenscheinlich vergrössert; wo ein heller und scharfer Blick alle dazu beförderliche Gegenstände umfast und würdigt — da verlohnt sich ein Versuch, der selbst in dem herschenden Geiste der Regierung Aufmunterung und Nahrung findet; hier darf eine warme Theilnehmung an dem allgemeinen Ruhme derselben sogar die Hoffnung wagen, durch ein neues und der gelehrten Welt vorzüglich auffallendes

Beyspiel die ehrenvolle Wahrheit bekräftigt zu sehen; daß Dänemark in der Vergrösserung gemeinnützigen Ausgaben eben so ehrwürdig, als im Vermindern der entbehrlichen ist." I Bilagene til denne Skrivelse angav han den resterende Kassebeholdning for bemeldte Aar, efter Afdrag af de overordentlige i Aarene 1791-92 bevilgede Forskud, til 649 Rdlr. 1 ℔ og dets Deficit til 3300 Rdlr. 2 ℔ 2 ß som endog vilde have været større, dersom han ikke havde gjordt sig Haab om at faae enkelte Poster eftergivne, til hvis Dækning i det hele han ikke saae anden Udvei end et Laan af den kongelige Kasse imod Renter og et aarligt Afdrag af 100 Rdlr. Tillige angav han den Summa som han troede til Bibliothekets planmæssige Fortsættelse og Vedligeholdelse at ville behøve, i alt til 4000 Rdlr., hvoraf han bestemte 1150 for den tydske Litteratur, 600 for den fransk-hollandske, 700 for den engelsk-nordamerikanske, 450 for den portugisiske, spanske, italienske og svenske (e) og 550 til Indbinding.

Men uagtet Finantskollegiet i det Hele viiste sig gunstig stemt mod Bibliotheket, vovede det dog ei at foreslaae en høiere Fond end den gamle af 3000 Rdlr. som endog, efter den ved Reskriptet af 14de Januar 1791 bestemte Afkortning, af 6 Procent og efter Afdrag og Renter af Laanet, formindskedes til 800 Rdlr. aarlig. For at bringe det op til Netto-Beløbet af 3000 Rdlr. foreslog Overbibliothekaren under 4de Januar 1793, at den for den tydske Hofpræst reglementerede Gage maatte paa to Aar

e) At dette Forhold nu, efter 33 Aars Forløb vilde være aldeles upassende, vil enhver, som kjender noget til de forskjellige fremmede Litteraturers Beskaffenhed, letteligen indsee. Elleve Aar senere anslog han den aarlige Forøgelse med nye Litteratur til 5033 Rdlr.

forundes Bibliothekets Fond til Forøgelse, i hvilken Tid det ved Salg af Doubletterne eller paa anden Maade muelig kunde komme ud af sin Gjeld; og i dette Tilfælde tilbød han sig, uden ringeste Godtgjørelse eller videre Fordring, at paatage sig den Deel af Embedets Forretninger som bestod i offentlige Foredrag. Dette uegennyttige Forslag, som iøvrigt ikke blev antaget, synes dog at have medvirket til en gunstig Vending for Bibliothekets Anliggender, i det nemlig ved kongelig Resolution af 23de Januar 1793, dets Fond af 3000 Rdlr. forlængedes paa en ubestemt Tid, en Gjeld af 3223 Rdlr. 51 ß blev eftergivet, et Forskud af den kongelige Kasse, stort 3300 Rdlr. med 4 Procent Rente og 300 Rdlr. aarlig Afdrag blev det tilstaaet og endelig Oplaget af Scriptores rerum danicarum blev det overladt, saaledes at det til eget Tarv kunde anvende hvad der ved dets Afsætning maatte indkomme. Desuagtet gjorde Bibliothekets stedse voxende Fornødenheder, og den Formindskelse til noget over 1600 Rdlr. (f), som Fonden leed ved de aarlige Afdrag, Renter, Afkortninger ꝛc. samt fra i Aarene 1796-99 ved en aarlig Udredelse af 800 Rdlr. som Bidrag til den Suhm og hans Enke af Fonden ad usus publicos forundte Livrente, stedse nye Forskud nødvendige (g) og i Decenniet fra 1793

f) Naar omtrent 600 Rdlr. af disse anvendtes til Indbinding, blev altsaa ei stort over 1000 Rdlr. tilbage til Anskaffelse af nye Litteratur.

g) Hvorledes Omstændighederne nødte M. til at være opmærksom paa enhver Leilighed, hvorved en extraordinair Indtægt kunde tilvendes Bibliotheket, sees f. Ex. af en Skrivelse til Rentekammeret 11. Nov. 1793, hvori han anholder om en saadan paa Grund af det for den kongelige Kasse gunstige Udfald af en Lottotrækning. Ligeledes ansøgte han 9de Oct. 1794 om at den, ved

den Rigdom af Haandskrifter og øvrige litterariske Sjeldenheder, som altid giver et Bibliothek sin største Glands, dersom ikke heldige Omstændigheder havde tilvendt det flere hele Samlinger. Blandt disse er, ikke i Tidsfølgen, men ved Bøgers Mængde og Vigtighed den Suhmske Bogsamling den betydeligste, ligesom og den eneste af alle de Acqvisitioner Bibliotheket nogensinde har gjort, der kan kappes om Rangen med Thotts Gave.

Medfødt Hengivenhed for Videnskaberne, lykkelige Forhold og lysende Exempler bragte Suhm paa den Idee at stifte en stor Bogsamling. Grunden til den lagdes allerede i hans Ungdom; den forøgedes under hans Ophold i Trondhjem, men først efter hans Nedkomst til Kjøbenhavn 1765 hævede den sig til en Rigdom og Fuldstændighed, hvorved den tildrog sig almindelig Beundring (k). Da Eierens vennehulde Sind ei tillod ham at samle for sig allene, indskrænkede han den heller ikke udelukkende til sine Fag. Ved Siden af den historiske og philologiske Litteraturs Skatte prangede de vigtigste Værker i Medicin og Jurisprudents, Mathematik og Naturhistorie; der var Aar da 4 à 5000 Rdlr. anvendtes paa dets Forøgelse, deels med nye Litteratur deels paa de hyppige Kjøbenhavnske Bogauktioner, blandt andre den Thottske; saaledes nærmede den sig tilsidst, med Bekostning af næsten en Tønde Guld, et Antal af 100,000 Bind. Et passende Lokale indrettedes dertil i hans Gaard i det forrige Pustervig; og da Suhms lærde Arbeider hindrede ham fra selv at have det umiddelbare Tilsyn med et Biblio-

k) 1768 skal den alt have udgjort 15000 Bind (Kgl. Bibliotheks Tidningar om lärda Sacker, 1768, S. 182), og 1785 være steget til over 50,000 (*Collection des Voyages faites autour du monde*. I. p. 34).

thek, der stod aabent for Publikum, holdt han egne Opsynsmænd derved, blandt hvilke Philologen L. Schow og Litterairhistorikeren Nyerup især fortjene at nævnes (l).

Suhm havde nemlig, fulde tyve Aar før et Kongebud gjorde det store kongelige Bibliothek offentligt, aabnet sit for Publikum. Vel havde i Løbet af det attende Aarhundrede enkelte Lærde og Mæcener i Kjøbenhavn, f. Ex. H. Gram, Berkentin og den russiske Minister Baron Korf, med en roesværdig Liberalitet forundt Lærde og Videnskabsmænd Brugen af deres Bogskatte; men en saadan Grad af Offentlighed havde dog endnu intet Privatbibliothek erholdt som det Suhmske; af intet havde Eieren i den Grad bestemt dets Udvidelse efter de Fordringer, man med Billighed kan gjøre til et offentligt Bibliothek. Intet Under derfor, at saavel Kjøbenhavns Borgere som Udlandets Lærde der kun af Ryg tet kjendte det (m); at baade den danske Regjering og fremmede Fyrster erkjendte og paaskjønnede en saa sjelden og uegennyttig Opofrelse. I Vers og Prosa lovpristes Navnet Suhm (n). Hertugen af Würtemberg, som 1783 havde været i Kjøbenhavn, sendte ham en Samling af alle ved det carolinske Akademie udkomne Skrifter, med en egenhændig Skrivelse, hvori han bevidnede ham sit Velbehag med hans Bogsamling, som han havde taget i Oiesyn og med dens Anven-

---

l) Suhms Levnet ved Nyerup S. 99.

m) Bozenhards Tagebuch einer Reise von Kopenhagen, 1794. S. 17. 32.

n) Lærde Efterretn. 1777. No. 42. *Nyerup* not. librorum qvi ante reformationem etc. Dial. p. IX. Kbhvn. Adresseavis 1782, No. 41-42. Wilses Reiseiagttagelser III. S. 185. Thorkelins Karakteristik af Kronprindsen, overs. S. 48. Suhms Levnet S. 98. 503.

handling i Edinburg en betydelig Deel af den nyere engelske Litteratur for Doubletter. Daværende Bibliotheksecretair, nu Etatsraad Engelstofts Iver og Virksomhed for Bibliothekets paa hans Reise i Italien 1804, havde det at takke for en betydelig Tilvært af italiensk Litteratur, da han nemlig for omtrent 500 Rdlr. Kour. i Venedig, Florents og Rom erholdt, tildeels under fordeelagtige Betingelser, en Mængde, saavel af Kontinuationer, som af andre her manglende Værker, hvoriblandt flere som aldrig vare komne i Boghandelen. Ogsaa Prof. Molbechs videnskabelige Reise i Sverrig i Aaret 1812 og i Italien og Engelland 1820 skylder det adskillige Acqvisitioner fra disse Lande. Derimod beklagede Moldenhawer ofte at Omstændighederne sjeldnere satte ham i Stand til at see Bibliotheket forøget med spansk og portugisisk Litteratur og at det var endnu vanskeligere at erholde noget af de russiske, ungarske og de andre Verdensdeles lærde Frembringelser. Dog anskaffedes i Aaret 1802, ved Medvirkning af daværende Pastor Fuglsang i Trankebar, en Deel vigtige til den indiske Litteratur henhørende Værker (p), der siden ere blevne forøgede ved Gaver fra Universitetsbibliotheket.

At Hovedlitteraturernes Supplering i Krigsaarene 1807–14 ikke kunde gaae saa stadigt frem som den pleiede, deels formedelst de Indskrænkninger det franske Kontinentalsystem underkastede den tydske Boghandel (q), deels fordi Søekrigen gjorde Erholdelsen af engelske og italienske Bøger vanskelig om ei umulig (r),

p) Lærde Efterretninger 1802, S. 45. 78.

q) En Prøve herpaa haves i Kollegialtidenden 1812, No. 2.

r) For Krigen opbrugtes derimod den aarlige Fond næsten altid. Saaledes kostede allene den franske og italienske

havde Bibliotheket at takke for en efterhaanden opsparet betydelig, i Statskassen henstaaende Kapital. Uagtet nu denne efter Freden for en stor Deel maatte anvendes til successiv Udfyldelse af de opstaaede Lakuner, var Overskuddet deraf dog tilstrækkeligt til ei allene at skaffe Bibliotheket enkelte Acqvisitioner, hvis Kiøb ellers vilde have faldet selve Statskassen til Byrde f. Ex. den Kallske Manuskriptsamling, men endog til at bestride de betydelige Omkostninger som Realkatalogen udkrævede.

3.

Skjøndt Overbibliothekarens Opmærksomhed fornemmeligen var henvendt paa den nye Litteraturs Frembringelser, tabte han dog aldrig Bibliothekets størst mulige Fuldstændighed, ogsaa i den ældre Litteratur, af Sigte. Anledning dertil frembød sig ofte i hans lange Embedstid. Tidsaanden og Omstændighederne giorde det i Løbet af det attende Aarhundrede baade muelight, nødvendigt og hæderligt for Danmarks Magnater og Lærde at anlægge betydelige Bogsamlinger. De fleste af disse adspredtes efterhaanden ved Eiernes Død, og da de forandrede Tidsforhold ei længer fremkaldte nye private Bibliotheker af de ældres Ruiner, var der en Hindring mindre i Veien, for at det bedste og kostbareste af hine Samlinger efterhaanden kunde gaae over i den kongelige (s).

Allerede i det andet Aar af dette Tidsrum indtraf den største Bogauktion som til den Tid vel i Europa var holdt, over Greve Thotts (t) efterladte Bogsamling. Aldrig har

---

Litteraturs Anskaffelse i A. 1804, 2000 Rdlr; Kjøbenhavns Skilderie II. B. S. 1225.

s) Jfr. C. Molbech Moldenhawer som Bibliothekar S. 27.

t) Katalogens 10 Bind 1789-92 indbefattede 116,395 Bind, foruden 15000 juridiske Disputatser.

S

Bind bleve altsaa det kongelige Bibliothek til Deel for omtrent 10,000 Rdlr. Hvor stor en Berigelse Bibliotheket egentlig haver erholdt ved denne Indlemmelse, lader sig neppe med Vished afgjøre (v); vigtigst var den vel især i den nyere Litteratur. Af megen Betydenhed var ogsaa den Suhmske Haandskriftsamling af henved 3000 Bind, der for største og bedste Deel henhørte til den nordiske Historie og var opstaaet, deels ved Indkjøb paa Auktioner, og paa flere saadanne, som Langebeks og Klevenfeldts, havde det kongelige Bibliothek slet intet kjøbt, paa Sevels kun lidet; deels ved Afskrivning af næsten alle de nordiske Haandskrifter i den Arnamagnæanske og Rostgaardske Samling paa Universitets-Bibliotheket. Det var for det meste af denne Manuskriptsamling, at Sandvig og Nyerup havde udgivet deres Samlinger til den danske Historie og Symbolæ ad litteraturam Teutonicam, Thorkelin sine Analecta; at den danske Oversættelse af Christian den 3dies Historie, det danske Adels Lexikon, Scheels Krigens Skueplads og flere historiske Værker havde modtaget betydelige Bidrag.

En vigtig Bestanddeel af det Suhmske Bibliothek udgjorde den af Reiske efterladte Samling af orientalske og græske Haandskrifter og Kollectanea, samt trykte Bøger i disse Fag forsynede med Eierens Kollationer og Anmærkninger, hvilken Suhm i Aaret 1779, ved Prof. H.

(v) I Molbechs Efterretninger S. 27 antages over 80,000. Efter en Optegnelse af Bibliothekseer. Ekkard, som jeg har havt for mig, skal Tilvexten af Qvarter i de mathematisk-physiske, naturhistoriske, oeconomiske, medicinske, philosophiske Videnskaber, samt Handelsfaget, have beløbet sig til 1717 Bind, foruden 759 Doubletter, og af Octaver i samme Videnskaber til 3895, foruden 1975 Doubletter.

beholde det Kiøbte for egen Regning, dersom man fandt Prisen for høi; men saa overeensstemmende med Bibliothekets Trang og Tarv fandt Vedkommende den hele Handel, at man under Løbet af Auktionen, der varede i 4 Aar, tilløb ham at optage i Banken det omtalte Laan af 5000 Rdlr. Større Forøgelse paa een Gang havde det kongelige Bibliothek endnu aldrig modtaget og indtil sine sidste Dage kunde Moldenhawer ikke afholde sig fra, med en grundet Selvtilfredshed, at omtale denne Auktions vigtige Resultater. Enhver som kjender Bibliotheket nøiere, vil ogsaa have havt Leilighed til at skatte den betydelige Tilvæxt de fleste Fag, især det theologiske, philosophiske og historiske, herfra have erholdt i det sextende til attende Aarhundredes Litteratur. Følgende Træk til denne Bogsamlings Karakteristik i Almindelighed, af en lærd og nøiagtig Litterator, Bibliotheksekretair Ekkard, kan maaskee lede til en Vurdering af Bibliothekets Acqvisition ved denne Leilighed: "Thotts Bibliothek var unægtelig det allerfuldstændigste af alle Privatbibliotheker i Verden og havde mange Fortrin for de fleste Kongers og Førsters Bibliotheker; thi foruden en stor Mængde af ældre Sjeldenheder som han med yderste Omhyggelighed og Bekostning havde sammenkjøbt fra England, Frankerig, Nederlandene, Tydskland og Sverrig, indeholdt dette Bibliothek den anseeligste Rigdom paa Smaaskrifter over alle de Emner, som af Skribenter ere blevne omhandlede. Fremdeles, foruden de sydlige europæiske Nationers Bøger, de portugisiske ikke undtagne, findes her saa mange tusinde tydske, danske og svenske Bøger, hvoraf næsten ingen findes i alle andre Nationers Bibliotheker og Kataloger. De eneste bogskrivende Nationers Skrifter som her savnes, ere Polakkernes, Russernes og Ungarernes, siden disse flittigere have skrevet

Blandt de mindre Samlinger som indlemmedes i det Kongelige Bibliothek, udmærkede nogle sig ved en sjelden Fuldstændighed i enkelte Fag. Saadanne vare: den Kongelige Livmedikus J. J. Bergers medicinske Bogsamling som 1791 kjøbtes for 1000 Rdlr.; Levningerne af Konferentsraad og Haandbibliothekar G. Nielsens i Slotsbranden 1794 for største Deel fortærede Bogsamling, især i det philosophiske og historiske Fag, der 1797 kjøbtes for 1600 Rdlr (æ); Statsministeren, Geheimekonferentsraad G. C. v. Harthausens († 1802) Samling, meest af historisk Litteratur, hvoriblandt en Deel til den russiske og polske Historie, som han under sine Gesandtskaber ved Hofferne i Petersborg og Warschau havde havt Leilighed at erholde, der 1803 kjøbtes for 3000 Rdlr; og endelig Livmedikus, Etatsraads Kaskows betydelige medicinsk-oekonomiske Bibliothek af omtrent 4000 Bind, som Regjeringen 1804 betalte med 2000 Rdlr og, efter hans Død, en aarlig Livrente af 100 Rdlr for hans Datter (ö).

To vigtige Haandskrift-Samlinger, fortrinligen til de danske Staters Historie og Lovkyndighed, høre ogsaa blandt Acquisitionerne i dette Tidsrum. Den første, som havde tilhørt den berømte Sagfører ved Høieste Ret Justitsraad Uldal († 1798) bestod af 536 Nummere, som den Afdødes yngste Søn, nuværende Kammerraad Uldal 1803 skjænkede til Bi-

---

Msc. Leidensibus etc. studiose collectum, descriptum, illustratum, versum est, totam meam vitam impenderem."

æ) Iris og Hebe, 1797. II. S. 374–75.

ö) Doubletterne heraf skjænkedes til Universitetsbibliotheket; Lærde Efterretninger 1804. S. 383.

bliotheket (a). Den anden, efterladt af Etatsraad og Prof. Abraham Kall udgjorde i Alt 688 Nummere, hvoriblandt de Jessenske Collectanea til Norges Geographie og Statistik og til de danske Hielpetroppers Historie turde være det betydeligste, kjøbtes for 1000 Rdlr. r. S. af en hamborgsk Boghandler, til hvem Arvingerne havde solgt det hele Bibliothek (b).

Som den eneste i sit Slags kan man ansee den Samling af Kobberstykker, deels af danske Mestere, deels over danske, norske og holstenske Personer og Gjenstænder, som Konferentsraad og Stempelpapirforvalter F. A. Müller i 50 Aar med en sjelden Omhue og Bekostning havde tilveiebragt og som indeholdt 4500 Blade, systematisk ordnede i 25 Bind, foruden et Bind med danske satiriske Kobbere. Denne Samling kan med Føie ansees for at være "til Fædrelandets Historie i egentlig Forstand en ei ubetydelig Kilde, da heri findes paalidelige Underretninger om adskillige ikke uvigtige, skjøndt lidet bekjendte danske og norske Mænd, om fremmede Kunstneres Forbindelse med Danmark, om Stæders og Bygningers fordums Udseende og gradvise Forandring, om Armeers og Flaaders Stillinger, om mærkværdige Optog

a) Ved denne Leilighed fik Bibliotheket det første fuldstændige Exemplar af Resens Atlas; nemlig den skjønne og i sit Slags eeneste Afskrift i 7 Bind, som Uldal 1797 havde kjøbt efter Prof. H. Treschow, der igjen havde faaet den med A. G. Moltkes kostbare, især historiske og naturhistoriske Bogsamling, som han under eet havde kjøbt af Arvingerne for 8000 Rdlr.; Lærde Efterretninger 1793 S. 808. Dette Exemplar beskrives i K. Ankers juridiske Skrifter. 2. D. S. 721 fg.

b) Fortegnelsen over den i *Bibliotheca Kalliana* I. 1822, er af nærværende Bogs Forfatter.

ved store Høitideligheder, om Oldtidens nu ubekjendte Mindesmærkers Tilværelse o. s. v.". (c). Det Heles Værd er desuden ei lidet forøget ved en meget nøiagtig og udførlig haandskreven Katalog. Efter Eierens Død 1796 blev denne Samling kjøbt for en aarlig Livrente af 200 Rdlr. til Samlerens Datter (d) og hensat paa det kongelige Bibliothek, hvor den nu udgjør en af den nordiske Sals ypperste Prydelser (e).

Det af Schlegel grundlagte, af Erikſen i et eget Lokale opſtillede og med ſaa megen Omhue og Kjerlighed pleiede nordiske Bibliothek var efterhaanden bleven betydeligen forøget og prangede nu med mange typographiske Sjeldenheder; men selv af disse manglede dog endnu ikke faa, og det var langt fra at de første tre Aarhundreders danske Litteratur her kunde siges at have naaet den størst muelige Fuldstændighed. Dette blev derimod Tilfældet, fra den Stund da den Hjelmstjernske Bogsamling overdroges til det kongelige Bibliothek; en Samling, hvis Værd først tilfulde kan erkjendes og skattes ved Sammenligning med ældre og nyere Samlinger af lignende Formaal.

Blandt de mange danske Privatbibliotheker der opstode fra Slutningen af det syttende Aarhundrede til Slutningen af det attende, vare der nogle, hvis Bestemmelse udelukkende, eller for største Deel, var at opbevare de danske Staters

---

c) (A. G. Müllers) Udsigt over den af afg. Konferentsraad F. A. Müller efterladte Kobberstik-Samling. Kbhvn. 1796. 4to S. IV.

d) Universitetsjournalen 1797. S. 144.

e) Et og andet her manglende Stykke kunde maaskee findes i den Hjelmstjernske Kobberstiksamling, som ogsaa er overdraget Hans Majestæt.

Litteratur i sin største Fuldstændighed. Vi kjende egentlig ni saadanne Bogsamlinger, af hvilke de tre aldeles ere tilintetgjorte, to kunne siges at være tabte enten for Videnskaberne eller for Landet og de øvrige ere i sin Tid overladte til Auktionernes uvisse Skjæbne, hvorfra kun enkelte Ruiner efterhaanden reddedes for det kongelige Bibliothek.

Det første af dem, om hvilke vi kun have Erindringen tilbage, var det Resenske. Etatsraad og Professor Juris P. H. Resen anvendte 26 Aar paa at anlægge en Bogsamling, der skulde omfatte de Fag hvori det daværende Universitets-Bibliothek stod tilbage, nemlig de nordiske Landes Litteratur, fornemmelig Historie og Lovkyndighed; og deels paa de i den Tid her nylig indførte Bogauktioner, deels ved Correspondence i Provindserne og ved Kommissionairer endog i Skaane; opnaaede denne Samling en udmærket Grad af Fuldstændighed. Dette dansk- norsk- islandsk-svenske Bibliothek, som han selv kaldte det, af Bøger og Haandskrifter, testamenterede han 1675 til Kjøbenhavns Universitet, lod en splendid Katalog trykke derover (f) og efter hans Død 1688 overleveredes det til Universitets-Bibliotheket. Her udgjorde det en særskilt Samling, men synes, alt inden dets Undergang i Ildebranden 1728, ligesom Universitetets øvrige Bogsamlinger af Mangel paa behørig Tilsyn, Tid efter anden, at have tabt i Værd og Nytte (g).

Med Hensyn til trykte Bøger var det maaskee et ikke ringere Tab, at Slotsbranden 1794 fortærede det af Underbibliothekaren ved det kongelige Haandbibliothek Prof. P. T.

---

f) Petri Johannis *Resenii* bibliotheca Regiæ Academiæ Hafniensi donata. Hafn. 1685. 4.

g) Nyerups Universitetsannaler S. 219.

giver ingen fuldstændig Idee om denne Samlings forbums Herlighed, da den seenere, paa Rostgaards Auktion, efter Landsdommer Jak. Birkerod og ved flere Leiligheder har erholdt ei ubetydelige Forøgelser (n). Saavel i ældre som i nyere Tider er den bleven paa forskjellige Maader benyttet af danske Lærde. Schacht (o) og Thura (p) hentede her, i attende Aarhundredes Begyndelse, Oplysninger til deres Arbeider om danske lærde Fruentimmer; seenere laante Hjelmstjerne herfra de Exemplarer af sjeldne danske Bøger som han paa nye lod omtrykke (q). I vore Dage tyede Nyerup flere Gange hid, for at faae en og anden Tvivl i vor Litterærhistorie opløst og for af eget Øiesyn at lære at kjende Sjeldenheder som Hovedstadens Bibliotheker manglede (r); men saavel han som flere (s) have tillige længe klaget over den Mangel af Orden der gjør det vanskeligt at finde hvad man søger og umuligt at vide, om det der engang har existeret der, ikke for længesiden er forsvundet.

---

frueklošter i Othense, haver foræret til forbemeldte Kloster. Herhos findes ogsaa de lærde Folkes, som enten selv have sammenskrevet Bøgerne eller og oversat dem af andre Sprog i danske, deres Levnetsbeskrivelser korteligen anført. Kbhvn. 1725. 4. (udg. af Laur. Lind).

n) Dauws hør du danske Mand S. 14-15. Hofmans Fundatser. V. S. 223. Minerva 1785. Sept. S. 16.

o) *Nova litteraria maris balthici* 1700. p. 209. sq.

p) *Gynæceum Daniæ*, paa fl. Steder; jfr. p. 31.

q) Hjelmstjernes Bogsamling I. S. 126. Nye danske Magazin I. S. 258; jfr. Krags Suppl. til Chr. III. S. 190.

r) Minerva 1785, Sept. S. 16. sq. Nyerups Antiqvariske Reise til Fyen 1814, S. 17. sq. Rahbeks og Nyerups Digtekunstens Historie III. S. 84.

s) Jfr. Molbechs Ungdomsvandringer II. S. 118-20.

Et væsentligere Tab er det dog maaskee at Cancelliraad og Revisor H. Andersens rige Samling af danst, især det attende Aarhundredes, Litteratur, er gaaet ud af Landet. Den nærmede sig i Størrelse og Beskaffenhed den Wandalske, og havde ved den Mængde af Eierens, Exemplarerne tilskrevne, Anmærkninger Lighed med den Schmidtske; den fremviste og nogle Haandskrifter og blev af den godmodige Eier stedse med megen Beredvillighed holdt aaben for Dyrkere af dansk Historie (t). Efter hans Død 1810 blev den, ifølge Skifteretstens Euagtning, tilkjendt det norske Universitet i hvis Bibliothek det nu er indlemmet (u).

Ved Auktioner bortsolgtes: 1780 den af Konferentsraad og Admiralitetsdeputeret Sevel efterladte Bogsamling, hvis nordiske Afdeling (v), hvorover haves særskilt Katalog, indeholdt over 5300 Bind, hvoriblandt mange Palæotyper og en Rigdom af danske Lovstykker og Skrifter til Tidshistorien, fra 17de og 18de Aarhundrede; 1787 Justitsraad Munchs bestaaende af 9000 Bind, hvoriblandt meget til den danske Statistik og det attende Aarhundredes Litteratur; 1803 Justitsraad og Høiesterets Advokat Uldals Samling af 5209 Nummere, af hvilke mange indeholdt hele Kollektioner til en

t) N. C. Østs Misceller, 1810, No. 19. Den benyttedes saaledes meget af Prof. Nyerup, Etatsr. Thaarup, Justitiarius J. C. Berg i Christiania og fl.

u) Engelstofts Univers. og Skoleannaler, 1813, S. 111 fq.

v) Bibliothecæ *Seveliana* Pars II. septentrionalis f. *Danica* atqve *Svecica* exhibens (1780) Pars. III. libros cum in membrana tum in papyro manu exaratos, laudationes funebres, Programmata Acad. Havn. exhibens (1781). Den med megen Nøiagtighed af den lærde Eier Brandt forfattede Katalog indeholder tillige en og anden litterærhistorisk Notice.

giver ingen fuldstændig Idee om denne Samlings forbums Herlighed, da den seenere, paa Rostgaards Auktion, efter Landsdommer Jak. Birkerod og ved flere Leiligheder har erholdt ei ubetydelige Forøgelser (n). Saavel i ældre som i nyere Tider er den bleven paa forskjellige Maader benyttet af danske Lærde. Schacht (o) og Thura (p) hentede her, i attende Aarhundredes Begyndelse, Oplysninger til deres Arbeider om danske lærde Fruentimmer; seenere laante Hjelmstjerne herfra de Exemplarer af sjeldne danske Bøger som han paa nye lod omtrykke (q). I vore Dage tyede Nyerup flere Gange did, for at faae en og anden Tvivl i vor Litterærhistorie opløst og for af eget Diesyn at lære at kjende Sjeldenheder som Hovedstadens Bibliotheker manglede (r); men saavel han som flere (s) have tillige længe klaget over den Mangel af Orden der gjør det vanskeligt at finde hvad man søger og umuligt at vide, om det der engang har existeret der, ikke for længesiden er forsvundet.

frueklostor i Othense, haver foræret til forbemeldte Kloster. Herhos findes ogsaa de lærde Folkes, som enten selv have sammenskrevet Bøgerne eller og oversat dem af andre Sprog i danske, deres Levnetsbeskrivelser korteligen anført. Kbhvn. 1725. 4. (udg. af Laur. Lind).

n) Dauws hør du danske Mand S. 14-15. Hofmans Fundatser. V. S. 223. Minerva 1785. Sept. S. 16.

o) *Nova litteraria maris balthici*. 1700. p. 209. sq.

p) *Gynæceum Daniæ*, paa fl. Steder; jfr. p. 31.

q) Hjelmstjernes Bogsamling I. S. 126. Nye danske Magazin I. S. 258; jfr. Krags Suppl. til Chr. III. S. 190.

r) Minerva 1785, Sept. S. 16. sq. Nyerups Antiqvariske Reise til Fyen 1814, S. 17. sq. Rahbeks og Nyerups Digtekunstens Historie III. S. 84.

s) Jfr. Molbechs Ungdomsvandringer II. S. 118-20.

Alle nysnævnte, i det henrundne Aarhundrede samlede, danske Bibliotheker vare yngre end det Hjelmstjernske, med hvilket heller intet af dem egentlig kunde maale sig. Paa en Tid da det var Mode at samle Bøger, havde H. Hjelmstjerne, siden Geheimeraad og Justitiarius i Høieste-Ret, tildeels opmuntret af hans Velyndere Gram og Høier, ogsaa begyndt at lægge Grundvold til et Bibliothek. Indskrænkende sig til dansk Litteratur og hvad dermed stod i Forbindelse (ö), besad han Kræfter og Midler til at give sin Samling en Fuldstændighed, som hverken Klevenfeldts og Langebeks Formuesomstændigheder eller Thotts og Suhms vidtomfattende Bibliotheksplaner, tillode dem at tænke paa. Alt som en 27aarig Cancelliesecretair behøvede han en heel Sal til sine Bøger (ä) og tre Aar efter skaffede hans Samling af "rare Bøger og Manuskripter", ikke mindre end hans grundige Indsigter i Fædrelandets Historie, ham en Plads i det da nylig oprettede danske Selskab (b). Over denne, ogsaa ved skjønne, vel vedligeholdte Exemplarer, anseelige Samling, til hvis større Fuldstændighed han endog lod trykke enkelte Exemplarer af Sjeldenheder af første Rang, hvoraf han ei paa anden

danske Sjeldenheder og en Rigdom af Skrifter til den nordiske Historie, dog ikke kunne siges at have gjordt Fædrenelandets Litteratur i videste Omfang til sit Formaal f. Ex. R. Fosses, Grams, Langebeks, Klevenfeldts, K. Ankers, Luxdorphs; ligeledes en og anden skjøn, men mindre og udenbyes Samling af dansk Litteratur, f. Ex. Præsten Albeks i Munkebjergbye, ovenfor omtalte, der bortsolgtes ved Auktion 1783, Præsident Nordahls i Throndhjem der gik samme Vei 1790 o. fl.

ä) Jacobis Sørgetale S. 20. Hjelmstjernes. Bogsamling; Fortalen.

a) Langebekiana S. 20.

b) Danske Selskabs Begyndelse og Tilvæxt, S. 16.

eller anden Gjenstand eller Tid henhørende, f. Ex. Acta publica, Liigprædikener (x) o. s. v. Eierens Lærdom, Stilling og Formue havde sat ham i Stand til at give denne Samling en høi Grad af Fuldstændighed, og den sporededes kjendeligen at være anlagt og vedligeholdt med megen Interesse og Sagkundskab. Det sidste kunde derimod ikke siges om det Bibliothek, af omtrent 8000 Bind, for største Deel Danica, som kongelig Fuldmægtig ved den islandske Handel siden Pensionist M. N. Christensen, havde samlet sig, ligesom Andersen, meest ved Indkjøb paa Auktioner. Dog manglede her hverken enkelte udmærkede Sjeldenheder (y), eller en betydeligere Rigdom af det attende Aarhundredes Litteratur og af Leilighedsskrifter end man af Katalogen selv kunde skjønne (z), og udmærkede sig tildeels ved meget skjønne Exemplarer. Som dansk Bibliothek betragtet, var ditte vel det sidste af Betydenhed i Danmark (æ).

x) Bibliotheca Juridica s. Catalogus, exhibens a) scripta exotica, maxima ex parte ad Jurisprudentiam pertinentia b) insignem collectionem *librorum septentrionalium*, cum Jurisprudentiam domesticam, tum alias disciplinas, in primis historicas, concernentium. Havn. 1803. Katalogen er forfattet af Prof. Nyerup.

y) Tre sjeldne danske Kobberværker, nemlig et Exemplar af Resens Atlas, Rocques Christ. VItes norske Reise, og Kobberne til den aldrig udkomne 3die D. af Wandals Jægerspriisske Mindesmærker; alle af dette Bibliothek, ere beskrevne af Nyerup i Dansk Minerva 1816. Juli. Nogle faae Manuskripter vare her ogsaa, af hvilke nogle Aktstykker til C. Ulfelds Historie ere meddeelte i O. Wolffs Journal 1815-16.

z) Dansk Minerva anf. St. S. 16. Katalogen var paa 498 SS.; jfr. Kjøbenh. Skilderie XXV. No. 28.

æ) Her forbigaaes saadanne store, tildeels i det foregaaende omtalte, Bogsamlinger, som, uagtet de indeholde mange

Alle nysnævnte, i det henrundne Aarhundrede samlede, danske Bibliotheker vare yngre end det Hjelmstjernske, med hvilket heller intet af dem egentlig kunde maale sig. Paa en Tid da det var Mode at samle Bøger, havde H. Hjelmstjerne, siden Geheimeraad og Justitiarius i Høieste-Ret, tildeels opmuntret af hans Velyndere Gram og Høier, ogsaa begyndt at lægge Grundvold til et Bibliothek. Indskrænkende sig til dansk Litteratur og hvad dermed stod i Forbindelse (ö), besad han Kræfter og Midler til at give sin Samling en Fuldstændighed, som hverken Klevenfeldts og Langebeks Formuesomstændigheder eller Thotts og Suhms vidtomfattende Bibliotheksplaner, tillode dem at tænke paa. Alt som en 27aarig Cancelliesecretair behøvede han en heel Sal til sine Bøger (ä) og tre Aar efter skaffede hans Samling af "rare Bøger og Manuskripter", ikke mindre end hans grundige Indsigter i Fædrelandets Historie, ham en Plads i det da nylig oprettede danske Selskab (b). Over denne, ogsaa ved skjønne, vel vedligeholdte Exemplarer, anseelige Samling, til hvis større Fuldstændighed han endog lod trykke enkelte Exemplarer af Sjeldenheder af første Rang, hvoraf han ei paa anden

danske Sjeldenheder og en Rigdom af Skrifter til den nordiske Historie, dog ikke kunne siges at have gjordt Fædrenelandets Litteratur i videste Omfang til sit Formaal f. Ex. N. Fosses, Grams, Langebeks, Klevenfeldts, K. Ankers, Luxdorphs; ligeledes en og anden skjøn, men mindre og udenbyes Samling af dansk Litteratur, f. Ex. Præsten Albeks i Munkebjergbye, ovenfor omtalte, der bortsolgtes ved Auktion 1783, Præsident Nordahls i Throndhjem der gik samme Vei 1790 o. fl.

ö) Jacobis Sørgetale S. 20. Hjelmstjernes Bogsamling; Fortalen.

ä) Langebekiana S. 20.

b) Danske Selskabs Begyndelse og Tilvæxt, S. 16.

Maade kunde komme i Besiddelse, lod den ædle Eier en Katalog forfatte ved J. Eriksen (c) og forundte med en udmærket Velvillie danske Videnskabsmænd Adgang til den (d), skjøndt den dog først blev ret benyttet efter Eierens Død 1780. Han havde nemlig fattet den patriotiske Idee, af hans Samling af Danica, det være sig Bøger, Haandskrifter, Kobbere, Mynter &c. at oprette et Fideicommis for Familien; "og paa det at det kunde blive bekjendt hvad der i disse Samlinger var at finde, skulde efter hans Død en tilforladelig Katalogus derover, Manuskripterne allene undtagne, trykkes og bemeldte Samlinger forøges og hvert tiende Aar Supplementum i Trykken udgives." Denne Samlerens Idee blev af Arvingerne i det væsentlige realiseret. En af den Hjelmstjernske Bibliothekar, Registrator J. J. Weber forfattet Katalog udkom med en Fortale af Hjelmstjernes troefaste Ven Suhm, hvem Eieren havde paalagt et specielt Tilsyn med Udførelsen af denne hans Disposition (e). Bibliotheket selv forøgedes, saavidt muligt, efter den lagde Plan (f) og dets Tilgjængelighed omtaltes snart med fortjent

---

c) Suhms Levnet S. 221.

d) Fort. til Schlegels Gesch. d. Oldenburg. Könige. Katalogen blev meddeelt J. Worm til Brug ved hans Forfatterlexikon.

e) Hjelmstjernes Bogsamling, tjenende til Oplysning af de under den danske Regjering liggende Staters Litteratur. I–II. Kbhvn. 1782–85. 4. Exemplarer heraf bleve skjænkede til alle offentlige Bogsamlinger i Rigerne; Kbhvns Adresseavis 1783, No. 12.

f) Minerva 1800, I. S. 249, i Anledning af en Klage over formeentlig Afvigelse fra Testators Bestemmelse, i Nyerups Kjøbenh. Beskr. S. 326. Blandt Sjeldenheder som kjøbtes til Bibliotheket efter Eierens Død,

Berømmelse (g). Ingen har vel mere brugt det og beskrevet flere af dets Skatte, nu henved i 40 Aar, end den Mand, hvis Navn saa ofte forekommer i denne Bog, Prof. Nyerup fra 1785, da han udgav som Disputats paa Borchs Collegium (h) sin "Librorum qvi ante Reformationem in scholis Daniæ prælegebantur Notitiæ Mantissa ex *Museo Hjelmstjerniano*"; men ogsaa af Andre finder man det benyttet, saasom af P. T. Wandal, da han gav sine Efterretninger om gamle danske Skuespil (i), og af det genealogisk-heraldiske Selskab i "Magazin for den danske Adelshistorie." (k) Men uagtet nu denne, i sit Slags eeneste, Samling var sikkret for Adspredelse, uagtet den, omgivet af Hovedstadens Lærde, ikke let stod Fare for at synke hen til en død Skat, eller ved Mangel paa Tilsyn at forringes i sit Værd, vilde den dog unægteligen være mindre udsat for saadanne Ulykker som de der havde tilintetgjort Resens, Wandals og Schmidts Bogsamlinger, mere egnet for varigt, videnskabeligt Brug, ved Forening med et stort Bibliothek, hvis Rigdom i dette Fag næsten kunde stilles ved Siden af den Hjelmstjernske. Det var saadanne Betragtninger der bestemte Stifterens Svigersøn Grev Rosenkrone til at overdrage den hele Bogsamling til Kongen, der ved Resolution af 6te Marts

---

kan nævnes Jydske Lov paa plattydsk 1486, paa K. Ankers Auktion 1789, for 50 Rdlr.

g) Lærde Efterretninger 1785, No. 24.

h) Jfr. Dedikationen foran hans historisk-statistiske Skildring, 2. D.

i) Foran 1ste og 2den D. af den Gyldendalske Udg. af Nye originale Skuespil.

k) 1ste B. S. 77 sq. hvor Udtog af P. Hegelunds Almanakker ere meddeelte.

1807 befalede at den samlet skulde opstilles i det kongelige Bibliothek og der, under Navn af den Helmstiern-Rosenkronske Bogsamling, udgjøre en særskilt Afdeling (l). Navnet Rosenkrone bør derfor stedse i Bibliothekets Aarbøger indtage Hædersspladsen ved Siden af J. Gersdorfs og Thotts; men Sandhed og Erkjendtlighed byder ogsaa at mindes og berømme den virksomme Iver, hvormed Etatsraad Engelstoft benyttede sit mangeaarige nøie Forhold til det Rosenkronske Huus og Grevens Fortrolighed, til at fremme denne for det kongelige Bibliothek, det engang talte ham selv blandt sine Embedsmænd, saa velgjørende Beslutning.

Blandt Acquisitioner af mindre Omfang, der udmærkede sig ei saameget ved Bøgernes Antal som ved deres Værd (m), fortjener at nævnes den klassiske Litteratur af det Uldalske Bibliothek som kjøbtes 1804 (n) og den Samling, især af nye tydsk og fransk Litteratur, for største Delen i skjønne Exemplarer, som erholdtes af den v. Rumohrske Bogsamling der 1811 skulde ved Auktion have været bortsolgt i Kiel, men af Universitets-Direktionen kjøbtes under eet for 2920 Rdlr. Sl. hft. Cour. af hvilke det kongelige Bibliothek betalte sin Andeel med 900 Rdlr. (o).

l) Collegialtidenden 1807, S. 162. Lærde Efterretninger 1807, S. 175. Foruden Bogsamlingen, som afleveredes efter den trykte Katalog, overdroges tillige til det kongelige Bibliothek Manuskripterne til den nordiske Historie, meest nyere Afskrivter, og endeel vigtige tydske Palæotyper.

m) Af en Forestilling fra Molbenhawer 10. Apr. 1803 sees at det Bernstorffske Bibliothek var kjøbt for 2855 Rdlr. til Bibliotheket.

n) Lærde Efterretninger 1804, S. 383.

o) Resten tilfaldt det norske Universitets Bibliothek; Engelstofts Annaler, 1813, S. 110-11.

Ogsaa ere forskjellige Frugter af enkelte Lærdes Granskning og Samlerflid i dette Tidsrum indlemmede Bibliothekets Manuskriptsamling. Saadanne vare 1) nogle og halvtredsindstyve Nummere, meest Afskrifter af engelske og irske Annaler med meere til Historien om de nordiske Folks Bedrifter i disse Lande, som 1792 vare hjembragte af Etatsraad og Geheimearkivarius Thorkelin (p). 2) Den lærde græske Philolog C. Ankers Collectanea til Udgaven af Photii Lexikon og Arati Phænomena der 1799 kjøbtes paa hans Auktion i Odense; 3) C. Rothes Excerpter, for største Deel til Fortsættelsen af hans klassiske, desværre ufuldførte, Værker, Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa, Nordens Statsforfatning for Lehnstiden og Naturens Betragtning efter Bonnets Maade, der 1804 kjøbtes for 300 Rdlr; 4) G. Zoegas Samlinger af hans egne lærde Udarbeidelser i Mythologie og Arkæologie, en næsten fuldført Topographie af Rom, Excerpter, Brevvexling med mere, der 1809 overdroges Bibliotheket (q); og endelig 5) T. Bugges astronomiske Observationer fra 1781 til 1787 samt Korrespondence især med udenlandske Astronomer og Mathematikere, der ifølge hans egen Bestemmelse, efter hans Død 1815 skjænkedes til Bibliotheket.

Heller ikke ere de Forøgelser ubetydelige, som Bibliotheket i dette Tidsrum har faaet ved Gave; af saadanne fortjener først at nævnes de som skyldes umiddelbar kongelig Naade, hvilken baade den afdøde og nu regjerende Konge gjentagne Gange har viist Bibliotheket, ved, saavel af det forrige som

p) Lærde Efterretninger, 1792, S. 269. Udførlige Noticer om nogle af dem meddeeltes af Nyerup i Bragur. III. S. 495.

q) Lærde Efterretninger 1809. S. 543.

nuværende Haandbibliothek, at skienke det flere tildeels kostbare og prægtige Værker. Blandt Gaver af Private torde den af 1804 afdøde Oberberghauptmand og Rentekammerdeputeret J. Hjort, til Bibliotheket testamenterede mineralogiske Bogsamling; en Samling af henved 200 Værker, meest nyere, til de østerrigske Staters Historie og Statistik, der skienkedes af den keiserlige Hofagent og Ridder af Dannebrog Sonnleithner i Wien; samt den Maylandske Udgave af italienske Klassikere i 250 Bind, hvilken Bibliotheket i A. 1821 imodtog som et Beviis paa den neapolitanske Chargé d'Affaires Chev. *d'Ambrosio's* Agtelse og Velvillie, især fortjene taknemmelig Erindring og Omtale.

Enhver som kjendte Overbibliothekarens Nidkjærhed i sit Kald, vil, uden videre Forsikring, føle sig overbeviist om, at i dette Tidsrum, saavidt det stod til ham, ingen Bog- eller Haandskriftsamling, som kunde have tjent Bibliotheket til væsentlig Berigelse, enten er gaaet ud af Landet eller paa anden Maade afhændet. At M. Vahls Bogsamling af 3000 Bind, der med hans øvrige Samlinger kjøbtes af Regjeringen, blev bestemt for den botaniske Hauge; at J. C. Colbjørnsens til Kongen skjænkede Bibliothek kom til at udgjøre en Deel af den, i flere end en Henseende, kongelige Grundvold til det norske Universitetsbibliothek, var en Følge af umiddelbar allerhøieste Resolution.

5.

Næsten saalænge som Anordninger have existeret, der paabød Fri-Exemplarers Aflevering til det kongelige Bibliothek af alt hvad der udgik fra Presserne i de danske Stater, har der ogsaa fra Bibliothekets Side været grundede Anker førte over Bogtrykkernes Forsømmelighed og Uvillie til at ef-

terkomme en Forpligtelse, der i Grunden var saa lidet byrdefuld for dem. Var dette Tilfældet i Kjøbenhavn, hvor Literaturens nye Frembringelser ikke saa let kunde undgaae Vedkommendes Opmærksomhed, maatte det endnu mere gjelde om Provindserne, om Norge (r) og Hertugdømmerne.

Hertil kom endnu andre Ulemper, saasom, at af en Bog der tryktes i forskjellige Officiner, stundom kun en Deel blev leveret, at tilhørende Kobbere manglede m. m. Et Ønske om nye Lovbestemmelser, ved hvilke Bibliothekets Fuldstændighed i en Litteratur, som her altid bør udgjøre en Hovedbestanddeel, kunde betrygges, blev derfor tilsidst mere og mere levende hos dets Bestyrer og dette Ønske deeltes af Universitetsbibliotheket, som, hvad de Kjøbenhavnske Officiner angik, havde omtrent samme Rettigheder og samme Anledning til Klage, som det Kongelige. Man troede at dette Øiemed sikkrest vilde opnaaes, ved at overføre hiin Forpligtelse fra Bogtrykkerne til Forlæggerne (s). Forordningen af 19de Januar 1821 for Danmark, samt Island og Kolonierne fastsatte derfor, at "den Bogtrykkerne hidtil paalagte Forpligtelse til at aflevere Frie-Exemplarer af hvad hos dem tryktes til det store kongelige Bibliothek — skal for Fremtiden ikke hvile paa Bogtrykkerne, som saadanne, hvorimod det skal være Pligt for den, paa hvis Forlag eller Bekostning et Skrift udkommer, at afgive de befalede Frie-Exemplarer, og det endog, naar Skriftet er trykt uden for Riget"; samt ligeledes, at "der af de for sig udkommende Kobbere, Steentryk og andre Kunstværker af lige Natur bliver at aflevere

r) Om de norske Bogtrykkeres Brangvillighed i Særdeleshed s. Lærde Efterretninger 1795. S. 206.

s) Om Anledningen og Motiverne til den nye Lovgivning s. Collegialtidenden 1821. No. 4.

Exemplarer til det kongelige Bibliothek, hvilken Forpligtelse og for Fremtiden skal gaae over paa den der forlægger sligt Kunstværk."

Tre Aars Erfaring giver Anledning til det Spørgsmaal, om ikke hiin Forpligtelse naturligere og med mere Sikkerhed for Bibliotheket paalaae Bogtrykkerne, der udgjøre en egen priviligeret Korporation, end dem der paa eget Forlag eller Bekostning udgive et Skrift; noget hvortil Enhver, uden at være Boghandler, kan være berettiget, hvorved følgelig Bibliothekets Ret bliver vanskeligere at paatale. Ligeledes torde det fortiene nærmere Overveielse, om ei det kongelige Bibliothek og Universitetsbibliothekets Bestemmelse og Interesse, med Hensyn paa den indenlandske Litteraturs Fuldstændighed, kunde siges at være saa forskjellig (t), at de Forskrifter, som i denne Henseende kunde være ønskelige for det ene af disse Instituter, just ikke vare de meest passende for det andet.

For Hertugdømmerne blev derimod endnu Anordningerne af 19de Jan. 1781 og 15de Jan. 1783 gjældende og de befalede Fri-Exemplarer vare der at tilsvare af Bogtrykkerne.

6.

En Lokal-Udvidelse, saa smagfuld og hensigtsmæssig, som den Bibliotheket i foregaaende Tidsrum havde erholdt, frembød Leiligheden ikke mere; saa nødvendig en saadan end

t) Kjøbenh. Univers. Bibliothek som, ifølge Rskr. 14. Dec. 1753 kun havde været berettiget til Exemplarer af hvad der udkom fra de Kjøbenhavnske Bogtrykkerier, erholdt ved denne Forordning samme Ret i Henseende til det der forlagtes i hele Danmark, saavelsom Island og Kolonierne.

ved den stærke Forøgelse kunde have været. Hvad der under nærværende Beskrivelse føiedes til Bibliothekets ældre Lokale, bestod i;

a) Mellembygningen, der forenede den gamle Bibliotheks-bygning med Christiansborgslot, hvilken efter Branden 1794 blev overdraget Bibliotheket, men som ved sin Fugtighed og Mangel af Lys kunde ansees for den maadeligste Deel af det hele Lokale (u), indtil Aaret 1822, da en nye Forandring af Taget skaffede Lysning ovenfra og tillige saamegen Sikkerhed som mueligt mod Regn og Snee. Den indslutter nu det medicinske, en Deel af det juridiske Fag, den Suhmske og de nyere tilkomne Manuskriptsamlinger, samt det Hjelmstjerne-Rosenkronske Bibliothek.

b) En Deel af den nærmest ved denne beliggende Kunstkammersahl, indtil Slutningen af Tidsrummet et Opbevaringssted for den gamle kongelige og den Thottske Manuskriptsamling.

c) Et ligeledes fra Kunstkammeret afstaaet Værelse, som 1796 indrettedes til Læsesahl (v).

---

u) Hertil sigtede egentlig de Klager over Mangel af Orden og Beqvemhed, over Manuskripternes maadelige Bevaring m. m. hvortil enkelte Reisende efter et flygtigt Besøg troede sig beføiede. Man see saaledes Meermanns Reisen durch den Norden S. 65; Seumes, mein Sommer (1805) S. 224; Hallberg Broichs Reise durch Skandinavien (1818) S. 64. Angaaende den sidste jfr. Anmæld. af Hr. Malthe Møller i Dagsposten 1818 No. 182 følg.

v) Hvorimod det ovenfor omtalte Værelse ved Enden af den store Sal igjen overlodes til Kunstkammerets Disposition.

Men ved Bibliothekets successive Forøgelse til mere end det Tredobbelte (x), var denne Udvidelse langtfra at være tilstrækkelig og en omhyggelig Benyttelse af Rummet, ved Anbringelse af flere Reoler, blev stedse nødvendigere, hvorved Symmetrien tilsidst næsten ganske maatte forsvinde og det imposante Indtryk af den store Bibliotheksal med sine 66 korinthiske Piller og sit Marmorgulv maatte vige for den alt opfyldende, Øiet paa hver Kant mødende, Bogmasse.

Det var ikke Forsynets Villie, at Moldenhawer skulde opleve den Udvidelse af Bibliothekets Lokale til henved det dobbelte og den velgjørende Forandring i dets hele Indretning, som vil blive Resultatet af det forrige Kunstkammerlokales Overdragelse til Bibliotheket. Skjøndt denne er yngre end nærværende Tidsrum, er det dog en Pligt, med Følelse af dyb Taknemmelighed og glad Forhaabning at *omtale* en Velgjerning, der i Bibliothekets Aarbøger vilde *sætte* Frederik den Sjettes Navn ved Siden af den udødelige Stifters, om det end ikke i Forveien havde saa mangehaande Adkomster dertil. Anvendelsen af denne kongelige Gave vil i sin Tid blive Publikum bekjendt; her er det blot tilladt at

x) Eller omtrent 300,000, som det angives i **Molbechs** Efterretninger S. 22 og i hans **Mindeskrift** over Moldenhaver S. 46. **Ekkard** som i **Kbh. polit. oekon. Lommebog** 1786, S. 250, anslog det til 100,000, angav det i s. Skr. 1794, S. 79 (efter den Thottske og saa mange andre Auktioner) til 200,000 Skrifter, og Tilvexten siden 1780 til 80,000. Alle disse Talangivelser maae, som ved flere store Bibliotheker, ansees for vaklende; den bestemte Størrelse vil først kunde erfares, naar engang Realkatalogen er blevet færdig. Imidlertid troer Forf. at det i det heele er nærmere 400,000 end 300,000 Bind.

berøre: at et særskilt og værdigt Lokale for Bibliothekets Haandskriftsamling og et passende Opbevaringssted for dets Kobberstiksamling, udgjøre Deele af den Hans Majestæt forelagte og af Allerhøistsamme approberede Plan.

7.

Endnu mindre end Lokalet stod Bibliothekets Personale i det rigtige Forhold til de Fordringer som hiint, ved den betydelige Udvidelse, formerede Arbeide og stedse tiltagende Brug med Føie kunde gjøre. Efter Underbibliothekaren Broagers Død 1790 blev hans Post ubesat; af hans 400 Rdlr. Gage blev Moldenhawer tillagt 200 og Nyerup fik et Tillæg af 50 Rdlr., altsaa ligesaa meget som Ekkard, eller i alt 400 Rdlr.; de resterende 150 Rdlr. skulde anvendes til Gratialet. Samme Aar udnævntes de hidtilværende Bibliothekamanuenser Ekkard og Nyerup til Bibliotheksekretairer. Da den sidste, d. 1ste Juli 1796 var bleven Professor i Litterairhistorien og succederende Universitets-Bibliothekar, beskikkedes B. G. Niebuhr under 4de Nov. 1796 til Bibliotheksekretair, formodentlig for engang i Tiden at kunne indtræde i den ledige Plads; men alt 1800 nedlagde han denne Post, for at indtræde i Oekonomie- og Kommerce-Collegium. Da derfor Nyerup 1803 tiltraadte Universitets-Bibliothekariatet og forlod det kongelige Bibliothek, ved hvilket han havde været tre Bibliothekarers trofaste Medhielper (y), udnævntes *Prof. historiarum* L. Engelstoft den 29de April 1803 til anden Bibliothek-Sekretair; en Virkekreds som han dog to Aar senere forlod, da han 1805 indtraadte som Sekretair og Bu-

y) Dog fungerede han siden i A. 1804 som Bibliotheksekretair under Engelstofts Fraværelse.

reau-Chef i den nye oprettede Direktion for Universitetet og de lærde Skoler.

Ved Prof. Engelstofts Afgang 1805 beskikkedes **E. C. Werlauff**, som i nogle Aar havde været Custos paa Læsesalen, til anden Bibliotheksekretair og Stud. **Chr. Molbech** til Amanuensis; denne blev 1812 tredie Bibliotheksekretair. Den første Sekretair **Ekkard** som i mange Aar ved sin sjeldne og udstrakte Bogkundskab ufortrøden havde gavnet Biblitheket, skjøndt tiltagende Affældighed alt længe havde hindret ham fra synderlig Andeel i det egentlige Bibliothek-Arbeide, erholdt ved sin paafølgende Blindhed 1814 Afskeed i Naade; hvorved de to Nysnævnte oprykkede i første og anden Sekretairs Post, uden at nogen nye Ansættelse i den Anledning fandt Sted. Først 1819, da Prof. **Molbech** med kongelig Tilladelse tiltraadte en Udenlandsreise, konstitueredes i hans Fraværelse den daværende Kopiist ved Udlaanings Protocollen Kand. Theol. **J. A. Bølling**, en Pleiesøn af Overbibliothekaren, til Sekretair, og 1823 beskikkedes han til virkeligt tredie Bibliotheksekretair. Det var altsaa først i de sidste Aar af Tidsrummet, at Antallet af de Embedsmænd, hvem Bibliothekets egentlige Detail-Forretninger, saasom Bøgers Udlevering og Indsættelse, Inkrement- og Bogbinder-Listers Forfattelse, m. m. paaligger, forøgedes fra to til tre; et Antal som dog i Sammenligning med fremmede Bibliotheker af lignende Størrelse og mere indskrænket Brug, endnu stedse maatte ansees for utilstrækkeligt (z). I øvrigt havde Bibliothekets Offentlighed foranlediget Ansættelse af en Kopiist ved Udlaanings-Protokollen og en Inspektør paa Læsesalen.

---

z) Jfr. herom Molbechs Mindeskrift S. 46–48.

8.

Med disse faae Medhielpere var det, at Overbibliothekaren begyndte og fuldendte det herkuliske Arbeide, at give Bibliotheket en nye Organisation og at ordne det Hele efter et videnskabeligt System, der fulgtes med en Strenghed og Consequents, som vidnede om Ophavsmandens overskuende Blik, skiøndt den maaskee stundom medførte Vanskeligheder for dets Personale, der kunde have været undgaaede, deels ved en hyppigere Anvendelse af den alphabetiske Orden, deels ved en sieldnere Udstykning af enkelte Videnskabsgrene (æ). Da denne nye Skabelse, der havde en gjentagen møisommelig Omflytning af hele Bogsamlingen til Følge og som først 1793 blev tilendebragt, ei lod sig iværksætte paa nogen naturligere Maade, end ved først at opskrive hvert Værk paa enkelte Sedler og derefter at ordne disse, opstod paa samme Tid, som Bibliotheket erholdt sin systematiske Orden, en Realkatalog, ordnet i Fascikler endog efter de specielleste Underafdelinger, for største Deel af Moldenhawer selv, der selv ogsaa opskrev flere tusinde Titler (ö). Imidlertid var en saadan Seddelkatalog, som desuden efter det Suhmske Bibliotheks Indlemmelse, af flere Aarsager ikke var bleven fortsat, dog at ansee som et Arbeide der mere var egnet for Bibliothekarernes end for Publikums Brug, mere som en ypperlig Grundvold for

---

æ) Molbechs Mindeskrift S. 41-43. Nogle detaillerede Bemærkninger over dette System (af Ekkard) haves i Kbhvn. Polit. oekonom. Lommebog 1794. S. 74-48.

ö) Meermanns Reisen S. 65. Et Udfald i Statsvennen 1821, No. 2 og en derved foranlediget Efterretning af Moldenhawer i Kbhvns. Adresseavis 1821, No. 65 fremkaldte en vidtløftig polemisk Litteratur om denne Realkatalogs Tilværelse og Beskaffenhed i Kiøbenhavns Skilderie XXXV No. 25-32.

en tilkommende Realkatalog end for en egentlig saadan. En stor Deel af Bogtitlerne vare opskrevne af forskjellige dertil antagne Medhielpere, ei alle med lige Nøiagtighed, endnu mindre med fuldkommen Eenhed; mange Sedler indeholdt Doubletter og Henviisninger til Bind, i hvilke flere forskjellige Skrifter vare indbundne. Meget stod endnu tilbage; en omhyggelig Revision for at tilveiebringe Nøiagtighed og Overeensstemmelse, en kalligrafisk Afskrift og et Udportes der kunde svare til Bibliothekets Værd og Anseelse. Hvo kunde miskjende Vigtigheden og den stedse meer og meer voxende Nødvendighed af en saadan Realkatalog, der alt ved Overbibliothekarens Instrux var ham paalagt; og dog var, med Hensyn paa Bibliothekets nuværende Organisation, den Erikssenske Katalog over den gamle Manuskriptsamling næsten den eneste over nogen Deel af Bibliotheket, som kunde siges at være brugbar, ei blot for Bibliothekarerne, men og for Publikum. Men, til et saadant Værk vare Bibliothekets egne Kræfter ei tilstrækkelige; dertil udfordredes særegne Hjelpekilder, ligesom Begyndelsen og Udførelsen af et saadant Foretagende selv, fordrede en høiere Autoritet.

Endelig blev dette Savn afhjulpet ved Hans Maiestæts umiddelbare Villieserklæring. En Realkatalog, som fremmede Lærde saa ofte forgjeves havde efterspurgt, som danske Videnskabsmænd med Længsel saae i Møde, og som ved mangen Leilighed kunde lette Bibliothekarerne selv deres Arbeide, blev der lagt efterat Deres kongelige Majestæter, den 29de August 1816, første Gang efter deres Thronbestigelse Haand paa, havde skjænket Bibliotheket Deres personlige Nærværelse. Faae Dage efter emanerede under 3die Septbr. følgende allernaadigste Reskript til Overbibliothekaren:

"Da den Opmærksomhed Vi stedse have havt henvendt paa Vort store Bibliothek, er forøget ved at Vi nyeligen med allerhøieste Tilfredshed have beseet samme, saa ville Vi allernaadigst have dig paalagt, allerunderdanigst at indsende en Liste over hvad der siden Bibliothekets Chef, Vor høisalige Svoger Hans Durchlauchtighed Hertugen af Augustenborgs dødelige Afgang, er anskaffet saavel af nye Værker, som af Supplementer og Fortsættelser af de gamle."

"Derhos ville Vi allernaadigst modtage dit allerunderdanigste Forslag, **hvorledes en samlet Katalog over hele Bogsamlingen kunde paa den mindst bekostelige Maade tilveiebringes.**"

Det af Overbibliothekaren i denne Anledning gjorte Forslag blev allernaadigst approberet, og efterat en Prøve var gjort med den hele klassiske Litteratur, fortsattes Arbeidet, saavel af Bibliothekets Personale, som af temporaire dertil antagne Medhielpere, med en saadan Flid og Anstrængelse, at det ved Overbibliothekarens Død, syv Aar efter dets Begyndelse, kunde siges at være fuldført næsten indtil Halvdelen. Enhver som kan gjøre sig noget Begreb om Omfanget og Besværligheden af et saadant Arbeide, som veed at her, foruden Revision og Rettelse af de fleste Sedler, var Litteraturens Tilvæxt for de sidste 18 Aar, samt hvad Bibliotheket havde erholdt ved Indlemmelse af to hele Bogsamlinger og ved saa betydelige Auktions-Indkjøb, at opskrive og tilføie; som tager Hensyn til Bibliothek-Lokalets Beskaffenhed, der om Vinteren gjør det umuligt at sætte uden faae Arbeidere i Virksomhed, vil uden Tvivl erkjende, at en Realkatalog af den Natur, som i det ringeste for et Par Generationer skal være brugbar og hensigtsmæssig, hverken kan eller bør skride hurtigere frem; ligesom og, saavel den afdøde Overbibliothekar,

der uden at tage nogen umiddelbar Deel i Arbeidets Detail styrede det Hele, som Bibliothekets øvrige Personale, flere Gange i denne Anledning har modtaget Forsikring og Beviser paa Kongens allernaadigste Tilfredshed med Arbeidets Fremme.

9.

Skjønt det kongelige Bibliothek alt i det forrige Tidsrum havde begyndt at blive tilgængeligt, skjøndt dets Bestemmelse til offentligt Brug udtrykkeligen nævntes i Overbibliothekarens Instrux (a), henrandt dog endnu omtrent 6 Aar, før dets indre Organisation var saavidt fuldendt, at man kunde tænke paa Iværksættelsen af en saa velgjørende Hensigt. Foreløbigen udstædtes i de offentlige Tidender under 2den Mai 1793 følgende Bekjendtgjørelse, som torde fortjene her at meddeles:

"Efter H. K. M. Befaling bliver herved bekjendtgjort, at, da der paa det store kongelige Bibliothek i denne og den følgende Maaned forestaaer Tilendebringelsen af det til en fuldkommen Ordens Opnaaelse sigtende Arbeide, udlaanes der i den Tid ingen Bøger derfra. For tillige at kunne med den vedbørlige Nøiagtighed anstille Revisionen over det Hele, har H. K. Maj. befalet, at alle hidtil udlaante Bøger skulle ved en, trende Gange gjentagen, Bekjendtgjørelse indkræves og indleveres i en vis bestemt Tid,, hvortil de næste 14 Dage ansættes. De som efter bemeldte Tids Forløb ikke ere indleverede, skal efter H. Maj. allerhøieste Villie ansees som forkomne. Bibliotheket bliver strax naar dette Arbeide,

a) Samme Aar 1788 blev det Dresdenske Bibliothek offentligt; Eberts Geschichte d. dresd. Bibl. S. 111.

der for en kort Tid uomgængelig maatte afbryde den begyndte Benyttelse deraf, er tilendebragt, aabnet til offentligt Brug paa en, med H. Maj. velgjørende Hensigt overeenstemmende Maade. Skulde i denne Mellemtid et eller andet Værk nødvendig behøves til noget lærd eller vigtigt Foretagende, vil man, ved blot at melde det hos Bibliothekarius, forefinde den efter Omstændighederne mueligste Tjenstagtighed."

Endelig udgik et Reskript til Bibliothek-Chefen af 15de Novbr. 1793 og under næstfølgende 16de Decbr. en derpaa grundet offentlig Bekjendtgjørelse af den kongelige Villie, som tillige fastsatte visse Regler, der med Hensyn hertil vare at iagttage. Denne særskilt trykte Bekjendtgjørelse, som forgieves søges i Samlingen af de kongelige Anordninger (b) og derfor maaskee er mindre bekjendt end den burde være, meddeles her som et Hoved-Aktstykke i Bibliothekets Historie og som det egentlige og hidtil eeneste Reglement for dets offentlige Brug.

"Hans Kongelige Majestæt har allernaadigst behaget, i et under 15de November til Chefen for Hans store Bibliothek udstædt Rescript, at erklære samme for et offentligt Bibliothek, og tillige, for at fremme dets almeennyttige Brug, at fastsætte følgende Forskrifter til nøiagtig Efterlevelse."

I.

"Adgangen til Bibliotheket skal alle Søgnedage staae aaben fra Klokken 10 til 12 om Formiddagen for enhver der ønsker at benytte sig deraf."

---

b) Derimod blev den indrykket i Lærde Efterretninger 1793. S. 811-12.

II.

"I disse offentlige Timer skal der leveres til alle og enhver de Bøger og Værker, som forlanges for der paa Stedet at efterslaae og læse, eller excerpere. Derimod forbydes aldeles, at tage dem paa egen Haand udaf Reolerne. De skal fordres af Bibliothek-Sekretairerne, som bringe dem, og sætte dem igjen paa deres behørige Plads."

III.

"I Henseende til Bøgernes Udlaan af Bibliotheket skal følgende Bestemmelser tjene til Regel for Overbibliothekarens Forhold."

"1) Ingen Bog maae udlaanes af Bibliotheket uden at Laaneren i Forveien har indsendt en Seddel med den forlangte Bogs Titel og sit Navns Underskrift. Indleveringen af Udlaaningssedlerne skeer i en af de offentlige Timer den ene Dag, og den følgende Dag faaes de tilstædeværende Bøger. Hvo der ønsker sig mere end een Bog ad Gangen, maae opgive enhver paa en enkelt med Navns Underskrift forsynet Seddel. 2) Overbibliothekaren er berettiget og forpligtet til, naar fremmede eller ham gandske ubekjendte Personer forlange Bøger tillaans, foruden Laanerens egen Underskrift at æske, før Laanet skeer, en her i Byen boesiddende eller bekjendt Mands Haand. 3) Ordentligviis bliver der af Værker, som bestaae af adskillige Dele, kun udleveret en Deel ad Gangen. Meget sjeldne eller med mange Kobbere forsynede og overhovedet kostbare Værker, hvis Forliis er vanskeligt at erstatte, saavelsom Ordbøger og videnskabelige Repertorier, maae ikke udlaanes uden Bibliotheks-Chefens Samtykke. Paa Bibliotheket selv derimod har alle og enhver uden Undtagelse Lov til at betjene sig af dem. 4) Bøger

udlaanes sædvanlig paa 14 Dage. For Smaaeskrifter og saadanne som kun ere til underholdende Læsning, maae der, med Hensyn til den hyppigere Efterspørgsel, sættes en endnu kortere Termin. Hvo der efter 14 Dages Forløb behøver at bruge en Bog længere, melder det ved at indsende et nyt Beviis, der gjælder for de næstpaafølgende 14 Dage. Forlanges Udsættelse af Terminen, maa ogsaa Beviset atter fornyes. Tilladelse til at have Bøger fra Bibliotheket i længere Tid end 6 Uger, og til at benytte sig af Manuskripterne, maae ansøges hos Bibliothekets Chef. 5) Naar en Bog har været udlaant og leveres beskadiget tilbage, beholder Bibliotheket samme i sin Forvaring saalænge indtil et nyt Exemplar kan blive anskaffet, og da faaer Laaneren Bibliothekets beskadigede Exemplar, merket med Doubletstemplet, tilbage som sin Eiendom; hvorimod han strax haver at erstatte Beløbet af de i den Anledning forvoldte Omkostninger. 6) Endelig, for at kunne vedligeholde den nødvendige Orden, paalægges Overbibliothekaren den Forpligtelse, ved Slutningen af hvert Halvaar at indsende en nøiagtig Fortegnelse over de i det løbende Tidsrum uindløste Beviser til det Kgl. Danske Cancellie, som haver at foranstalte det Fornødne til at betrygge Bibliothekets Eiendom."

"Disse allerhøieste Anordninger blive i Følge Hans Kongelige Majestæts Befaling herved offentlig bekjendtgjorte."

Kjøbenhavn den 16de December 1793."

Ingen vil kunne miskjende at disse Bestemmelser i det hele ere byggede paa liberale Grundsætninger, der sigte til at forene den muligst frie Adgang som var Landsfaderens Diemed, med Betryggelse af en saa vigtig Nationalskat (c).

c) En hensigtsmæssig Udvikling af de almindelige Regler for et Bibliotheks Brug, med specielt Hensyn paa det

Overholdt i alle sine Enkeltheder vilde dette Reglement ingen Hindring have lagt i Veien for Bibliothekets videnskabelige Brug, men derimod sikkret det for flere Tab, end dem som maatte være uundgaaelige Følger af dets Offentlighed. Saameget snarere kunde man have ventet at disse Bestemmelser vare blevne fulgte som en ufravigelig Norm, da Bestyreren, alt inden dette Reglements Bekjendtgjørelse, havde havt Leilighed til at gjøre sørgelige Erfaringer om Upaalidelighed og Uskjønsomhed hos Publikum, endog det lærde, hvortil Udlaanet paa den Tid for det meste var indskrænket. I en Forestilling af 30te April 1793 hvori han udbad sig Tilladelse til, i de offentlige Blade at lade indrykke den ovenanførte Bekjendtgjørelse, yttrer han blandt andet:

"Die öftere Erfahrungen von einer, mehrere Jahre hindurch fortgesezten und durch alle Bitten und Erinnerungen unüberwindlichen Nachlässigkeit veranlassen mich, zugleich die allerunterthänigste Bitte um die Berechtigung hinzuzusetzen: Fals der zum dritten mahl gesetzte Termin der Ablieferung nunmehr vergeblich seyn sollte, die nicht zurückgelieferten Bücher als verwahrlost zu betrachten, und sie neu auf Kosten derer anzuschaffen, von denen die Bibliothek Empfangsscheine aufbewahrt."

Men uagtet han i de følgende 30 Aar havde gjentagne Anledninger til at fornye disse lidet trøstelige Erfaringer, maae man heraf dog ei slutte sig til noget uafbrudt fulgt Strænghedssystem med Hensyn til Udlaan. Vel var der en Tid, da, i det ringeste, enkelte Stemmer som ei forstode at skjelne mellem et kongeligt og et privat Bibliotheks Bestemmelse, troede sig

kongelige (af Ekkard) haves i Rhyns polit. oekonom. Lommebog, 1794, S. 80–84.

befsiede til at klage over en vis Tilbageholdenhed (d); men imod Slutningen af Tidsrummet forekom Udlaaningssystemet mange at hælde til den modsatte Yderlighed, til en altfor stor Føielighed (e), hvortil dog Tidsomstændighederne, der meer og meer hindrede private Videnskabsmænd fra at anskaffe sig Bøger, de Studerendes tiltagende Antal og den nødvendige Oekonomie i Henseende til Universitets-Bibliothekets Forøgelse, unægteligen meget bidrog.

Som et desideratum ved Reglementet af 1793 havde man i den følgende Tid Leilighed at bemærke, at der ved den Publikum det hele Aar igjennem forundte Adgang til Bibliotheket, mindre end ønskeligt, var sørget, ei blot for det indskrænkede Personales fornødne Hvile fra anstrængende Arbeider, men og for den nødvendige Vedligeholdelse af Orden i en Bogsamling, hvis Omfang Aar for Aar tiltog. Dette var ogsaa en Aarsag, hvorfor Overbibliothekaren fra Aaret 1813 af udvirkede allernaadigst Tilladelse til i en vis Tid hver Sommer at suspendere saavel Udlaanet af Bøger, som Brugen af Læsesalen.

10.

"Bey der Geschichte einer Bibliothek kömmt es darauf an, wozu es denn nun auch der Gelehrsamkeit und den Gelehrten genutzt habe, das so viele Bücher mit so vielen Kosten zu Hause gebracht worden. Das allein sind die Thaten

---

d) Efterat det Suhmske Bibliothek var indlemmet det kongelige, lastes nogle saadanne Anker i Minerva, Juli, 1796; men de bleve kort og godt giendrevne af Nyerup i Lærde Efterretninger f. A. S. 671–72.

e) Kiøbenh. Skilderie 1805, No. 25; jfr. Molbechs Mindeskrift S. 53–54.

der Bibliothek: und ohne Thaten giebt es keine Geschichte (f)." Disse det kongelige Bibliotheks "Thaten" eller med andre Ord den Indflydelse, dets Offentlighed har havt saavel paa Videnskabernes Fremskridt i vort Fædreneland, som paa vort hele lærde Væsen i de forløbne 30 Aar, lade sig lettere tænke end udvikle. Gjennemgaaer man vor Litteraturs Aarbøger i dette Tidsrum, hvormange videnskabelige Foretagender kan man da vel nævne som ikke herfra ere blevne understøttede, hvormange lærde Undersøgelser som ikke ved Adgang hertil ere blevne fremmede? Hvor mangen Yngling har vel ikke paa sin akademiske Bane her lagt Grund til den Dannelse, hvormed han i Tiden har gavnet Videnskaberne og Fædrenelandet? Hvor mangen nyttig Kundskab er herfra ikke udbredt selv blandt de Klasser af Medborgere, hvis Bestemmelse forøvrigt fjerner dem fra egentlig Lærdom? Hvo kan vurdere de Sædekorn, som herfra udstrøede maaskee kunne have spiret og baaret Frugt i nyttige Opfindelser, i Foretagender vigtige for Borgersamfundet. I et Værk hvis Gjenstand er Fakta, vilde det være upassende videre at indlade sig i Betragtninger, som enhver med vor videnskabelige Kulturs Historie fortrolig Læser selv er i Stand til at forfølge. Kun de enkelte udvortes Yttringer af denne Bibliothekets offentlige Virksomhed, hører det til vor Plan her at fremstille.

Hvad der af Bibliothekets Haandskriftsamling i dette Tidsrum er udgivet, beskrevet, eller udførlig benyttet, kan henføres under fire forskjellige Klasser, nemlig: den orientalsk-bibelske Litteratur, den græsk-romerske Litteratur, fremmede Staters Historie og Jurisprudents og endelig de nordiske Staters Litteratur og Historie.

f) Lessings Beyträge, I. Vorr. S. 4.

Forholdsmæssig har neppe nogen af disse Klasser vundet mere Navnkundighed end den orientalske. Den af Generalsuperintendent Adler over Bibliothekets orientalske Haandskrifter forfattede Katalog, blev i Aaret 1814 af nuværende Professor J. L. Rasmussen, revideret og suppleret med den senere Tilvæxt især den Reiskiske (g) og over de vigtigste heriblandt offentliggjordes i Udlandet en Fortegnelse (h). Selv har Hr. Professoren siden den Tid gjort sig høilig fortient af et hos os hidtil ei synderlig dyrket Fag; ikke blot ved selv af Bibliothekets Samling at udgive og afbenytte orientalske Haandskrifter, men og ved at opmuntre Andre dertil (i). Hans første Arbeide af denne Art var en historisk-geographisk Undersøgelse "om Arabernes og Persernes Handel og Bekiendtskab med Rusland og Skandinavien i Middelalderen" (k), hvorved han af Bibliothekets Haandskrifter benyttede de arabiske Geographers Abdallah Jakutis og Ibn Alvar-

g) Nyhvns Skilderie XXII. No. 100, udaf Intelligenzblatt zur Wiener-Litteraturzeitung 1814.

h) Designatio præstantissimorum optimisque notæ qvorundam, historici maxime argumenti, *bibliothecæ Regiæ Hauniensis* codicum, persice & arabice manuscriptorum (e Catalogo horum Mse. ab Auctore *D. Rasmussen* excerpta) er indført i Hammers Fundgruben des Orients IV. S. 325-29. I sin Fortegnelse over den Wallichske Donation af orientalske Bøger og Manuskripter til Universitetsbibliotheket, henviser Prof. Rasmussen til nogle af det kgl. Bibliotheks Haandskrifter; Dansk Litteraturtidende 1819, S. 107-11.

i) Alt i hans Inaugural-Dissertats *de Monte Caf*, 1811, p. 70 sq. har han gjort Brug af eet af Bibliothekets orientalske Haandskrifter, nemlig Ibn Alvardis Geographie; jfr. Dansk Litteraturtidende 1811, S. 421.

k) I Athene 1814, Marts-Mai; ogsaa særskilt aftrykt; rec. i Litteraturtidenden 1814, No. 45.

der uden at tage nogen umiddelbar Deel i Arbeidets Detail styrede det Hele, som Bibliothekets øvrige Personale, flere Gange i denne Anledning har modtaget Forsikring og Beviser paa Kongens allernaadigste Tilfredshed med Arbeidets Fremme.

9.

Skjønt det kongelige Bibliothek alt i det forrige Tidsrum havde begyndt at blive tilgængeligt, skjøndt dets Bestemmelse til offentligt Brug udtrykkeligen nævntes i Overbibliothekarens Instrux (a), henrandt dog endnu omtrent 6 Aar, før dets indre Organisation var saavidt fuldendt, at man kunde tænke paa Iværksættelsen af en saa velgjørende Hensigt. Foreløbigen udstædtes i de offentlige Tidender under 2den Mai 1793 følgende Bekjendtgjørelse, som torde fortjene her at meddeles:

"Efter H. K. M. Befaling bliver herved bekjendtgjort, at, da der paa det store kongelige Bibliothek i denne og den følgende Maaned forestaaer Tilendebringelsen af det til en fuldkommen Ordens Opnaaelse sigtende Arbeide, udlaanes der i den Tid ingen Bøger derfra. For tillige at kunne med den vedbørlige Nøiagtighed anstille Revisionen over det Hele, har H. K. Maj. befalet, at alle hidtil udlaante Bøger skulle ved en, trende Gange gjentagen, Bekjendtgjørelse indkræves og indleveres i en vis bestemt Tid,, hvortil de næste 14 Dage ansættes. De som efter bemeldte Tids Forløb ikke ere indleverede, skal efter H. Maj. allerhøieste Villie ansees som forkomne. Bibliotheket bliver strax naar dette Arbeide,

a) Samme Aar 1788 blev det Dresdenske Bibliothek offentligt; Eberts Geschichte d. dresd. Bibl. S. 111.

der for en kort Tid uomgængelig maatte afbryde den begyndte Benyttelse deraf, er tilendebragt, aabnet til offentligt Brug paa en, med H. Maj. velgjørende Hensigt overeenstemmende Maade. Skulde i denne Mellemtid et eller andet Værk nødvendig behøves til noget lærd eller vigtigt Foretagende, vil man, ved blot at melde det hos Bibliothekarius, forefinde den efter Omstændighederne muligste Tjenstagtighed."

Endelig udgik et Reskript til Bibliothek-Chefen af 15de Novbr. 1793 og under næstfølgende 16de Decbr. en derpaa grundet offentlig Bekjendtgjørelse af den kongelige Villie, som tillige fastsatte visse Regler, der med Hensyn hertil vare at iagttage. Denne særskilt trykte Bekjendtgjørelse, som forgieves søges i Samlingen af de kongelige Anordninger (b) og derfor maaskee er mindre bekjendt end den burde være, meddeles her som et Hoved-Aktstykke i Bibliothekets Historie og som det egentlige og hidtil eneste Reglement for dets offentlige Brug.

"Hans Kongelige Majestæt har allernaadigst behaget, i et under 15de November til Chefen for Hans store Bibliothek udstædt Rescript, at erklære samme for et offentligt Bibliothek, og tillige, for at fremme dets almeennyttige Brug, at fastsætte følgende Forskrifter til nøiagtig Efterlevelse."

I.

"Adgangen til Bibliotheket skal alle Søgnedage staae aaben fra Klokken 10 til 12 om Formiddagen for enhver der ønsker at benytte sig deraf."

---

b) Derimod blev den indrykket i Lærde Efterretninger 1793. S. 811-12.

II.

"I disse offentlige Timer skal der leveres til alle og enhver de Bøger og Værker, som forlanges for der paa Stedet at efterslaae og læse, eller excerpere. Derimod forbydes aldeles, at tage dem paa egen Haand udaf Reolerne. De skal fordres af Bibliothek-Sekretairerne, som bringe dem, og sætte dem igjen paa deres behørige Plads."

III.

"I Henseende til Bøgernes Udlaan af Bibliotheket skal følgende Bestemmelser tjene til Regel for Overbibliothekarens Forhold."

"1) Ingen Bog maae udlaanes af Bibliotheket uden at Laaneren i Forveien har indsendt en Seddel med den forlangte Bogs Titel og sit Navns Underskrift. Indleveringen af Udlaaningssedlerne skeer i en af de offentlige Timer den ene Dag, og den følgende Dag faaes de tilstædeværende Bøger. Hvo der ønsker sig mere end een Bog ad Gangen, maae opgive enhver paa en enkelt med Navns Underskrift forsynet Seddel. 2) Overbibliothekaren er berettiget og forpligtet til, naar fremmede eller ham gandske ubekjendte Personer forlange Bøger tillaans, foruden Laanerens egen Underskrift at æske, før Laanet skeer, en her i Byen boesiddende eller bekjendt Mands Haand. 3) Ordentligviis bliver der af Værker, som bestaae af adskillige Dele, kun udleveret en Deel ad Gangen. Meget sjeldne eller med mange Kobbere forsynede og overhovedet kostbare Værker, hvis Forliis er vanskeligt at erstatte, saavelsom Ordbøger og videnskabelige Repertorier, maae ikke udlaanes uden Bibliotheks-Chefens Samtykke. Paa Bibliotheket selv derimod har alle og enhver uden Undtagelse Lov til at betjene sig af dem. 4) Bøger

udlaanes sædvanlig paa 14 Dage. For Smaaeskrifter og saadanne som kun ere til underholdende Læsning, maae der, med Hensyn til den hyppigere Efterspørgsel, sættes en endnu kortere Termin. Hvo der efter 14 Dages Forløb behøver at bruge en Bog længere, melder det ved at indsende et nyt Beviis, der gjælder for de næstpaafølgende 14 Dage. Forlanges Udsættelse af Terminen, maa ogsaa Beviset atter fornyes. Tilladelse til at have Bøger fra Bibliotheket i længere Tid end 6 Uger, og til at benytte sig af Manuskripterne, maae ansøges hos Bibliothekets Chef. 5) Naar en Bog har været udlaant og leveres beskadiget tilbage, beholder Bibliotheket samme i sin Forvaring saalænge indtil et nyt Exemplar kan blive anskaffet, og da faaer Laaneren Bibliothekets beskadigede Exemplar, merket med Doubletstemplet, tilbage som sin Eiendom; hvorimod han strax haver at erstatte Beløbet af de i den Anledning forvoldte Omkostninger. 6) Endelig, for at kunne vedligeholde den nødvendige Orden, paalægges Overbibliothekaren den Forpligtelse, ved Slutningen af hvert Halvaar at indsende en nøiagtig Fortegnelse over de i det løbende Tidsrum uindløste Beviser til det Kgl. Danske Cancellie, som haver at foranstalte det Fornødne til at betrygge Bibliothekets Eiendom."

"Disse allerhøieste Anordninger blive i Følge Hans Kongelige Majestæts Befaling herved offentlig bekjendtgjorte."

Kjøbenhavn den 16de December 1793."

Ingen vil kunne miskjende at disse Bestemmelser i det hele ere byggede paa liberale Grundsætninger, der sigte til at forene den muligst frie Adgang som var Landsfaderens Diemed, med Betryggelse af en saa vigtig Nationalskat (c).

c) En hensigtsmæssig Udvikling af de almindelige Regler for et Biblioteks Brug, med specielt Hensyn paa det

d) Af en Papirscodex (Kgl. Saml. 1987, 4to) af *Varro de lingva latina*, ere Varianter, som Niebuhr i sin Tid havde meddeelt Rector Köhler til en forehavende Udgave, indførte i "Seebodes Archiv für Philologie und Pädagogik" 1824 1stes Heft S. 120 sq.; men mod hvis Bekjendtgjørelse Niebuhr i fjerde Hefte S. 14, protesterede som et Ungdomsarbeide fra 1790; skjøndt han iøvrigt anseer Haandskriftet for et af de bedre og henfører det til Midten af det 15de Aarhundrede.

Hvad Bibliotheket eier af Middelalderens Litteratur, af litterariske Collectanea og af Bidrag til de europæiske Rigers Historie, er derimod i det hele langt mindre bekjendt og benyttet end det fortjente (f).

To af de vigtigste Codices til den romerske Lovkyndighed henhørende, ere især blevne bekjendte ved den nysnævnte, som elegant Jurist og Philolog lige berømte, Etatsraad Cramer i Kiel. Begge disse haver han den Fortjeneste først at have beskrevet og benyttet. Det ene er det Lerkiske Pergamentshaandskrift (Kgl. Saml. No. 393 fol.) indeholdende alle Dele af Corpus juris; hvorover man først fik en kritisk Beskrivelse af T. Baden, med vigtige Anmærkninger af Cramer (g) og som denne senere udførligen har beskrevet i sit Skrift: de verborum significatione tituli Pandectarum et Codicis cum variæ lectionis apparatu, Kilon. 1811, 4to. Præf. Pagg. XXIV–XXXI. hvor han henfører det til anden Halvpart af 12te eller første Halvpart af 13de Aarhundrede (h). Det andet er et Pergamentshaandskrift fra

f) Jfr. Erichsens Udsigt over Mskriptsaml. S. 28. 60. 81.

g) Badens Universitetsjournal 1795, S. 75.

h) Det omtales ogsaa i samme Forfatters: Ad historiam Novellarum Justiniani Analecta literaria (1794) p. 6.

det 13de Aarh. (kgl. Saml. No. 397 fol.) indeholdende de første 9 Bøger af Codex, med Glossa, kritisk beskrevet paa anførte Sted P. XLV-VI (i).

Hofraad G. Sartorius i Gøttingen erholdt til Laans under Udarbeidelsen af Hanseforbundets Historie, saavel den Thottske Pergamentscodex af den Novgorodske Skraae som den Luxdorphske Afskrift af *Recessus Hansæ*. Begge Dele beskrev han udførlig (k); den sidste, som han især fandt vigtig, benyttedes udtogsviis i Anmærkningerne og de vigtigste Aktstykker deraf, saavel som Skraaen, lovede han at meddele i den til Værket hørende "Urkundenbuch" (l), som dog ikke er udkommet.

Etatsraad og Geheimearkivarius Thorkelin udgav 1815 det mærkelige historiske Poem paa angelsachsisk (De *Danorum* rebus gestis Seculi III. & IV. poema danicum dialecto

og i hans De pubertatis termino ex disciplina Romanorum (1804) p. 20-25.

i) Jfr. Anal. literaria ad hist. Novellarum p. 16. Begge disse Codices ere ogsaa, skiøndt uden udtrykkelig at nævnes, benyttede i Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft von Savigny ꝛc. 1. Bd. S. 299, 302, 309, 2 Bd. S. 293, 312, 316.

k) Geschichte des hanseatischen Bundes, II. S. 735-43.

l) Ved den russiske Rigscanzler Grev Romanzows Understøttelse, har Hr. Cancellieraad Behrmann i indeværende Aar udgivet den sidste, under følgende Titel: De Skra van Nougarden d. i. Die Handels-Gerichts- und Polizey-Ordnung des deutschen Handelshofes zu Nowgorod in uralten Zeiten, ins jetzige Deutsche übertragen, nebst einer einleitenden Vorerinnerung, einer Vergleichung derselben mit dem lübschen Recht, und erläuternden Anmerkungen, von H. Behrmann, Copenhagen, 1825. 8.

Anglosaxonica, ex bibliotheca Cottoniana Musæi Britannici, ed. ver. lat. & indicibus auxit G. I. Th. Havn. 1815) hvis originale Afskrift, blandt de øvrige af ham fra Engelland medbragte Samlinger, opbevares i Bibliotheket (m).

Af den berømte Zoegas Udarbeidelser udgav Prof. Welcker adskillige, tildeels efter Originalerne, som under hans Ophold i Kjøbenhavn 1814-15 vare ham meddeelte (n).

Ved den forhøiede Interesse for den nordiske Histories og de nordiske Oldsagers Studium, der var bleven vakt i de tre sidste Decennier; ved den tilfældige Omstændighed at flere af dem, hvis Stilling satte dem i nærmere Forbindelse med Bibliotheket, fortrinlig dyrkede dette Fag og ved den, ogsaa Andre forundte Adgang til Haandskrifternes Benyttelse, er det naturligt, at ingen Klasse af Bibliothekets Haandskrifter, mere har været Gjenstand for lærde Undersøgelser end denne, som desuden ogsaa er den rigeste. Det vilde være uhen-

m) Det fortjener ogsaa at erindres at Dobrowsky paa sin Reise herigjennem 1792 besøgte det kgl. Bibliothek, ved hvilken Leilighed han omtaler nogle af de vigtigste Haandskrifter til den slaviske Literatur og Sprog, som nævnes i Erichsens Udsigt, og blandt disse erklærer Temlers dictionarium slavonicum for det vigtigste; Dobrowskys liter. Nachr. von einer Reise nach Schweden und Rusland, S. 15-19. Over de Haandskrifter i Bibliotheket, der kunde afgive Bidrag til den paatænkte Udgave af de tydske Scriptores, har Prof. Molbech lovet en Fortegnelse: Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde II, S. 349.

n) G. Zoegas Abhandlungen; herausgegeben und mit Zusätzen begleitet von F. G. Welcker. Göttingen 1817, 8. Hans "Bemerkungen über einen grossen Theil der in Viscontis Museo Pioclementino herausgegeben Marmorwercke" ere trykte i Welckers Zeitschrift für Gesch. und Auslegung der alten Kunst. 1ster Bd., Göttingen 1818.

sigtsmæssigt her at nævne ethvert dansk historisk Arbeide, som paa denne Maade kan siges at have erholdt større Fuldstændighed. Kun de, for hvilke mange og vigtige Haandskrifter ere lagte til Grund, kunde, foruden egentlige Udgaver af saadanne, her fordre vor Opmærksomhed.

Blandt de Samlinger hvis Bestemmelse var at berige Fædrenelandets Historie med nye Kilder, er det især Nye danske Magazin og de ved Nyerup paa Suhms Bekostning udgivne Nye Samlinger til den danske Historie til hvilke ogsaa Bibliotheket ydede Bidrag, skjøndt ei saamange som man kunde have ønsket, forbi det Suhmske Bibliothek selv var tilstrækkeligt til at vedligeholde det sidste Værk saa længe det fortsattes, og det kongelige danske Selskab havde, foruden sin egen rige Samling, tillige Arkivernes Skatte at tye til. I de Nyerupske Samlinger meddeeltes Excerpter af Langfeldts Anekdoter til den danske Historie (under Christian VI. og Frederik V.), af N. Svansøes Beskrivelse over Danmark og af O. Sperlings interessante Autobiographie (o). I andet Bind af Nye danske Magazin benyttede Prof. A. Kall Ex. Lauritzens Efterretninger om Kalmarkrigen; Prof. Nyerup lod her trykke Anekdoter om Jørgen Bjelke, Extrakt af en Cancellieregistrant fra 1548, Aktstykker til den danske Historie i det 17de og 18de Aarhundrede af en Samling blandt Thottiana og Efterretninger om den norske Lehnsmand Erik Munk. I samme Bind meddeelte E. C. Werlauff Instruxen for Malthe Juels Gesandtskab til Rusland 1631; i tredie Bind Efterretninger om

o) Et her forbigaaet Brudstykke om O. Sperlings Frierie og Giftermaal lod Nyerup siden trykke i C. Wolffs Journal for Politik, 1794, I. S. 133 fg.

A. de Fines Arbeider i den norske Historie og Bidrag til Marsk Stigs Historie.

Til den danske Historie i Middelalderen kan henføres den Extract af et Register over Oldsager og Dokumenter i Lunds Domkirke (kgl. Saml. No. 2471, 4to) som Prof. N. H. Sjøborg meddeelte i sine "Samlingar til Skånes Historia och Beskrifning," 1. H. S. 45-61; jfr. S. II. 128. og det Stykke af samme Codex, som den for sit Fødelands Historie alt for tidlig bortrevne Dr. S. Hylander udgav: (Catalogus reliqviarum Sanctorum in ecclesia Lundensi, quem e Codice Ms. *Regiæ Bibliothecæ Hafniensis* edid. Dr. *Sven Hylander* Hist. Lit. Docens, Lundæ, 1820, 8.) Til "Kleine Chronicke der Könige von Dännemarck, eine Handschrift des sechszehnten Jahrhunderts mit historisch-etymologischen Anmerkungen und einer Vorrede begleitet, Altona 1790, 8." findes Originalen, uagtet Udgiveren (Joh. Frid. Schultze) i Fortalen ei omtaler det, i det kongelige Bibliothek (kgl. Saml. No. 2427, 4to), hvortil den var kommet fra Haandbiblíothekct (p). Som Oplysning til den nyere Historie kan nævnes det af Nyerup meddeelte Udtog af Sigvard Grubbes Dagbog (q). Ligeledes benyttedes Bibliothekets Haandskrifter i samme Forfatters Christian den 4des og Frederik den 3dies Historie; i Engelstofts Efterretninger om Brochmanns Rektorat, om Kjøbenhavns Farer og Stilling 1700, ligesom og i hans Universitets- og Skole-Annaler; endelig i Molbechs Ditmarskerkrigens Historie. Den sidste besørgede tillige Afskrifter af de her opbevarede Originalbreve af Christian den fierde, til Brug ved en fuldstændig Udgave

p) Jfr. Erichsens Udsigt S. 97.

q) Iris og Hebe 1800, S. 97 fq. 241 fq.

af disse historiske Klenodier, som med Længsel sees imøde, og som i lige Grad vil forherlige den Konge, om hvis Tidsalder de meddele saa uskatterlige Oplysninger, og den under hvis Auspicier de offentliggjøres. Blandt de nyere Historikere fortjene især Prof. Wedel Simonsen samt Kapitainerne Jahn og Sibiger at nævnes som de, der i deres Arbeider have raadspurgt Bibliothekets Haandskrifter.

Til Oplysning af det danske Sprogs ældre Beskaffenhed har Bibliotheket i dette Tidsrum egentlig kun ydet eet Bidrag, nemlig de af Molbech i 4de Bind af Nye danske Magazin meddeelte Sprogprøver af den ældste danske Bibeloversættelse. Men ved Udgaven af Videnskabernes Selskabs Ordbog lagdes tre lexikalske Hovedarbeider til Grund, nemlig Moths, Rostgaards og Langebeks, alle i det kongelige Bibliothek (r). Anseer man Kjempeviserne især for vigtige som danske Sprogmonumenter, da fortjener det ogsaa her at erindres, at blandt de 21 Codices som ved den nye Udgave af dem benyttedes, flere end de halve tilhøre Bibliotheket (s). Nyerup havde tre Haandskrifter til Brug ved sit Skrift, P. Syvs kjernefulde Ordsprog 1807 (t). J. C. Svaboes Samling af færøiske Sange, disse vigtige og næsten eneste Levninger af denne norske Sprogart, bleve tilligemed det hele øvrige lexikalske Apparat hertil meddeelte Prof. Rask til Brug ved hans "Veiledning til det islandske Sprog, Kbhvn. 1811." (u)

---

r) Disse Værker beskrives i Fortalen til Ordbogens tredie Deel.

s) Fortalen til 5te D., S. 17 sq.

t) De beskrives i Fortalen S. LXVIII-LXXIII.

u) S. Fortalen S. XLVI-VII. Indholdet af de tre Bind af de Færøiske Sange angives i Indledningen til Lyngbyes færøiske Qvæder, S. 10-11.

Den meest vigtige Berigelse, som den danske Lovhistorie kan siges at have erholdt fra Bibliotheket, var ved Prof. Kolderup-Rosenvinges Benyttelse af 10 Codices til Udgaven af Kong Eriks sjellandske Lov (1821). Mindre betydeligt var det Udbytte denne Lærde fik herfra, til sin Udgave af de Oldenborgske Kongers Recesser og Ordinantser.

Hvad Norges Historie og Statistik angaaer da benyttede Bing til sin "Norges Beskrivelse (1796)" saavel Schønings Reise som nogle flere norske Chorographier. Af hiint for Norges Geographie, Statistik og Oldsager vigtige Værk ere følgende Brudstykker Tid efter anden ved Trykken bekjendtgjorte: Reisen til Stikelstad, i Topographisk Journal for Norge XII. S. 63-122; Reisen til Størdalen i S. Blochs Throndhjemske Blandinger, S. 60-70, 97-121; Underretning om Steenvigholms Fæstning i Kjøbenhavns Skilderie VII. S. 752, 766, 781, 796 (v). Af de øvrige Schøningiana i Bibliotheket er: Beregning over Kornavlingen i Throndhjems Stift ved de Aaringer 1589, 1625, 1628 og 1644, med en Deel Anmærkninger derover, af nuværende Justitiarius i Christiania Stifsoverret, J. C. Berg meddeelt i det norske Tidsskrift Hermoder No. XIV; Anmærkninger angaaende de saakaldte Leemænd trykte i Thaarups Arkiv for Statistik 2c. II. S. 507-21, og et Udtog af hans Samlinger om Throndhjems Historie og Forfatning i Kjøbenhavns Skilderie VIII. No. 78-82. IX. No. 9, 12, 19, 24, 27, 31. Af den Opsloske Biskop Jens Nielsens Tegnebog blandt Thottiana (No. 502, 8vo) med-

v) Enkelte Oldsager ere efter hans Reise afbildede og beskrevne i "Nordiska Fornlämningar af Liliegren och Brunius." 1. Bd. No. XXV-VI. XXXIII. XXXVI. LIII. LIX. LXXIV. LXXX.

deelte Nyerup Excerpter i Norske Vidensk. Selsk. Skrifter, Nyeste Saml. 1. D. S. 44-68. Til den Arna-Magnæanske Udgave af Gulathingsloven 1817, benyttedes fire, Bibliotheket tilhørende Pergamentscodices, som i Fortalen beskrives og hvoraf Skriftprøver ere meddeelte.

Vel kan det kongelige Bibliothek ei fremvise en saadan Rigdom af islandske Pergamentscodices og gamle Afskrifter som Universitets-Bibliotheket, men dog enkelte af en udmærket Værd, som heller ikke ere blevne aldeles ubenyttede. Da Forsættelsen af den Arna-Magnæanske Kommissions Udgave af Sæmunds Edda, for hvilken den kongelige Codex var lagt til Grund, saalænge udeblev, blev den Deel deraf som indeholder den historiske Cyklus, udgivet af von der Hagen i Berlin (x); men denne Udgave kunde dog ikke siges at gjøre Kommissionens, med Oversættelse og kritisk Apparat, hvortil flere af Bibliothekets Haandskrifter bidroge, saa rigt udstyrede, overflødig (y). Ved Johnsens latinske Oversættelse af Nials Saga forsynet med Varianter, der udkom 1809, vare ogsaa to kongelige Pergamentscodices konfererede (z). Den vigtige Codex af Volsunga og Regnar Lodbroks Saga, Bibliotheket tilhørende, som for faa Aar siden,

x) Lieder der älteren oder Sæmundischen Edda, zum erstenmal herausgegeben von J. H. v. d. Hagen. Berlin 1812, 8.

y) Eddæ *Sæmundinæ* s. antiqvioris Carmina mythico-historica — — — ex Codice *Bibliothecæ Regiæ Havniensis* pergameno, nec non diversis Legati Arna-Magnæani et *Aliorum* membraneis *chartaceisqve melioris notæ manuscriptis* Havn. 1818, 4. Blandt de nyere benyttede Afskrifter, er ogsaa et Par fra det kongelige Bibliothek, Præf. p. XXVIII.

z) S. Præf. p. XXIII.

fandtes paa Kunstkammeret, blev benyttet og de vigtigste Varianter deraf meddeelte i Lieut. Rafns Oversættelse (æ). Ved de islandske Smaaehistorier, som Etatsraad og Prof. B. Thorlacius har den Fortjeneste først at have udgivet i akademiske Programmer, nemlig Thattr af Karli Vesala 1815, Thattr af Leifi Ossurarsyni 1817, af Auduni Vestfirdska 1818, af Oddi Ofeigssyni 1821 og af Blodegli 1822, er Flatøebogen benyttet; ligesom og en Langebekst Afskrift herfra er lagt til Grund for hans Udgave af Soguthattr af Hakoni Hareksfyni 1823. Efter en Afskrift blandt Suhmiana tryktes: Fostbrædrasaga edr Sagan af Þorgeiri Havarssyni ok Þormodi Bersasyni Kolbrunarskalldi; nu utgengin a prent eptir handritum, Kaupmannahøfn 1822. 8. Flatøebogen er tildeels lagt til Grund ved Udgaven af Sverris-Saga og Hakon Hakonsens Saga i Fortsættelsen af de Norske Kongers Historie; ligesom Afskrifter i Bibliotheket ere benyttede ved den kjøbenhavnske Udgave af Vatnsdæla-Saga (1812) og af Sturlunga Saga (1817-20). De Suhmske Afskrifter af de i det kongelige og Universitetsbibliotheket opbevarede islandske Monumenter, benyttedes af Prof. P. E. Müller under Udarbeidelsen af hans klassiske Sagabibliothek (ö); hvorhos dog maae erindres at hine Afskrifters, ei altid fuldkomne Paalidelighed, ved vigtige kritiske Undersøgelser, vel kan gjøre Originalernes Eftersyn tilraadelig.

æ) Nordiske Kjæmpehistorier. Vols. S. S. 165. Reg. Lodbr. S. S. 155, 252.

ö) Hvor ogsaa enkelte af Bibliothekets vigtigste islandske Haandskrifter ere beskrevne, f. Ex. Flatøebogen i 3die D. S. 437-49.

Ogsaa Naboerigets Historie har fra vort Bibliothek erholdt enkelte Berigelser. Ligesom Sisborg i 2det Bind af sine foranførte "Samlingar", meddeelte en Fortegnelse paa Bibliothekets Haandskrifter Skaane vedkommende, saaledes har Prof. Lilliegren leveret en Fortegnelse over en Deel af de svenske Haandskrifter i Bibliotheket, den han under sit Ophold her udskrev af Kataloget (a). I Skandinavisk Museum, 1800, 3die H. gav Nyerup en Extrakt af et Haandskrift blandt Thottiana (No. 380, 4to) der indeholdt en svensk Oversættelse af de fem Mosebøger fra det 15de Aarhundrede.

Af Bibliothekets Palæotyper og øvrige trykte Sjeldenheder, enkelte Danica undtagne, ere langt færre beskrevne. Det eneste hidhørende ere uden Tvivl de bibliographiske Efterretninger, om de første nedersaxiske eller saakaldte Kølnske Bibler uden Trykkeaar og Officin, som Nyerup lod indrykke i Meusels hist. litt. bibliogr. Magazin, 2tes St. S. 75-81 (b).

II.

Enhver Sammenligning af nærværende Tidsrum med de foregaaende kan overbevise os om, at der i dette er virket mere for, ved og af Bibliotheket, end i alle hine tilsammentagne. Forøgelse til mere end det tredobbelte, et fast bestemt Fond som de ældre Bibliothekarer saameget havde savnet, en Tilgjengelighed langt friere end den nogensinde havde lagt i A. Højers Ønsker eller i Cramers Forslag, der

a) Handlingar rörande Skandinaviens Historie. VIII. Manuskriptsaml. S. 40-43.

b) Sammesteds 3tes St. S. 61-63 har N. ogsaa meddeelt "Ein Buchhändler-Katalog oder Buchführer Avertissement von Dr. Luthers Reformation."

bedsforretninger, at kunne hellige dette, sine øvrige Aar og Kræfter. Men det varede desværre ikke længe, før disse begyndte at vige for Alderens Medfør og ikke fuldt syv Aar forundtes det ham efter den Tid at virke for Bibliotheket. Dog adskiller han sig ogsaa herved fra dets ældre Bestyrere; thi de faa Maaneder A. Høier uden andet Embede beklædte denne Post, kunne neppe komme i Betragtning.

I dyb og omfattende Erudition naaede han vel ikke Gram eller Møllmann; men i et aandfuldt Blik paa en viid Lærdomskreds og i en dyrket Smag kunde han dristig maale sig med den første, hvem han altid nævnte med dyb Agtelse (d), og efterlod denne i en lang Afstand. Et fortroeligt Bekjendtskab med de theologiske, philologiske og tildeels historiske Videnskaber og deres Litteratur, havde bragt hans Studier i Berørelse med mange forskjellige Lærdomsfag og, som hans Mindeskriver rigtigen bemærker (e), "en let, vidtomfattende og selv ved Alderen uforstyrrelig Hukommelse blev for ham Midlet, til en ikke blot overordentlig rig men meget udvalgt Bogkundskab."

Med denne fleersidige Dannelse, der havde afholdt ham fra udelukkende at opofre sig til nogen enkelt Videnskab, og som i og for sig selv vilde have dannet en sjelden Bibliothekar, forenede han tillige den Klogskab, den Kunst at behandle vanskelige Tider og Forhold som ei Bøger men kun Verden og Omgang med dens høiere Kredse kan bibringe, og hvo kan vel nægte at han, især i sine første Embedsaar, ved

---

d) "Grams varme Beundrer og heldige Medbeiler" kaldes han i Tilegnelsen foran Separataftrykkene af Prof. J. Møllers interessante H. Grams Levnet og Fortjenester, 1810.

e) Molbechs Mindeskrift, S. 8.

hine Evner, forenede med en sjelden Gave til, i den lyseste Orden og Foredrag, at opstille alle Grunde for og imod en Sag, flere end engang har virket til Held for den ham anbetroede Stiftelse. I dennes stigende Fuldkommenhed satte han med Rette sin Glæde og Stolthed; det smigrede ham naar han havde Leilighed til at lægge dens Rigdom og Fuldstændighed for Dagen og i at gjøre Besøgende, det være sig egentlige Lærde eller videnskabeligt dannede Reisende, opmærksomme paa dens Skatte (f), i at vise dens glimrende og dække dens svagere Sider, vil han vel seent finds sin Lige.

At hans Fortjenester som Bibliothekar erkjendtes og paaskjønnedes af Regjeringen, derom haves flere end eet utvetydigt Vidnesbyrd. Han fik den 25de Febr. 1804 Etatsraads Rang med Anciennitet fra 11te Marts 1796 (den Dag da Underhandlingen om det Suhmske Bibliotheks Overdragelse til det kongelige blev sluttet), og det, ifølge den kongelige Resolutions udtrykkelige Ord, "især i Betragtning af den udmærkede Duelighed og Nidkjærhed, hvormed han havde forvettet sit Embede som Overbibliothekar" (g). Da han 13 Aar senere, ved kongelig Resolution af 26de Febr. 1817, i Naade

(f Ved Bibliothekets stedse voxende Anseelse, bleve saadanne Besøg stedse hyppigere. Af fyrstelige Personer, som i dette Tidsrum have beæret Bibliotheket med deres Nærværelse, erindres: den sidstafdøde Storhertug af Baden, Prinds Friderich af Hessen, Broder til H. D. Landgreven, Hertugen af Glocester og Kronprindsen af Sverrig. I en ældre Periode vare saadanne Besøg sieldnere eller ere ikke bemærkede. De offentlige Tidender nævne i Aaret 1771 enhver af Kjøbenhavns Mærkværdigheder, som de svenske Prindser besaae paa deres Gjennemreise til Paris; kun ikke det kongelige Bibliothek. Dog besøgte Gustav III. det siden, i Erichsens Tid.

g) Collegialtidenden. 1804, S. 143.

og med Vedbeholdt af alle sine Indkomster og Emolumenter, fritoges fra sit Embede som Medlem af Universitetsdirektionen, skedte dette, "for at han ene kunde anvende sin Tid til Bedste for den Bogsamling, ved hvis fuldkomnere Indretning og deraf flydende større Gavnlighed han havde erhvervet sig en sand Fortjeneste af det Offentlige og Hans Majestæts allerhøieste Tilfredshed" (h). Men det meest smigrende Beviis paa denne Tilfredshed var dog det, at det efter Hertugens Død 1814 betroedes ham selv umiddelbar for Hans Majestæt at foredrage Bibliothekets Anliggender (i).

At Moldenhawer til sine øvrige Fortjenester af Bibliotheket ei føiede den, at bringe en eller anden af dets Skatte for Lyset og at han i sin lange Embedstid kun saa sparsomt berigede Videnskaberne med nye Resultater, er et Savn saameget desføleligere, som hans faae litterariske Arbeider have lært Os at kjende hans ualmindelige Forfattertalent, og viist os hvad han ogsaa paa denne Bane vilde have kunnet udrette. Paa begge hans Reiser i Udlandet havde Bibliothekernes Haandskrift-Samlinger været et Hovedformaal for hans Undersøgelser. Frugter heraf vare hans Kollationer til det nye Testamentes Kritik, som overlodes A. Birch til Brug ved hans Udgave (k), og til Septuaginta, der deels benyttedes af

h) Collegialtidenden 1817, S. 213.

i) Molbechs korte Efterretning, S. 22. Sammes Mindeskrift. Forfatterens Stilling ved Bibliotheket i de sidste 18 Aar af Moldenhawers Bestyrelse forsynede ham med de fornødne Træk til denne Skildring, hvis Sandhed enhver Upartisk og Sagkyndig maae erkjende.

k) Hans Notice om de Escurialske Codices med Regnskab for hans Arbeide herved findes i Fortalen til den Birchske Udg. p. LXI. og siden i Variæ lectiones ad textum IV. Evangel. p. LXX–XC.; jfr. Danmarks

den engelske Udgiver Holmes, deels endnu henligge ubenyttede (l). Af sit eskurialske Udbytte (m) meddeelte han 1790 som Prøve, et Fragment af den arabiske Geograf Cazuini (Ibn Alvardi?) (n) og 1792 udgav han de i et Pariserbibliothek opdagede Procesakter mod Tempelherreordenen i en tydsk Oversættelse, hvortil han lovede i et eget Værk at levere Anmærkninger og Bilag, der dog, ligesaa lidet som den af ham selv bebudede og med saa megen Længsel ventede Beskrivelse over hans lærde Reise i Spanien (o), nogensinde have seet Lyset. Overhoved stod hans Hu aldrig til Forfatterroes og da det Præg af Fuldendelse der udmærkede ethvert af hans Arbeider, var Virkning af en skarp Fiil og gjentagen Omarbeidelse, maatte han naturligviis være en langsom Forfatter; derfor kunde han, hvis Tid fra 1788 var deelt mellem saa mange forskjellige Kaldspligter, aldrig opnaae det fornødne Otium til at lægge Haand paa noget lærd Arbeide af betydeligt Omfang og efter hans Entledigelse fra Universitets-Direktionen, tillod hans svækkede Syn ham ikke mere vedholdende Læsning og Skrivning. Alt hvad han har efterladt os som Frugt af egentlige videnskabelige Undersøgelser

---

litterariske Progresser. IV. S. 35. Kritik og Antikritik. 3die H. S. 272–73.

l) *Woidii* notitia Cod. Alexandrini cur. *G. L. Spohn* (Lips. 1788). p. 181. M. havde tilbudt ham sine Kollationer fra Frankrig og Spanien, men han kunde ei oppebie dem. Endnu 1793 arbeidede han paa sine Bidrag for Holmes; Universitetsjournalen 1793, S. 31.

m) Herfra meddeelte han og J. Bloch et Fragment, som denne benyttede i sine Specimina *Theodori Metochitæ* p. 161.

n) I et Program til Reformationsfesten: Specimen ex *Alcazuini* regionum mirabilibus.

o) Universitetsjournalen 1793, S. 91. Nye Saml. af Vid. S. Skr. IV. S. 360.

bestaaer da kun i nogle faae men kostelige historiske Udarbeidelser, ved Foredrag og Behandling maaskee uden Lige i vor Litteratur. Af disse ere hans to Afhandlinger om Hann. Sehesteds franske Ambassade tildeels grundede paa haandskrevne Dokumenter i Bibliotheket (p); fra samme Kilde ere ogsaa de Oplysninger til Don Carlos's Historie hentede, som han 1809 forelagde Videnskabernes Selskab og som endnu ikke ere offentliggjorde (q).

12.

Tillod nu end hverken Omstændighederne eller hans Tilbøielighed ham, ogsaa paa denne Maade at udbrede det kongelige Bibliotheks Hæder; var det end hans Overbeviisning, at en Bibliothekars Autorfrugtbarhed sielden er Bibliotheket selv til Gavn, saa vil den upartiske Samtid dog altid nævne det til hans fortjente Berømmelse, at under hans Bestyrelse, ingen snæver Egoismus udelukkede Lærde fra Afbenyttelse af Bibliothekets Skatte; tvertimod, liberale som hans Grundsætninger i det Hele vare, viiste han altid en, maaskee ved de fleste store Bibliotheker ukjendt, Føielighed i at bevirke kongelig Tilladelse til Meddelelse af Haandskrifter og sjeldne Bøger hvis Brug kunde fremme videnskabelige Arbeider. Det foregaaende frembyder flere Exempler herpaa, endogsaa paa Udlaan af Haandskrifter til Lærde i Udlaanet (r).

p) Skandin. Litt. S. Skr. 1806, 2. B. S. 170–220 og 1808, S. 157–93. Han havde hertil benyttet deels nogle Brevskaber af den Thottske Samling, deels en Recueil des Memoires henhørende til denne Ambassade, som senere var kommen til Bibliotheket; jfr. første St. S. 187.

q) Lærde Efterretninger 1809, S. 207.

r) Jfr. Molbechs Mindeskrift, S. 53. Cramer de verborum significatione Præf. p. XXIV.

Denne Anskuelse af Bibliothekets høiere Bestemmelse, det ivrige Ønske at see det saa almeennyttigt, dets Skatte saa bekjendte som muligt, fremkaldte Planen til et eget, med det kongelige Bibliothek forbundet, Museum. Den første Idee herom opstod hos Moldenhawer selv; om nu et eller andet fremmed Forbillede, om maaskee en lignende, alt i 40 Aar i Paris bestaaende Indretning (s) har vakt den hos ham, lader sig ei med Vished afgjøre; men vist er det at den mødte en villig Modtagelse hos Bibliothekchefen, den for al sand og ægte Lærdom saa varmt følende, forevigede Hertug af Augustenborg. Hovedmomenterne til denne Plan udviklede Moldenhawer i følgende, under 15de Jan. 1809, Hertugen forelagte

"Unterthänigste Erklärung.

Ehe ich es versuche Eurer Hochfürstlichen Durchlauchten gnädigstem Auftrage das mir möglichste Gnüge zu leisten, bitte ich unterthänigst um Erlaubnis, die Hauptgattungen der in

s) Den begyndte 1785. Otte Medlemmer af det franske Akademie skulde beskjæftige sig med at extrahere, beskrive og oversætte Manuskripterne i det kongelige Bibliothek; tre de orientalske, to de græsk-rommerske; tre de til den franske og Middelalderens Historie henhørende. Arbeiderne skulde undersøges af en Committé af fire Akademikere, der aarligen udnævntes. Af disse Arbeider ere hidtil 10 Bind udkomne; det første under Titel: Notices et Extraits des manuscrits de la Bibliotheque du Roi, lûs au Comité établi par S. M. dans l'Academie royale des Inscriptions & Belles-lettres, Paris 1787 og det 10de: Notices — — publiés par l'Institut Royal de France, Paris 1818. 4. Her fortjener iøvrigt at erindres, at en lignende Idee synes at have lagt til Grund for de af Schlegel paatænkte Commentarii de Bibliotheca regia (jfr. ovenfor S. 224).

der Königlichen Bibliothek noch unbenutzten Hülfsmittel, durch deren Gebrauch das Gebiet wichtiger Kentnisse erweitert, und wahre Gelehrsamkeit befördert und bereichert werden könnte, so viel eine allgemeine Angabe dazu hinreichend seyn kann, bezeichnen zu dürfen.

Vor allen verdient ihr Reichthum an Dokumenten und Urkunden zur Aufklärung der vaterländischen Geschichte in ihren dunkelsten und interessantesten Epochen, die erste Erwähnung. Mit dem beträchtlichen Vorrathe an ihnen, den die Bibliothek **Friedrich des** III. ausgezeichnetem Wohlwollen gegen sie verdankte und der in der Folge gelegentlich vergrößert ward, sind in einer Reihe der letztern Jahre, durch einen Zusammenfluß günstiger Zeit-Umstände, die dahin gehörigen schätzbarsten Privatsamlungen in und außer der Hauptstadt vereinigt worden.

Nächst dem befaßt sie 2) einen außerordentlichen Apparat zu den wichtigsten Aufklärungen in der Geschichte des Mittelalters und der vornehmsten Europäischen Staaten.

Sie besitzt 3) nicht nur in ihren alten Manuscripten eine ergiebige Quelle zu neuen litterarischen Beyträgen und Erläuterungen über gelehrte und wissenswürdige Gegenstände, sondern auch den handschriftlichen Nachlaß vieler großer Gelehrten in und außer dem Vaterlande, und in ihm ein reichhaltiges Depot ihrer unvollendeten Arbeiten, mühsamsten Samlungen und noch unbekannter Entdeckungen in ihrer Wissenschaft.

In ihr ist 4) die gesammte Ausbeute an orientalischen Manuscripten niedergelegt worden, die ein noch zur Zeit gänzlich verborgener Gewinn der auf **Friederich des** V. Befehl unternommenen Reise nach Arabien ist.

Außerdem hat die königliche Bibliothek in mehreren wissenschaftlichen Fächern einen solchen Grad der Vollständigkeit erreicht, das ein freyerer Zutritt zu ihren systematisch geordneten Samlungen in diesen Wissenschaften und Disciplinen, das lehrreichste Hülfsmittel werden müsste, um zu einer anschaulichen Kenntniss ihrer almählichen Fortschritte zu gelangen und das nur zu sehr versäumte Studium ihrer Litteratur zu befördern.

Auch darf ich mit der bestimmtesten Gewisheit versichern, daß die Königliche Bibliothek in jedem Fache ohne Ausnahme, unter ihren gedruckten größern Werken und kleinern Schriften eigenthümliche Seltenheiten (t) besitzt, deren nähere Bekanntmachung jedem Litterator höchst erwünscht seyn müßte.

Aus dieser algemeinen Charakteristik der meiner Aufsicht Allergnädigst anvertrauten Schätze, ergiebt sich der Umfang eines Instituts, das, mit ihr vereinigt, auf Beförderung ihrer Gemeinnützigkeit für ein größeres Publicum, zum Besten der Wissenschaften und dadurch zur Ehre des Landes abzwecken soll.

Soll es ganz der Absicht, in der die Grundidee von ihm gefasst war, entsprechen, so dünket mich, müsste es sich in eben so viele Classen arbeitender junger Gelehrten theilen, als es in der königlichen Bibliothek Hauptgattungen noch unbenutzter, aber doch sehr benutzungswerther, Materialien giebt.

---

t) Heriblandt tænkte han sig, uden Tvivl, den betydelige, især ved den Thottske Donation, grundede Samling af Inkunabler (jfr. Molbechs Mindeskrift, S. 22), som vel ikke har naaet og vel aldrig vil naae det Antal, hvortil det i Meermanns Reisen S. 65 anslaaes — 30,000, men som dog i høi Grad har tildraget sig Bogkjenderes, blandt disse en af de ypperste Rulevenders, Lord Spencers Opmærksomhed.

Die erste Classe wäre dann diejenige, der es als eigenthümliches Geschäft angewiesen würde, die Kunde der vaterländischen Geschichte durch solche Auszüge, Sammlungen, und Beyträge zu erweitern, wodurch gangbar gewordene historische Irrthümer berichtigt, Lücken ausgefüllt, einzelne Facta und ihr genauerer Zusammenhang mit andern bekannten Begebenheiten in ein helleres Licht gestellt, kurz dem künftigen critischen und pragmatischen Geschichtschreiber Dänemarks und Norwegens vorgearbeitet würde.

Eine ihrer ersten und verdienstlichsten Bemühungen in letztgenannter Hinsicht würde die seyn, dem so sehr fühlbaren Mangel an einem zuverlässigen und vollständigen Repertorium der gedruckten oder ungedruckten Quellen, speciellen Urkunden und Documente für die Geschichte der dänischen Staaten abzuhelfen, da die Entbehrung desselben ein Haupthinderniß für ein gründliches Studium der Landes Geschichte und für eine das Ganze umfassende Uebersicht, ist.

Die zweite Classe würde mit Benutzung der Materialien zur Aufklärung der allgemeinen Welt- und Europäischen Staatsgeschichte beschäftigt seyn.

Die dritte wäre die der eigentlichen Litteratoren, die das Studium der allgemeinen und besondern Litterairhistorie zu ihrer Hauptsache gewählt hätten; und

die vierte wäre die der Orientalisten, die ihren Fleiß, theils den Uebersetzungen der morgenländischen Handschriften, theils den Auszügen aus ihnen widmeten.

Wenn ich mir vier Hauptclassen dieses gelehrten Instituts und in jeder mehrere für bestimmte Zwecke geschäftige junge Gelehrte denke, so betrachte ich es in der ganzen Ausdehnung seiner Wirksamkeit, der es sich doch nur in stufenweisem Fortschritte zur Vervollkommnung nähern kann. Gleich

bey seiner ersten Anlage und Gründung muß jene in voller Klarheit gefaßt und die Wahl der Maasregeln so getroffen werden, das almählich aus ihm selbst ein höherer Grad der Gemeinnützigkeit nach dem andern hervorgehen könne. Aber anfangs wird doch die Sorge für die stufenweise Entwickelung und Wachsthum eines solchen Instituts sich auf solche vorbereitende Anstalten einschränken müssen, wodurch der nachmalige Erfolg desto mehr und in zunehmendem Umfange gesichert werde.

Für die erste Classe wird es am wenigsten schwer fallen, so gleich einen, auch wohl zwei talentvolle junge Männer zu finden, die der Aufnahme in sie würdig wären und sogleich unter gehöriger Anleitung und Aufsicht, mit angemessener Thätigkeit für den eigenthümlichen Wirkungskreis dieser Classe beginnen könnten.

Um die zweite besetzen zu können würde es schon eine unerläßliche Bedingung seyn, die jungen Männer die durch ihre Anlagen und Trieb für diese Classe fähig befunden worden, erst zur besondern Richtung ihrer Studien auf die Zweige der Geschichtskunde die sie bearbeiten sollen und zum Erwerb der Fertigkeit im Verstehen ausländischer Sprachen zu veranlassen und zu ermuntern.

Für die dritte Classe der Litteratoren müssen die Subjecte, die in ihr beschäftigt werden sollen, erst nach und nach erzogen werden, da es bisher so ganz beydes an Antrieb und Gelegenheit fehlte, Kenntnisse dieser Art, die blos nach dem unmittelbaren Bedürfnisse geschätzt, entbehrlich dünken, der Aufmerksamkeit zu würdigen.

Um endlich die vierte Classe in ihre erste Thätigkeit zu setzen, muß das zu dieser Bestimmung aufgelegte Subject erst in die Fremde gesandt werden, um sich in Wien oder Paris

diejenigen Sprachkentnisse zu erwerben, zu denen hier eine zureichende Anweisung vermißt wird.

Die bisherigen Angaben, deren freymüthige Aeusserung ich der Wahrheit schuldig bin, werden den Gang bezeichnen, den die Direktion jenes Instituts in ihrer Fürsorge für dessen einst vollständigere Organisation, meiner Einsicht nach, nehmen und verfolgen mußte. Die gedachten Vorbereitungen werden ihr ein Paar Jahre den Genuß vorenthalten, den vollen Ertrag ihrer Bemühungen einzusammeln; aber sie wird sich das Verdienst bereiten, die Früchte, die sie dem Publicum einst mitzutheilen wünscht, gröstentheils selbst erzogen zu haben. Je leichter man sich im Betref der Art und Weise, wie die Direktion zusammengesetzt, und ihre inneren Verhältnisse bestimmt werden müßten, vereinbaren wird, desto schwieriger dürfte dagegen die Uebereinkunft in Hinsicht auf einem planmäßigen Fortschritt in der Beschäftigung der einzelnen Classen werden. Es sey mir gnädigst erlaubt, voritzt nur einige Ideen, die sich auf die zuerst genannte Classe beziehen, hier beyfügen zu dürfen, da diese zu dem Anfange ihrer Thätigkeit keiner, sich in der Länge ziehenden, Vorbereitung bedarf.

1) Bey der Wahl des oder der Subjecte, die in ihr als arbeitende Mitglieder angestellt werden sollen, müßte nicht nur auf ihre Vorkentnisse in den Hülfswissenschaften der Geschichte überhaupt, und in der vaterländischen Historie insonderheit, sondern auch ins besondere auf ihre Beurtheilungskraft, historischen Geschmack und ihr Talent zur Anwendung historischer Critik, sorgfältige Rücksicht genommen werden.

2) Ihre Arbeiten sowohl im Sammeln als im Excerpiren den Materialien, müßten ihnen von der Direktion nach einem fest angelegten Plane, wodurch jeder Collision mit der Gesellschaft til den Nordiske Historie og Sprogs For-

bedring (u) vorgebeugt würde, angewiesen, und jede vollendete Arbeit zu ihrer Revision und Beurtheilung vorgelegt werden.

3) Die feste jährliche Unterstützung wurde zu den Bedürfnissen eines unverheirateten jungen Mannes abgemessen, aber in eben dem Verhältnisse durch einen außerordentlichen Zuschuß erhöht, in dem die aufgetragene Arbeit innerhalb der gesetzten Zeit fortgerückt wäre, und die Forderungen an sie befriedigte.

4) Die fertig gewordene Aufsätze würden, sobald sie der Ausgabe würdig erklärt worden, in der Landessprache und zwar in fortgehenden Nummern zum Druck befördert, und so bald diese einen ordentlichen Band ausmachten, würde die Samlung unter dem allgemeinen Titel: **Magazin zur**

u) Af dette Udkast, sammenholdt med den Udsigt over det Indhold der var bestemt for første Bind af Museets Arbeider, som siden skal meddeles, er det klart, at Oplysning af Fædrenelandets ældre og nyere Historie, ved Meddelelse af Aktstykker, skulde være en Hovedgjenstand for dette Instituts Bestræbelser. Ved Bibliothekets Rigdom, ogsaa i dette Fag, kunde dette vel ikke egentlig ansees for upassende; men dog kunde det være Tvivl underkastet, om i et Land af saa indskrænket et litterarisk Publikum, som vort Fædreneland dengang var og mere er nu, hvor et eget Selskab — det i Forslaget nævnte — alt i saa lang Tid havde existeret, hvis Formaal var at gjøre ubekjendte Kilder til vor Historie tilgjængelige og som selv eier betydelige Samlinger af denne Art — om det ikke her vilde fremme Øiemedets Opnaaelse, at kun eet Institut ved offentlige Arbeider virkede paa den Maade. Det kongelige Bibliothek besidder desuden mange Udarbeidelser og Collectanea af vore ældre Historikere, af hvilke Udtog og Prøver mere passende kunde meddeles i Museets Arbeider end i det Nye danske Magazin.

dänischen und norwegischen Geschichte aus den Schätzen der königlichen Bibliothek, ans öffentliche Licht gebracht.

Bey künftiger Ausgabe der Arbeiten in der zweiten, dritten und vierten Classe dürfte es zweckmäßig seyn, sobald diese in ihren bestimmten Gang gesetzt worden, eine ähnliche Verfahrungsweise zu befolgen; doch würde der Zweck ausgebreiteter und ehrenvoller Gemeinnützigkeit nur in einem geringern Grade erreicht werden, wenn die öffentliche Mittheilung ihrer Forschungen und Samlungen sich durchgehends auf den Gebrauch der Landessprache beschränken sollte (v).

Dies sind die allgemeinsten Umrisse des Plans zu einen neuen gelehrten Institut, dessen heilsame Folgen zur Erweckung und Nährung des gelehrten Fleißes und zum Erwerb rühmlicher Verdienste um die Cultur der Gelehrsamkeit, nicht problematisch seyn können. Es bedarf meiner Versicherung nicht, das mir nichts erwünschter als die Aufforderung seyn würde, den weitern Entwurf in aller der Ausführlichkeit und Bestimmtheit, die ich ihm zu geben vermöchte, der gnädigsten Prüfung zu unterwerfen.

Unterthänigst

Moldenhawer"

Resultatet af denne, med saamegen Sagkundskab og Klarhed fremsatte, Udvikling blev et af Hertugen under 26de Jan. 1809 til Hans Majestæt indgivet almindeligt Forslag, som ved kongelig Resolution af 28de Jan. blev approberet, med Bemyndigelse til at fremlægge en udførligere Plan til Organisation af et saadant Museum, tilligemed Beregning over

v) Ifølge den af Kongen approberede Plan, skulde de Arbeider, som ei angik den nordiske Historie, kunne meddeles paa Latin eller paa et andet levende Sprog end det danske; Collegialtidenden 1809. S. 294.

Udgifterne derved og Indtægterne hvoraf disse kunde bestrides. Denne, under 13de April næstfølgende forelagte og af Moldenhawer conciperede Plan blev i Eet og Alt antaget og under Form af et Reskript til Hertugen af Augustenborg dat. 21de April, offentlig bekjendtgjort (x). Det væsentligste af denne Plan forekommer allerede i Moldenhawers ovenfor meddeelte Erklæring. Her bør det kun bemærkes, at ifølge selve Planen skulde Arbeiderne omfatte Kilderne til Fædrelandets samt til Middelalderens og de øvrige europæiske Staters Historie, den orientalske og klassiske Litteratur; at Arbeiderne skulde fordeles blandt unge Videnskabsmænd som besad Lyst og Duelighed til noget af de nævnte Fag; at Præmier skulde udsættes for enkelte vanskelige Opgaver og endelig at den specielle Bestyrelse af dette Museum skulde overdrages en egen Direktion, i hvilken Bibliothek-Chefen skulde præsidere og Overbibliothekaren paa Embedsvegne tage Sæde; foruden disse to udnævntes under 2den Juni samme Aar til Medlemmer af denne Direktion Prof. Histor. J. Kjerulf, Prof. Latin. B. Thorlacius og Prof. Hist. L. Engelstoft, der tillige fungerede som Sekretair.

Den patriotiske Grev Rosenkrone gav ved denne Leilighed et nyt Beviis paa sin Interesse for Videnskaberne og det kongelige Bibliothek, i det han under 12te May tilbød 1000 Rdlr. aarlig i de tre første Aar af Museets Tilværelse for derved at medvirke til dets første Uddannelse, ligesom han og tilkjendegav sin Beslutning, at tillægge sin testamentariske Disposition nogle nye Bestemmelser til Fordeel for en saa velgjørende Indretning (y). Den 27de Jan. næste

x) Collegialtidenden 1809, No. 32.

y) Collegialtidenden 1809, S. 315.

Aar indgav Direktionen sin allerunderdanigste Forestilling, hvori den fremlagde en Fortegnelse over de historiske Materialier og litterariske Bidrag, som kunde fortjene Plads i enhver af de fire Hovedafdelinger af Museets første offentlige Arbeide og tillige foreslog Bibliothekssekretair Werlauff til Ansættelse som ordentligt Medlem af den historiske Klasse, samt daværende ældste Alumnus i det pædagogiske Seminariums første Classe Cand. Theol. J. L. Rasmussen til at erholde en aarlig Understøttelse, der kunne sætte ham i Stand til at fortsætte sit begyndte Studium af de orientalske Sprog. Paa Direktionens Forestilling fulgte den 6te Febr. samme Aar en kongelig Resolution der bifaldt Indholdet af det første Bind af Museets Arbeider, dog med tilføiet Paamindelse, "at intet Upassende i Almindelighed og i Særdeleshed intet under de to første Afdelinger maatte blive bragt til offentlig Kundskab." Tillige bifaldtes Indstillingsposterne angaaende den første nysnævntes Ansættelse og den andens Understøttelse.

Planen til Indholdet af første Bind var følgende:

"Første Afdeling.

"1) Et Udvalg af Christian den Fjerdes Originalbreve og Resolutioner, som til Oplysning om det danske Riges Forfatning og Hovedbegivenheder, især de sidste 15 Aar af hans Regjering, ere meget vigtige Bidrag. 2) Originalbreve og Efterretninger om **Krigen paa de Norsk-svenske Grændser** i Aarene 1658 o. s. v. under Hannibal Sehesteds Anførsel. 3) **Hannibal Sehesteds Memorial** til Kong Frederik III., dat. Helsingør 6te Febr. 1660. 4) **Hann. Sehesteds Relationer** til Kong Frederik III. under hans

Ambassade i Frankrige (z). 5) Udtog og endnu ubenyttede Dokumenter til Oplysning om Hovedstadens Tilstand under den svenske Beleiring og om de til dens Forsvar føiede Anstalter. 6) Grev Ahlefeldts Beretning til Frederik III. angaaende hans Gesandtskab til Churfyrste Frederik Wilhelm af Brandenborg. 7) Kammer-Directeur (og Deputeret for Financerne, Etatsraad Johan) Neves Erklæring om de ham af Kong Frederik IV. forelagte Spørgsmaal, angaaende de hensigtsmæssigste Midler og Hjelpekilder til at forbedre Statens Financer. 8) Prøver af Høiers endnu utrykte Historie af Frederik den Fierdes Regjering, i enkelte Hoved-Afsnit, med oplysende og berigtigende Anmærkninger, saaledes som disse maatte ledsage en tilkommende Udgave af det hele Værk."

"Anden Afdeling.

"Det første Bind af denne Afdeling hvilken er bestemt for Oplysninger i de udenlandske Staters Historie vil levere følgende Uddrag af de Venetianske Ambassadeurers, i det italienske Sprog affattede, Relationer, af hvilke det kongelige Bibliothek besidder en overordentlig vigtig Samling: 1) Om det Spanske Monarkies Stilling under Carl den V. Philip II., Philip III., og Philip IV. 2) Om Huguenot-krigene i Frankrige under Franz II. og Carl IX. 3) Om den brittiske Statsbestyrelse under Dronningerne Maria og Elisabeth. Den 4de Plads fortjener en ved historisk Kritik og Benyttelse af ubekjendte Kilder meget lærerig Afhandling, Memoires sur *l'histoire de l'Espagne et de l'Afrique* depuis l'an 1113 jusqu'à l'an 1198, af den lærde Abbed de

z) Ere lagte til Grund for Molbenhawers forhen nævnte Afhandlinger i Skandin. Selsk. Skrifter.

Longuerue's egenhændige Udarbeidelse (æ). 5) Efterretning om og Prøver af en Krønike af Peru som indbefatter Ynkaernes og dette Riges Erobrings Historie, med en ved Tegninger oplyst Beskrivelse om dets indre Mærkværdigheder.

Tillader Rummet det, saa kunde dette Binds Interesse endnu betydeligen forhøies ved 6) officielle Relationer angaaende Hoffet i St. Petersborg under Czar Peter I., Katharina I., Peter II. og Keiserinde Anna (ö)."

"Tredie Afdeling.

"Det første Bind af denne Afdeling, der skal indeholde Bidrag til den kritisk-philologiske Lærdom vil: 1) gjøre Begyndelsen med nærmere at bekjendtgjøre de fornemste Codices af græske og romerske Klassikere i det kongelige Bibliothek og ved meddeelte Kollations-Prøver at bestemme Dommen om deres kritiske Værd. 2) Levere nogle Hovedaffsnit af en Codex fra det 9de Aarhundrede, der indeholder den alexandrinske græske Oversættelse af de 4 store Profeter nøiagtigere end noget andet hidtil bekjendt Haandskrift efter den Originesske Udgave og med sammes kritiske Tegn (a). 3) Med en Beskrivelse af de lærde Samlinger som Bibliotheket besidder af Griffenfelds (b), Grams og Ankers Ef-

æ) Var blandt Moldenhawers egne Samlinger.

ö) Af de Wasserslebenske Samlinger, dengang Moldenhawer selv tilhørende.

a) Maae være det, ved Moldenhawers Donation, Bibliotheket nu indlemmede Pergaments-Fragment af LXX, som han havde faaet i Spanien og som nævnes i Henkes Archiv für die neueste Kirchengeschichte, IV. S. 120.

b) Formodentlig Griffenfelds, dengang Schumachers, philologiske Collectanea, blandt Thottiana No. 1930, 4.

terladenskab vil blive forbunden Meddelelse af nogle fortrinlig mærkværdige Undersøgelser i hine haandskriftlige Samlinger. 4) Til Slutningen tilføies en kritisk Notits om de vigtigste græske Haandskrifter i det Eskurialske Bibliothek.

"Fjerde Afdeling.

Det første Bind vil indeholde følgende nye og udsøgte Bidrag til Kundskab om den orientalske Litteratur: 1) den berømte Iman Elkazvinis (c) historisk-geographiske Beskrivelse af de muhammedanske Lande i Asien og Afrika, hvilken han, efter selv at have gjennemreist en stor Deel deraf, i Aaret 1262 af den christelige Tidsregning fuldførte i det arabiske Sprog. Den indeholder især om det i sit Indre endnu saa lidet bekiendte Afrika høist interessante Efterretninger, hvis Bekjendtgjørelse fuldkommen vil tilfredsstille de i Zachs geographische Ephemeriden og monatliche Correspondenz (d) yttrede Ønsker og Forventninger 2) Samaritanerens Abuseid arabiske Commentar over den Mosaiske Pentateuch, som, foruden en Mængde vigtige philologiske Bemærkninger, er rig paa Oplysninger til den Samaritanske Sekts Religionshistorie (e). 3) De tvende første Kapitler af Osai-

men som nu neppe have andet Værd end det, i andre Henseender, udødeligt Navn kan give dem. Grams Collectanea vilde derimod vel endnu, efter henved et Aarhundredes Forløb, være af Interesse, hvilket da end mere gjelder om L. Ankers kritiske Apparat til Photius og Aratus. Her fortjener at erindres, at B. Thorlacius i sit Progr. de Manuele Phile Jambographo græco (1813) p. 5 nævner det Reiskiske Apparat til Aristides, som noget der engang kunde ventes udgivet fra Museum.

c) Skal være Ibn Alvardi, s. ovenfor.

d) Formodentlig XIVter Th., S. 54.

e) Blandt Moldenhawers egne Samlinger.

das Lægekunstens Historie, som især udbreder sig over Arabernes Kundskab til de græske Lægers Skrifter (f). 4) Reiskes Oversættelse af Ibn Kotaibas Bibliothek af de fornemste arabiske Skribenter fra Muhammeds Flugt og i de tre første Aarhundreder efter samme" (g).

Forskjellige tilstødende Omstændigheder, der havde en uheldig Indflydelse paa Museets Virksomhed, saasom Hertugens bestandige Ophold paa Augustenborg fra Aaret 1810, Kjerulfs Død i Slutningen af samme Aar, Coursens Forværrelse og de Vanskeligheder den udenlandske Boghandel var underkastet, hindrede de paatænkte Frugter af disse Arbeider fra at komme for Lyset og udsatte deres Offentliggjørelse til en for Videnskaberne gunstigere Tidspunkt. Da denne nu kan siges at være vendt tilbage, tør man ogsaa haabe engang at see en Plan, der saa kraftigen vilde bidrage til i Udlandet at udbrede Bibliothekets Anseelse og dansk Eruditions Hæder, iværksat paa en Maade, der er dets ophøiede Stifter og dets ædle Formaal værdig.

13.

Blandt de til Udgivelse i første Bind af Museets Arbeider bestemte Materialier, bemærkedes adskilligt, som tilhørte Moldenhawer selv. Allerede dengang havde han nemlig besluttet at alt, hvad hans rige og kostbare Bogsamling indeholdt, som det kongelige Bibliothek kunde mangle, skulde efterhaanden, om ikke før saa efter hans Død, indlemmes i

f) Udtogsviis afskrevet af Reiske; benyttet i *Rasmussen* hist. Arabum ante Islamismum p. 26.

g) Herved skal, efter Hr. Prof. Rasmussens Forklaring, egentlig forstaaes Ibn Kotaibas Historie af de tre første Hegiras Aarhundreder (hvoraf to Afskrifter efter den Leidenske Codex tilligemed en latinsk Oversættelse findes

dette. Hans Bogsamling var, efterat Auktioner og Ulykkestilfælde havde adsplittet saa mange af de kostbare private Samlinger, hvormed Kjøbenhavn i det attende Aarhundrede havde brammet, uden al Sammenligning her den første. I det theologiske, historiske og philologiske Fag fremviste den klassiske og sieldne Værker, deels samlede paa hans Udenlandsreise, deels erhvervede ved Kjøbet af det Bernstorffske Bibliothek (h) og paa Hovedstadens mange Bogauktioner. Heraf havde han ved flere Leiligheder suppleret det kongelige Bibliothek, og beriget det med adskillige Haandskrifter; tillige yttrede han ofte, at det var hans Hensigt at anstille endnu en saadan Revision af sin Samling, at der efter hans Død ikke skulde findes en eneste Bog i denne, som det kongelige Bibliothek kunde mangle. Da Døden hindrede ham selv fra at iværksætte dette patriotiske Forsæt, have hans Arvinger, ledede af Interesse for den Stiftelse, af hvilken den Forevigede havde havt saa store Fortjenester, fuldført dette aldeles i hans Aand og ei allene afgivet alt hvad Bibliotheket paa nogen Maade kunde mangle, men og hvad det besad i mindre gode Exemplarer, hvorved det har erholdt en Berigelse af over 1000 Bind, foruden omtrent 3000 Disputatser og andre Smaaeskrifter. Af denne betydelige Gave at udmærke enkelte litterariske Sjeldenheder vilde her ikke være Stedet; kun bør det anmærkes at ogsaa Bibliothekets, fra gamle Tider, rige Samling af spansk Litteratur ved denne Leilighed modtog en anseelig Forøgelse.

---

blandt Reiskiana), men dette Skrift kan ikke udgives, forinden vore Afskrifter kollationeres med Kodexen i det Bodlejanske Bibliothek i Oxford (næst den Leidenske den eneste i Europa) da hine, som Reiske selv tilstaaer og enhver kan see, ere stærkt corrumperede.

h) Abhyns Skilderie XVII. No. 23.

I denne Gave indbefattedes tillige den kostbareste Deel af Moldenhawers litterariske Efterladenskab, nemlig Resten af hans Haandskriftsamling, i alt henved 200 Nummere, foruden hans egne lærde Collectanea. Blandt Haandskrifterne udmærke sig især 22 hebraiske og arabiske Codices foruden en syrisk, 10 Pergamentscodices blandt hvilke det forhen omtalte Brudstykke af Septuaginta; et lignende af Hieronymi Parafras over det gamle Testament, hvis Alder synes at stige op til det 10de Aarhundrede; en Juvenal og Persius (i); en Virgils Georgica (k) og en Macrobius. Meget vigtigt var der iblandt til den europæiske, ogsaa til Fædrenelandets, Historie i det attende Aarhundrede, som havde tilhørt den afdøde Conferentsraad Wassersleben. Men ligesom den største og bedste Deel af hele Samlingen var en Frugt af hans lærde Reiser, saa forekommer her ogsaa meget til Spaniens Historie i de sidste tre Aarhundreder, til Inqvisitionens og Jødernes, til Tempelherre- og Jesuiterordenens Historie; et rigt Apparat til den bibelske Kritik; Udtog af Codices i Eskurials, Parises og Oxfords Bibliotheker, Breve og Optegnelser af fremmede Lærde m. m. i alt over 50 Fascikler.

"Mögen sie einst in die Hände eines Mannes fallen, dem zu ihrer Benutzung eine glücklichere Müsse wird, als mir in diesem Erdenleben zu Theil werden sollte."

Med disse Ord sluttede Moldenhawer sin egenhændige Erklæring angaaende disse Sagers Afgivelse til Bibliotheket. Hvilken Kjender og Dyrker af ægte Lærdom istemmer ikke

i) Benyttet efter W. A. Cramers Meddelelse i *Heinrichs* Comm. I. in Juvenalis Satiras p. 12.

k) Benyttet af Voss i hans Udgave af Virgils Landbau; jfr. Vorr. S. XXIII.

dette fordringsløse Ønske? (1) Hvo af den Afdødes Venner eller fordums Disciple, vil her kunne tilbageholde en vemodig Følelse af de menneskelige Planers Usikkerhed og selv den høit begavede Aands Afhængighed af trykkende Verdensforhold?

---

1) Dette har alt begyndt at gaae i Opfyldelse. Etatsraad B. Thorlacius har som Universitetsprogram ved Kongens Fødselsdag i indeværende Aar 1823, af det Moldenhawerske Efterladenskab udgivet: *Gennadii* Constantinopolitani anecdoton de providentia Dei opusculum græcum. Maatte denne ædle Lærde, hvem den Afdøde altid tænkte sig blandt dem som han fortrinligen ønskede engang maatte bekjendtgjøre Frugterne af hans Samling, efterhaanden meddele lignende Bidrag fra samme Kilde.

Bilag:

Om det Seefeldske Bibliothek.

Det nævnes i Forbigaaende ovenfor S. 17 i Anm. f); men i en Bog, der indeholder Bidrag til Kundskab om saa mange af Fædrenelandets fordums Bogsamlinger, kunde den navnkundigste af alle dem der her ere gangne til Grunde, en Bogsamling som i Midten af det attende Aarhundrede overgik enhver anden i Norden, vel fortjene en udførligere Omtale; saa meget meer som dets Undergang faldt ind i en af vort Fædrenelands sørgeligste Perioder og greb ind i en af dets mærkeligste Mænds ei mindre tragiske Skjebne.

Jørgen Christoffersen Seefeld til Refsnæs og Næs (m), dansk Rigsraad, Landsdommer i Sjelland og Befalingsmand paa Ringstedkloster, anvendte af Kjerlighed til Videnskaberne mange Aar af sit Liv, en stor Deel af sin Formue og sin

a) Refsnæs var en gammel Herregaard i Viborg Stift, som i et Par Aarhundreder havde tilhørt den Seefeldske Familie, og som tilfaldt Jørgen S. efter hans Broder Wiffert S. der døde uden Børn; Danske Atlas V. S. 87–88. Herregaarden Næs eller Næsholm i samme Stift, nu tilhørende Grevskabet Lindenborg, kjøbte han formodentlig efter Rigsmarsken Jørgen Urne til Alslev 1642, ib. S. 79.

hele Indskydelse paa at samle et Bibliothek, der udbredte sig over alle Videnskabsfag. Det steeg til et Antal af henved 30,000 Bind (b) og saavel ved denne ualmindelige Størrelse, som ved de mange trykte og haandskrevne Sjeldenheder det indeholdt, tildrog det sig i høi Grad Indenlandskes og Fremmedes Beundring (c). Selv en af Landets Mæcener, synes Eieren ikke at have holdt sin Bogskat indsluttet for

b) En Optegnelse af hans Bibliothekar sætter Antallet til over 26000 Bind. I et Stykke om det i Suhms Saml. til dske Hist. II. 2. H. S. 185 siges, at da det adsplittedes, indeholdt det 26000 Bind, foruden raae Materier, til hvis Indbinding han havde anskaffet sig for 1200 Rdlr. Pap og Pergament.

c) "Hvilket (Bibliothek) baade Mængden paa Bøgerne saavelsom Materiernes Rarhed, saa og Editionerne anlangende, med stor Flid, Umage, Bekostning og synderligt Judicio samlet, udi dette Rige og dets underliggende Provincier ikke har lige. Hvormed, ligesom velbemeldte gode Herre sig hos de nu levende, baade inden- og udenlands et priseligt, og hos Efterkommerne et udødeligt Navn haver forhvervet, saa var det at ønske, at samme Bibliothek, Fædrenelandet til Ære, aldrig maatte splittes ad": Ar. Berntsens Danmarks og Norges frugtbare Herlighed (1656). S. 28–29. Det omtales i Dedikationen til Seefeld foran *H. Ernstii* Catal. librorum refertissimæ Bibl. Mediceæ, qvæ asservatur Florentiæ in Coenobio D. Laurentii, Amstelod. 1641. 8. "Ipse enim præstantissimorum virorum exemplo, Imperatorum, Regum ac principum, refertissimam pulcherrimamqve *bibliothecam* instituis, institutamqve omnis generis rarissimis & optimis libris auges, qvorum non paucos nuper apud te inspexisse, impendio mihi volupe fuit." Joh. Raue, der i nogle Aar var Professor i Sorøe, dedicerede 1646 til det Seefeldske Bibliothek sin Catalogus Aldinarum (Parentis maxime) Editionum ex Pandectarum Bibliothecæ Conr. Gesneri libro undecimo; qvos

danske Lærde (d); Udlændinge befaae den paa Gjennemreisen, som en af Landets første Mærkværdigheder, og omtale den med Berømmelse (e). Af hans Bibliothekarer ere tre os bekjendte. Den første var en Tydsker fra Mark-Brandenborg, af hvis Navn vi kun kjende de to Begyndelsesbogstaver W. M., som fra Rostok, hvor han havde studeret, 1638 kom med Prof. Medic. Kruck til Sorøe, blev Bibliothekar hos den lærde Holger Rosenkrands og efter hans Død 1642 hos

---

Tiguri excudebat Christophorus Froschoverus Anno 1548. At han var en gridsk Bogsamler, hvem ingen Priis let var for høi, sees af *O. Wormii* Epistolæ. I. p. 261. Af de spanske Bøger, Resen førte hjem med sig, maatte han overlade S. nogle; s. hans Levnet foran *Resenii* Bibliotheca.

d) Især synes de forøeske Professorer at have Adgang dertil. Man see, foruden de to nysnævnte Skrifter af H. Ernst og J. Raue, *O. Wormii* Epp. I. p. 186. 282. "Cum inter primos e nobilitate vestra, ob virtutem & doctrinam atqve ex ea *studium in litteratos* te observem," skriver Meursius i et Brev til ham 1635: (*M. Gudii* & doctorum virorum ad eum Epistolæ p. 282). At fremmede Boghandlere sendte ham Bøger, var da intet Under; Hofmanns danske Adelsmænd II. S. 294. Joh. Janssonius tilegnede ham et Landkort over Sjellant.

e) Suhms Samlinger. II. 2. H. S. 185. J. Vossii Ytring i et Brev til Heinsius, Stokh. 4. Mai 1650 (*Burmanni* Syll. Epp. III. p. 587); "*Zeveldii* bibliotheca satis est bona, sed non tantum liberali, sed etiam prodigo eget emptore," skal vel blot karakterisere dets Kostbarhed, thi at han paa den Tid skulde have tænkt paa at sælge det, er der ingen Grund til at antage. N. Heinsius skrev 1655 til Th. Bartholin (Epp. medic. Cent II. p. 602) at han havde hørt, at S. havde kjøbt adskillige Haandskrifter, blandt hvilke Ovid og Claudian af (Zacharias?) Lund; var det saa, vilde han, for at kunde benytte dem, lægge Veien gjennem Danmark.

Seefeld (f). Den anden var den bekjendte latinske Philolog og Poet Zacharias Lund, fra 1646–54 Rector ved Herlufsholms Skole (g), siden hos Seefeld, i hvis Bibliothek han skal have samlet sig megen Lærdom (h) og hvilket han forestod til dets Opløsning (i). Den tredie, en Islænder Poul Hallsen var maaskee kun Amanuensis, og blev under den svenske Okkupation af Karl Gustav beskikket til Præst i Herrestæd i Sjelland (k). Ogsaa synes det, at Seefeld til sin Tjeneste har holdt en egen Bogbinder (l).

A. Berntsens ovenanførte fromme Ønske, at dette Bibliothek "Fædrenelandet til Ære aldrig maatte splittes ad," gik desværre ikke i Opfyldelse. Dets Ødelæggelse var en af den svenske Krigs sørgelige Følger, skjøndt der over de nærmere Omstændigheder ved dets Undergang hviler et Slags Uvished. Efter Sammenligning af de forskjellige Beretninger (m) synes følgende at udgjøre den rette Sammenhæng dermed.

---

f) Disse Partikulariteter forekomme i et Klageskrift af ham blandt de kongel. Mskpter No. 3022, 4to hvoraf man tillige seer, at han havde Familie, at han var blind, fornemmelig af det han i mange Aar, baade Nat og Dag, med stor Aarvaagenhed havde forestaaet det Seefeldske Bibliothek, og at han paa sin Alderdom leed Nød. Seefeld var dengang alt død.

g) Herlufsholms Historie af Melchior, S. 168.

h) Blandt andet her udarbeidet sine Anmærkninger til Hesiodus; *O. Borrichii* Diss. de poetis Danorum. p. 231.

i) Cimbria litterata I, p. 369.

k) *Resenii* Præf. ad G. Andreæ Lexicon islandicum p. 10.

l) Suhms Samlinger, II. 2. D. S. 185.

m) De meest authentiske ere: *Memoires du Terlon*, I. p. 175-76 og O. Brockenhuses (Rikelds Svogers) Erklæring af 14de Mart. 1662 i Nyt Forråd af ældre och

Longuerue's egenhændige Udarbeidelse (æ). 5) Efterretning om og Prøver af en Krønike af Peru som indbefatter Ynkaernes og dette Riges Erobrings Historie, med en ved Tegninger oplyst Beskrivelse om dets indre Mærkværdigheder.

Tillader Rummet det, saa kunde dette Binds Interesse endnu betydeligen forhøies ved 6) officielle Relationer angaaende Hoffet i St. Petersborg under Czar Peter I., Katharina I., Peter II. og Keiserinde Anna (ö)."

"Tredie Afdeling.

"Det første Bind af denne Afdeling, der skal indeholde Bidrag til den kritisk-philologiske Lærdom vil: 1) gjøre Begyndelsen med nærmere at bekjendtgjøre de fornemste Codices af græske og romerske Klassikere i det kongelige Bibliothek og ved meddeelte Kollations-Prøver at bestemme Dommen om deres kritiske Værd. 2) Levere nogle Hovedafsnit af en Codex fra det 9de Aarhundrede, der indeholder den alexandrinske græske Oversættelse af de 4 store Profeter nøiagtigere end noget andet hidtil bekjendt Haandskrift efter den Origineske Udgave og med sammes kritiske Tegn (a). 3) Med en Beskrivelse af de lærde Samlinger som Bibliotheket besidder af Griffenfelds (b), Grams og Ankers Ef-

æ) Var blandt Moldenhawers egne Samlinger.

ö) Af de Wasserslebenske Samlinger, dengang Moldenhawer selv tilhørende.

a) Maae være det, ved Moldenhawers Donation, Bibliotheket nu indlemmede Pergaments-Fragment af LXX, som han havde faaet i Spanien og som nævnes i Henkes Archiv für die neueste Kirchengeschichte, IV. S. 120.

b) Formodentlig Griffenfelds, dengang Schumachers, philologiske Collectanea, blandt Thottiana No. 1930, 4.

terladenskab vil blive forbunden Meddelelse af nogle fortrinlig mærkværdige Undersøgelser i hine haandskriftlige Samlinger. 4) Til Slutningen tilføies en kritisk Notits om de vigtigste græske Haandskrifter i det Eskurialske Bibliothek.

Fjerde Afdeling.

Det første Bind vil indeholde følgende nye og udsøgte Bidrag til Kundskab om den orientalske Litteratur: 1) den berømte Iman ElKazvinis (c) historisk-geographiske Beskrivelse af de muhammedanske Lande i Asien og Afrika, hvilken han, efter selv at have gjennemreist en stor Deel deraf, i Aaret 1262 af den christelige Tidsregning fuldførte i det arabiske Sprog. Den indeholder især om det i sit Indre endnu saa lidet bekiendte Afrika høist interessante Efterretninger, hvis Bekjendtgjørelse fuldkommen vil tilfredsstille de i Zachs geographische Ephemeriden og monatliche Correspondenz (d) yttrede Ønsker og Forventninger 2) Samaritanerens Abuseid arabiske Commentar over den Mosaiske Pentateuch, som, foruden en Mængde vigtige philologiske Bemærkninger, er rig paa Oplysninger til den Samaritanske Sekts Religionshistorie (e). 3) De tvende første Kapitler af Osai-

men som nu neppe have andet Værd end det et, i andre Henseender, udødeligt Navn kan give dem. Grams Collectanea vilde derimod vel endnu, efter henved et Aarhundredes Forløb, være af Interesse, hvilket da end mere gjelder om L. Ankers kritiske Apparat til Photius og Aratus. Her fortjener at erindres, at B. Thorlacius i sit Progr. de Manuele Phile Jambographo græco (1813) p. 5 nævner det Reiskiske Apparat til Aristides, som noget der engang kunde ventes udgivet fra Museum.

c) Skal være Ibn Alvardi, s. ovenfor.

d) Formodentlig XIVter Th., S. 54.

e) Blandt Molbenhawers egne Samlinger.

4). Corfitz Ulfeld, som fulgte den svenske Hær paa dens Indmarsch i Danmark, skal have næret et personligt Nag til Seefeld. Paa Veien erholdt han, maaskee ved Hofraad P. J. Coyets Medvirkning, Carl Gustavs Løvte, om at maatte sætte sig i Besiddelse af hiint Bibliothek; saasnart derfor den svenske Hær var kommen paa Sjellands Bund, d. 7de Febr. 1658 affendtes en Oberstlieutenant som Salvegarde for Ringstedkloster, hvorfra Seefeld var flyttet til Kjøbenhavn, og især for Bibliotheket. Men ved den Forvirring, der under en fiendtlig Okkupation let opstaaer, kom siden en anden Officier, der ligeledes foregav at have kongelig Ordre til at bevogte Bibliotheket og fortrængte den ældre Salvegarde; Bøgerne vare paa den Maade temmelig overladte til militær Diskretion. Eieren skrev nu fra Kjøbenhavn til Rigshofmesteren Joachim Gersdorf, der befandt sig ved Underhandlingerne i Roskilde og bad ham udvirke Sikkerhed for hans Bogsamling. Gersdorf var formodentlig den personne très considerable, som i den Anledning henvendte sig til Terlon; af Agt for denne, var Ulfeld villig til at overlade det hele til Eieren for 6000 Rdlr., men, uagtet det — efter Terlons Yttring — var vurderet til 50,000 Rdlr., var dog Seefeld stolt nok til at afslaae Tilbudet, eller kunde maaskee ikke modtage det, da han paa denne Bogsamling havde tilsat sin meeste Formue. Ulfeld lod da ved sin Søn Christian Bøgerne indpakke og transportere over til Skaane, og da den roskildske

---

nyare Handlingar rørande nordiske Historien, 4de St. S. 194 fg. Ikke slet saa megen Troe fortjener det Stykke i Suhms Saml. til dske Hist. II. 2. H. S. 185 fg.; jfr. Hofmanns danske Adelsmænd. II. S. 293. W. Simonsens Nationalhistoriens især dens Kilders Skjebne, S. 36.

Fred, 14 Dage efter de Svenskes Ankomst til Sjelland, blev sluttet, var den største Deel af dem alt borte (n). At nu denne Flytning, der maaskee først skeedte til Ulfelds Gaards Bavelse her i Sjelland (o), i den korte Tid af fiorten urolige Dage, maae være gaaet temmelig tumultuarisk til; at adskilligt derved kan være gaaet forlorent, er høist sandsynligt; ligesom og at en Deel kan være bleven tilbage, som efter den roskildske Fredsslutning P. J. Coyet tog til sig, enten med den svenske Konges Tilladelse eller i Følge eet, alt i Forveien ham af Ulfeld givet Løfte (p). Men vist er det, at den største Deel af Bibliotheket kom til Malmøe, hvorhen Ulfeld ogsaa begav sig og hvor han indvikledes i den bekjendte Proces, der kort efter den kjøbenhavnske Fredsslut-

n) At den svenske Konge efter Gersdorfs Forestilling skulde have, paa en Maade, gjenkaldt sit Løfte til Ulfeld og vilde have standset Bibliothekets Bortflytning, som Anonymen beretter i Suhms Saml. II. 2. S. 186, (jfr. Hofmann II. S. 294) er ikke sandsynligt, og gjendrives i Nyt Forråd rc. S. 196.

o) Suhms Saml. l. c. Hofmann l. c.

p) Nyt Forråd l. c. S. 195, 200, 207–210. Suhms Saml. l. c. *Celsii* Hist. bibl. reg. Stokholm p. 145. Efter Beretningen i Suhms Saml. skal C. i det Mellemrum mellem den roskildske Fred og de Svenskes Landgang ved Korsør have, af sit adsplittede Bibliothek, samlet en 5000 Bind, som Coyet fik. Dette Coyets Bibliothek blev efter hans Død tilkjendt den svenske Bank, og solgt ved Auktion 1700–1 i Stokholm og Upsala; *Celsii* hist. bibl. Stokholm. p. 145. Man seer altsaa, at det ikke var hans formeentlige Andeel af det Seefeldske Bibliothek, som en anonym Optegnelse vil, men en anden Bogsamling paa Coyets Gods Lyngerupgaard i Skaane, der 1710 af de Danske skal være taget til Bytte, bragt til Kiøbenhavn og solgt; jfr. ovenfor, S. 118.

ning bestemte ham til at flygte over til Danmark. Nu blev saavel det Seefeldske Bibliothek, der imidlertid havde staaet uden ret Tilsyn, som Ulfelds eget, der bestod af meer end 7000 Bind, hvoriblandt mange Sjeldenheder, foruden hans egne Haandskrifter og Brevskaber, bragte til Stokholm og der indlemmede i det kongelige Bibliothek (q). Mærkeligt er det, at Tanken om disse Bibliotheker beskjeftigede begge de fordums Eiere i deres sidste Dage. Seefeld anlagde i Begyndelsen af A. 1662 Sag mod Ulfeld, som han formeente havde bemægtiget sig Bibliotheket, efterat Roskildefreden var sluttet (r); en Sag, som dog snart maae være falden hen, da han selv i det samme døde og Ulfeld forlod sit Fædreneland for sidste Gang. Denne sidste henvendte sig, et Aars Tid før sin Død, fra Brügge af til den svenske Regjering, om at erholde saavel begge hine Bibliotheker, som hans øvrige Eiendele tilbage, der, som han troede, mod den svenske Regjerings Vidende vare ham berøvede (s); men neppe er der bleven reflekteret paa hans Andragende, og inden et Aar efter døde han.

Da det Stokholmske Bibliothek, i hvilket Levningerne af det Seefeldske indlemmedes, for største Deel blev et Rov for Luerne 1697, er det kun enkelte af de Skatte, det har indeholdt, hvorom vi nu have Kundskab. Her var saaledes

q) D. 20. Apr. 1662 var det Seefeldske Bibliothek nylig kommet til Stokholm og havde faaet Plads paa Slottet; *Burmanni* Syll. Epp. V. p. 40.

r) S. Ol. Brokkenhuses Erklæring, dat. 14. Mart. 1662, i Nyt Forraad l. c. Seefeld kan da ei være død 28de Febr. som Hofmann II. S. 293 vil, men formodentlig kort efter.

s) S. hans Brev til P. J. Coyet, dat. Brügge, 18de Mai 1663 i Nyt Forraad S. 207.

den forøeske Prof. Burfers Herbarium vivum i 32 Bind, af Seefeld kjøbt for 300 Rdlr. hvilket siden kom til P. J. Coyet, og fra ham til det Upsalske Bibliothek, hvor en Deel deraf forkom i Ildebranden 1720, men Resten benyttedes af Linnee og flere (t). Da Seefeld i sin Tid havde tilkjøbt sig den berømte Joh. Meursii efterladte Haandskrifter (u), saa kom disse med Levningerne af det Seefeldske Bibliothek, tildeels med de Coyetske Sager til Sverrig (v), og herfra bleve igjen enkelte af dem meddeelte fremmede Lærde især S. Puffendorf og Grævius til Udgivelse (x). Af nordiske

t) *Bartholini* medicina Danorum domestica p. 38. *Celsii* hist. bibl. Stokholm. p. 141. Vidensk. Selsk. Skrifter. X. S. 396–97. Suhms Saml. l. c.

u) Efter et i Fortalen til *C. Olivarii* Comm. de vita & scriptis P. Eliæ opleveret Sagn, skal Meursii Bibliothek (formodentlig blot de trykte Bøger) længe efter hans Død 1639 have været til Fals i Sorøe, indtil det endelig kjøbtes af Ol. Rudbek for 400 Rdlr. og førtes til Sverrig.

v) *Celsii* bibl. Stokh. p. 137. 141. 144. 163.

x) Saaledes udgav Sam. Puffendorf *Meursii* Miscellanea laconica, Amstelod. 1661. 4. der var ham meddeelt, med flere utrykte Meursiana, af P. J. Coyet. Fra det kongelige Bibliothek i Stokholm fik Grævius Creta, Cyprus, Rhodus, som han udgav 1675. 4. og de regno laconico, libri II. som udkom i Utrecht 1687. 4. Med Grams Haandskrifter kom til det kongelige Bibliothek (No. 3072. 4to) Jach. Lunds nitide Afskrift af lærde Mænds Breve til Meursius, under Titel: Doctorum Virorum Epistolæ olim ad. Joh Meursium scriptæ, ex infelicissimo *Bibl. Seefeldianæ* naufragio conservatæ; uden Tvivl den samme som var i M. Moths Bibliothek (*Molleri* Hypomnemata p. 290). En Deel Originaler af Meursii Breve førte S. Puffendorf fra Sverrig og forærede dem 1689 til det Leipzigske Universitetsbibliothek (jfr. Allg. litt. Anzei-

Sager vare her adskillige islandske Codices (y); vigtige Samlinger til den danske Adels Genealogie og Heraldik, hvoraf Levninger endnu skal findes, endog i Danmark (z); gamle danske Kroniker og Annaler, som endnu existere i de svenske Bibliotheker (æ); endelig og en af Seefeld selv skreven Historie om Frederik den Anden, som skal være bleven i Danmark (ö). Blandt de Seefeldiana, som endnu skulle være

ger 1799. No. 147); Excerpter af dem meddeeltes i *Nova librorum rariorum collectio* Tab. III. Halle, 1710. 8. p. 548-96). Forresten forekommer i Grams Brev til de Florentinske Udgivere af Meursii Værker foran 1ste D. adskilligt hidhørende.

y) Af et utrykt Brev sees, at Biskop Brynjulf Svendsen 1656 sendte ham en norsk Krønike fra Oluf den hellige, en Olaf den helliges Saga, en Kodex indeholdende Gudmund Godes, Jon Ögmundsens og Thorlak den helliges Saga og en Nialssaga, alle 4 paa Pergament; jfr. *F. Johannæi* Hist. eccl. Isl. III. p. 607. En islandsk Papiirskodex i Antiqvitets-Arkivet i Stokholm, omtales i *Scr. rer. Dan.* II. p. 423. 503.

z) Hofmann II. S. 292. Suhms Saml. l. c. B. Simonsens Nationalhist. Kilder S. 37. *Celsii* bibl. Stokholm p. 142.

æ) En saadan Codex nævnes i *O. Wormii* Epp. I. p. 186. Om et Haandskrift: Statuta ecclesiæ Ottoniensis, som Langebek fik i Sverrig, s. Suhms Levnet af Nyerup S. 256.

ö) I Hans Majest. Bibliothek, siges der. Suhms Saml. l. c. S. 187. En i det 17de Aarh. skreven Historie af Frederik II. findes blandt det kongel. Bibliotheks Haandskrifter (No. 2571. 4to) uden noget Mærke om Forfatter eller Oprindelse, som i det væsentlige synes at stemme overeens med den af Resen udgivne; men at dette skulde være J. Seefeld, tør jeg ikke paastaae. Imidlertid nævnes dette Seefelds Arbeide (forudsat at det har været

tilovers i Stokholm, er ogsaa nogle af den lærde Holg. Rosenkrandses efterladte theologiske Haandskrifter (a).

---

meer end en Afskrivt) ikke blandt de mange øvrige Historier om denne Konge, som vides at have existeret, og hvis indbyrdes Forhold endnu ikke er ret undersøgt (Resens Fort. til Frid. II. Krønik. Schlegels Gesch. Christ. IV. III. S. 277. Nye Saml. til den danske Hist. III. S. 79). Neppe har nogen dansk Konges Regjering været Gjenstand for flere, især samtidige Historieskriveres Bearbeidelse.

a) Hofmann l. c. *Celsii* bibl Stokh. p. 142.

Rettelser og Tillæg.

S. 4. Bibliothekaren Mester Hans Aurifaber fik 1564 sin "aarlig Betallie" igjen tilbage; Nye danske Magazin V. 1. H. S. 70.

S. S. Bogbinderen Niels var selv anden blandt dem, som efter Befaling af 18. Febr. 1559 mistede sin Kost paa Slottet; Pontoppidans Orig. hafn. S. 264.

S. 9. Om en Bog i Universitetsbibliotheket, som synes at have tilhørt Frederik II. og hans Dronning, s. Nyerups almindelige Moerskabslæsning S. 25.

S. 49. Den 17de Juli 1668 fik P. Scavenius og (Assessor i Kammerkollegiet) H. Mule Befaling at slutte Kontrakt med de franske Bogbindere, om den Priis hvorfor de i Fremtiden skulle indbinde, da de klage over, at de ei længer kunne gjøre det for den betingede Priis. D. 7. Nov. s. Aar fik Rentemester Henr. Møller Befaling at lade de franske Bogbindere bekomme aarlig 10 Favne stakket Brænde, vid. Siell. Tegnelser.

S. 98–99. Med det her anførte om de Gudeske Haandskrifters Skjebne kan sammenlignes F. A. Ebert zur Handschriftenkunde. 1. Bd. (Leipz. 1825), S. 134–37.

S. 118. Anm. g) og h) omflyttes.

S. 176. De Gottorpske Manuskripter indlemmedes i Bibliotheket, længe før de trykte Bøger. Ifølge kongelig Befaling, meddeelt gjennem Geheimeraad Rosenkrantz af 27de Aug.

1735, som senere er kommen mig for Øine, begyndte saavel Manuskripterne som Arkiv-Dokumenterne at affendes, saa at det hele formodentlig inden Aarets Udgang er kommet til sin Bestemmelse.

S. 214. I *Kennicott* annual accounts of the Collation of hebrew Mss. of the Old Testament. Oxford. 1770. 8. p. 71. 83. 114. 153. forekomme Breve fra Bernstorf angaaende de kjøbenhavnske Codices, m. m.

S. 217. Trykningen af de Arabiske Observationer skal først være standset ved den franske Revolution: Bugges Reise til Paris (22de Brev).

S. 235. Efter Kbhvns Lærde Efterretn. 1794. S. 220 skal Haandbibliotheket have udgjort 30,000 Bind.

S. 239–40. Thott kjøbte ogsaa paa Grams Auktion: (Badens Mindetale i Opuscula p. 283). Paa Ludevigs Auktion erholdt han adskillige gamle franske Haandskrifter, som igjen skrev sig fra den franske Statsraad Foucaults Bibliothek (Eberts zur Handschriftenkunde 1. S. 134). I Catal. bibl. Ludewigianæ Manuscriptæ under No. 527 forekommer en Vie de Charlemagne paa Pergament i Folio, som Ebert (Geschichte der Dresden. Bibl. S. 318) omtaler efter Baumgartens Nachrichten von einigen Handschriften der Ludewigschen Bibliothek, Halle 1749. 8, og nævner som existerende i det herværende Bibliothek; men et saadant Manuskript haves hverken i den Thottske eller kongelige Samling. Hvorledes Thott gjennem Reisende erholdt Sjeldenheder, derom s. Lærde Efterretninger. 1813. S. 45.

S. 322. Efter Dr. Blochs Meddelelse, har Dindorf end videre udgivet i Leipzig, 1825, Joannis Alexandrini τονικα παραγγελματα og Herodianus περι σχηματων af den kgl. Codex No. 1965, 4to. Det første Skrift har ikke før været

udgivet; det andet kun een Gang i Villoisons Anecdota græca. Dindorf har ogsaa i en Udgave af hele Demosthenes i 3 Bind, 8vo, indrykket varietas lectionis til Oratio Olynthica 1 & 2 af den kgl. Codex No. 415. fol.

S. 333. En Fortegnelse over Haandskrifter af svenske Love i det kongelige Bibliothek, i alt 40 Nummere, er meddeelt i den Beretning om Forberedelserne til Corpus juris Sveogothorum, som er indført i Svea, Tidskrift för Vetenskap och Konst, 6 Hefte (1823) S. 161–64.

S. 363. Lin. 4, fra neden: Lynderupgaard, l. Lyngbyegaard.

* * *

S. 4. Lin. 3, fra neden: nye danske, l. tydske.

S. 114. sidste Linie: Jylland, l. Sønder-Jylland.

Register.

A.

ning bestemte ham til at flygte over til Danmark. Nu blev saavel det Seefeldske Bibliothek, der imidlertid havde staaet uden ret Tilsyn, som Ulfelds eget, der bestod af meer end 7000 Bind, hvoriblandt mange Sjeldenheder, foruden hans egne Haandskrifter og Brevskaber, bragte til Stokholm og der indlemmede i det kongelige Bibliothek (q). Mærkeligt er det, at Tanken om disse Bibliotheker beskjeftigede begge de fordums Eiere i deres sidste Dage. Seefeld anlagde i Begyndelsen af A. 1662 Sag mod Ulfeld, som han formeente havde bemægtiget sig Bibliotheket, efterat Roskildefreden var sluttet (r); en Sag, som dog snart maae være falden hen, da han selv i det samme døde og Ulfeld forlod sit Fædreneland for sidste Gang. Denne sidste henvendte sig, et Aars Tid før sin Død, fra Brügge af til den svenske Regjering, om at erholde saavel begge hine Bibliotheker, som hans øvrige Eiendele tilbage, der, som han troede, mod den svenske Regjerings Vidende vare ham berøvede (s); men neppe er der bleven reflekteret paa hans Andragende, og inden et Aar efter døde han.

Da det Stokholmske Bibliothek, i hvilket Levningerne af det Seefeldske indlemmedes, for største Deel blev et Rov for Luerne 1697, er det kun enkelte af de Skatte, det har indeholdt, hvorom vi nu have Kundskab. Her var saaledes

q) D. 20. Apr. 1662 var det Seefeldske Bibliothek nylig kommet til Stokholm og havde faaet Plads paa Slottet; *Burmanni* Syll. Epp. V. p. 40.

r) S. Ol. Brokkenhuses Erklæring, dat. 14. Mart. 1662, i Nytt Forråd l. c. Seefeld kan da ei være død 28de Febr. som Hofmann II. S. 293 vil, men formodentlig kort efter.

s) S. hans Brev til P. J. Coyet, dat. Brügge, 18de Mai 1663 i Nytt Forråd S. 207.

den forøeske Prof. Burserš Herbarium vivum i 32 Bind, af Seefeld kjøbt for 300 Rdlr. hvilket siden kom til P. J. Coyet, og fra ham til det Upsalske Bibliothek, hvor en Deel deraf forkom i Ildebranden 1720, men Resten benyttedes af Linnee og flere (t). Da Seefeld i sin Tid havde tilkjøbt sig den berømte Joh. Meursii efterladte Haandskrifter (u), saa kom disse med Levningerne af det Seefeldske Bibliothek, tildeels med de Coyetske Sager til Sverrig (v), og herfra bleve igjen enkelte af dem meddeelte fremmede Lærde især S. Puffendorf og Grævius til Udgivelse (x). Af nordiske

t) *Bartholini* medicina Danorum domestica p. 38. *Celsii* hist. bibl. Stokholm. p. 141. Vidensk. Selsk. Skrifter. X. S. 396–97. Suhms Saml. l. c.

u) Efter et i Fortalen til *C. Olivarii* Comm. de vita & scriptis P. Eliæ opleveret Sagn, skal Meursii Bibliothek (formodentlig blot de trykte Bøger) længe efter hans Død 1639 have været til Fals i Sorøe, indtil det endelig kjøbtes af Ol. Rudbek for 400 Rdlr. og førtes til Sverrig.

v) *Celsii* bibl. Stokh. p. 137. 141. 144. 163.

x) Saaledes udgav Sam. Puffendorf *Meursii* Miscellanea laconica, Amstelod. 1661. 4. der var ham meddeelt, med flere utrykte Meursiana, af P. J. Coyet. Fra det kongelige Bibliothek i Stokholm fik Grævius Creta, Cyprus, Rhodus, som han udgav 1675. 4. og de regno laconico, libri II. som udkom i Utrecht 1687. 4. Med Grams Haandskrifter kom til det kongelige Bibliothek (No. 3072. 4to) Jach. Lunds nitide Afskrift af lærde Mænds Breve til Meursius, under Titel: Doctorum Virorum Epistolæ olim ad. Joh Meursium scriptæ, ex infelicissimo *Bibl. Seefeldianæ* naufragio conservatæ; uden Tvivl den samme som var i M. Moths Bibliothek (*Molleri* Hypomnemata p. 290). En Deel Originaler af Meursii Breve førte S. Puffendorf fra Sverrig og forærede dem 1689 til det Leipzigske Universitetsbibliothek (jfr. Allg. litt. Anzei-

Sager vare her adskillige islandske Codices (y); vigtige Samlinger til den danske Adels Genealogie og Heraldik, hvoraf Levninger endnu skal findes, endog i Danmark (z); gamle danske Kroniker og Annaler, som endnu existere i de svenske Bibliotheker (æ); endelig og en af Seefeld selv skreven Historie om Frederik den Anden, som skal være bleven i Danmark (ö). Blandt de Seefeldiana, som endnu skulle være

---

ger 1799. No. 147); Excerpter af dem meddeeltes i *Nova librorum rariorum collectio* Tab. III. Halle, 1710. 8. p. 548–96). Forresten forekommer i Grams Brev til de Florentinske Udgivere af Meursii Værker foran 1ste D. adskilligt hidhørende.

y) Af et utrykt Brev sees, at Biskop Brynjulf Svendsen 1656 sendte ham en norsk Krønike fra Oluf den hellige, en Olaf den helliges Saga, en Kodex indeholdende Gudmund Godes, Jon Øgmundsens og Thorlak den helliges Saga og en Nialssaga, alle 4 paa Pergament; jfr. *F. Johannæi* Hist. eccl. Isl. III. p. 607. En islandsk Papiirskodex i Antiqvitets-Arkivet i Stokholm, omtales i *Scr. rer. Dan.* II. p. 423. 503.

z) Hofmann II. S. 292. Suhms Saml. l. c. B. Simonsens Nationalhist. Kilder S. 37. *Celsii* bibl. Stokholm p. 142.

æ) En saadan Codex nævnes i *O. Wormii* Epp. I. p. 186. Om et Haandskrift: Statuta ecclesiæ Ottoniensis, som Langebek fik i Sverrig, s. Suhms Levnet af Nyerup S. 256.

ö) I Hans Majest. Bibliothek, siges der. Suhms Saml. l. c. S. 187. En i det 17de Aarh. skreven Historie af Frederik II. findes blandt det kongel. Bibliotheks Haandskrifter (No. 2571. 4to) uden noget Mærke om Forfatter eller Oprindelse, som i det væsentlige synes at stemme overeens med den af Resen udgivne; men at dette skulde være J. Seefeld, tør jeg ikke paastaae. Imidlertid nævnes dette Seefelds Arbeide (forudsat at det har været

tilovers i Stokholm, er ogsaa nogle af den lærde Holg. Rosenkrandses efterladte theologiske Haandskrifter (a).

---

meer end en Afskrivt) ikke blandt de mange øvrige Historier om denne Konge, som vides at have existeret, og hvis indbyrdes Forhold endnu ikke er ret undersøgt (Resens Fort. til Frid. II. Krønik. Schlegels Gesch. Christ. IV. III. S. 277. Nye Saml. til den danske Hist. III. S. 79). Neppe har nogen dansk Konges Regjering været Gjenstand for flere, især samtidige Historieskriveres Bearbeidelse.

a) Hofmann l. c. *Celsii* bibl Stokh. p. 142.

Rettelser og Tillæg.

S. 4. Bibliothekaren Mester Hans Aurifaber fik 1564 sin "aarlig Betallie" igjen tilbage; Nye danske Magazin V. 1. H. S. 70.

S. S. Bogbinderen Niels var selv anden blandt dem, som efter Befaling af 18. Febr. 1559 mistede sin Kost paa Slottet; Pontoppidans Orig. hafn. S. 264.

S. 9. Om en Bog i Universitetsbibliotheket, som synes at have tilhørt Frederik II. og hans Dronning, s. Nyerups almindelige Moerskabslæsning S. 25.

S. 49. Den 17de Juli 1668 fik P. Scavenius og (Assessor i Kammerkollegiet) H. Mule Befaling at slutte Kontrakt med de franske Bogbindere, om den Priis hvorfor de i Fremtiden skulle indbinde, da de klage over, at de ei længer kunne gjøre det for den betingede Priis. D. 7. Nov. s. Aar fik Rentemester Henr. Møller Befaling at lade de franske Bogbindere bekomme aarlig 10 Favne stakket Brænde, vid. Siell. Tegnelser.

S. 98–99. Med det her anførte om de Gudeske Haandskrifters Skjebne kan sammenlignes F. A. Ebert zur Handschriftenkunde. 1. Bd. (Leipz. 1825), S. 134–37.

S. 118. Anm. g) og h) omflyttes.

S. 176. De Gottorpske Manuskripter indlemmedes i Bibliotheket, længe før de trykte Bøger. Ifølge kongelig Befaling, meddeelt gjennem Geheimeraad Rosenkrantz af 27de Aug.

1735, som senere er kommen mig for Øine, begyndte saavel Manuskripterne som Arkiv-Dokumenterne at affendes, saa at det hele formodentlig inden Aarets Udgang er kommet til sin Bestemmelse.

S. 214. I *Kennicott* annual accounts of the Collation of hebrew Mss. of the Old Testament. Oxford. 1770. 8. p. 71. 83. 114. 163. forekomme Breve fra Bernstorf angaaende de kjøbenhavnske Codices, m. m.

S. 217. Trykningen af de Brahiske Observationer skal først være standset ved den franske Revolution: Bugges Reise til Paris (22de Brev).

S. 235. Efter Nyerups Lærde Efterretn. 1794. S. 220 skal Haandbibliotheket have udgjort 30,000 Bind.

S. 239–40. Thott kjøbte ogsaa paa Grams Auktion: (Badens Mindetale i Opuscula p. 283). Paa Ludevigs Auktion erholdt han adskillige gamle franske Haandskrifter, som igjen skrev sig fra den franske Statsraad Foucaults Bibliothek (Eberts zur Handschriftenkunde 1. S. 134). I Catal. bibl. Ludewigianæ Manuscriptæ under No. 527 forekommer en Vie de Charlemagne paa Pergament i Folio, som Ebert (Geschichte der Dresden. Bibl. S. 318) omtaler efter Baumgartens Nachrichten von einigen Handschriften der Ludewigschen Bibliothek, Halle 1749. 8, og nævner som existerende i det herværende Bibliothek; men et saadant Manuskript haves hverken i den Thottske eller kongelige Samling. Hvorledes Thott gjennem Reisende erholdt Sjeldenheder, derom s. Lærde Efterretninger. 1813. S. 45.

S. 322. Efter Dr. Blochs Meddelelse, har Dindorf end videre udgivet i Leipzig, 1825, Joannis Alexandrini τονικα παραγγελματα og Herodianus περι σχηματων af den kgl. Codex No. 1965, 4to. Det første Skrift har ikke før været

udgivet; det andet kun een Gang i Villoisons Anecdota græca. Dindorf har ogsaa i en Udgave af hele Demosthenes i 3 Bind, 8vo, indrykket varietas lectionis til Oratio Olynthica 1 & 2 af den kgl. Codex No. 415. fol.

S. 333. En Fortegnelse over Haandskrifter af svenske Love i det kongelige Bibliothek, i alt 40 Nummere, er meddeelt i den Beretning om Forberedelserne til Corpus juris Sveogothorum, som er indført i Svea, Tidskrift för Vetenskap och Konst, 6 Hefte (1823) S. 161–64.

S. 363. Lin. 4, fra neden: Lynderupgaard, l. Lyngbyegaard.

* * *

S. 4. Lin. 3, fra neden: nye danske, l. tydske.

S. 114. sidste Linie: Jylland, l. Sønder-Jylland.

Register.

A.

D.

G.

Register.

A.